Statist. O.
997/60
4

O. 997/60/4.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA A SZELLEMI PÁLYÁK KÖRÉBEN BUDAPESTEN

ÍRTA

Dr ZENTAY DEZSŐ

60.
IV.

60. KÖTET 1930 4. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr ILLYEFALVI I. LAJOS

A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA A SZELLEMI PÁLYÁK KÖRÉBEN BUDAPESTEN

ÍRTA

Dr ZENTAY DEZSŐ

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

1930 — 10596

300353

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növekménypó
1931 évi 827. sz.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

I. **Bevezetés.**
a) A munka és a munkanélküliség ... 7
b) A munkanélküliség fogalma és fajai ... 8
c) A munkanélküliség története ... 13

II. **A munkanélküliségi statisztika** ... 16
a) A statisztika célja és nehézségei ... 16
b) A munkanélküliségi statisztika módszerei ... 18

III. **A munkanélküliség Európában** ... 23
a) A munkanélküliség nagysága ... 23
b) A munkanélküliség alakulása ... 29

IV. **A foglalkozások átalakulása Magyarországon** ... 36
a) A megcsonkított ország ... 36
b) A kereső népesség megoszlása Magyarországon ... 37
c) A foglalkozások eltolódása Budapesten ... 44

V. **A munkanélküliség Magyarországon és Budapesten** ... 46
a) A háború utáni első adatok ... 46
b) Az állami munkaközvetítő hivatal adatai ... 48
c) A szakszervezetek kimutatásai ... 57

VI. **Az értelmiség és a tisztviselőkérdés** ... 69
a) A túltengő adminisztráció ... 69
b) Az értelmiség megoszlása ... 73
c) A szellemi proletariátus ... 79
d) A köztisztviselők létszámcsökkentése ... 89

VII. **A munkahiányban szenvedő tisztviselők** ... 95
a) A szakszervezetek kimutatásai ... 95
b) A m. kir. központi statisztikai hivatal adatgyüjtése ... 102

VIII. **Munkanélküliség a tisztviselői pályákon Budapesten** ... 107
1. Szükségmunka a munkanélküli szellemi foglalkozásúak érdekében ... 107
2. Az összeírt szellemi foglalkozású munkanélküliek megoszlása nem és foglalkozási csoportok szerint ... 113
3. A munkanélküli tisztviselők kormegoszlása ... 116
4. A munkanélküliek vallási viszonyai ... 122
5. A munkanélküliek családi állapota ... 127
6. Mióta laknak a munkanélküliek Budapesten s hol laktak előbb? ... 134
7. A munkanélküliek lakásviszonyai ... 136
8. A munkanélküliek műveltségi viszonyai ... 145
9. A munkanélküliek előző foglalkozása ... 154

MAGYAR KÖNYVTÁRA

Oldal

10. Mennyi ideig voltak alkalmazásban az állásnélküliek és hányan kapnak nyugdíjat? ... 170
11. Miért bocsátották el az állásnélkülieket és mennyi volt a felmondási idő? 173
12. Mióta vannak munka nélkül az állást keresők? ... 179
13. Miből élnek a munkanélküliek? ... 187
14. Néhány érdekesebb adat a munkanélküliekről ... 193
15. Összefoglalás ... 195

IX. A racionalizálás és a munkaidő ... 202
a) A gépek térhódítása ... 202
b) A munkaidő problémája ... 208

X. A munkanélküliség orvoslása ... 210
a) A munkahiány esetére való biztosítás ... 212
b) A munkahiány megelőzése ... 214

Szövegközti táblázatok.

1. A munkanélküliség Európában országok szerint 1921—1929. ... 25
2. A munkanélküliség Európában havonkint 1921—1929. ... 30
3. A munkanélküliség Európában a szakszervezeti tagok százalékában 1921—1929. 33
4. A kereső népesség foglalkozása Magyarországon az 1910. és 1920. években ... 38
5. A kereső népesség megoszlása foglalkozás szerint a nemek megkülönböztetésével 1920-ban ... 40
6. A kereső népesség megoszlása foglalkozás szerint a teljes egészében megmaradt törvényhatóságokban 1910-ben és 1920-ban ... 41
7. A keresők megoszlása foglalkozási csoportok és nemek szerint Budapesten 1910-ben és 1920-ban ... 45
8. A hatósági munkaközvetítő forgalmi adatai Magyarországon 1921—1928. ... 49
9. A budapesti hatósági munkaközvetítő működése 1921—1928. ... 51
10. A budapesti hatósági munkaközvetítő forgalmi adatai a magántisztviselőkről 1921—1928. ... 55
11. A szakszervezetek munkanélküliségi adatai 1924—1929. ... 61
12. A szakszervezetek munkanélküliségi adatai jelzőszámokban 1924—1929. ... 63
13. A szociáldemokrata szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma a taglétszám százalékában 1924—1929. ... 64
14. A munkanélküliség alakulása Budapesten a szakszervezetek kimutatása alapján 1924—1929. ... 66
15. Az értelmiséghez tartozó kereső egyének 1910-ben és 1920-ban ... 75
16. A közszolgálati ágak és szabadfoglalkozások fontosabb csoportjainak alakulása Budapesten 1910-ben és 1920-ban ... 78
17. A sikeres érettségi vizsgát tett tanulók száma 1900—1928. ... 79
18. Az egyetemi hallgatók száma a tanév II. felében 1900—1929. ... 81
19. A doktori oklevelet és egyéb képesítést nyert egyének száma 1900—1928. ... 85
20. Az állami alkalmazottak létszáma 1915, 1921—1931. ... 91
21. A munkahiányban szenvedő tisztviselők a szakszervezeti kimutatásokban 1924—1929. ... 97
22. A munkahiányban szenvedő tisztviselők arányszámai 1924—1929. ... 100
23. Szellemi munkások a m. kir. közp. statisztikai hivatal 1928 március 1-i felvétele szerint ... 103
24. A munkanélküli magántisztviselők 1926—1928. ... 115
25. A munkanélküliek kormegoszlása 1926—1928. ... 117

Oldal

26. A magántisztviselők és a munkanélküliek korviszonyai 118
27. A magántisztviselők korösszetétele százalékokban 119
28. A munkanélküli német magántisztviselők korviszonyai 121
29. A munkanélküliek vallási viszonyai 1926—1928. 123
30. Az alkalmazásban még nem volt munkanélküliek vallási viszonyai 1928-ban .. 124
31. Az állásnélküli köztisztviselők vallási megoszlása 1928-ban 124
32. Munkanélküli ipari és kereskedelmi tisztviselők vallási megoszlása 125
33. A munkanélküli magántisztviselők vallási viszonyai 126
34. A munkanélküliek családi állapota 1926—1928. 128
35. Az állásnélküli köz- és magántisztviselők családi állapota arányszámokban 1928-ban 130
36. A munkanélküliek száma Budapesten való tartózkodás szerint 1926—1928. ... 133
37. A munkanélküliek megoszlása lakásbérlet szerint 1926—1928. 137
38. Az aktív és állásnélküli köz- és magántisztviselők lakbérleti viszonyai 1928-ban 140
39. A munkanélküliek megoszlása lakásnagyság szerint 1928-ban 143
40. A munkanélküliek iskolai végzettsége 1926—1928. 146
41. A tényleges szolgálatban álló és állásnélküli tisztviselők iskolai végzettsége arányszámokban 1928. 150
42. A munkanélküliek nyelvismerete és szakképzettsége 1926—1928. 153
43. Az állásnélküli magántisztviselők megoszlása utolsó alkalmazásuk minősége szerint 1926—1928. 156
44. A szolgálatban álló és munkanélküli magántisztviselők megoszlása foglalkozási csoportok szerint 160
45. Az állásnélküli és elhelyezett tisztviselők megoszlása a Magyarországi Magántisztviselők Szövetségének tagjai között 1928—1929. 164
46. A munkanélküliek megoszlása utolsó fizetésük szerint 1928. 166
47. A végkielégítések összeg szerinti megoszlása 1928. 167
48. Az állásnélküli köz- és magántisztviselők előző alkalmazásának időtartama 1926—1928. 169
49. Mennyi nyugdíjat élveznek az állásnélküliek? 172
50. A munkanélküliség oka az elbocsátottak között 1926—1928. 174
51. Az állásnélküliek megoszlása a felmondási idő tartama szerint 1928. 178
52. A munkanélküliség időtartama 1926—1928. 180
53. Az állásnélküli tisztviselők munkanélküliségének időtartama Németországban (1925) és Budapesten (1928) 185
54. A munkanélküliek jövedelmi forrásai 1928. 186
55. A családos munkanélküliek megoszlása a család eltartója szerint 1928. 190
56. A munkanélküliek száma kereső és eltartott családtagjaikkal együtt 1928. 192
57. A munkanélküliek megoszlása átképzés szerint 1928. 194
58. A tanult mesterségek megoszlása 1928. 194
59. Az állásban levő magántisztviselők munkaideje 208

FÜGGELÉK.

1. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1924-ben 220
2. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1925-ben 221
3. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1926-ban 222

Oldal

4. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1927-ben ... 223
5. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1928-ban ... 224
6. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1929-ben ... 225
7. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1930-ban ... 226
8. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1924-ben ... 227
9. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1925-ben ... 228
10. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1926-ban ... 229
11. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1927-ben ... 230
12. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1928-ban ... 231
13. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1929-ben ... 232
14. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása családi állapot szerint 1926—1928. 233
15. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása születési hely szerint 1926—1928. 234
16. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása Budapesten való tartózkodásuk ideje szerint 1926-ban ... 236
17. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása Budapesten való tartózkodásuk ideje szerint 1928-ban ... 237
18. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásbérlet szerint 1926-ban..... 238
19. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásbérlet szerint 1928-ban..... 239
20. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásnagyság szerint 1926-ban... 240
21. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásnagyság szerint 1928-ban... 241
22. A munkanélküli magántisztviselők iskolai végzettsége 1926-ban ... 242
23. A munkanélküli magántisztviselők iskolai végzettsége 1928-ban ... 243
24. A munkanélküli magántisztviselők nyelvismerete és szakképzettsége 1926-ban . 244
25. A munkanélküli magántisztviselők nyelvismerete és szakképzettsége 1928-ban . 245
26. A munkanélküli magántisztviselők előző alkalmaztatási időtartama. 1926..... 246
27. A munkanélküli magántisztviselők előző alkalmaztatási időtartama. 1928..... 247
28. A munkanélküli magántisztviselők utolsó fizetésének nagysága. 1928..... 248
29. A munkanélküli magántisztviselők elbocsátásának okai. 1926—1928. 249
30. Az elbocsátott magántisztviselők felmondási ideje. 1926—1928. 250
31. A munkanélküli magántisztviselők a végkielégítés összege szerint. 1928. 251
32. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása a nyugdíjösszeg szerint. 1928... 252
33. A munkanélküli magántisztviselők munkanélküliségének időtartama. 1926..... 253
34. A munkanélküli magántisztviselők munkanélküliségének időtartama. 1928..... 254

I. Bevezetés.

a) A munka és a munkanélküliség.

Embernek születtünk. Akár a társadalom élére vezetett a felfelé ívelő sorsunk, akár az élet elesettjei közé kergetett a végzet: egyformán *emberek* vagyunk.

Az emberré születés biológiai ténye megadta a *jogot az élethez.* Ezzel pedig velejár az élet fenntartásához szükséges eszközökhöz való jog is.

Az élethez való jog *egy* a kenyérhez való joggal. Így emberi jog a kenyér megszerzéséhez vezető *munkához való jog* is.

A születés véletlene miatt egyik ember árnyékban, a másik napsütésben kezdi ugyan életének az útját, az emberi egyenlőség elvén ez mégsem üthet csorbát. Kiköszörüli ezt a *fölemelkedés joga.* Hiszen a munkához való jog nemcsak a létminimum biztosítását jelenti, hanem a munka eredményével arányban álló ellenértékhez való jogot is.

A munka lesz így az élet igazi tartalma. Ez ad tárgyat az ambíciónak. Ez fokozza az életösztönt és növeli az életkedvet. A munka ad önbizalmat és erősíti az önérzetet. Akaratot fokoz, de vigaszt is nyujt. Javító, nevelő, gyógyító ereje van. Tökéletesíti a tehetséget. Kifejleszti a lappangó képességet. Fellobbantja a zseni szikráját. Siker és örömök forrása.

Munka eredménye a kultúra minden kincse.

A munka válik így az élet céljává.

A dolgozni akaró előtt ki kellene hát nyílni minden kapunak. Hogy búvárkodhassék a tudós. Hogy remeket alkosson a művész. Hogy gyógyítson az orvos, tanítson a tanár és termeljen a munkás.

Így kellene lenni! És mégis — világjelenség a munkanélküliség.

Ahelyett, hogy alkotásra lendülnének, tétlenségre lanyhulnak a produktív munkára képes karok milliói.

Hivatalos megállapítás szerint *tízmilliónál többre* becsülhető az egész földön a munkahiányban szenvedők száma.

Több, mint húszmillió dolgozni akaró, dolgozni tudó munkáskar tétlenségre van kárhoztatva. Családtagokkal együtt több, mint harmincmillió éhes száj sokszor hiába sóhajt kenyér után.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Hogyan történhetett ez? Hogyan bomlott meg ennyire a társadalom kiegyensúlyozottnak mondott szerkezete? Hogyan fajulhatott ennyire a munkajog megtámadhatatlan elve?

Tanulatlan és szakképzett fizikai munkások, szellemileg képzett, iskolázott, diplomás emberek egyformán járják a munkátlanság kálváriás útját. Nálunk is, másutt is.

Túlprodukció lenne munkáskezekben? Túltermelés lenne anyagi javakban? A termelés és fogyasztás összhangjában van zavar? A szellemi munkások serege nőtt meg túlságosan? Vagy az elszegényedett társadalom felvevőképessége csökkent? Gazdasági elzárkózás gátolja a verseny szabadságát? Tőkehiány, hitelhiány, vagy a gazdasági bizalom hiánya állítanak korlátot az intenzívebb termelés útjába? Túlzásba vitt takarékosság segítené elő? Gazdasági féltékenység vagy vámpolitikai okok rejtik magukba az okok egy részét? Nagyobbmérvű bevándorlás, vagy a vándorlások korlátozása állja útját a munkakeresők arányosabb megoszlásának? A géptechnika fejlődése és a munka racionalizálása szorítja ki a dolgozókat a munka sáncaiból? Termelési anarchia, vagy a munkaerők szervezetlen szétoszlása okozza a bajokat?

Valamennyi kérdés nemzetközi kutatás tárgya már. S ha évtizedek óta folyik is a munkanélküliség ellen a küzdelem és ciklikus megismétlődésének szabályai ismeretesek is, olyan eszközöket és módszereket, amelyek a termelés egyenletességét biztosíthatnák, nem sikerült találni. Konjunkturális hullámhegyek és hullámvölgyek követik egymást. Amelyekben a munkahiány színvonala csökken, vagy emelkedik. De meg nem szűnik.

Ám a vétlen munkanélküliek mégsem maradhatnak védetlenül. Ellenkezik ez a termelő munkára alapított társadalmi rend alapelvével.

Ha tehát a munkahiány elhárítására nincsenek alkalmas eszközök, előtérbe lép a vétlenek létfenntartásáról való gondoskodás: *a munkahiány esetére való biztosítás.*

Ennek a problémának részletes fejtegetése azonban jelen tanulmányunk célkitűzését már messze meghaladja.

Nem tartozik ide a fizikai munkanélküliség sem. Mert tulajdonképen a *szellemi foglalkozásúak* munkanélküliségének az ismertetése a célunk. És itt is elsősorban csak a *tisztviselői pályák* nyomulnak az előtérbe. De ez olyan szoros kapcsolatban áll az általános munkanélküliséggel, hogy a keretek megrajzolásánál mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül.

b) A munkanélküliség fogalma és fajai.

Ha a munkanélküliséget mint társadalmi problémát akarjuk vizsgálni, elsősorban meg kell állapítanunk, hogy voltaképen mit is értünk munkanélküliség alatt.

A mindennapi beszédben használt tétlenség és foglalkozásnélküliség fogalma nem azonos a munkanélküliséggel.

De tágnak látszik az a körülhatárolás is, amelyet a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal ajánl. Eszerint *munkanélkülinek tekintendő az az egyén, aki tud és akar is dolgozni, de nem talál képességeinek megfelelő olyan alkalmazást, amely jogosult igényeit kielégíti.*

Ha általánosságban helyes is ez a meghatározás, mégis azt jelenti, hogy munkanélküli a vagyonából élő is. S ha valóban *így is van*, mégis az a munkanélküliség, amely mint *tömegjelenség* a szociálpolitikust és a társadalmat közelebbről érdekli, *a munkaalkalomnak olyan hiánya, ami miatt munkára utaltaknak lehetetlenné válik munkaerejük ellenértékével létfenntartásukat biztosítani.*

Ezek a meghatározások azonban nem részletezik azokat a különböző okokat, amelyek a munkanélküliséget előidézik. Nem alkalmasak tehát arra, hogy eléggé kidomborítsák a szociális segítség megszervezésének az elodázhatatlanságát. S ha elméleti meghatározásokban elég gazdag is az adatokban már sokkal vérszegényebb szakirodalom, mégis helyénvalónak látszik itt azt a csoportosítást elemezni, amelyet a német *Kumpmann* állított fel.

Szubjektív és *objektív* alapon két főcsoportra osztja Kumpmann a munkanélküliséget.

Szubjektíveknek minősíti azokat az okokat, amelyek a munkás személyével vannak összefüggésben. Az objektív főcsoportba pedig a tárgyi eredetű, gazdasági okokra visszavezethető munkanélküliséget sorozza.

Táblázatszerűen így rajzolhatjuk meg a munkanélküliség fajait:

A) Szubjektív munkanélküliség.

I. *A munkás munkaképtelen:*
   1. *fizikai okokból,*
   2. *szellemi okokból,*
   3. *erkölcsi okokból.*

   } A munkaképtelenség teljes vagy részleges.

II. *A munkás nem akar dolgozni:*
   1. *Irtózik a munkától.*
   2. *Elégedetlen a munkafeltételekkel.*
      a) *Önként lépett ki, vagy saját hibája miatt bocsátották el.*
      b) *Sztrájk vagy munkáskizárás történt.*

B) *Objektív munkanélküliség.*

I. *A munkapiac hiányos megszervezése miatt nem található munkaalkalom.*

II. *Nincs munkaalkalom.*
   1. *Relatív munkahiány. A munkáltató nem akar munkát adni:*
      a) *személyi okból.*
      b) *gazdasági okokból.*

2. *Abszolút munkahiány. A munkáltató nem adhat munkát:*
   a) *rendszertelenül fellépő konjunkturális munkahiány miatt:*
      aa) *elemi okok miatt.*
      bb) *társadalom-politikai okok miatt,*
      cc) *gazdaság-technikai okok miatt,*
      dd) *forgalmi zavarok miatt.*
   b) *Rendszeresen visszatérő periódikus munkahiány miatt:*
      aa) *a divat okozza a munkahiányt,*
      bb) *a munkahiány szezónszerű,*
      cc) *téli munkahiány.*

*

Ha végignézzük ezt a beosztást, jórésze mellett könnyen elmehetünk megállás nélkül is. De bizony itt-ott érdemes tovább is időzni.

Először is be kell illesztenünk a munkanélküliség külső megjelenési formáit. A felsorolás ugyan már utal arra, hogy a munkaképtelenség *teljes* vagy *részleges*. De ez a megkülönböztetés nemcsak a szubjektív esetekre érvényes.

Általában *teljesen* munkanélküli az, akinek semmiféle keresete nincs. Ha itt-ott mégis csak hozzájut valamihez, az természetesen figyelmen kívül marad.

Részlegesen munka nélkül van az, aki állandó munkahelyén maradva a gazdasági élet külső kényszerítő körülményei miatt megrövidített munkaidőn át a rendesnél kevesebbet keres.

Az elmélet megkülönbözteti még a *minőségi* munkanélküliséget is. Ez akkor következik be, ha a munkavállaló olyan alacsonyabb rendű munkakörben kényszerül dolgozni, amely szakképzettségével vagy iskolai végzettségével nem áll arányban.

Felsorolásunkat vizsgálva, az első főcsoport tárgyunk szempontjából nem okoz sok gondot. *A munkaképtelen munkást ugyan mindenképen a társadalom védelme alá kell helyezni.* De ez inkább a betegség elleni, vagy aggkori és rokkantság esetén támogató biztosítás keretébe tartozik.

Nincs nagy jelentősége annak a munkanélküliségnek sem, amikor a munkás nem akar dolgozni, mert irtózik a munkától, vagy önként hagyja ott a helyét. Egyéni tragédiák és sokszor bűnös könnyelműségek húzódnak meg ezek között. De mint elszigetelt esetek komolyabb társadalmi problémává nem lépnek még elő. Legfeljebb akkor, ha mint veszélyes munkakerülés annyira elfajul, hogy összeütközésbe kerül a társadalmi rendet védő drótsövényekkel, a büntetőtörvénykönyv paragrafusaival.

A *sztrájkok* és *kizárások* már tömegjelenségek ugyan, de csak ritkán általános jellegűek és elvétve tartósak. Az önvédelem törvényben nem tiltott harci fegyverei. S mert rendesen kiküszöbölhető speciális okokra vezethetők vissza, megszüntetésük inkább csak hatalmi kérdés.

Az objektív munkanélküliség első csoportja *fogyatékos munkaközvetítésből* ered.

Bizonyos, hogy a tárgyi okokból fakadó munkahiány megelőzésének leghatásosabb eszköze a helyesen megszervezett munkapiac. Szabályozásra van szükség, nehogy az egyik oldalon feleslegesen torlódó munkakeresők, a másik oldalon pedig tátongó munkahelyek veszélyeztessék a termelést és a kereseti viszonyokat.

Nálunk hatósági, érdekképviseleti, paritásos alapon és iparszerűen működő munkaközvetítők építették ki azt a hidat, amely átíveli a munkakereslet és munkakínálat között mutatkozó szakadékokat.

Ha országokat és világrészeket átfogó pártatlan munkaközvetítőhálózat organizálhatná az összes foglalkozási ágakra kiterjedő munkapiacot, akkor a minimálisra lehetne leszorítani a munkahiányban szenvedők számát. Az újabban intenzívebben tervbevett »fecskerendszer« szerinti vándorlás azt igazolja, hogy ez a lehetőség nem is utópia. Bár szervezetlensége miatt még a kezdet nehézségeivel küzd.

Az igazi munkanélküliség azonban felsorolásunknak abban a csoportjában mutatkozik, ahol a hiányzó munkaalkalom miatt válik lehetetlenné a munka.

Itt is veszt ugyan jelentőségéből az a relatív jellegű munkahiány, amikor a munkáltató önkényétől függ, hogy milyen munkásokat foglalkoztat. Mert ha az egyes munkáltató nem is alkalmaz, személyes ellenszenve miatt — például — szociáldemokrata elveket valló munkásokat, vagy izraelita vallásúakat, a mai modern gazdasági rendszerben ez mégis alárendeltebb szerepet játszik.

Lényegesebben befolyásolják a munkanélküliséget azok az esetek, amikor egyes munkaadók gazdasági okokból nem akarják tovább foglalkoztatni munkásaikat. A gazdasági okok ugyanis már ritkán elszigetelt jelenségek. Nem olyan szórványosak ugyan, hogy gyéren jelentkeznének. De mégis inkább területenként és időközönként korlátozódnak. Az abszolút munkahiánnyal szemben kisebb a jelentőségük.

Más esettel állunk szemben a *teljes munkahiánynál.* Ez független a munkaadók akaratától. De független a munkásság személyi viszonyaitól is. Itt gazdasági tényezők együttes eredője okozza a munkaalkalom hiányát.

A megújuló évszakok mintájára még egyetlen évet is váltakozó gazdasági faktorok befolyásolnak. S amint a mezőgazdasági életben is előfordul, hogy jó és rossz évek, olykor a bibliai hét szűk esztendőre következő hét bő esztendő lassú forgásával váltakoznak, épen úgy megtaláljuk ennek hatásaképen a munkapiacon is a *munkakereslet és kínálat ciklikus változásait.* Más a helyzet akkor, ha a gazdasági élet rendkívüli külső befolyások miatt *konjunkturális módon ingadozik.*

Az elmélet a konjunkturális munkahiány négy fajtáját ismeri.

Az első esetben a *természet* szól bele a homo sapiens munkájába. Elemi csapások: földrengés, árvíz, tűzvész vagy egyéb váratlan katasztrófa rombolja szét az emberi kéz alkotásait. Megingatják a gazdasági élet ritmusát és stabilitását. S a kilendülés következtében élénk hullámzást rajzol a munkanélküliség érzékeny szeizmográf tűje. Viszont az is igaz, hogy az utánpótlás újabb munkahullám lendítője.

A második csoport meghatározása szerint *társadalompolitikai* okok idézik elő a munkahiányt. Rövidebben *politikai okok. Az államkormányzás művészete és a közhatalom intézői által irányított állampolitika szabja meg az ország népességének a foglalkozását.*

Végigszenvedtük a *diplomáciai* úton el nem hárított háború pusztításait. Éreztük a *nemzetközi feszültségből* eredő blokád súlyát. Tudjuk, hogy az árukivitelt hézagos *kereskedelmi szerződések* bénítják. A behozatalt *tiltó vámok* korlátozzák. Csak helyes *közgazdasági politika* tud bizalmat ébreszteni hosszúlejáratú külföldi kölcsönök iránt, ha a belföldön *tőkehiány* is gátolja a fejlődést. Helyesen irányított *népművelési politika* hozhatja csak el a mezőgazdasági kultúrától függő *többtermelést.* Céltudatos *iparfejlesztési politika,* arányosan elosztott és kellő időben szervezett közmunkák, hasznos beruházások, középítkezések, mind olyan kormányintézkedések, amelyek növelik a munkaalkalmakat és csökkentik a munkahiányt.

De a prevenciós egészségvédelem, a népbetegségek ellen irányuló áldozatos küzdelem, a lakás- és élelmezési viszonyokat javító szociálpolitikai intézkedések, főképen pedig a széles hálózatú munkásvédelmi és munkásbiztosítási törvények is mind odatartoznak a társadalompolitika megvalósítandó feladatai közé.

A konjunkturális munkanélküliség harmadik csoportja *gazdaságtechnikai* okokra vezethető vissza. A *gazdasági élet fejlődése* és átalakulása, a *mechanikus erők* felhasználása és a *géptechnika* tökéletesedése átformálja a munkásság összetételét mennyiségileg és minőségileg is. *A gépekkel és a racionalizálással azonban eddig csak jelentős munkaerőfelszabadulás járt együtt. A termelés olcsóbb és gazdaságosabb lett, bár még mindig nem elég kiadós. De sem az emberi munka nem lett könnyebb, sem a munkaidő nem rövidült meg lényegesebben. Embermilliók kényszerpihenésével más embermilliók túlfoglalkoztatása áll szemben.*

A negyedik csoportba sorozott forgalmi zavarokból eredő munkahiány a közlekedési eszközök fejlődésének száguldó tempója miatt egyre többet veszt jelentőségéből.

Inkább a mai gazdasági rend *tervszerűtlensége* jelentkezik súlyosabb következménnyel. Főleg nemzetközi viszonylatban. *Túltermelési zavarok állanak be.* A növekvő termelés virágzása idején munkástömegek özönlenek be. Jórészük azonban feleslegessé válik, mihelyt a felmerült szükségletek kielégítését meghaladja a termelés és az árupiac a felvevőképességén túl

telítődik. *Joggal tolakszik fel ugyan a kérdés, hogy lehet-e egyáltalán túltermelés addig, amíg a földkerekség 1800 millió főnyi népességének csak alig egy töredéke van ellátva az emberi életet könnyebbé tevő javakkal, kultúrát fejlesztő és egészséget konzerváló javakkal?* Mégis konjunkturális hullámhegyek és hullámvölgyek követik egymást és a gazdasági élet egyre bizonytalanabbá vált.

A finomodó emberi ízlés is egyre változtatja a kényelemhez és célszerűséghez símuló termelést. Ott növekszik erősebben a munkaalkalom és azok a termelő eszközök szaporodnak, amelyek legjobban kielégítik a raffináltabb emberi ízlés követelményeit is. Az emberi természet keresi a változatosságot. Olykor a legszebbet és a legjobbat is megúnjuk. A nagyipar termelése tömegfogyasztási cikkekre rendezkedik be. És a divatcikk tömegcikk, amely éleszti a fogyasztást.

A kisipart főleg az egyéni ízlés tartja életben. A divat szükségletet teremt, növeli a termelést, jelentős mozgatóereje a gazdasági vérkeringésnek. A változásnak azonban megvan a káros hatása is. *Akadnak virágzó iparágak, amelyek teljesen elmerülnek a divat hullámverésében.* S a munkanélküliség hullámzása annál nagyobb, minél gyorsabb ütemű a változás tempója.

Nagyfontosságú a *szezonmunkanélküliség.* Ez évről-évre szabályszerű periódusokban jelentkezik. Az évszakok időjárása befolyásolja a föld- és betonmunkákat. Így kihat az építőiparra is. Húsvét, Pünkösd és Karácsony a szabóipart lendíti fel. A gyümölcsérés ideje a konzervgyárakat, a répaérés a cukorgyárakat kapcsolja be a termelésbe. Viszont az időszaki munkák befejezése után olykor teljes ellanyhulás következik be.

Szabályszerű időközökben tér vissza a *téli munkanélküliség* is. Tulajdonképen ez is szezonszerű, mert a téli évszak zord időjárása, vagy fagy teszi lehetetlenné a szabadban végzendő munkát. De a föld is pihen s a mezőgazdasági munka jórésze is szünetel. A téli időjárás akadályozza az útépítést, a folyamhajózást. A felszabaduló munkaerők így nemcsak munkahiányban szenvednek, de munkaképességük csökkenti a gyengébb képességűek általános elhelyezkedési lehetőségét is.

c) A munkanélküliség története.

Munkanélküliek mindig voltak. De a munkanélküliség mint társadalmi okokból eredő jelenség tulajdonképen a modern *társadalom gazdasági szervezetében* gyökerezik.

Az *ókorban* a munkanélküliség még nem volt szociális probléma. Csak akkor fejlődött ki, amikor már volt olyan társadalmi réteg, amikor már kialakult egy olyan munkásosztály, amely a gazdasági viszonyok kényszerítő körülményei miatt nem tudott munkaalkalomhoz jutni.

A piramisokat építtető fáraók korában a rabszolgák szociális orvosszere az ostor volt. De a régi görögök és rómaiak idejében is még csak

»polgárok« és »rabszolgák« éltek. S ha a rabszolga munkaképtelenné vált, hát legfeljebb elűzték. Athénben és Rómában alárendelt szerepet játszott a munkanélküliség. A görög építőművészet remekei és a rómaiak nagyszerű közművei bő foglalkoztatást nyujtottak. Bár, később mint tömegjelenség mégis sűrűn előfordult. A »panem et circenses«-t követelők jórésze, a munkanélküliekből toborzódott. Azokból, akiket földnélküliekké tették az egyre növekvő latifundiumok és a fővárosba özönlöttek. A Grachus testvérek földreform törekvései miattuk dobtak olyan tűzcsóvát a világba, amelynek lángjai ma is lobognak még. A gyarmatosítási politika is ezért vált először időszerűvé. A légiók is sok munkanélkülit szivtak fel. A háborúk azután elvégezték a felesleges emberanyag levezetését. De Rómában látjuk az első munkanélküliségi segélyt is. Az ifjabb Grachus »lex frumentaria«-ja gondoskodik a támogatásukról. A császárság idejében már 400.000-re nőtt azoknak a száma, akiknek a táplálásáról és egyéb nélkülözhetetlen szükségleteiről az állam gondoskodott.

A maihoz hasonló munkanélküliségi problémát a *középkorban* sem találunk. A gazdasági rendszer még agrárjellegű. A pénzforgalom azonban már elkezdi körfutását. De a közgazdasági élet még erősen széttagolt és átláthatatlan. A szabad munkás fogalma még nem alakult ki. A céhek zárt testülete megakadályozza a szabad mozgást, így védelmezik tagjaikat. Később már valósággal munkaadói jellegük van, de az osztályharc még lappang.

A fenyegetőbb munkanélküliséget az újonnan felfedezett gyarmatok elhárítják. Akinek erős volt a karja, az földet és munkát könnyen találhatott.

A zsoldos hadseregeknek is tág a felvevőképességük. A hűbéri rendszer is bizonyos védettséget jelentett. Elfajulásai csak a 15. században nőttek nagyra. A földesúri hatalom szinte korlátlanná válik. Angliában a gyapjuárak emelkedése okoz mnukanélküliséget. A juhtenyésztést kultiválják a földesurak s azokon a földterületeken, ahol eddig 40—50 földműves talált munkát és megélhetést, most egyetlen juhpásztor legeltette nyáját.

Súlyosabb munkanélküliséget hozott az *újkor*. A 16—19. század átmenete volt ez a kapitalizmus felé. Önként vándorló vagy elűzött parasztok vonultak városról-városra. Az exisztenciájukból kizökkent diákokból, segítség nélkül vándorló mesterlegényekből ott összeverődött tömegekkel elvegyülve kialakul egy új városi proletáriátus. A céhek ereje már elgyengült. Lassankint szétoldódnak. Kialakul a *szegényügy* rendezése. Előbb csak a városok vezetik így le a nagyobb veszélyt. Később az állam is felismeri kötelességét.

De már dübörög az új gazdasági rendszer. A fejlődő technika a gépek erejét hozza. Eljutunk a 19. század elején az angol ipari forradalomhoz. A gépben ellenséget látók első ösztönszerű megmozdulása még géprombolással kísérletezik. Az önvédelmi harc nyomába véres megtorlás lép.

A kapitalizmus nagy segédcsapatokat nyer az erősen megnövekedett népességben.

Európa lakossága 1750-től 1800-ig 127 millióról 175 millióra szaporodott. 1882-ben már 328 millió a népesség száma. Ez sorompóba lépteti a kor filozófusait is. *Malthus* túlnépesedéstől tart és élelmiszerhiánytól félti az emberiséget. De nem számol a még művelés alá vonható földterületek mérhetetlen mennyiségével s nem veszi figyelembe, hogy a gépek segítségével az eddigit messze felülmúló intenzívebb termelés várható. Az alsóbb néposztályokat óva inti a sok gyermektől és a nyomor ellen erkölcsi önmegtartóztatást ajánl. *Galton* a nemesebb emberanyag érdekében száll síkra. *Darwin* a természetes kiválasztásban látja a gyengék elhullását a létért való küzdelemben.

A fejlődő indusztrializmus eleinte nagymértékben fokozza a termelést. A gazdasági haladás és növekvő jólét új embertömegeket állít a gépek mellé. *De a termelés fokozása, a világpiacok elnyerése háttérbe szorítja a szociális kérdések ideális megoldását.* A kíméletlen verseny olcsóbb termeléssel, alacsonyabb munkabérekkel próbál célhoz érni. Kiélesedik az ellentét a munkások és munkáltatók között.

A céhrendszer kényszere már megszünt. A jobbágyság felszabadul. Munkajog és szabad költözködés lép a helyébe. Megtanuljuk a *szocializmus* és *kapitalizmus* fogalmát. Megismerjük az osztályharcot, a sztrájkokat és a kizárásokat. Az egyes termelési ágakban fellépő konjunkturális hullámzások egyre jobban mélyítik a *munkanélküliséget, amely a mult század közepe óta szinte állandó tényezője a gazdasági életnek.*

Egyre élesebben alakul ki az *új ipari forradalom.* A kisüzemeket kiszorítja a gyáripar. A kis vállalatokat a nagyok nyelik el. A nagyobbakat a mammutvállalatok nyomják el. A kriziscyklusok egyre gyakoriabbak. Hatóerejük egyre szélesebb sugarú. *A gazdasági válság világjelenséggé duzzad. S az ingadozások viharos lökései egyre félelmesebb erővel rázzák a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem, a forgalom, a pénz, a bank s a tőzsde területén — a közgazdaság épületeit.*

Elérkezünk *Marxhoz.* Szerinte az emberek társadalmi együttélését a közös termelés határozza meg. Ez idézi elő a változásokat.

Egyre nagyobb tömegek kerülnek nyomorba. Ez aláássa a gazdasági helyzetet, csökkenti a fogyasztóképességet és megakasztja a fejlődést.

A világháború átmenetileg munkáshiányt okozott. A produktív munka szerszámai helyett a pusztítás fegyverei kerültek az alkotásra hivatott kezekbe. Hadi célokra szerveződött az ipar. A hadbavonultak helyébe nők és gyermekek kerülnek. De a harci zaj elült. Le kellett szerelni. Kiürültek a munkanélkül maradt hadi műhelyek. A háborúból visszaözönlők kiszorították a helyüket elfoglalókat. A kereső pályákra utalt nők száma azonban egyre emelkedik. S ezzel az olcsóbb munkaerő nyomul előre. Ám a termelés

csökkent. A forgalom megrokkant. Európa elszegényedett. A nyersanyag elpusztult. Társadalmi válság viharai zúgnak mindenfelé. Permanens forradalmi hangulat száguld végig a vesztes országokon. Gazdasági válság mutatkozik a győzőknél is.

Ma a kartellek és trösztök érdeke szabályozza a termelést. A racionalizáció térhódítása növekszik. Ipari koncentrációk és üzemösszevonások idejét éljük. S ha a nagyüzemek fejlődésével, a gépüzem tökéletesedésével és a termelési folyamat újjászervezésével fokozódik is a munka termékenysége — egyúttal termelő erők válnak feleslegessé. Ezzel pedig a munkások és alkalmazottak folyton növekvő tömege sodródik a munkanélküliség ingoványába. S ha megvan is a remény, hogy a racionalizálás összhangba hozza majd a termelést és a fogyasztást — egyelőre csak a munkanélküliség terjed és a fogyasztóképesség csökken. A bámulatos szerkezetű gépek, a raffinált munkamódszerek ma még nem az emberiség boldogulását szolgálják. Eddig csak munkástakarékosságot hoztak és munkástartaléksereget teremtettek. Egyre szűkülnek így a munkalehetőségek. És egyre félelmetesebben nő a dolgozni akarók és dolgozni tudók tétlenségre kényszerült nyomorgó tábora.

II. A munkanélküliségi statisztika.

a) A statisztika célja és nehézségei.

A világháború mérhetetlen gazdasági javakat és produktív értékeket semmisített meg. De utána még sem lendülhettek újjáteremtő munkára az alkotásra hivatott karok.

Esztelen gyűlöletből fakadó nemzetközi gazdasági rendszabályok fokozták az elszigeteltséget. Gazdasági elzárkózás politikája mélyítette a bajokat. Fokozódó népnyomor, ijesztő munkanélküliség, súlyos sztrájkmozgalmak jelezték a szociális megértés hiányát — még a győzőknél is. Így történt aztán, hogy bár a világháború gazdasági munkában nagy hiányokat okozott, mégis a munkanélküliség lett a jelenkor egyik legégetőbb világproblémája.

Annál sajnálatosabb, hogy a munkanélküliségi statisztika alig tud a segítségére sietni.

Nálunk eddig úgyszólván teljesen hiányzott. S ha a külföldön néhol már taposott nyomon járhatunk is, általában mégis *vérszegény a hálózat.* A munkanélküliségi statisztika gyermekcipőben jár még.

Közvetlen felvételek alig történnek. A betegpénztárak adatai hézagosak. A dolgozóknak csak egy részét ölelik magukba és nem a dolgozni akarók teljes táborát.

Pedig a munkanélküliségnél fontos szerepe van a statisztikának. Hiszen az lenne a célja, hogy rámutasson a társadalmi élet súlyos zavarára és pontos diagnózissal állapítsa meg a való helyzetet. Az lenne a hivatása,

hogy állandó riasztójával addig ébresztgesse a társadalom és a kormányzat lelkiismeretét, amíg a gyógyítás folyamatát helyes mederbe nem tereli. Az lenne a feladata, hogy pontos, pártatlan adatokkal alapjául szolgáljon a munkanélküliség elleni küzdelemnek. Hogy jelezze és állandó megfigyelésekkel nyomon kísérje a munkanélküliség mennyiségi és minőségi változásait. Hogy megállapíthassa a gazdasági válságok hatását és megmérhesse a konjunktúrák befolyását. Hogy megvilágíthassa a munkanélküliség okát és tartamát. Hogy irányítója legyen a munkapiac helyes szabályozásának. Hogy ismertesse a munkanélküliek szociális és gazdasági életviszonyait, családi állapotát és foglalkozási eltolódását.

Komoly segítés alapja csak részletes, állandó vizsgálódás lehet. Ez pedig csak rendszeres és megismétlődő statisztikai felvételekkel biztosítható. *A munkanélküliek számának pontos ismerete nélkül a munkanélküliség ellen hozható rendszabályok csak hézagosak lehetnek.*

Akár a munkanélküliség megelőzése, elhárítása vagy enyhítése, akár a munkanélküliek segélyezése, vagy szükségmunkákkal való foglalkoztatása a cél, a főbb jelenségek pontos ismerete híján komoly eredményeket nem lehet elérni.

Igaz ugyan, hogy *a munkanélküliségi statisztikai felvétel a legnehezebb feladatok közé tartozik.* Tökéletesen még egyetlen külföldi állam sem tudta végrehajtani. Olyan képet, amely a munkahiányban szenvedők teljes számát, a munkanélküliség valóságos mértékét és pontos terjedelmét mutatná, még *Anglia* sem tudott rajzolni. Pedig ott olyan szélesvonalú a munkahiány esetére vonatkozó biztosítás, hogy a munkanélküliségi statisztika mintegy 12 millió biztosított adataira támaszkodhatik. Mégis kimaradnak azok, akik még nem segélyjogosultak, akik még nem voltak alkalmazásban vagy egyéb okokból nem részesülnek segélyben. *Németország* is csak a segélyért jelentkezőket tudja állandóan nyilvántartani. Kimaradnak az önálló munkaerők és az időközi munkanélküliek. De kiesnek a szabadfoglalkozásúak is.

Mennyivel nehezebb a helyzet nálunk, ahol a munkahiány esetére szóló biztosítás tervezete ugyan elkészült, az érdekeltség és a szakirodalom is letárgyalta, de mint javaslat még nem került a törvényhozás elé. Hivatalos segélyezési nyilvántartás tehát nem segítheti elő az összeírást. *De gyér a termelése a szociálpolitikai statisztika egyéb területeinek is.*

Így a statisztika nem élesztője a szociális reformoknak, aminthogy hézagos vagy teljesen szünetel az a társadalompolitikai tevékenység is, amely *megtermékenyíthetné.*

Eredménytelenek maradtak az 1926. év októberében megtartott közegészségi és társadalompolitikai országos értekezlet megállapításai a magyar szociálpolitikai statisztika fogyatkozásairól és a munkanélküliségi statisztika hiányairól. Nem kerülhetett megvalósulásra a munkanélküliség esetére szóló kötelező biztosítás sem — bár úgy a hivatalos előadói javaslat,

mint minden felszólaló egyértelműen mellette nyilatkozott. A szociális terhek növekedésétől félő munkaadók ellenállása meghiusította az életrehívását. Holott áthárítás útján végeredményben úgyis a nagyközösség, a társadalom viselné terheit.

Hiába mutattak rá a leghivatottabbak megzavart magyar társadalmi élet sínylődésére és hiába hívták fel a figyelmet a bajok statisztikai elemzésének a fontosságára is: *a hivatalos szociális statisztika csenevész fácskája nem tud erőre kapni.* Mostohagyermekként elhanyagoltan vergődik.

Annál örvendetesebb, hogy a székesfővárosi statisztikai hivatal újabb adatgyüjtései frissítő lendületet hoztak az elernyedő szervezetbe.

Még az országos értekezlet előtt, *1926 elején, úttörő módon végrehajtotta a Budapest területén élő szellemi foglalkozású munkanélküliek* — azóta megismételt — *első összeírását.* Az 1927. évi székesfővárosi statisztikai évkönyv még abban az évben részletes kimutatásban közölte az eredményt is. *1928 februárjában új felvétel történt.* Majd egy hónappal később, 1928 márciusában nyomon követte ezt a szellemi munkanélküliek *országos* számbavétele is. Ezt az adatgyüjtést már *a m. kir. központi statisztikai hivatal* hajtotta végre. A feldolgozás részletes eredményei azonban sajnálatos módon még nem kerültek a nyilvánosság elé.

Nem valósult meg az országos értekezletnek az a határozata sem, amely a munkanélküliek évenkénti országos összeírását sürgette. Még az első számlálás sem történt meg. A mezőgazdasági munkások munkanélküliségéről csak laikus becslési adatok cirkulálnak.

Elszigetelten áll az az 1914. évi fővárosi felvétel is, amely Ferenczi Imre székesfővárosi szociálpolitikai előadó kezdeményezésére a munkanélküli budapesti ipari és kereskedelmi alkalmazottakról készült s amelyet szintén a székesfővárosi statisztikai hivatal foganatosított.

Így csak a fővárosi adatok tájékoztathatják a közvéleményt és csak ezek irányíthatják az állam és társadalom segítő tevékenységét.

A társadalompolitikai értekezleten elhangzott szép tervezetek és üdvös javaslatok így sorra megfeneklenek. Vagy a felvételnél, vagy a feldolgozásnál, vagy a publikálásnál *beleütköznek a rendesen anyagi nehézségekből kovácsolt drótakadályokba.*

Halk hangú így a statisztika szirénája. Nem tud idejében messzire hallhatóan segítségért kiáltani. Pedig meg lehetne és *meg kellene akadályoznia, hogy a nyomor bűnné, a munkanélküliség munkakerüléssé fajuljon.*

b) A munkanélküliségi statisztika módszerei.

Nehéz és költséges a kimerítő statisztikai felvétel, mert csak számlálás útján történhetik és az *egyszeri adatgyüjtés még nem is kielégítő.* Csak pillanatnyi képet ad. Csak egy meghatározott napról mutatja ki a munkanélküliek számát. Holott ez állandó mozgásban van. Csak a munkanélküliség

statikai képét mutatja a számlálás idejéről és nem tájékoztat *dynamikus* változásairól.

Hogy komoly következtetések levonására is alkalmas legyen — időközönként meg kell ismételni. De a gyakori felvétel is céltalan, mert a munkapiac ingadozó és szezonszerűen is jelentősen hullámzik.

Nehézségeket okoz a munkanélküliség pontos fogalmának a körülhatárolása is. Egyénekig terjedő meghatározás lehetetlenség. Sokszor körülményes és alapos vizsgálódásra van szükség. Tág tér nyilik így *egyéni* elbírálásokra. Különösen az önállóak és szabadfoglalkozásúak munkanélkülisége vitatható gyakran.

Ellenőrző kérdőpontok felvétele ugyan megkönnyítheti az esetenként történő megállapítást. Viszont *számolni kell azzal, hogy a személyi viszonyok messzemenő firtatása érzékenyebb területeken már kevésbé megbízható és nehezen ellenőrizhető adatokat eredményezhet.*

Hogy a munkanélküliség fogalmának különböző értelmezéséből milyen eltérések származnak, arra jellemző példát láttunk a szellemi foglalkozású munkanélküliek 1928. évi összeírásánál.

A m. kir. központi statisztikai hivatal az ország területén 25.517 nyugdíjas szellemi munkást írt össze, de egyetlenegyet sem minősített közülük munkanélkülinek. Nyilván azon az alapon, hogy a nyugdíj már bizonyos elláttotságot jelent és annak élvezői nem szenvedhetnek munkahiányban, mert nincsenek ráutalva.

A székesfővárosi statisztikai hivatal csaknem egyidejűleg, egyedül Budapest területén 316 nyugdíjast sorozott a munkanélküliek közé. Bizonyosan azért, mert figyelembe vette, hogy azok a *munkaképes* és *munkát kereső* nyugdíjasok, akiknek létfenntartását nem biztosítja a sokszor igen alacsony összegű nyugdíj, mégis csak beilleszthetők a munkanélküliek közé.

Ha tudjuk, hogy a fegyelmi rendszabályozások során, különösen a forradalom után igen sok kényszernyugdíjazás történt és az újabb időkben liberálisan kezelt önkéntes nyugalombavonulások következtében is sok 10—15 éves szolgálati idővel rendelkező fiatal és így produktív korban levő nyugdíjas futkos állás után, akkor alig kétséges, hogy a munkanélküliség mértékének pontosabb megállapításánál ezek sem hagyhatók ki.

Sokkal eltérőbb eredményeket okozhatnak a különböző *felvételi módszerek.*

A különálló összeírások rendesen hiányosak. Ezért és költségkímélés miatt eleinte az általános *népszámláláshoz* kapcsolódó felvételek történtek. Bár a teljesség így alig szenved hiányt, mégis több okból kifogásolhatók.

A népszámlálások ritka időközökben, legtöbb országban tízévenként történnek. Feldolgozásuk is hosszú ideig tart. *Amikor az eredmények nyil-*

vánosságra kerülnek, már változott helyzettel állunk szemben. A hosszú hézagok is megnehezítik a sürgősebb segítséget.

Sok függ a számlálás időpontjától is. A népszámlálások rendesen az év utolsó napján történnek. Így a téli megnövekedett munkanélküliség erősen befolyásolja. A legelső összeírások mégis a népszámlálásokkal voltak kapcsolatban. Így Németország 1895-ben, Franciaország 1896-ban, Ausztria 1900-ban, Olaszország és Dánia 1901-ben ilyen módon gyüjtötte össze először az adatokat. Nálunk is az 1900. és 1910. évi népszámlálás alkalmával összeírták ugyan a munkanélkülieket, de komolyabb gyakorlati következtetés nem fűződött hozzá. Még az 1920. évi összeírási eredményekből is csak hézagos adatok jelentek meg.

Minthogy az amúgy is tömeges kérdőpontok nehezen zsúfolhatók még a munkanélküliséget is kutató kérdésekkel, ezért csak a legfőbb jelenségek vizsgálhatók így meg.

A gyakoribb felvételi formák közül a legegyszerűbb a *jelentkezési* rendszer.

Rendesen segélyosztással vannak egybekötve, mert enélkül alig remélhető, hogy a plakátok, újságok és egyéb hirdetések útján közzétett felhívások eredményesek legyenek. Az az elgondolás, hogy csak azok juthatnak segélyhez, akik kitöltik a kérdőíveket, célravezetőnek látszik, mert a segély elég vonzó a jelentkezésre. Sokan mégis kimaradnak. A felhívás nem jut el minden érdekelthez. De azok is kiesnek, akik ráutaltságuk ellenére sem akarnak jelentkezni, mert restellik a helyzetüket a szélesebb nyilvánosság elé vinni. Mások — különösen a nők — idegenkednek is az irodai jelentkezésektől.

Különben is csekély értékű ez a rendszer. Hiszen alig van alkalom az ellenőrzésre helyszíni megfigyelések nélkül. A jelentkezőket a felvevők nem ismerik. Még az olcsóságát is ellensúlyozza a kiosztott segély összege. Régebben mégis sok helyen alkalmazták. Ma már csak ott, ahol a biztosítási rendszer nincs bevezetve.

Budapesten a segélyezés, mint nyomorenyhítő akció évről-évre megismétlődik ugyan és a székesfővárosi statisztikai hivatal évkönyvei részletesen közlik is a *segélyezettek* adatait. De a feldolgozás a *jelentkezőkre* nem terjed ki.

Megbízhatóbb az az adatgyüjtés, amely a *munkanélküliségi biztosítás* nyomán végezhető. A segélyezési adatok megkönnyítik a pontos nyilvántartást s a hivatalos nyilvántartási adatok lehetővé teszik a munkanélküliség hullámzásának a megfigyelését is. Hiányait már megemlítettük. A biztosítottak száma kisebb a munkanélkülieknél. *Különösen hézagos a szellemi foglalkozásúak nyilvántartása,* mert az önálló szabadfoglalkozásúak nem szerepelnek a biztosítottak között. De kimaradnak azok is, akik tanulmányaikat

már befejezték ugyan és rá is vannak utalva a kereső foglalkozásra, de választott pályájukon *még* nem sikerült elhelyezkedniök. Idővel, a biztosítási hálózat teljes kifejlődésével kétségen kívül ez a rendszer fog győztesként a porondon maradni. Kartotékai alapján ugyanis nemcsak bármely időben mutatkozó helyzetképet adhat, hanem a szakadatlan változások megfigyelésére is alkalmas.

A munkanélküli statisztika egyik legértékesebb és leggyakrabban használt formája az úgynevezett *»érdekképviseleti statisztika«*. Itt elsősorban a munkásérdekképviseleteknek a munkanélküliekre vonatkozó nyilvántartása a fontos. Több országban még ma is a szakszervezetek adatgyüjtése az egyetlen forrás. Nálunk is csak az itt nyilvántartott és segélyezett munkanélkülieknek számáról készült kimutatások a munkanélküliség halvány jelzőtáblái.

Ezek az adatok ugyan megbízható útvezetőknek látszanak, de csak azokon az utakon, amelyeken a szervezett munkásság tábora jár. Foglalkozási ágak szerint hónapról-hónapra készülnek a kimutatások. Azok jegyzik, akik személyesen is ismerik a segélyért jelentkezőket. Így csak azok kerülhetnek a listákra, akik valóban munka nélkül bolyonganak és nem tudnak munkaalkalomhoz jutni. Minden szakma külön segélyezi a saját tagjait. Ezért a kimutatásokból az is megállapítható, hogy a segélyezettek hány százalékát teszik a szakma szervezett tagjainak. De a segélyt kimerített munkanélküliek nyilvántartása itt is akadályokba ütközik.

S mert pusztán csak a tagok nyilvántartására szorítkozhatik, a szervezetekbe nem tömörült munkásokról nem adhat számot. Így a munkanélkülieknek csupán egy része kerül a nyilvántartásokba. Nem is mindig a nagyobbik része.

Arra mindenesetre alkalmasak, hogy a munkanélküliség hullámvonalának az irányát, sőt a változásoknak a nagyságát is megközelítő pontossággal mutathassák.

Bizonyos tekintetben figyelembe vehetők még a *hatósági munkaközvetítő hivataloknak* a munkapiacra vonatkozó jelentései is. Nálunk az összeomlás után egy ideig csak ezekre lehetett támaszkodni. De mert ezek a jelentések csak az ott jelentkezők adatait tartalmazzák, nagyobb értékkel csak akkor bírnának, ha a munkaközvetítés kizárólag itt történék és az újságok hirdetései sem vonnák el a munkára jelentkezők egy részét.

Ma az a módszer látszik a legmegfelelőbbnek, amikor körzetek szerint beosztott számlálóbiztosok házról-házra, lakásról-lakásra kopogtatva gyüjtik össze a munkanélküliekre vonatkozó adatokat. A teljességhez azonban itt is szó férhet. Elsősorban a számlálóbiztosok megbízhatósága esik latba. Sok függ ezeknek a képzettségétől és szorgalmától is.

Megfelelő ellenőrzéssel arányos beosztású és könnyen bejárható körzetmegállapítással mégis megközelítő pontosságú adatok szerezhetők.

Megnehezítheti ugyan a felvételt az adatszolgáltatók közömbössége. Különösen akkor, ha nincsenek kötelezve vallomások adására. Tartózkodó magatartásuk különösen olyankor gát, ha a sűrün megismétlődő különféle irányú és célú összeírások látszólag rendszertelenül történnek. A kedélyileg különben is deprimált munkanélkülieket elkeserítik a helyzetük javulását nem hozó, többször is megismétlődő összeírások. Hiszen mintegy ösztönszerűen is sorsuk jobbrafordulását várják, de csak újabb számlálólapokat kapnak.

Bizonyos óvatosságnak mindig helye van az ilyen egyéni életbe nyúló statisztikai kutatásoknál. S ha alapos ellenőrzéssel és megfelelő mellékkérdések felvételével a minimálisra szoríthatók is az elkerülhetetlen eltérések, mégis számolni kell olyan nehézségekkel, amelyek befolyásolhatják ugyan a megfigyelések pontosságát, anélkül azonban, hogy lényegbevágóan veszélyeztethetnék.

Ezt a módszert használta a székesfővárosi statisztikai hivatal az utóbbi években végrehajtott szociálpolitikai adatgyüjtései alkalmával. S hogy az évenként szükségmunkára jelentkező szellemi foglalkozású munkanélküliek sorából verbuvált számlálóbiztosok mennyire megbízható munkát végeztek, azt jelen tanulmányunk anyaga is bizonyítja.

Az 1928. évi felvétel során ugyanis *a székesfővárosi statisztikai hivatal* számlálóbiztosai Budapesten február hónapban 7487 munkanélküli szellemi foglalkozású egyént írtak össze. Egy hónappal később a *m. kir. központi statisztikai hivatal* felvétele nyomán pedig 6084 munkanélküli szellemi munkás adatai kerültek feldolgozás alá.

A két felvétel között mutatkozó különbségekre alább részletesebben is kitérünk. De már most megállapíthatjuk, hogy a székesfővárosi statisztikai hivatal adatgyüjtése megfelelt a hozzáfűzött várakozásoknak.

A beosztott munkanélküli számlálóbiztosok értékes munkát végeztek. Használható anyagot gyüjtöttek össze. Így ezzel is, mint a közelmultban végrehajtott egyéb szociálpolitikai irányú adatgyüjtésekkel, *lehetővé vált egy helyes elgondolású, átfogó munkaprogramnak a fokozatos megvalósítása.*

Egyre élesebb vonalakban bontakoznak elő a milliós lakosú főváros különböző társadalmi rétegeinek a szociális és gazdasági viszonyai.

Ezzel pedig az is nyilvánvaló, hogy a szükségmunkákra fordított évi segélyösszegek nemcsak többezer szellemi munkanélkülinek a nyomorát enyhítették, hanem olyan elhanyagolt terület került művelés alá, amelyet enélkül alig szánthatott volna fel a kutató statisztika már-már elrozsdásodó ekevasa.

Az egybegyűlt gazdag anyag kiaknázása most alapját képezheti egy újvonalú és helyes irányú társadalompolitikai tevékenység kiépítésének is.

III. A munkanélküliség Európában.

a) A munkanélküliség nagysága.

A világháború gyászos következményei sorában, a pusztulás és romlás omladékai között, itt-ott kicsirázott egy-két olyan intézmény is, amely több vagy kevesebb sikerrel az *emberi szolidarizmus* megbántott eszméjét igyekszik kiengesztelni és megvalósulását előmozdítani.

Ilyennek tekinthető a *Nemzetközi Munkaügyi Hivatal* is, amelyet a háborút befejező békeszerződések hívtak életre. Az a rendeltetése, hogy egységes keretbe olvassza a gyakorlatilag is megvalósítható nemzetközi megállapodásokat. Működése főleg munkáskérdések kutatására és irányítására terjed ki. Napirenden tartja és állandóan tanulmányozza a munkásság helyzetét az egyes országokban. Egyezménytervezeteivel és ajánlásaival sorra felkeresi az egyes államokat. De mert inkább csak véleményező szerepet tölt be és végrehajtó hatalma nincsen, *nehezen valósulnak meg a felállításától várt szép reménységek.*

Különösen érdekesek működésének azok a területei, ahol a munkanélküliséget tanulmányozza. Hivatalos folyóirata, a Revue Internationale du Travail, állandóan közli a munkanélküliség áttekintésére vonatkozó kimutatásait. Egyre bővülő adatgyüjtési sugara ma már mintegy 30 államot von állandó megfigyelési körébe.

Annál sajnálatosabb, hogy *a különböző országok adatai nemzetközi összehasonlításra alig alkalmasak.* Sőt még az egyes államokban kimutatott adatai sem teljesek.

Sok nehézség akadályozza a megbízhatóságot. Már rámutattunk a munkanélküliség fogalmának eltérő meghatározására. Ismertettük a módszertani különbségeket is. De még a felvétel ideje sem teljesen egységes. Bár általánosságban mégis a hó utolsó napján mutatkozó munkanélküliség van rubrikákba szedve.

Egyetlenegy országban sem találjuk meg a munkanélküliség maradéknélküli számát.

Ausztria, *Finnország*, *Olaszország* és *Svájc* csak a nyilvántartott munkanélkülieket mutatja ki.

Belgium és *Németalföld* csak a munkanélküliség ellen biztosító társaságok kimutatásait veszi figyelembe.

Cseh-Szlovákia és *Németország* csak a szakszervezeti segélyekben részesült munkanélküliek adatait közli.

Dánia, *Norvégia*, *Svédország* és *Magyarország* kimutatásai csak a szakszervezetekben nyilvántartott munkanélküliek adataira támaszkodik.

Franciaország adatai csak a segélyezett munkanélküliekre terjednek ki.

Lengyelország adataiban csak a hatósági munkaközvetítők nyilvántartásaiba került munkanélküliek szerepelnek.

Nagybritannia is csak a kötelezőleg biztosított munkanélküliek számát tünteti fel. Az *ir szabad állam* azonos alapon gyüjtött adatai újabban külön vannak feldolgozva.

Újzéland kimutatása a szakszervezetek adatai nyomán készül.

Lettország és *Oroszország* munkakeresőit munkanélküli hivatalok mutatják ki.

Jugoszlávia a nyilvántartott munkanélkülieket — *Románia* pedig a nyilvántartásban szereplő el nem helyezett munkakeresőket számolja össze.

Még eltérőbbek a tengerentúli államok adatgyüjtései. *Ausztrália* adatai csak azokat tartalmazzák, akik egy héten legalább három napon át munkanélkül voltak. De nem minden szakszervezet kap helyet a lajstromban. Viszont azok is rákerülnek, akik betegség és baleset miatt váltak munkanélküliekké.

Kanada adatai magukba ölelik minden szakszervezet munkahiányban szenvedő tagjait. Akár részesülnek segélyben, akár nem.

Az *Amerikai Egyesült-Államokban* üzemek szerint állítják össze a munkanélküliek listáit. Csak meghatározott számú üzemre terjednek ki az állandó megfigyelések és csak az ott dolgozó munkásokról vezetnek jegyzéket.

Olyan lényeges különbségek gátolják tehát a tisztánlátást, hogy a munkanélküliségnek — ennek a mindenütt otthonos szociális betegségnek — hű és pontos megvizsgálása szinte lehetetlenség. Ám azért annyi jellemző tünet domborodik ki, hogy mégis megfelelő diagnózis adhat útmutatást a helyes therápia alkalmazására.

Annál megdöbbentően hatott *Thomas Albert*-nek, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal volt igazgatójának az a megállapítása, hogy *az egész földön körülbelül tízmillióra becsülhető a munkanélküliek száma.* A legújabb adatok már jóval túlhaladják ezt is. 1930 közepén a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal adatgyüjtéseiben a részleges munkanélküliekkel együtt közel *tizenegymillió munkanélküli* van kimutatva.

Nem hivatalos helyről ugyan már előbb is elhangzott ez az ijesztően nagy szám. Hickmann statisztikai atlasza már 1922-ben mintegy tízmillió munkanélküliről beszél.

Megrajzoltuk az európai munkanélküliségnek 1921-től 1929-ig terjedő hullámzását. Ebből megállapíthatjuk, hogy 1929. év végén a táblánkon szereplő 15 államban 3 millión felül volt a *teljes* munkanélküliek száma. Kihagytuk felsorolásunkban a részleges munkanélkülieket és azokat a kisebb európai államokat, amelyeknek amúgy is jelentéktelen adatait nem kísérhettük végig, mert később kapcsolódtak be a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal adatgyüjtéseibe. Ezért nem vettük figyelembe Oroszországot sem, ahol 1928 végén 1,600.000, 1929 decemberében pedig 1,316.000 munkanélküli volt kimutatva.

1. tábla. A munkanélküliség Európában országok szerint 1921-től 1929-ig.

Állam	A munkanélküliek száma az év végén								
	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	a) **Abszolút számokban.**								
Ausztria	16.713	117.891	98.050	154.491	207.834	205.350	238.075	237.661	226.567
Belgium	49.851	11.743	11.017	9.344	16.897	15.804	22.526	11.988	15.761
Cseh-Szlovákia	—	—	—	—	17.196	29.295	14.334	19.698	30.170
Dánia	74.581	52.597	50.148	45.206	85.944	88.854	87.116	77.558	62.563
Finnország	2.127	1.294	779	2.234	2.176	2.172	2.152	2.868	8.716
Franciaország	10.032	2.644	440	509	645	17·178	13.221	895	817
Lengyelország	173.000	75.000	67.581	161.940	311.090	190.140	165.268	126.429	166.240
Magyarország	—	—	—	34.844	27.984	22.332	14.368	15.187	20.288
Nagy-Britannia	1,934.030	1,431.929	1,226.641	1,260.465	1,243.087	1,431.840	1,194.305	1,333.611	1,344.220
Németalföld	65.313	49.608	44.185	34.910	44.660	35.689	44.848	38.116	48.609
Németország	97.687	182.955	1,304.973	282.645	706.189	572.653	519.573	746.834	922.681
Norvégia	—	5.089	4.468	4.386	9.363	10.104	9.285	7.810	7.693
Olaszország	541.775	381.968	258.580	150.449	122.200	181.493	414.283	363.551	408.748
Svájc	65.164	53.423	26.873	11.419	17.027	17.900	13.701	13.701	4.200
Svédország	47.668	27.764	18.533	33.900	45.900	47.950	50.655	49.633	53.977
Összesen	**3,077.941**	**2,393.905**	**3,112.268**	**2,186.742**	**2,858.192**	**2,868.754**	**2,803.710**	**3,045.540**	**3,321.250**
	b) **10.000 lakosra számítva.** [1])								
Ausztria	25·1	176·2	147·4	232·3	312·5	308·8	358·0	357·4	340·7
Belgium	64·5	15·2	14·3	12·1	21·9	20·5	29·2	15·5	20·4
Cseh-Szlovákia	—	—	—	—	12·2	20·1	10·2	14·0	21·4
Dánia	220·5	155·5	148·2	133·6	254·1	262·7	257·5	229·3	184·9
Finnország	6·1	3·7	2·2	6·4	6·3	6·3	6·2	8·3	25·1
Franciaország	2·5	0·7	0·1	0·1	0·2	4·3	3·3	0·2	0·2
Lengyelország	60·1	26·1	23·5	56·2	108·0	66·0	57·4	43·9	57·7
Magyarország	—	—	—	42·0	33·8	26·9	17·3	18·3	24·5
Nagy-Britannia	436·9	323·5	277·1	284·7	280·8	323·5	269·8	301·3	303·7
Németalföld	90·2	68·5	61·0	48·2	61·6	49·3	61·9	52·6	67·1
Németország	15·7	29·4	210·0	45·5	113·7	92·2	83·6	120·2	148·5
Norvégia	—	18·7	16·4	16·1	34·4	37·1	34·1	28·7	28·2
Olaszország	135·4	95·5	64·7	37·6	30·6	45·4	103.6	91·4	102·7
Svájc	165·6	135·7	68·3	29·0	43·3	45·5	34·8	34·8	10·7
Svédország	79·5	46·3	30·9	56·6	76·6	80·0	84·5	82·8	90·0
Összesen	**121·3**	**93·3**	**121·4**	**82·6**	**102·5**	**102·9**	**99·4**	**109·3**	**119·1**

Az adatok szerint tehát Európában Oroszország beszámításával kereken ötmillió munkaképes, dolgozni akaró egyén a munkához való emberi jog ellenére egyáltalán nem jut munkaalkalomhoz. És körülbelül éppen ennyien szenvednek hasonló sorsuk miatt túl a tengeren is.

A valóságban azonban még alacsony is ez a szám. Hiszen az adatok hézagosak és *Anglia kivételével* [2]) csak a teljesen munkanélküliekre korlátozódnak. Ennek a kiemelése pedig azért lényeges, mert amikor például Németországban 1923 végén 1,300.000 teljes munkanélküli mutatta a kulminációs pontot, akkor még 1,700.000 részleges munkanélküli is volt. 1929 végén is 389.278 volt a »Kurzarbeiter«-ek száma, akik táblánk adatai között nem szerepelnek. Ezek *megrövidített munkanapokon* át kevesebb munkabérért dolgoztak. Vagyis hetenként csak 3—4 napon át jutottak munkához. De hiányosak az adatok azért is, mert *a munkaalkalomhoz nem jutó mezőgazdasági munkások a legtöbb államban egyáltalán nem kerültek a nyilvántartásokba.*

[1]) A csonka éveknél a hiányzó országok népessége nincs figyelembe véve.

[2]) Angliában 1928-ban 250.404, 1929 végén 272.371 részleges munkanélküli is szerepelt a kimutatásokban.

Ha mármost közelebb lépünk az 1. tábla adataihoz és úgy próbáljuk megállapítani az ott felsorakozó 15 európai állam változó számaiban mutatkozó szabályszerűséget, mindjárt feltűnik, hogy két év kivételével *mindig hárommillió körül csoportosul a kimutatott munkanélküliek száma.* De az is kitűnik, hogy az 1923. évi 3,112.000-ben csúcsosodó orom után 1924-ben 2,187.000-es mélypont következett be, ahonnan 1929 végén a 3,321.250-re torlódott munkanélküliek megdöbbentően nagy száma meredezik elénk. S a félelmetes vonal épen a legutolsó évben ívelt legmagasabbra.

Még az átmenetinek bizonyult 1924. évi enyhülés is nagyon magas fensíkon történt. És amióta elhagytuk, azóta újra egyre zordonabb csúcsok követik egymást. Az 1928. évi téli munkanélküliséget jelző 3,046.000 munkanélküli már ismét félelmes közelségben van az 1923. évihez. Az 1930. évi adatok pedig még az 1929. év végén mutatkozó maximumot is túlszárnyalják. A kimutatott 15 államban csaknem elérték a négymilliót.

Európa 473 millió lakosa közül kereken 300 milliót, pontosabban 278,812.000 lakost képvisel a kimutatott 15 állam népessége. Ha a megközelítően pontos angol és osztrák adatokat vesszük alapul, akkor az tűnik ki, hogy 10.000 lakos közül 300—350, családtagokkal együtt körülbelül 1000, vagyis *minden tizedik ember saját magán érzi ennek az áldatlan helyzetnek a nyomasztó súlyát.*

Minthogy az egyes államok kimutatott munkanélküliségének ilyen összehasonlítása komoly következtetések levonására alig alkalmas, célszerűbbnek látszik az egyes országokban megfigyelhető változások rövid áttekintése. De itt is zökkenő van. Sokszor nem az emelkedő munkanélküliséget regisztrálják a szomorúan növekvő számsorok. Olykor a kimutatások *rendjének* a változása, máskor az időközben életbelépett *segélyezési szabályozások* okoznak eltéréseket.

A vezetőhely kétségenkívül Nagy-Britanniáé, ahol egymillión felül stabilizálódott a munkanélküliek száma. A tetőfokon, 1921-ben csaknem kétmillió munkanélkülit számoltak össze. Ezek az adatok azonban különleges elbírálást érdemelnek. Az első nyilvántartásokban ugyanis még az ír szabadállam adatai is bekerültek. Csak 1922 közepétől kezdve szerepel Írország külön. Jelentékenyebb túlsúlyt ez mégsem idézett elő. Annál figyelemreméltóbb, hogy itt *a nyilvántartások nemcsak a teljes munkanélküliségben szenvedők adatait tartalmazzák, hanem a biztosításra kötelezett és segélyben részesülő valamennyi munkanélkülire kiterjednek.* A biztosítottak kontingense állandóan 12 millió körül van és 1929 végén pontosan 12,094.000 volt a taglétszám. A segélyezésre jogosultak körének ez a nagyvonalú kiterjedése okozza aztán a nagy számokat. Bármennyire magas is a biztosítottak száma, a munkanélküliséget mutató adatok mégsem teljesek. Hiányzanak ugyanis azok, akiknek már lejárt a segélyezési idejük, vagy még el sem kezdődött. És hiányoznak azok is,

akik külön szegénysegélyt kapnak. Tagadhatatlan azonban, hogy Angliában igen súlyos a munkanélküliség. A munkáskormánynak egyik legnagyobb gondja és munkaprogramja ennek a lefaragása. Különösen feltornyosultak az 1926. évi hullámok. A táblánkon látható közel másfélmilliós szám már enyhülés is, az év folyamán mutatkozó 1,751.000-hez képest. Az akkoriban lezajlott nagyarányú munkásmozgalmak, az általános sztrájk és a széntermelés szünetelése bénítólag hatottak az ipar termelésére. A javulás folyamata lassú volt. És a válság tartósan felszínen tartotta a megnövekedett munkanélküliséget. Időközben átmeneti enyhülés következett ugyan be, de az egymillión felül állandósult munkanélküliség mégis feltűnő jelenség. Az 1930. év közepén azután 1,341.818 teljes és 569.931 részleges munkanélküli került a nyilvántartottak közé. Újra itt kísért a kétmilliós orom. *Ez pedig azt jelenti, hogy csaknem minden hatodik angol munkás munka nélkül lézeng. Szilárd gazdasági viszonyok, magas hitel mellett csak a világkereskedelem vérkeringésében beállott zavarok magyarázhatják ezt. De jókora terhelést kell írni a racionalizáló ipar számlájára is.*

A számok nagysága szerint *Németország* a második helyen áll. Az 1923. évi aggasztó válság viharai elültek ugyan. Az akkori 1,304.000-ről már a következő évben 130.000-re apadt a munkanélküliek száma. De a javulás csak átmeneti volt. Újabb áradás történt és az 1928. év folyamán 300.000-re szelídült szám az év végére *háromnegyedmillióra* mélyült, 1929 végén már közel egymilliós az örvény. Meg kell azonban mondanunk, hogy ezek a számok is hiányosak. A kimutatások a szakszervezetekben tömörült 4,570.000 munkás adatain épülnek. *A németbirodalmi statisztikai hivatal szerint mintegy kétszerannyi a munkanélküli, mint ahány a nyilvántartásokban szerepel.* Úgyhogy 1926 végén körülbelül 2 millió, 1927 végén 1,029.000, 1928 decemberében pedig 1,708.000 munkanélküli volt Németországban — a munkanélkülisegélyre igényt tartók száma alapján. A részleges munkanélküliek, a megrövidített munkaidő mellett dolgozók ugyanis táblánkon nincsenek számba véve. És nem szerepelnek a mezőgazdasági munkások sem. Mégis *a kimutatott adatok szerint minden hatodik* (16·7%) *szervezett munkás teljesen munka nélkül vergődött 1928 végén.* Kevés vígasz erre, hogy *1923 végén, a katasztrofális válság csúcspontján csaknem minden harmadik (28·2%) tétlenül várta sorsának jobbrafordulását.* 1930 júniusában 892.247 teljes munkanélküli mellett 577.983 részleges munkanélküli került a nyilvántartásokba.

A békeszerződés terhei, a gyarmatok elvesztése, a Ruhrvidék megszállása, az elzárkózás politikája miatt csökkentett kivitel és az ezektől feszített gazdasági válság nyomta a német ipart. A pénzbőség idején elhelyezett produktív befektetések és az újabban kötött kereskedelmi szerződések valamennyire mégis fellendülést hoztak. A munkanélküliség ujabb nagyobb fellángolását jórészben az ipari üzemek, bankok és vállalatok fokozódó koncentrálása és az ipari piacok csökkenő felvevőképessége okozza.

Sötét számokkal szerepel *Olaszország* is. Az 1928. év végén mutatkozó 365.000-es szám ugyan enyhülés a megelőző év azonos időszakához képest, kisebb mint az 1921. évi félmilliós csúcspont. De 1926 közepén már 80.000-re is leapadt a munkanélküliek száma. Azóta súlyosan fokozódó emelkedést látunk. 1929 végén már 408.748-ra ugrott a munkanélküliek száma. *A rosszabbodást a népesség szaporodásával, a líra siettetett feljavításával magyarázzák.* Az utolsó évi emelkedést pedig súlyosbítja a *kivándorlás* is. Sok olasz munkás ment Franciaországba is kenyeret keresni. 1930-ban némi enyhülés mutatkozik. Az év közepén 322.291-re apadt a téli munkanélküli tömeg. Alighanem a munkaközvetítés és vándorlások újabb szabályozásának a hatásaképen is.

Az abszolút számok szerint *Ausztria a negyedik helyen áll, de tízezer lakosra számított viszonyszáma szerint az első helyre kerül.* Az 1928. év végén mutatkozó negyedmilliónál több munkanélküli alig valamivel kisebb az előző évi kulminációs pontnál. Pedig ez páratlanul magas orom még Ausztria munkanélküliségének a történetében is, ahol 1921-től 1928-ig *tizenötszörös emelkedést látunk.* Nagyobbarányú emelkedés először 1924-ben mutatkozik. A tőzsdén jegyzett értékek zuhanása és egy-két nagyobb pénzintézet összeomlása hitelkrizissel járt. Ez ránehezedett Ausztria iparára. *A régi virágzást ugyan már előbb megakasztotta a gazdasági területek szétdarabolása. Belpolitikai zavarok is fokozzák a gazdasági válságot.* Csökken a népszövetség segítőakciója is. Az utolsó két évben már olyan nagy a munkanélküliség, hogy *a lakosság számarányához mérten itt találjuk a legsúlyosabb helyzetet. Tízezer lakosra 1923 végén 358 munkanélküli esett.* Ha átlag csak két eltartottat számítunk egy keresőre, akkor is *minden tizedik ember sínyli a munkanélküliség nyomasztó hatását.* 1929 végén egy árnyalattal javult a helyzet: 226.567 munkanélküli került összeírásra, de 1930 tavaszán már újra 239.094-re duzzadt a számuk.

Élénk változásokat mutat *Lengyelország.* Az 1928. év végén kimutatott 126.000 munkanélküli jóval alatta marad az előző évi 165.000-nek. Nagy enyhülés ez az 1924. évi maximummal szemben is, amikor 311.000 munkanélküli sorsa aggasztotta *a gazdasági újjáalakítás korát* élő országot. 1929-ben ismét erős a rosszabbodás, csaknem a felényivel növekedve, újra 166.000-re duzzadt a munkahiányosok tábora. A lengyel munkanélküliség fejlődését mégis nehéz megfigyelni. Változott a nyilvántartási rendszer. 1921-től 1925-ig több munkáskategória szolgáltatta az adatokat. Azóta azonban csak a munkaközvetítőkben nyilvántartottak kerülnek be a kimutatásokba. Pedig tanulságos lenne a régebbi alapon is megfigyelni, hogy például az angol széntermelési szünet mennyire fokozta a lengyel bányamunkások munkaalkalmát. Az újabb emelkedés azt mutatja, hogy megszűnt az a javulás, amit a zloty stabilizálása okozott. 1930 tavaszán már újabb százezres növekedés, 265.135 munkanélküli mutatja a politikai válságoktól is nyitott gazdasági krízis súlyosságát.

Különösebb figyelmet érdemel *Franciaország. Az egyetlen állam Európában, ahol — a szezónszerű munkanélküliségtől eltekintve — munkáshiány mutatkozott.* Jórészben a háború pusztításait helyreállító nagyszabású »reparációs« munkák okozták ezt a kedvező helyzetet. A valóságban azonban csalóka képet mutat a rajzunk. Jelentősebb munkanélküliség volt még 1926-ben is, de 1927 elején lanyhulás következett be. A frank ingadozása idején 80.000-nél több munkanélkülit segélyeztek a hatóságok. Sőt a hivatalos becslés 300.000 teljes munkanélküliről tud és 2,000.000 részlegesről is beszélt. A kimutatott munkanélküliek csak a segélyezetteket tüntetik fel. *A külföldi munkaerőknek szinte szakadatlanul tartó ki- és bevándorlása homályosítja el a tisztánlátást.* Úgylátszik azonban, hogy főleg szakmunkásokban mégis hiány mutatkozik.

Cseh-Szlovákia 1925 közepén törvényben szabályozta a munkahiány esetére vonatkozó biztosítást. Ekkor megváltozott a munkanélküliek kimutatásában eddig követett rendszer. Általában nagyobb kilengések nincsenek. A dagály hullámverése 1926 szeptemberében volt a legnagyobb. Az akkor belésodródott 42.601 munkanélküli épen kétszerannyi, mint az 1928. év végén vergődő 20.000. 1929 végén azonban már erős az előretörés: 30.000-en felül van a munkahiányosok száma. 1930 közepén túl emelkednek a 40.000-en.

Dániában az utolsó években állandó javulás mutatkozik. De a 60.000 körüli téli munkanélküli mégis szomorúan nagy szám. Különösen akkor, ha tudjuk, hogy ez a 282.00 főnyi szervezett munkásságnak több, mint 20%-át jelenti. Enyhíti a helyzetet, hogy a nyári munkanélküliség alig a felényi.

Norvégiában és *Svédországban* nincs nagy ingadozás. De az 50.000 svéd munkanélküli ismét nyomasztó jelenség. Hasonló a helyzet *Németalföldön* is, ahol 50.000 körül van a téli munkanélküliek száma.

Belgium és *Svájc* az utolsó években párhuzamosan javulnak.

Az *Amerikai Egyesült Államok* munkanélküliségét nem rajzoltuk meg. Megfelelő szervezetek hiánya miatt nem készülnek megbízható statisztikák. Így a munkanélküliségre vonatkozó erősen hullámzó számok inkább csak találgatáson alapulnak. Az ingadozó becslések 3 és 7 millió közötti széles skálán mozognak.

A *magyarországi* munkanélküliség adatait nagyobb áttekinthetőség kedvéért ugyan felvettük a tábláinkra, de mert alább részletesebben foglalkozunk velük, most figyelmen kívül hagyjuk.

b) A munkanélküliség alakulása.

Első táblánk adatai Európa fontosabb államainak *téli* munkanélküliségéről számolnak be. Minthogy azonban télen rendszerint a legnagyobb a munkahiány, ezért hű képet csak akkor nyerhetnénk, ha legalább havonként összehasonlíthatnók az azonos alapon készült kimutatásokat.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal havonként közli a megfigyelési körébe vont államok munkanélküliségéről készült kimutatásokat. Állandóan bővül ez a kör. Ma már 27 ország adatai kerülnek be rendszeresen a genfi kohóba. Ennek nyomán könnyűszerrel be lehetne mutatni az időrendi fejlődést. De az egyes felvételek különböző szempontok szerint készülnek. Ezért összehasonlításra nehezen használhatók. Mellőzzük tehát a teljes részletezést és csak a főbb vonásokat rajzoljuk meg, annál is inkább, mert az általános munkanélküliségnek ugyis csak a kereteit kívánjuk megadni, hogy a tisztviselői pályákon mutatkozó munkahiányt annál élesebben kidomboríthassuk.

Mégis hézagos lenne képünk, ha nem rajzolnánk be a háttérbe azt a hullámvonalat, amely az európai munkanélküliség szezonszerű változásait szemlélteti.

2. tábla. A munkanélküliség Európában havonként 1921-től 1929-ig.[1])

Év, hó	A munkanélküliek száma	Jelzőszámok (1921—1929 átlaga = 100)	Év, hó	A munkanélküliek száma	Jelzőszámok (1921—1929 átlaga = 100)
1921. március	2,275.026	92	1926. március	2,715.745	110
június	3,142.174	127	június	3,031.461	124
szeptember	2,383.433	96	szeptember	2,766.243	112
december	3,077.941	124	december	2,868.754	116
1922. március	2,852.410	115			
június	2,226.696	90	1927. március	2,567.129	104
szeptember	2,029.831	82	június	2,019.984	82
december	2,393.905	97	szeptember	2,026.752	82
1923. március	2,359.453	95	december	2,803.710	113
június	2,026.996	82			
szeptember	2,251.513	91	1928. március	2,484.099	100
december	3,112.268	126	június	2,157.383	87
1924. március	2,405.265	97	szeptember	2,245.305	91
június	1,847.613	75	december	3,045.540	123
szeptember	2,051.484	83			
december	2,186.742	88	1929. március	2,886.448	117
1925. március	2,186.459	88	június	2.070.661	84
június	2,034.097	82	szeptember	2,167.538	88
szeptember	2,116.475	86	december	3,321.250	134
december	2,858.192	116			
			1921—1929. évek átl.	2,472.367	100

Az első táblán felsorolt 15 állam munkanélküliségi adatait csoportosítottuk itt — *részben a Magyar Statisztikai Szemle nyomán* —, hogy az évközi ingadozások is megfigyelhetők legyenek. Az általánosan követett gyakorlat szerint minden évről csak a legjellegzetesebb hónapok adatait, a tavaszi, nyári, őszi és téli munkanélküliség idényszerű számait vontuk össze.

[1]) Az 1. sz. táblán felsorolt államok összevont adatai.

Már az első futó pillantásra megállapíthatjuk, hogy általában nagyobb eltolódások nincsenek, bár apály és dagály elég sűrűn követik egymást. *A mélypontot 1924 júniusa, a csúcspontot pedig a legutolsó adat 1929 decembere mutatja.*

Számokban kifejezve 1,847.613 és 3,321.250 az a két szélsőséges szám, amelyen belül adatközlésünk 9 éve alatt a munkanélküliség réme garázdálkodott. Remény és csüggedés sűrűn váltogatták egymást e 9 év alatt, de 2 millió munkanélkülit jelző minimum alá csak egyetlen esetben szállt alá a munkanélküliség lázmérője. *Az aggasztóan magas 3 millió fölé azonban hat ízben is felugrott.*

Mindenesetre érdekes tünet, hogy a hat maximum közül kettő nyári hónapokra esett. Annál feltűnőbb ez, mert a köztudat szerint is ez a szociális betegség nyáron szedi a legkevesebb áldozatot és télen a legfélelmetesebb a pusztítása. Most is megállapíthatjuk, hogy a 9 év alatt öt december képviselte az évi maximális munkahiányt és hat júniusban volt a legkevesebb a munkanélküli.

Tudjuk ugyan, hogy nemcsak az évszakok befolyásolják a munkanélküliséget. Az is bizonyos, hogy a gazdasági tényezők miatt például tavaszszal kirobbant nagyobb feszültséget a nyári időjárás sem tudja levezetni. Mégis magyarázatot igényel, hogy Európa 15 legnagyobb államát magában foglaló területen *hogyan történhetett az, hogy hat eset közül kétszer nyárra jutott a munkanélküliség legdúsabb aratása?*

Már kiemeltük, hogy a kimutatásokban szereplő munkanélküliek túlnyomó része nem mezőgazdasági, hanem ipari munkás. *Elsősorban tehát ipari munkanélküliséggel állunk szemben.* Ezt pedig a konjunkturák az időjárásnál erősebben befolyásolják.

Mégis másutt van a magyarázat kulcsa.

Végigkísértük a felsorolt 15 állam munkanélküliségének a fejlődését a megfigyelt 9 éven át hónapról-hónapra. És megállapítottuk, hogy *7 országban december, 3 országban március, 2-ben január, 2-ben február hónapban tarajosodtak legmagasabbra a munkanélküliség hullámai* és csak egy országban történt, hogy augusztusban csúcsosodott ki a maximum, a 9 évet együttvéve.

Tizenöt állam közül 11-ben tehát mégis a téli hónapok vezetnek.

Hogy Európában ennek ellenére mégis két évben júniusra esett a legnagyobb munkanélküliség, az Nagybritannia kétesértékű érdeme. 1921-ben és 1926-ban ugyanis Angliában június hónapban volt a legnagyobb a munkanélküliség.

Minthogy pedig 1921 júniusában összesen 3,142.174 munkanélküli volt nyilvántartva s ezek között Nagybritánnia 2,171.286 számmal szerepelt, ez a domináns arány annyira ránehezedett a többi munkanélkülire, hogy

túlsúlya könnyen eldöntötte az eredményt. Ugyanígy történt 1926 júniusában is, amikor 3,031.461 munkanélküli között Nagybritannia egymaga 1,751.133 munkanélkülijével abszolút többséget jelentett.

Ilyenformán tehát Európa munkanélküliségének az alakulása így meg nem állapítható. Hiszen azt Nagybritanniáé irányítja.

Kitűnik ez abból is, ha a tábla adataiban 1921-től 1929-ig felsorakoztatott 89,005.198 egységet a részeire bontjuk. Ebből ugyanis Angliára egymagára kereken 50 millió esik. Természetesen nem ennyi munkanélküliről van szó. Hiszen igen sok munkanélküli olyan tartósan szenved ebben a tragikus betegségben, hogy egymásután több kimutatásban is szerepel. Ha mégis ezen az alapon összevonva akarjuk megkapni a kilengések jelzőszámait, akkor meg kell állapítanunk a 9 év alatt mutatkozó *átlagos* munkanélküliség nagyságát. Ez pedig számításunk szerint egyenletesen elosztva évi 2,472.367 főből áll.

Ha ezt a papírátlagot, amely a valóságban sehol sem mutatkozott, mint 1921—1929. évi átlagot 100-zal tesszük egyenlővé, akkor megállapíthatjuk, hogy kimutatásunk minden időszaka milyen eltérést mutat.

Mindenesetre jellemző, hogy Európa bonyolult gazdasági viszonyai ellenére sem találunk kirivóbb különbségeket. Jelzőszámaink szerint a kilengések 75-ös minimum és 134-es maximum között hajladoztak. De ez most már érthető is. Hiszen Anglia munkanélküliségének a jellegzetes vonalaiba olvadtak az európai színek.

Az európai munkanélküliség megmérésére tehát más módszert kell keresnünk. Olyant, ahol Anglia túlsúlya nem formálja át a maga képére a többit. Nézzük hát meg az egyes államok munkanélküliségét külön-külön, de mégis úgy, hogy összehasonlítás kedvéért lehetőleg közös alapon búvárkodhassunk.

Legmegfelelőbbnek látszik az a rendszer, amelyből kitűnik a nyilvántartás alapjául szolgáló munkástörzs is. Annál fontosabb ez, mert ez nem stabilizált fix szám. A szakszervezetek létszáma ingadozó. Hosszas munkanélküliség esetén pedig a rendesnél erősebb a csökkenés. A járulékot fizetni nem tudók egyrésze kiesik. De egyéb gazdasági és politikai motívumok is közreműködnek a taglétszám alakulásánál.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal rendszeresen közli azt is, hogy a kimutatásaiban szereplő munkanélküliek milyen nagy táborból rekrutálódnak, illetve azt is feltünteti, hogy a kimutatottak hány százalékát képviselik a nyilvántartott munkásságnak.

Megfigyelésünk köre itt már — sajnos — erősen megszükül. Mindössze hét olyan európai országot lehet így közös nevezőre hozni, hogy az arányszámok összehasonlítására is alkalmas módon segíthetnek a kutatásainkban.

3. tábla. A munkanélküliség Európában a szakszervezeti tagok százalékában. 1921—1929.

Év, hó	Belgium	Dánia	Magyarország	Nagy-Britania	Németalföld	Németország	Norvégia
1921. március	10·4	23·6	.	11·3	14·1	3·7	16·1
június	9·9	16·8	.	18·2	8·1	3·0	20·9
szeptember	9·6	16·6	.	12·2	7·2	1·4	17·1
december	6·6	25·2	.	16·2	17·0	1·6	22·9
1922. március	5·2	27·9	.	14·6	14·3	1·1	25·4
június	2·6	13·2	.	12·7	9·2	0·6	15·6
szeptember	1·3	10·6	.	11·9	9·1	0·8	11·0
december	1·7	20·3	.	12·2	15·1	2·8	15·1
1923. március	0·8	16·0	8·5	11·1	13·7	5·6	14·5
június	0·8	8·1	.	11·3	9·3	4·1	7·9
szeptember	0·5	7·4	6·6	11·7	13·2	9·9	7·6
december	1·7	11·6	9·1	10·7	17·3	28·2	9·5
1924. március	0·6	18·4	13·6	9·9	11·0	16·6	12·0
június	1·0	5·4	12·8	9·4	5·8	10·5	4·9
szeptember	0·7	5·5	13·5	11·4	8·2	10·5	5·2
december	1·5	13·2	17·3	10·9	12·7	8·1	12·5
1925. március	1·5	15·1	20·5	11·1	9·4	5·8	11·1
június	1·0	9·0	19·0	11·9	6·6	3·5	8·9
szeptember	0·8	10·5	14·3	12·0	7·7	4·5	13·5
december	2·8	31·1	16·4	10·5	16·0	19·4	26·1
1926. március	1·4	21·4	19·1	9·8	7·9	21·4	25·9
június	0·9	15·8	16·7	14·6	5·9	18·1	22·1
szeptember	1·1	16·5	13·1	13·9	7·2	15·2	22·3
december	2·6	32·7	13·0	11·9	12·1	16·7	29·6
1927. március	1·8	26·1	11·8	9·9	9·1	11·5	28·2
június	1·4	17·9	7·8	8·9	6·0	6·3	22·5
szeptember	1·4	16·1	6·8	9·4	6·7	4·9	22·3
december	3·6	30·5	8·6	10·0	14·9	12·9	28·0
1928. március	0·8	21·3	10·0	9·6	6·3	9·2	24·4
június	0·6	13·5	8·5	10·8	4·4	6·2	14·4
szeptember	0·6	12·2	8·0	11·5	5·2	6·6	15·5
december	1·9	28·4	9·6	11·2	11·5	16·7	22·1
1929 március	0·9	21·9	10·8	10·1	15·1	16·9	20·0
június	0·4	10·3	9·5	9·8	2·6	8·5	11·3
szeptember	0·5	8·7	9·5	10·1	3·5	9·6	12·1
december	2·2	22·4	13·0	11·1	12·3	20·1	18·9
A szakszervezeti tagok száma 1929	636.167	277.259	131.963	12,094.000	390.620	4,583.185	40.894

Kereken 18 milliónyi munkássereget vonhattunk tanulmányozás alá. Ebben a táborban 1929 végén 2,371.815 munkanélküli volt. Átlagban a szervezett munkásság 13·6%-a. *Tehát csaknem minden hetedik munkás hiába ajánlotta fel töretlen munkaerejét és teljes munkakészségét, sehol*

sem tudott érte olyan csereértéket kapni, hogy legalább a létfenntartását biztosíthassa vele.

Itt azonban már feltűnő szélsőségek mutatkoznak az egyes országokban. Amíg ugyanis 1929 végén Belgiumban 1000 munkás közül csak 22 szenvedett munkahiányban, addig Magyarországon 130, Angliában 111, Hollandiában 123, Németországban 201, Norvégiában 189 és Dániában 224 dolgozni akaró futkosott munkáért, *a szakszervezetek nyilvántartása szerint.* Itt már ugyancsak leszorult az első helyről Anglia mammut munkanélkülisége, bár 11·1%-os aránya mégis megdöbbentően nagy. Még feltűnőbb Dánia vezető pozíciója. Bár megkönnyebbülés mutatkozik az előző évekhez képest. Különösen amióta visszatértek az aranyvalutára, azóta lassanként szűnnek a nehézségek.

De az is megfigyelhető, hogy amíg Angliában a tél alig feszíti dagadóbbra az ipari munkanélküliség duzzadó vitorláit, addig Dániában kétszer akkora a téli kényszerpihenő mint a nyári munkahiány. A mezőgazdasági munkásság tömegesebb bevonása érezteti itt a hatását.

Ha mármost sorrendbe szedjük adatainkat, két hónap tűnik ki. *December 36 esetben gyüjti össze a legtöbb munkanélkülit, szeptember pedig 26 esetben szorítja le a minimumra a munkanélküliséget.* Tanulságos azonban annak a megállapítása is, hogy a télvégi munkanélküliség miatt március is 19 esetben szerepel a maximumok között. Június pedig csaknem párhuzamosan halad szeptemberrel, mert 26 esetben mutatja a minimális munkanélküliséget.

Teljesen egyöntetűen és pontosan visszatérő kép egyetlen országban sem tükröződik. A legnagyobb szabályszerűséget *Hollandia* mutatja, ahol az utolsó év kivételével mindig decemberben torlódik a legtöbb munkanélküli. A minimumok már szétesők. Júniusnak ugyan fölényes a többsége. De kétszer szeptember hozta a legtöbb munkaalkalmat. *Dániában* viszont a szeptemberi mezőgazdasági munkák bontják szét a munkanélküliek zárt sorait, míg télen inkább december kovácsolja azt össze. De azért néha március tartja legszorosabban. A maximumot illetően azonos a helyzet *Németországban* is. A minimumon azonban itt június és szeptember egyformán osztozik. *Anglia* már egészen különleges képet mutat. Itt júniusban és szeptemberben toborzódik sűrübbre a munkanélküliek serege. A lanyhulás pedig még függetlenebb az évszakoktól. Majdnem minden évben más hónap vezeti le a feszültséget.

*

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal állandóan tanulmányozza a munkanélküliség okait és keresi a befolyásoló tényezők hatását.

Érdemesnek tartjuk idejegyezni egyik legutolsó kutatásainak az eredményét, amely szerint a *munkanélküliség ingadozása összefüggésban van az általános árszínvonal változásaival.* A nagykereskedelmi indexek hullámzása, az árak emelkedése vagy esése alapján megfigyelt jelenségek szerint *az*

árnívó emelkedése fokozza a vállalkozói kedvet és a növekvő termelés több munkáskezet igényel. Viszont az árak csökkenése miatt a fogyasztó ugyan olcsóbban jut áruhoz, de a kisebb nyereség nem ösztönzi intenzívebben a termelést és az ellanyhulás a munkanélküliség élesztője.

Az 1921—1928. évek rendelkezésre álló adatai alapján 17 államot tanulmányozott ebből a szempontból a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal. Vizsgálódásának eredményét az alábbi táblázat mutatja:

Az árszínvonal	A megfigyelések száma	A munkanélküliség emelkedett	A munkanélküliség változatlan maradt	A munkanélküliség csökkent
Esett	41	25	9	7
Változatlan maradt	51	10	15	26
Emelkedett	33	6	6	21

Feltétlen érvényű szabály ugyan nem állapítható meg, mert 41 eset közül az árszínvonal esése csak 25 esetben vonta maga után a munkanélküliség emelkedését és 7 esetben épen ellenkezően enyhítőleg hatott; 9 alkalommal pedig teljesen közömbös volt a hatása. Az árak változatlansága már inkább a munkanélküliség csökkenését idézi elő. 51 eset közül ugyanis 26-szor, tehát az esetek többségében csökkent a munkanélküliség és csak 10 alkalommal látunk emelkedést, míg 15 esetben változatlan maradt a helyzet.

Az árszínvonal 8 év alatt 33-szor emelkedett a 17 államban és 21-szer követte azt a munkanélküliség csökkenése. Hét alkalommal azonban most sem mozdult meg a munkanélküliség. Hat esetben pedig az árak emelkedése emelte a munkanélküliséget is.

Nálunk *Kovács Norbert* a magyar viszonyokra vonatkozólag hasonló számításokat végzett. Kutatásai azonban nem igazolták ezeket az eredményeket.

Bármilyen körültekintéssel végezte is számításait a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal, mégis számolni kell azzal, hogy *tömegfogyasztási cikkeknél a magasabb árak csökkentik a vásárlóképességet és olcsóbb árak mellett nagyobb a fogyasztás.* Különösen érvényesül ez olyankor, amikor a megcsappant jövedelmek erős korlátot állítanak még a legszükségesebb, nélkülözhetetlen árucikkek kellő mennyiségű megszerzése elé is.

*

Világjelenséggé nőtt a munkanélküliség. Komor felhője állandóan fölöttünk sötétlik. S ha nem is kétséges, hogy a világgazdaság válsága érlelte hatalmasra, pusztító ereje mégis csak helyenként fejlődik orkánná. Ott, ahol a társadalmi szolidaritás nem enyhíti a feszültséget és állami beavatkozás nem csökkenti a vészthozó erejét.

A világgazdasági válság okait állandóan kutatja a tudomány. Az elmélet már csoportosította is eddigi megállapításait. A Nemzetközi Munka-

ügyi Hivatal szerint a *tárgyi* tényezők között a nyersanyagválság és a tőkeválság, a fogyasztóképesség és a pénzrendszer válsága tűnik ki. De ott szerepelnek a *szubjektív* okok is: a háború hatása a népesedésre és a munkaerőre; a nélkülöző munkásság leromlott egészsége; a háborúban átformálódott erkölcsi felfogása és megingott hite, mind befolyásoló körülmény. De kétségtelen, hogy a sztrájkok, a kizárások, a megrövidített munkaidő s végül a munkanélküliség is mind tényezői a világgazdaság válságos helyzetének.

IV. A foglalkozások átalakulása Magyarországon.

a) A megcsonkított ország.

Magyarországon aggasztóan nagyra duzzadt a munkahiányban szenvedők serege. S ha bizonyos is, hogy a munkanélküliség nem csupán mint morbus Hungaricus sorvasztja a magyarság nemzetfenntartó erejét és őrli ellenállóképességét, mégis olyan különleges okok növelték félelmetesre a munkát hiába keresők szánandó táborát, amelyek eltérőek más országokétól.

Nem az elvesztett háború ültette el nálunk a vésztokozó csirákat. A munkanélküliség rémének már a háború előtt is súlyos adóval áldozott Magyarország népe. Az ijesztően nagy *kivándorlás* már régebben vádolta az egészségtelen birtokmegoszlást, a túltengő nagybirtokokat. Magyarország vékonyka ipari rétege sem tudott megizmosodni. Az indusztriális fejlődés lassú üteme nem tudott megbírkózni a nehézségekkel. Nem tudta termelő erővé változtatni a munkakészségtől hiába feszülő emberi izmokat.

A világháború munkáshiányt okozott. Előbb csak a hadbavonult mezőgazdasági és bányásznépesség hiányzott. A termelésre hivatott dolgozó kezekbe a rombolás és pusztítás fegyverei kerültek a munka békés szerszámai helyett. Annál jobban fellendül a hadiipar. A hadrakelt sereg növekvő szükséglete munkára kényszeríti a nők táborát is. Először csak a nyomorban hagyottak s támasznélküli nők nyomulnak a munka elhagyott sáncaiba. De a bővülő háborús üzemek csakhamar gyenge gyermekkarokat is beállítanak, hogy azokkal próbálják pótolni az uniformisba bujtatott produktív munkaerők hézagait. Nagy kereskedelmi központok alakulnak. S ha a kisexisztenciák itt-ott elhullanak is miattuk, új üzletek nyílnak. Egyre többen tódulnak a kereskedelmi pályákra. A folyton fejlődő s most különleges hatáskört is gyakorló közigazgatási apparátus átalakulása is új emberanyagot kíván. Felsorakoznak a tisztviselőnők. Munkában nincs hiány. De nő a drágaság és nő a nyomor is. Az alacsonyabb munkabérek

és a lassan emelkedő fixfizetések sehogy sem tudnak a gyorsuló drágaság nyomába lépni.

Ám a háborút elvesztettük. A háborús konjunktúra véget ért. Le kellett szerelni. Az éveken át üzemben tartott hadiműhelyekben elnémult a munka. A hadseregből visszaözönlők kiszorítják a helyüket elfoglalók jó részét. A megszállás elől menekülők százezrei is munkahelyet kérnek.

A győzők diktátuma végzetesen kicsire, igazságtalanul kicsire szűkíti az ezeresztendős országot. A történeti Magyarország területének több mint kétharmada a szomszédság zsákmányává válik. A nyersanyagától elvágott, fogyasztóképességétől megfosztott, megcsonkított ország aléltan marad a küzdőporondon. Forradalmak viharai zúgnak el fölötte. Megkínzott testét a kommunizmus gyötri. Idegen megszállás dúlja. S a román invázió betetőzi a háborús pusztításokat. A szénhiány miatt szünetelő gyárakat még gépeiktől is megfosztják. Így a hadiüzemek csak nagy rázkódtatással térhetnek át a békés termelésre. Az elhordott gépek és felszerelések pótlása nagy nehézségekbe ütközik.

Vigasztalan képet mutatott a letiport, letarolt, megcsonkított ország. Testét szétdarabolták. Vérvesztesége legyengítette. Népessége leromlott. Munkássága lerongyolódott, elerőtlenedett. Blokád bénította. Ellenséges gyűrű övezte.

És belső válságok sorozata akadályozta az újjáépítő erők egybeforrását.

b) A kereső népesség megoszlása Magyarországon.

A megmaradt ország területén más összetételű népesség kereste a boldogulását, mint a történeti ország vérrel áztatott földjén.

Helyénvaló ezért seregszemlét tartani, hogy megállapíthassuk a háború hatását, a foglalkozások eltolódásában és számbavehessük, milyen dolgozó és milyen tartaléksereg állott munkára készen a termelés mezején.

A Trianon előtti Magyarország 282.870 négyzetkilométernyi területéből csak 92.883 maradt meg. A történeti ország 18,264.553 főnyi népessége helyett a meghagyott területen 1910-ben csak 7, 606.971 ember élt. *A háború áldozatául esett 661.000 hősi halott ellenére az összeomlás után mégis közel 400.000 főnyi növekedés mutatkozik.* Az 1920. évi népszámlálás ugyanis 7,980.143 lakost talált a mai területen. *A kisebb földterületnek aránylag több embert kellett eltartani. A háború előtt egy négyzetkilométerre átlag 64·6 lakos jutott. A csonka országban már 85·9-re ugrott ez a szám.* A természetes népszaporodás alapján kiszámított népesség 1928. végén 8,604.000 főnyi volt. Egy millióval több, mint a háború előtt.

Tárgyunk szempontjából inkább a kereső lakosság száma és aránya a fontos. Ezért bővebb részletezésben csak ezt mutatjuk ki.

4. tábla. A kereső népesség foglalkozása Magyarországon az 1910. és 1920. években.

Foglalkozási főcsoport	Nagy-Magyarországon		A mai területen			
	1910		1910		1920	
	számszerint	%	számszerint	%	számszerint	%
I. Őstermelés	4,655.576	60·1	1,684.401	52·2	2,126.688	56·7
II. Bányászat, ipar és forgalom						
A) Bányászat	71.214	0·9	29.101	0·9	40.098	1·1
B) Ipar	1,346.728	17·4	684.221	21·2	679.657	18·1
C) Kereskedelem és hitel	278.104	3·6	151.742	4·7	183.736	4·9
D) Közlekedés	188.811	2·4	100.780	3·1	117.607	3·1
II. Összesen	**1,884.857**	**24·3**	**965.844**	**29·9**	**1,021.098**	**27·2**
III. Közszolgálat és szabad foglalk.	251.446	3·3	126.398	3·9	167.731	4·5
IV. Véderő	122.333	1·6	53.368	1·6	88.139	2·3
V. Különböző ágbeli és k. m. n. napszámos	203.085	2·6	81.223	2·5	50.118	1·3
VI. Tőkések és nyugdíjasok	192.716	2·5	84.273	2·6	98.954	2·6
VII. Házicselédek	366.376	4·7	192.249	6·0	155.892	4·2
VIII. Egyéb és ismeretlen foglalk.	74.584	0·9	41.903	1·3	44.094	1·2
Mindössze	**7,750.973**	**100**	**3,229.659**	**100**	**3,752.714**	**100**

A mai területen eszerint a háború előtt a keresők száma 3,229.659 volt, a kataklizma után 3,752.214. De a keresők félmilliónyi növekedésével szemben az eltartottak száma mintegy 150.000-re fogyott.

A keresők száma különösen a *mezőgazdaságban* erősödött meg. Itt 52·2%-ról 56·7%-ra nőtt az őstermeléssel foglalkozók aránya. Mégis alatta maradt Nagy-Magyarországon elfoglalt 60·1%-os részesedésének.

Viszont az iparban tíz év alatt 21·2%-ról 18·1-re csökkent a dolgozók aránya. Mégis nagyobb ez, mint a történeti ország 17·4%-os aránya. Bár abszolút számokban a mai területen 1910-től 1920-ig 684.221-ről 679.675-re fogyott az ipari kereső népesség száma.

A bányászok száma 29.101-ről 40.098-ra emelkedett.

Mintegy 30.000-rel nőtt a *kereskedelem és hitel* területén elhelyezkedettek száma.

Körülbelül 17.000-rel nagyobbodott a *közlekedési* pályákon dolgozók száma is. Anélkül azonban, hogy 3·1%-os képviseletük a mai területen megváltozott volna.

Annál jobban megduzzadt a *közszolgálatot* ellátók száma és a szabadfoglalkozásúak tábora. Itt ugyanis 40.000 főnyi az emelkedés. A régi arány 3·9%-ról 4·5%-ra bővült.

Felényivel nagyobb a *véderő* létszáma is. Ennek azonban az akkori zavaros idők miatt nincs nagy jelentősége. A mai zsoldos hadsereg megszervezése csak később következett be.

Figyelemreméltóbb a napszámosok és háztartási alkalmazottak számában mutatkozó nagy ritkulás. A mai területen 30.000-rel kevesebb

napszámos és 37.000-rel kevesebb háztartási alkalmazott dolgozott az összeomlás után, mint a háború előtt. A napszámosok aránya a háborúelőtti létszám felére zsugorodott. És 6·0%-ról 4·2%-ra szállt alá a házicselédek arányszáma is.

Érdemes ezeket az eltolódásokat közelebbről is megnézni, hogy tisztábban láthassuk, hogyan alakult át a keresők megoszlása és milyen foglalkozáscserék történtek.

Két tábla adataiban tanulmányozhatjuk országunk kereső népességének a foglalkozási megoszlását. Sajnos, mindkét táblánk csonka.

Az 5. tábla Csonka-Magyarország kereső népességének foglalkozási viszonyait mutatja nemek szerint is elkülönítve. Arányszámokban még odajegyeztük ugyan a Nagy-Magyarország arányszámait is, de mert az összehasonlítás nem azonos területre vonatkozik, ezért inkább csak hozzávetőleges tájékoztatásra alkalmasak.

Az abszolút számokat arányszámok egészítik ki, hogy pontosabban megfigyelhessük a mai Magyarország kereső lakosságának a *társadalmi tagozódását.*

Kétségtelen ugyan, hogy a foglalkozás még nem dönti el hibátlanul a társadalmi osztályokba való sorozódást. Mégis meg lehet állapítani, hogy a foglalkozási viszony három főcsoportja, az *önállóak*, a *tisztviselők* és a *segédszemélyzet* tagozódása általánosságban megfelel a mai termelő társadalom három alkatelemének : a *polgárságnak*, az *értelmiségnek* és a *fizikai munkásságnak*. Legalább is olyan értelemben, ahogyan ezeket az elnevezéseket a köznapi beszédben használják, anélkül azonban, hogy élesebb határvonalat lehetne húzni az egyes társadalmi rétegek között.

Megnehezíti a pontos csoportosítást az is, hogy az önállóak között vannak kimutatva azok a törpebirtokosok is, akik valójában inkább kisbirtokos napszámosok. Sokan vannak köztük olyanok, akiknek egy holdon aluli birtoka nem biztosítja a megélhetését és így *napszámos* munkát kénytelenek vállalni. A segítő családtagok hovatartozása is befolyásolja a csoportosítást. Kimutatásainkban a segédszemélyek között szerepelnek.

Ha mármost ezen az alapon vizsgálódunk, feltűnik, hogy az *önállóak aránya 32%-ról 26·8%-ra apadt, viszont a tisztviselőké 3·7%-ról 5·8%-ra, a munkásságé pedig 64·3%-ról 67·4%-ra dagadt.*

A világszerte folyó gazdasági koncentráció már a háború előtt is éreztette hatását Magyarországon. *S mint másutt csökkent az önállóak száma és emelkedett az alkalmazottaké.*

Élesebben domborodik ki a tisztviselők megnövekedése. *Nagy-Magyarországon ezer kereső közül 37, Csonka-Magyarországon 58 tartozott a tisztviselőosztályhoz. Különösen szembetűnő itt a nőtisztviselők térhódítása. Amíg a férfitisztviselők aránya 3·8%-ról 5·7%-ra szökött fel, addig a nőtisztviselőké 3·1%-ról 6·2%-ra duplázódott.*

5. tábla. A kereső népesség megoszlása foglalkozás szerint a nemek megkülönböztetésével 1920-ban.

Foglalkozási főcsoportok	Önállók			Tisztviselők			Segédszemélyzet			Összesen		
	fi	nő	együtt	fi	nő	együtt	fi	nő	együtt	fi	nő	együtt
	a) *Abszolút számokban.*											
Őstermelés	455.370	101.908	557.278	5.712	185	5.897	1,033.321	530.192	1,563.513	1,494.403	632.285	2,126.688
Bányászat	51	2	53	1.275	254	1.529	37.410	1.106	38.516	38.736	1.362	40.098
Ipar	173.718	54.150	227.868	18.269	7.591	25.860	355.335	70.594	425.929	547.322	132.335	679.657
Kereskedelem és hitel	53.629	21.519	75.148	32.131	15.477	47.608	49.427	11.553	60.980	135.187	48.549	183.736
Közlekedés	7.121	335	7.456	14.790	9.735	24.525	83.652	1.974	85.626	105.563	12.044	117.607
Közszolgálat és szabad foglalk.	11.716	5.163	16.879	67.488	36.691	104.179	35.765	10.908	46.673	114.969	52.762	167.731
Véderő	—	—	—	9.499	—	9.499	78.640	—	78.640	88.139	—	88.139
Különféle napszámos	—	—	—	—	—	—	24.237	25.881	50.118	24.237	25.881	50.118
Tőkés és nyugdíjas	45.190	53.764	98.954	—	—	—	—	—	—	45.190	53.764	98.954
Házicseléd	—	—	—	—	—	—	10.414	145.478	155.892	10.414	145.478	155.892
Egyéb és ismeretlen	15.474	5.617	21.091	120	98	218	5.345	17.440	22.785	20.939	23.155	44.094
Mindössze	**762.269**	**242.458**	**1,004.727**	**149.284**	**70.031**	**219.315**	**1,713.546**	**815,126**	**2,528.672**	**2,625.099**	**1,127.615**	**3,752.714**
	b) *Százalékokban.*											
Őstermelés	30·5	16·1	26·2	0·4	0·0	0·3	69·1	83·9	73·5	100	100	100
Bányászat	0·1	0·1	0·1	3·3	18·7	3·8	96·6	81·2	96·1	100	100	100
Ipar	31·7	41·0	33·5	3·3	5·7	3·8	65·0	53·3	62·7	100	100	100
Kereskedelem és hitel	39·7	44·3	40·9	23·8	31·9	25·9	36·5	23·8	33·2	100	100	100
Közlekedés	6·8	2·8	6·3	14·0	80·9	20·8	79·2	16·3	72·9	100	100	100
Közszolgálat és szabad foglalk.	10·2	9·8	10·1	58·7	69·5	62·1	31·1	20·7	27·8	100	100	100
Véderő	—	—	—	10·8	—	10·8	89·2	—	89·2	100	—	100
Különféle napszámos	—	—	—	—	—	—	100·0	100·0	100·0	100	100	100
Tőkés és nyugdíjas	100·0	100·0	100·0	—	—	—	—	—	—	100	100	100
Házicseléd	—	—	—	—	—	—	100·0	100·0	100·0	100	100	100
Egyéb és ismeretlen	73·9	24·3	47·8	0·6	0·4	0·5	25·5	75·3	51·7	100	100	100
Mindössze	**29·1**	**21·5**	**26·8**	**5·7**	**6·2**	**5·8**	**65·2**	**72·3**	**67·4**	**100**	**100**	**100**
1910-ben Nagy-Magyarországon.	**34·3**	**24·8**	**32·0**	**3·8**	**3·1**	**3·7**	**61·9**	**72·1**	**64·3**	**100**	**100**	**100**

6. tábla. A kereső népesség megoszlása foglalkozás szerint a teljes egészében megmaradt törvényhatóságokban 1910-ben és 1920-ban.

Foglalkozási főcsoportok	Önállók				Tisztviselők				Egyéb segédszemélyzet				Keresők összesen			
	Férfi		Nő		Férfi		Nő		Férfi		Nő		Férfi		Nő	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920
Őstermelés	264.047	249.247	37.856	56.680	3.066	3.379	17	124	525.366	582.675	100.213	284.392	792.479	835.301	138.086	341.196
Bányászat	15	45	1	1	479	777	31	161	11.069	14.463	144	446	11.563	15.285	176	608
Ipar	97.385	113.832	35.006	41.123	15.713	16.573	4.213	7.043	302.916	277.338	64.033	59.674	416.014	407.743	103.252	107.840
Kereskedelem	34.705	40.374	11.367	16.719	21.680	28.640	5.093	14.213	40.710	39.960	7.200	9.486	97.095	108.974	23.660	40.418
Közlekedés	6.790	5.387	294	284	10.639	12.255	3.144	8.075	56.939	63.569	476	1.639	74.368	81.211	3.914	9.998
Közszolgálat és szabad foglalkozás	8.147	9.904	4.246	4.183	40.576	50.159	13.382	28.942	23.835	27.749	5.618	9.546	72.558	87.812	23.246	42.671
Véderő	—	—	—	—	3.676	7.368	—	—	36.539	52.132	—	—	40.215	59.500	—	—
K. m. n. napszámos	—	—	—	—	—	—	—	—	37.034	16.732	17.602	17.817	37.034	16.732	17.602	17.817
Tőkés és nyugdíjas	22.919	32.972	34.558	39.687	—	—	—	—	—	—	—	—	22.919	32.972	34.558	39.687
Házi cseléd	—	—	—	—	—	—	—	—	8.647	6.604	137.759	109.182	8.647	6.604	137.759	109.182
Egyéb és ismeretlen	11.784	10.504	5.460	5.025	151	107	50	79	4.766	4.553	10.633	14.896	16.701	15.164	16.143	20.000
Összesen	445.792	462.265	128.788	163.702	95.980	119.258	25.930	58.637	1,047.821	1,085.775	343.678	507.078	1,589.593	1,667.298	498.396	729.417
%-ban	28·1	27·7	25·8	22·5	6·0	7·2	5·2	8·0	65·9	65·1	69·0	69·5	100·0	100·0	100·0	100·0

A munkásság arányszámaiban itt nem mutatkozik nagyobb eltolódás. Összehasonlításra természetesen sokkal alkalmasabb lenne a mai területre vonatkozó adatoknak a szembeállítása. A trianoni szétdarabolás azonban — sajnos — szétvagdosta a statisztikai adatokat is. Csak a teljes egészében meghagyott törvényhatóságok adatai állnak rendelkezésre. Ezen a területen pedig mindössze alig harmadfélmillió keresőt talált az 1920. évi népszámlálás. Ám ezért ezek a hézagos adatok is eleget beszélnek.

Elmondják, hogy a megfigyelhető területen a háborús évtized alatt *a férfikeresők száma csak 78.000-rel nőtt meg, de a kereső nőké 231.000-rel lett több.* S amíg az önálló férfiak száma 17.000-rel gyarapodott, addig az önálló nőké épen mégegyszer ennyivel. Szembetűnő azonban, hogy az önálló férfiak száma a közlekedés kivételével minden foglalkozási ágban erősödött, de a mezőgazdaságban 15.000-rel fogyott. Viszont a nők között 19.000-rel több birtokost látunk. Alighanem azért, mert a hősi halált halt birtokosok helyébe az özvegyek léptek.

Jellemzőbb képet mutat a *tisztviselők* csoportja. A férfitisztviselők itt is háttérbe szorultak. Az általános fejlődés tempója ugyan 96.000-ről 119.000-re emelte a számukat, de a nőtisztviselők oly rohammal törtek előre, hogy 25.930-ról 58.637-re szökkent fel a számuk. *A férfitisztviselők száma tehát csak alig negyedével nőtt meg, amikor a nőtisztviselőké 125%-kal emelkedett.* De még itt sem egységes a haladás ritmusa. *Az ipari tisztviselőnők száma* ugyanis 4.213-ról csak 7.043-ra erősödött, tehát még *meg sem duplázódott, amikor a közlekedési tisztviselőnők száma 3.144-ről 8.075-re gyarapodva, csaknem megháromszorozódott.* Igen nagyarányú a közszolgálatban és szabadfoglalkozási ágakban dolgozó tisztviselőnők előrenyomulása is. A megfigyelhető területen 13.382-ről 28.942-re ugrott a számuk. A férfitisztviselőknél ebben a csoportban csak alig 10.000-nyi a növekedés. Mindenesetre jellemző, hogy *csaknem minden harmadik tisztviselő a nők sorából került ki.*

A háztartási alkalmazottak számának a megcsappanását természetesen a tisztviselőnői létszám megduzzadása nem magyarázza meg. Az itt mutatkozó 30.000 főnyi hiányt azonban mégis megtaláljuk a többi foglalkozási ágakban. Elsősorban az őstermelésnél. Már a részadatokat tartalmazó táblánk is azt mutatja, hogy a mezőgazdaságban dolgozó férfimunkásság, a gazdasági cselédek és mezőgazdasági napszámosok száma 525.366-ról csak 582.675-re erősödött, de a női munkaerők száma 100.213-ról 284.392-re, csaknem háromszorosra nőtt. (Ismét hangsúlyozni kell, hogy a most vizsgált részterületnek inkább városi jellege van, mert pl. Csonka-Magyarország egész területén 1920-ban 1,033.321 volt a mezőgazdaságban foglalkoztatott segédszemélyek száma.) Kétségtelen tehát, hogy amikor a városi lakosság háborús elszegényedése ilyen széles vonalon lazította meg a háztartási alkalmazottak sorait, akkor a mezőgazdaságban bekövetkezett átmeneti konjunktúra be tudta tömni az így támadt réseket. Aminthogy fel tudta

szívni a munkanélkülivé vált ipari munkások és gyári napszámosok falura visszavándorló tömegeit is.

Az ipari segédszemélyzet létszáma ugyanis tragikus lanyhulást mutat. És felényire ritkult a férfinapszámosok sora is.

Már rámutattunk arra, hogy a mai területen az ipari kereső népesség száma a háborús évtized végén körülbelül 5000-rel megfogyott. Most megfigyelhetjük, hogy az önálló iparosok emelkedésével az ipari segédszemélyzet súlyos arányú csökkenése áll szemben.

Táblánk adatai szerint a megfigyelhető területen a férfisegédszemélyek száma mintegy 40.000-rel, a nőké körülbelül 160.000-rel emelkedett, de az ipari munkásságnál mind a férfiak, mind a nők száma jelentékenyen alá szállt. Közel 30.000 főnyi sülyedést láthatunk s ebből 25.000-rel a férfiaksora ritkult meg. A valóságban jóval nagyobb a hiány, mert a csökkenést csak a 6. táblán figyelhetjük meg. Itt azonban csak alig 340.000 ipari munkás szerepel az 5. táblán kimutatott 426.000 helyett.

Minthogy az ipari munkásság megfogyatkozása már rámutat az itt bekövetkezett bajokra, egy-két vonással meg kell rajzolnunk a gyáripar helyzetét is az összeomlás idején.

Itt találhatjuk meg ugyanis a munkanélküliség egyik legöblösebb forrását.

Az összeomlás utáni népszámlálás teljesen elalélt ipart talált. Egyes iparágak nyersanyag és elegendő tüzelőanyag híján már a háború alatt szüneteltek. De a katasztrófális csapást Trianon adta meg.

A békeszerződés a felére csökkentette a gyártelepek számát, 4020 nagyipari vállalatból 2180 maradt meg és 1920-ig ezeknek a száma is 1551-re olvadt. A nagyobb ipari vállalatok 416.543 főnyi segédszemélyzete a meghagyott területen 226.695-re apadt s ezeknek a száma 1920-ban 172.999-re csappant. A Magyar Birodalomban 1910-ben 1,405.324-en dolgoztak a gyáriparban. Ebből 734.721 kereső idegen uralom alá került.

Faiparunk 66%-a, a fonó- és szövőipar 44%-a megszállt területre jutott. Az élelmezési iparban dolgozók 45%-át elszakították tőlünk. Szerencsére a malmok és sörgyárak túlnyomórésze a fővárosban és környékén helyezkedett el. Így ezeket kisebb veszteség érte, de az elvágott fogyasztási területek miatt a termelő kapacitásuk maradt kihasználatlanul.

A vas- és fémiparnak alig felét, a vegyészetinek 46%-át, a fa- és csontiparnak csak egyötödét hagyták meg. De a többi iparágban is súlyos veszteséget okozott a szétdarabolás.

Kihült kemencék, kialudt kémények, kifosztott gépházak mutatták a pusztulás nyomait. Az ipari munkásság megfogyatkozva, legyengülve várta sorsa jobbrafordulását. Egyrészük vándorbothoz nyúlt, *negyvenezren* pedig munka nélkül szenvedték az elnehezült idők egyre súlyosabb terhét.

c) A foglalkozások eltolódása Budapesten.

A társadalmi erőviszonyok alakulásában beállott változásokat eddig csak részben figyelhettük meg. Az előző népszámlálás adatai hiányosak voltak. Nem voltak alkalmasak a pontos összehasonlításra, mert a szétdarabolás következtében elszakított községek részletes adatai hiányzottak. *Budapest adatai azonban hiánytalanok.* Itt tehát pontosan megállapíthatjuk a háborús évtized hatását.

Megrajzoltuk ezért a keresők megoszlását foglalkozási csoportok szerint, a nemek elkülönítésével, az 1910. és 1920. évi népszámlálások alapján.

Amíg Budapest népessége 1910-től 1920-ig 880.371-ről 928.996-ra nőtt meg, tehát 48.625 lélekkel *gyarapodott*, addig a keresők száma 492.975-ről 489.546-ra *fogyott*. Mindjárt mutassunk rá, hogy a kereső férfiak 15.000-nyi *csökkenésével* szemben a kereső *nők* száma 12.000-rel *emelkedett*.

Az önállóak száma több mint 20.000-rel nagyobbodott, a tisztviselőké több mint 30.000-rel növekedett meg, de a munkásság tábora 58.000 keresővel kisebb lett.

Ötezerrel több önálló iparos, hatezerrel több önálló kereskedő, tízezerrel több tőkés és nyugdíjas emelte 88.000-ről 109.000-re az önállóak számát.

Ezerrel több ipari tisztviselő, 12.000-rel több kereskedelmi tisztviselő, 3.000-rel több közlekedési tisztviselő, 14.000-rel több köztisztviselő és szabadfoglalkozási pályán működő tisztviselő duzzasztotta meg 68.000-ről 101.000-re a szellemi munkások seregét.

De 37.000-rel *kevesebb* ipari szakmunkás, 6000-rel *kevesebb* napszámos és 18.000-rel *kevesebb* háztartási alkalmazott csökkentette 337.000-ről 279.000-re a fizikai munkásság táborát.

1910-től 1920-ig egy évtized alatt történt Budapesten ez a nagy átalakulás. *És ez az egészségtelen tagozódás még akkor is életre hívta volna a munkanélküliség rémét, ha az ebben az időben félelmetesre nőve már régen nem garázdálkodott volna.*

Különösen a produktívabb munkaképességű szakképzettebb férfimunkásság sínylette meg a kietlen helyzet sivárságát. A háború előtt Budapesten még 175.529 férfimunkás dolgozott az iparforgalom területén. Az összeomlás után már csak 140.223-at találunk ebben a kategóriában. Több, mint 35.000 szakmunkás előtt berekesztődött a felemelkedés útja. Egyrészük primitívebb foglalkozásba sülyedt. Jórészük azonban a kenyértelenség szomorú gondjai között élte a kínzó ma és bizonytalan holnap csüggesztő napjait.

S ha általánosságban erősödött is a női keresők száma az iparforgalomban, 5000-en mégis kiszorultak régi helyeikről. A közalkalmazásba jutott női segédmunkások szama azonban 3048-ról 6039-re ugrott. És nőtt a kereskedelmi alkalmazásba került nők száma is.

7. tábla. A keresők megoszlása foglalkozási csoportok és nemek szerint Budapesten 1910-ben és 1920-ban.

Foglalkozási főcsoportok	Önállók		Tisztviselők		Egyéb segédszemélyzet		Összesen	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920	1910	1920
				a) *Férfiak.*				
Őstermelés	1.606	1.496	283	430	2.716	2.334	4.605	4.260
Bányászat	6	14	257	345	98	250	361	609
Ipar	19.583	23.689	11.718	11.446	132.957	100.914	164.258	136.049
Kereskedelem és hitel	14.428	18.835	15.586	21.005	22.226	20.986	52.240	60.826
Közlekedés	2.150	1.990	6.045	6.464	20.248	18.073	28.443	26.527
Közszolgálat és szabad foglalkozás	4.801	6.249	16.771	21.841	10.746	11.875	32.318	39.965
Véderő	—	—	1.943	3.967	14.693	12.879	16.636	16.846
K. m. n. napszámos	—	—	—	—	7.738	3.391	7.738	3.391
Tőkés és nyugdíjas	6.341	10.245	—	—	—	—	6.341	10.245
Házicseléd	—	—	—	—	2.195	1.280	2.195	1.280
Egyéb és ismeretlen	2.551	2.524	119	80	3.091	2.835	5.761	5.439
Összesen	**51.466**	**65.042**	**52.722**	**65.578**	**216.708**	**174.817**	**320.896**	**305.437**
				b) *Nők.*				
Őstermelés	456	505	5	51	228	386	689	942
Bányászat	1	—	27	98	—	6	28	104
Ipar	15.624	17.028	3.250	4.905	34.936	29.882	53.810	51.815
Kereskedelem és hitel	4.713	6.254	4.039	10.706	3.889	5.073	12.641	22.033
Közlekedés	163	154	1.687	4.498	169	645	2.019	5.297
Közszolgálat és szabad foglalkozás	1.983	2.292	6.404	15.061	3.048	6.039	11.435	23.392
Véderő	—	—	—	—	—	—	—	—
K. m. n. napszámos	—	—	—	—	3.747	2.111	3.747	2.111
Tőkés nyugdíjas	9.454	14.371	—	—	—	—	9.454	14.371
Házicseléd	—	—	—	—	67.922	50.895	67.922	50.895
Egyéb és ismeretlen	4.131	3.761	40	49	6.163	9.339	10.334	13.149
Összesen	**36.525**	**44.365**	**15.452**	**35.368**	**120.102**	**104.376**	**172.079**	**184.109**
				c) *Férfiak és nők együtt.*				
Őstermelés	2.062	2.001	288	481	2.944	2.720	5.294	5.202
Bányászat	7	14	284	443	98	256	389	713
Ipar	35.207	40.717	14.968	16.351	167.893	130.796	218.068	187.864
Kereskedelem és hitel	19.141	25.089	19.625	31.711	26.115	26.059	64.881	82.859
Közlekedés	2.313	2.144	7.732	10.962	20.417	18.718	30.462	31.824
Közszolgálat és szabad foglalkozás	6.784	8.541	23.175	36.902	13.794	17.914	43.753	63.357
Véderő	—	—	1.943	3.967	14.693	12.879	16.636	16.846
Napszámos	—	—	—	—	11.485	5.502	11.485	5.502
Tőkés és nyugdíjas	15.795	24.616	—	—	—	—	15.795	24.616
Házicseléd	—	—	—	—	70.117	52.175	70.117	52.175
Egyéb és ismeretlen	6.682	6.285	159	129	9.254	12.174	16.095	18.588
Mindösszc	**87.991**	**109.407**	**68.174**	**100.946**	**336.810**	**279.193**	**492.975**	**489.546**

Az értelmiségi pályán a szellemi munkások tábora úgy elhatalmasodott a fővárosban, hogy a férfiak száma 13.000-rel, a nőké 20.000-rel nőve tornyosodott magasra. Ez pedig azt jelentette, hogy *Budapesten a háború előtt minden hetedik kereső volt tisztviselő, a háború után azonban már minden ötödik ott szorongott az elproletárosodó szellemi munkások között.* Száz kereső

nő közül 1910-ben *9* nőtisztviselő képviselte a női munkásság térhódítását, 1920-ban már *19* mutatta az újabb előnyomulás erejét. Amíg a férfitisztviselők aránya csak 25%-os emelkedést mutatott, addig a nők négyakkora erővel árasztották el a munka küzdőterét.

Vígasztalan volt tehát a helyzet 1920 végén, a népszámlálás idején. Pedig ez a kép már a letompultabb, elhalványodott viszonyokat mutatja. Hiszen nem az összeomlás legszomorúbb napjait tükrözi.

Ez már a bizakodás, a lábadozás ideje volt. De a háború pusztításának írtózatos sebe még alig hegedt be. A gyógyulás idejét újabb megpróbáltatások zavarták. Egymás segítése, egymás bátorítása helyett a gyűlölet lesz úrrá. Egymás támogatása helyett, egymás legyűrésére feszülnek csak az idegek és izmok. A létért való küzdelem vad hajszává fajul. A féktelen erőfeszítés megmérgezte a nemesebb erkölcsi érzést.

A világháborút gazdasági háború követte. Válságok sorozata sodorja munkanélküliségbe a dolgozni akarókat.

Tartsunk most már itt is seregszemlét.

V. A munkanélküliség Magyarországon és Budapesten.

a) A háború utáni első adatok.

Magyarország munkanélküliségéről nincsenek megbízható adataink még ma sem. Olyan hivatalos felvételre, amely magába ölelte volna az ország területén munkahiányban szenvedő valamennyi munkanélkülit, sem az összeomláskor, sem az azóta eltelt tíz esztendő alatt még egyszer sem került sor. *Szomorú hézaga ez a magyar társadalmi statisztikának.* És még szomorúbbá válik azzal, hogy ez a széles rés nem csupán itt tátong. Szakadékai ott sötétlenek a magyar szociális statisztika egyéb területein is.

Részleges adatgyüjtések azonban szépszámmal akadnak. Bár a mai Magyarország első küzdelmes éveiről, a nehezen meginduló és minduntalan elakadó gazdasági életről még ezekre a részadatokra is csak szórványosan bukkanunk.

Először az 1920. évi népszámlálásra várt az a feladat, hogy összegyüjtse a munkanélküliek adatait. A számlálólapok 27 kérdőpontja között valóban helyet is kapott egy kérdés, amely azt tudakolta az összeírtaktól, hogy ha nincsenek alkalmazásban, mennyi idő óta vannak hely nélkül. Ezek az adatok be is kerültek aztán a statisztika kohójába. Tudományos feldolgozás és szakszerű tanulmányozás azonban csak részben követte ezt az adatgyüjtést. Így azok a vérszegény adatok, amelyek a nyilvánosság elé kerültek alig alkalmasak arra, hogy komoly következtetés kiindulópontjai legyenek.

A Magyar Statisztikai Szemle első évfolyamának első számában mégis találkozunk velük. Innen tudjuk, hogy az 1920. évi népszámlálás szerint Budapesten és a *mai Magyarország 65 iparivárosában és községében*

32.967 férfi és 7148 nő, összesen tehát 40.115 munkanélküli egyén volt. És ebben a számban a helynélküli gazdasági és háztartási alkalmazottak is szerepelnek. *De az adatgyűjtés mégis csak részleges volt.* Nem terjedt ki az egész ország területére és nem foglalta magába a munkanélküli mezőgazdasági munkásokat sem.

Az eredményt mégis fel kell jegyeznünk. Annál is inkább, mert a munkanélküliség időtartamáról beszámoló adatok súlyos jellegű munkanélküliségre vallanak. *A kimutatott tisztviselők és munkások több, mint fele negyedévnél hosszabb idő óta hiába futkosott munkaalkalom után.*

Az összeírt munkanélküliek száma, a munkanélküliség időtartama szerint ugyanis a következőképen oszlott meg:

Munka nélkül volt	Szám	%
15 napnál kevesebb ideig	4.253	10·6
15—30 napig	3.445	8·6
1—2 hónapig	6.918	17·2
2—3 «	4.483	11·1
3 hónapnál hosszabb ideig	20.884	52·1
bizonytalan időtartamig	132	0·4
Összesen	**40.115**	**100·00**

Érdemes ezt a felállítást összehasonlítani azzal a felvétellel, amely 1914-ben Budapesten és környékén az ipari és kereskedelmi munkanélküliekről készült. 18.027 férfi és 2597 nő került akkor összeírásra. Tehát csak minden nyolcadik munkanélküli volt nő. Az 1920. évi országos felvétel alkalmával már majdnem minden hatodik.

Még érdekesebb a munkanélküliség tartamának az egybevetése.

A munkanélküliség tartama	Munkanélkül volt: 1914-ben Budapesten és környékén	Munkanélkül volt: 1920-ban Budapesten és 68 ipari községben
	ezer munkanélküli közül	
15 napnál kevesebb idő	85	106
15—30 nap	73	86
1—3 hónap	209	283
3 hónapnál hosszabb idő	596	521
Bizonytalan időtartam	37	4
Összesen	**1.000**	**1.000**

A többség tehát mindkét alkalommal hosszabb ideig tartó munkanélküliség miatt szenvedett. Budapesten 1914-ben 1359 olyan egyént találtak, aki már másfél évnél hosszabb ideje járta a munkanélküliség gyötrelmes útját.

Az Állami Munkaközvetítő Hivatal jelentéseivel alább foglalkozunk bővebben. De már itt kiemeljük, hogy 1920-ban 2893, 1921-ben pedig 2352 esetben közvetített szakmunkást tanulatlan napszámosmunkára. *Annál megdöbbentőbb, hogy még a szellemi munkások sorából, a kereskedelmi és közlekedési tisztviselők közül is a munkaközvetítőnél jelentkezők 15 százaléka olyan nyomorba jutott, hogy vállalta a felajánlott napszámosmunkát is.*

Minthogy a szakszervezeti adatgyüjtéssel is részletesebben kívánunk foglalkozni, itt csak azt említjük meg, hogy 1921 áprilisában 24.956, 1922

február 1-én pedig 18.212 munkanélküli volt nyilvántartva. Még a 27%-kal csökkent állomány is azt jelenti, hogy 100 szervezett munkás közül 12 volt olyan, aki nem jutott munkaalkalomhoz. Hogy ez milyen nagy szám, azt csak akkor láthatjuk, ha összehasonlítjuk a 3. táblánkon látható adatokkal. 1922 márciusában ugyanis Angliában (14·6), Hollandiában (14·3) körülbelül ekkora volt az arány mint nálunk, Dániában (27·9) és Norvégiában (25·4) több, mint kétszer annyi, de Belgiumban (5·2) még a felényi sem. Németországban pedig mindössze 1·1% volt az arány, tehát tízszer alacsonyabb.

b) Az Állami Munkaközvetítő Hivatal adatai.

Az Állami Munkaközvetítő Hivatal adatai a munkanélküliség nagyságának és irányának a pontos megmérésére alig alkalmasak. Csak a különböző forrásokból származó adatok összevetése útján ítélhetjük meg a helyzetet. Mégis olyan értékes anyag bontakozik ki a jelentések nyomán, amelyek mellett meg kell állanunk.

A munkapiac olyan áttekintésére nyílik itt alkalom, amellyel közelebb jutunk célkitűzésünkhöz.

Figyelembe kell azonban vennünk, hogy az 1916-ban alapított m. kir. állami munkaközvetítő hivatal nem egyedül látja el a munkakereslet és munkakínálat alapján a munkapiacot. Működésének első évei még szervezési nehézségek között zajlottak le. Majd az összeomlás utáni idők gazdasági és társadalmi anarchiája gátolta fejlődését. Még ma is kellő anyagi erő hátráltatja a működését. Nincs elegendő szakképzett személyzete. Megfelelő helyiség és felszerelés is akadályozza szervezetének olyan kiépítését, hogy a munkapiac jelenségeinek teljes áttekintése alapján kielégíthesse a működéséhez fűzött igényeket.

Így érthető, hogy a munkásforgalomnak csak egy — bár jelentős — hányadát tudja lebonyolítani. Élénken rávilágít erre a székesfővárosi statisztikai hivatal legutolsó évkönyve is, amelyből megállapíthatjuk, hogy 1928-ban a következőképen alakult a helyzet:

	A m. kir. állami munkaközvetítő hivatalnál	A szakszervezeti és egyesületi munkaközvetítőknél
A munkahelyek száma	41.338	37.948
A munkakeresők száma	74.480	57.394
A közvetítések száma	30.158	35.345
100 munkahelyre esett közvetítés	73	93

Tehát a munkaadói és munkásegyesületi közvetítőknél kevesebb munkahely és kisebb munkakereső ellenére jóval több munkaközvetítés történt, mint a 11 éve működő hatósági intézetnél.

Pedig *kétségtelen, hogy a munkapiac helyes megszervezése az első drótakadály a munkanélküliség ellen. A tárgyi okokból eredő munkahiány egyik fontos oka a hiányos közvetítés.*

Ha az első kezdő évek forgalmát figyelmen kívül hagyjuk, a hatósági munkaközvetítők működéséről tanulságos kép tárul elénk.

8. tábla. A hatósági munkaközvetítő forgalmi adatai Magyarországon. 1921—1928.

Év	Munkások és tanoncok	Munkahely		Munkakereső		Közvetítés		100 munkahelyre esett munkakereső	100 munkakereső közül munkaalkalomhoz jutott
		szám	%	szám	%	szám	%		
1921	férfi	59.085	67·9	81.968	70·8	37.017	67·5	139	45
	nő	25.521	29·3	32.053	27·7	17.038	31·1	126	53
	tanonc	2.435	2·8	1.806	1·5	709	1·4	74	39
	Összesen	**87.041**	**100**	**115.827**	**100**	**54.764**	**100**	**133**	**47**
1922	férfi	67.868	65·9	82.171	70·9	39.343	65·2	121	48
	nő	31.766	30·8	31.851	27·5	20.390	33·7	100	64
	tanonc	3.378	3·3	1.838	1·6	669	1·1	54	36
	Összesen	**103.012**	**100**	**115.860**	**100**	**60.402**	**100**	**112**	**52**
1923	férfi	48.704	60·6	72.160	69·0	31.457	61·0	149	44
	nő	28.728	35·8	31.005	29·7	19.485	37·7	108	63
	tanonc	2.899	3·6	1.414	1·3	646	1·3	49	46
	Összesen	**80.331**	**100**	**104.579**	**100**	**51.588**	**100**	**130**	**49**
1924	férfi	44.039	56·3	70.074	66·6	28.187	57·0	159	40
	nő	30.942	39·5	33.629	31·9	20.563	41·5	109	61
	tanonc	3.268	4·2	1.611	1·5	744	1·5	49	46
	Összesen	**78.249**	**100**	**105.314**	**100**	**49.494**	**100**	**135**	**47**
1925	férfi	28.691	52·7	64.950	66·1	20.209	51·2	226	31
	nő	23.087	42·4	31.767	32·3	18.415	46·7	138	58
	tanonc	2.689	4·9	1.623	1·6	827	2·1	60	51
	Összesen	**54.467**	**100**	**98.340**	**100**	**39.451**	**100**	**181**	**40**
1926	férfi	32.955	56·1	67.316	67·1	22.796	54·1	204	34
	nő	23.136	39·4	31.700	31·6	18.587	44·1	137	59
	tanonc	2.635	4·5	1.309	1·3	767	1·8	50	59
	Összesen	**58.726**	**100**	**100.325**	**100**	**42.150**	**100**	**171**	**42**
1927	férfi	42.512	59·4	75.234	68·4	29.343	58·2	176	39
	nő	25.781	36·1	33.332	30·2	20.306	40·3	129	61
	tanonc	3.272	4·5	1.543	1·4	760	1·5	47	50
	Összesen	**71.565**	**100**	**110.109**	**100**	**50.409**	**100**	**153**	**46**
1928	férfi	40.571	55·1	77.427	65·2	30.652	54·0	191	40
	nő	29.851	40·5	39.494	33·2	25.275	44·5	133	64
	tanonc	3.239	4·4	1.921	1·6	885	1·5	59	46
	Összesen	**73.661**	**100**	**118.842**	**100**	**56.812**	**100**	**161**	**48**

Nyolc év adatai bontakoznak elő 8. táblánkon és a pártatlan számok nyomán végig kísérhetjük a magyarországi munkanélküliség küzdelmes esztendeinek a történetét.

Ha csak a kezdő és záró évek adatait figyeljük meg, akkor is szembetűnik, hogy az *1921. évi 87.041 munkahellyel szemben 1928-ban 73.761-re csökkent a munkaadók részéről bejelentett munkásszükséglet.* De az is feltűnik, hogy 1921-ben még 59.085 férfimunkahely volt, 1928-ban már csak 40.571. Viszont a női munkahelyek száma 25.521-ről 29.851-re emelkedett. Száz munkahely közül 1921-ben még 68-at tölthetett be férfi, 1928-ban már csak 55-öt. A női munkahelyek arányszáma viszont 29-ről 40-re bővült.

Messze kimagaslik százezret meghaladó maximumával az 1922. esztendő, amikor 67.868 férfi és 31.766 női munkahelyre kértek munkást a munkáltatók. És ebben az időben volt legnagyobb kereslet tanoncok iránt is. De a következő évek már lanyhulást mutatnak és 1925 mutatja a mélypontot. Mindössze 54.467 munkahely várt ekkor betöltésre. Csaknem a fele ez az inflációs korszak lendülést jelző konjunkturális számainak. *Az államháztartás szanálásával kapcsolatos létszámapasztások bújnak meg mögötte.*

A gyáripari alkalmazottak létszáma is 1925-ben volt a legalacsonyabb az 1923—1928. évek folyamán. Az 1923. évi 235.712 főnyi létszám 227.837-re szállt alá.

A munkakeresők száma nem ingadozott ilyen erősen. A katasztrofális jellegű 1925. évtől eltekintve mindig százezren felül jelentkeztek elhelyezés végett. De itt a férfimunkaerők száma már nem apadt le annyira. A csúcsponton mutatkozó 82.171 férfi (71%) 1925-ben ugyan 64.950-re fogyott (66%), ez azonban arányszámokban alig 5%-os eltérést jelent csak. A nők előretörése itt is jól megfigyelhető. 1921-ben 32.053 jelentkezett munkára. Állandó növekvéssel 1928-ban már közel 40.000 kért bebocsátást a munka mezejére.

Ám a bejutás ugyancsak nehéz volt. Nemcsak azért, mert száz munkahelyre egyetlen év kivételével átlagban mindig 130-nál több munkakereső akadt, sőt a tragikus 1925. évi 181-től eltekintve az utolsó években 160—170 jelentkező tolongott, de azért is, mert a közvetítés olyan szerencsétlenül alakult, hogy bár állandóan nagytömegű munkakereső ostromolta az elhelyező irodákat, mégis átlagban a munkahelyeknek csak 65—70%-át sikerült betölteni.

Száz munkakereső közül ilyenformán alig 40-nek sikerült csak elérni azt, hogy munkaalkalomhoz jutott. És még a legkedvezőbb évben, 1922-ben is a jelentkezőknek csak a felerésze került a boldog kiválasztottak közé.

Különösen a fővárosban mutatkozott sok súlyos akadály. Ezért megrajzoltuk a budapesti hatósági munkaközvetítő forgalmi adatait is.

9. tábla. A budapesti hatósági munkaközvetítő működése. 1921—1928

Év	Munkások és tanoncok	Munkahely	Munkakereső	Közvetítés	100 munkahelyre esett munkakereső	100 munkahelyre esett munkás-közvetítés	100 munkakereső közül munkaalkalomhoz jutott
1921	férfi	38.274	58.855	25.415	154	66	43
	nő	20.265	26.501	13.411	132	66	51
	tanonc	1.858	1.388	558	74	30	40
	Összesen	**60.397**	**86.744**	**39.384**	**144**	**65**	**45**
1922	férfi	47.122	59.157	28.369	126	60	48
	nő	22.697	24.079	14.368	106	63	60
	tanonc	2.762	1.487	551	54	20	37
	Összesen	**72.581**	**84.723**	**43.288**	**117**	**60**	**51**
1923	férfi	32.173	50.372	21.345	157	66	42
	nő	16.665	21.634	12.121	129	73	56
	tanonc	2.256	1.099	525	49	23	48
	Összesen	**51.094**	**73.105**	**33.991**	**143**	**66**	**46**
1924	férfi	26.934	48.040	17.557	179	65	37
	nő	15.338	20.589	10.676	135	70	52
	tanonc	2.588	1.331	619	51	24	47
	Összesen	**44.860**	**69.960**	**28.852**	**156**	**64**	**41**
1925	férfi	16.152	42.556	10.935	263	68	26
	nő	10.683	18.326	8.004	171	75	44
	tanonc	2.083	1.289	694	62	33	54
	Összesen	**28.918**	**62.171**	**19.633**	**215**	**68**	**32**
1926	férfi	19.135	43.891	12.682	230	66	29
	nő	11.344	18.313	8.444	162	75	46
	tanonc	2.114	1.047	660	50	31	63
	Összesen	**32.593**	**63.251**	**21.786**	**194**	**67**	**35**
1927	férfi	28.022	51.478	18.845	184	67	37
	nő	13.891	19.656	9.815	142	71	50
	tanonc	2.735	1.330	638	49	23	48
	Összesen	**44.648**	**72.464**	**29.298**	**162**	**66**	**40**
1928	férfi	24.784	51.127	18.783	206	76	37
	nő	13.868	21.683	10.588	156	76	49
	tanonc	2.686	1.670	787	62	29	47
	Összesen	**41.338**	**74.480**	**30.158**	**180**	**73**	**41**

Országos viszonylatban, évi átlagban, száz férfimunkahelyre 226 munkakereső és száz női munkahelyre 138 jelentkező jutott 1925-ben. Budapesten is ebben az évben volt a legsötétebb a kép. Hiszen *Budapesten él az ország ipari munkásságának egynegyedrésze. A gyáriparban dolgozó mintegy negyedmillió tisztviselő és munkáslétszámnak körülbelül 42%-a a fővárosi gyárakban keresi a kenyerét.* Bár a gyári vállalatoknak csak alig egyharmada esik Budapestre. A hatósági munkaközvetítők hatásköre pedig csak az ipari és kereskedelmi munkaközvetítésre terjed ki.

Budapesten is az 1925. év képviseli tehát a legszomorúbb számokat. Az 1922. évi 72.581 munkahely ebben az évben 28.918-ra apadt. És bár 62.171 munkakereső döngette kétségbeesetten a munkához vezető kapukat, csak alig 20.000-nek sikerült bejutni. *Száz munkahelyre évi átlagban 215 munkakereső esett. Száz női állásért 171 nő nyujtotta fel a kezét*, sokszor mindkettőt összekulcsolva is. *Száz férfimunkahely felé 263 dolgozni akaró férfi karja lendült* a magasba. De száz közül 74-é csüggedten hajlott vissza. Talán ökölbe is szorult. Mert *100 munkakereső, dolgozni akaró, dolgozni tudó férfimunkás közül csak 26 került olyan szerencsés helyzetbe, hogy örömhírt — munkaalkalmat — vihetett haza, nyomorgó családjának.*

Szinte hihetetlen és megmagyarázhatatlan, hogy még *1928-ban is amikor 24.784 férfimunkahely várt betöltésre és 51.127 munkakereső férfi ajánlja fel a munkaerejét, akkor csak 18.783 közvetítés történik. Amikor 100 munkahelyért 206 jelentkező tolong, akkor a munkáltatók kívánságát csak alig háromnegyedrészben sikerül kielégíteni, mert 100 munkahelyre csak 76 elhelyezés esett és 100 munkakereső közül mindössze 37 jutott munkaalkalomhoz.*

Pedig ezek csak átlagszámok. Olyan átlagszámok, amelyek megengedik, hogy például a vas- és fémiparban 5076 bejelentett munkahelyre 10.184 munkakereső szakmunkás ellenére csak 3806 közvetítés jusson. Épen kétszer annyi dolgozni akaró szakmunkás áll tehát készenlétben és mégis száz közül csak 37, alig több, mint egyharmadrészük jut munkaalkalomhoz. De a betöltésre váró munkahelyek egynegyedrészére eredménytelen a törekvés.

Alig hihető, hogy a szakmunkások vonakodnának munkát vállalni. Bár az is meglehet, hogy itt-ott túlalacsony munkabérajánlat nehezíti a közvetítést. De ilyen tömeges esetek mégsem fordulhatnak elő. Hiszen olyan példát választottunk ki, amikor nem alacsonyabbrendű munka vállalása miatt szánja rá magát nehezebben a szakképzett munkás.

Itt még csak nem is tanoncokról van szó, ahol évről-évre megismétlődik az a jelenség, hogy állandóan több a munkahely, mint a munkakereső. Sőt csaknem mindig kétszer annyi tanoncot keresnek, mint ahány elhelyezkedni kíván. Mégis száz jelentkező közül a fele jut csak szerződéshez. És a munkáltatók igényeinek, alig több, mint egynegyedrésze kerül csak kielégítésre. Az egészségtelen állapotoknak itt különleges okai vannak. A munka-

adók nagyrésze nem utánpótlást, hanem inkább olcsóbb munkaerőt keres. És kevés az ellátásos hely is. Az elszegényedő szülők rá vannak utalva gyermekeik keresetére. Sokszor épen azért adják tanoncnak, hogy az eltartásuk gondjaitól felszabadulva, saját sorsukon könnyítsenek.

Az a mindennapos eset pedig, hogy még a kitanultak is tömegesen esnek áldozatul a munkanélküliségnek, olyan bizonytalanságot ébreszt, amely egyre nehezíti a tanonckérdés égető problémájának eredményes megoldását.

De a felnőtteknél, a munkára szorulóknál ezek a rúgók már nem feszítik a közvetítés akadályait. Mi okozza hát azokat a beteges tüneteket, hogy még *a legutolsó évijelentés szerint is havi átlagban a budapesti intézeteknél 4002 munkahelyre kértek munkaerőt a munkaadók, 9708 munkakereső állt rendelkezésre és mégis csak 2513 közvetítés történt? Száz munkahelyre tehát csak 62 munkást sikerült eljuttatni és 100 munkakereső közül 26, vagyis minden negyedik kaphatott csak munkát. De a munkahelyeknek közel a felerészében sikertelen maradt a közvetítés.*

Pedig ez nem elszigetelt eset. Ez nem szórványos jelenség, hanem általános tünet. Az utolsó hat évben állandóan ilyen volt a helyzet országos viszonylatban is. Havi átlagok szerint ugyanis az alábbi képet kapjuk:

Év	Munkahely	Munkakereső	Közvetítés
1923	8.624	12.089	4.321
1924	8.342	12.441	4.124
1925	5.581	13.041	3.313
1926	5.968	13.309	3.520
1927	7.264	13.881	4.200
1928	7.191	14.715	4.734

Év	Száz munkahelyre esett munkakereső	Száz munkahelyre esett közvetítés	Száz munkakeresőre esett közvetítés
1923	146	50·8	35·7
1924	156	50·0	33·1
1925	246	59·7	25·4
1926	244	59·5	26·4
1927	210	58·5	30·2
1928	215	66·1	32·1

A munkahelyek csökkenő száma az 1925. évi kulminációs ponton jut a legmélyebbre. De utána még fokozatos javulással sem éri el a régi szelídhajlású magaslatokat. Sőt az utolsó évben már a kedvezőbb irány is megtorpan és visszaesést látunk. A munkakeresők száma azonban állandó növekedést mutat, ha a stagnáló közvetítési arány csak 1928-ban élénkül is meg. *De túl alacsony határokon belül 25 és 36% között sikerül csak munkaalkalomhoz segíteni az 1925-től kezdve havi átlagokban 10.000 főnél magasabb állandósuló munkakeresőket.*

Legborúsabb a kép 1926 februárjában. Száz munkahelyre országos átlagban 403 munkakereső pályázik. Mégis *minden száz közül csak 15 jutott kenyerethozó munkához*, noha 3193 munkahelyre csak 1990 közvetítés (62%) történt. *Budapesten ugyanakkor 100 helyre 538 munkakereső jutott s csak 58 esetben volt sikeres a közvetítés. Tehát csak minden tizedik kapott munkát.* Más úton töltik be a munkaadók a bejelentett helyeket? Egyidejűleg többfelé is feladják munkásszükségleteiket? A szervezett munkásság bizalmatlanságból húzódozik az állami hivatal intervenciójától? Vagy a közvetítő személyzet kisebb gyakorlata, hiányosabb szakképzettsége is oka annak, hogy gyors intézkedés híján visszavonás vagy elévülés következik be?

Érdemes ezért itt újból összehasonlítani az 1928. évi adatokat a székesfővárosi statisztikai évkönyv alapján:

	Száz munkahelyre esett közvetítés
A budapesti hatósági munkaközvetítő útján	73
A munkaadó egyesületek útján.....	98
Az ipartestületek útján.....	100
A szociáldemokrata alapon álló munkásegyesületek útján	93

Tagadhatatlan, hogy javult a hatósági munkaközvetítő működése, hiszen hat év alatt 50%-ról 66%-ra emelkedett az elhelyezések aránya. De kétségtelen, hogy ma mégsem tudja kellően irányítani a munkapiacot. Még mindig nem eléggé ismert. Vérszegény a működési köre. Inkább csak az olcsóbb bérű segédmunkásokra terjed ki. 1928-ban száz munkahely közül 61 segédmunkásra vonatkozott. *Odaadással működő tisztviselőkarának fáradozását igy nem koronázza olyan siker, amely eredményesen szállhatna sorompóba a feltornyosuló bajok ellen.*

Legélesebben a magántisztviselők elhelyezése körül domborodik ez ki. *Amikor a magyarországi magántisztviselők szövetségétől 1928-ban 1856 munkahelyre kértek munkaerőt, akkor a budapesti hatósági munkaközvetítőhöz csak 145 munkaadó fordult.* Épen ilyen nagy különbség mutatkozik a munkát kereső tisztviselők csoportjában is. A magántisztviselők szövetségénél ugyanis 5350 munkakereső jelentkezett, a hatósági munkaközvetítőnél csak 866. *Száz munkahelyre a magántisztviselőknél tehát 288, a hatósági munkaközvetítőnél 597 munkakereső esett.* Az eredmény mégis az volt, hogy *a magántisztviselők útján 1086 tisztviselő jutott álláshoz, a hatósági munkaközvetítő révén csak 133.*

Pedig ez az utolsó évi eredmény már óriási haladás az előző évekkel szemben. Ha végigkísérjük ugyanis a munkára jelentkező magántisztviselők sorsát a hatósági munkaközvetítők jelentései alapján, olyan megdöbbentő kép bontakozik elénk, mely már rávezethet az elodázhatatlan segítés útjára.

A magántisztviselői pályákon az utolsó nyolc év folyamán a budapesti hatósági munkaközvetítő intézet az alábbiak szerint bonyolította le a munkapiac forgalmát:

10. tábla. A budapesti hatósági munkaközvetítő forgalmi adatai a magántisztviselőkről. 1921—1928.

Év	Munkahely	Munkaerő	Közvetítés
1921	95	740	33
1922	38	516	24
1923	42	396	22
1924	32	662	16
1925	20	819	9
1926	63	934	40
1927	100	864	75
1928	145	866	133

Év	Száz munkahelyre esett munkakereső	Száz munkahelyre esett közvetítés	Száz munkakeresőre esett közvetítés
1921	780	36	4·5
1922	136	63	4·6
1923	94	52	5·5
1924	206	50	2·4
1925	410	45	10·1
1926	1.438	64	4·3
1927	864	75	8·7
1928	597	92	15·4

Elszomorítóan kis számok sorakoznak egymás alá a munkahelyek oszlopán. S ha ezekhez mérten túlkomorrá sűrűsödött is a munkára jelentkezők száma, mégis gyenge töredéke ez is a munka nélkül álló tisztviselők ezreinek. *Alig egytizedrészük állt csak meg kétségbeesett futkosásában itt is szerencsét próbálni.* Az eredmény kiábrándítóan gyenge. *Száz közül négy-őt jutott csak kisegítő alkalmazáshoz.* Évenként mindössze 9—16 vagy 22. Csak a legutolsó két év volt kedvezőbb, ha egyáltalán kedvezőnek minősíthető az, hogy *75, majd 133 közvetítés sikerült egy teljes év összes eredményeképen.*

Ha kismértékben is, mégis már itt is elénk tárul tehát az a félelmetesre nőtt munkahiány, amely Budapesten olyan hatalmas arányú volt, hogy *1926-ban 63 munkahellyel szemben 934 munkanélküli tisztviselő kérte az elhelyezését. Tehát minden megüresedett állásra átlag 15 szellemi munkás jelentkezett.* Legtöbbször iskolázott, gyakorlott, teljes munkaképességű, sokszor diplomával rendelkező is. De a jó sorsot képviselő hatósági munkaközvetítőnek közel *ezer közül csak negyvenet sikerült álláshoz juttatni,* bár a bejelentett munkahelyek egyharmadrészére még most sem sikerült kellő időben megfelelő munkaerőt küldeni.

Pedig *nem voltak válogatósak a nyomorba jutott szellemi munkások.* Épen úgy, mint azok a szakmunkások, akik képességüknek s tanultságuknak megfelelő állásba nem tudtak jutni, *a szellemi munkások is vállaltak alsóbbrendű fizikai munkát.*

Mennyi képzett erő, mennyi produktív munka, mennyi szellemi érték kallódott így el a tétlenül maradtakkal, a hiábavárókkal együtt! Számokba sűríteni ezt alig lehetséges.

A hatósági munkaközvetítő hivatal 1926-ban 507, 1927-ben 497 ilyen alacsonyabb munkát vállalóról adott kimutatást. S ha ez a szám így egymagában is tragikusan súlyos, mégis csak töredék. Nincsenek benne azok, akiket már előzőleg a tanulatlan napszámosok közé vert a végzet s később mint ilyenek jelentkeztek már munkára. Hiszen sokszor előfordult, hogy képesített szakmunkásnak új munkakönyvet kellett váltani, önként kellett deklasszifikálni magát, — csakhogy valamiképen egy darab kenyérhez jusson, — mert mint szakmunkásokat nem vették fel őket napszámosmunkára, olvassuk az 1927. évi hivatalos jelentésben. 1928-ról nincsenek kimutatva ezek az adatok. De a magyar gyáriparban ebben az évben 1113 olyan volt tisztviselő és szakmunkás dolgozott egyszerű napszámosként, akik közül mindegyiknek magasabb képzettsége volt. Sok főiskolát végzett, vagy más magasabb iskolai képzettségű ifjú állt be gyárimunkásnak. S bizony aligha remélhették, hogy különösebb műveltségük előjog lesz arra, hogy könnyebben bejussanak a tisztviselők közé.

Ezek tehát nem is szerepelnek a fenti kimutatásban. Hiszen a közvetítő nem is tudta, hogy magasabb képességűt helyez el napszámosmunkára.

Érdemesnek tartjuk itt az 1928. évi hivatalos jelentésből is idézni a magántisztviselőkre vonatkozó részt:

»A magántisztviselők osztálya az 1928. évről alig tud valami eredményről beszámolni, mert *jóllehet egészen elsőrendű munkaerők is nagy számmal kerestek elhelyezkedést, az álláskínálat elenyészően csekély volt.* Állandóan százon felül volt a jelentkezők száma, közöttük akárhány többnyelvet beszélő, mérlegképes könyvelő, műszaki tisztviselő, sőt okleveles mérnök, külföldön iskolázott gyakornok, elsőrendű képességű gép- és gyorsíró stb., ezeken kívül számos egyetemi hallgató, akik teljes szegénységük miatt törekedtek volna félnapos irodai keresethez jutni, de túlnyomórészben hiába. Ennek a szomorú helyzetnek csak részben (mindenesetre nagyobb részben) volt oka az általános gazdasági pangás, mert akárhányszor tapasztalható volt, hogy gyárak, kereskedők, ügyvédek stb. könyvelőt, gyakornokot, gépírónőt, vagy más irodai alkalmazottat újsághirdetés útján iparkodtak szerezni, nyilván azért, mert nem tudták, hogy a hatósági munkaközvetítőnél a kívánt tisztviselők nagy tömegében válogathattak volna.«

Adatfelsorolásunk eléggé megvilágítja azt az elismerésre méltó törekvést, amelynek ellenére a hatósági munkaközvetítő olyan nehezen tud megbirkózni az útjába kerülő akadályokkal. Pedig eredményes működése sokat lendíthetne, sokat segíthetne a munkahiányban szenvedők jobb sorsra érdemes táborán, nagy lendítőerő lehetne a munkanélküliség elleni küzdelemben. S ha elismeréssel adózunk is a törekvéseinek, mégis meg kell állapítanunk a fogyatkozásait.

A régóta szünetelő »Országos Munkaközvetítő Tanács«, amelynek tagjai paritásos alapon felerészben munkaadó, felerészben munkásérdekeltségek kiküldötteiből áll, talán támogathatná hivatásában. S talán javulást fog hozni a kereskedelemügyi miniszternek 1928. évi 85.237/XI. számú rendelete is, amely összműködést kíván biztosítani az ingyenes hatósági és magánközvetítő irodák között.

Ha a hatósági munkaközvetítő hivatal feleslegessé tudná tenni az üzletszerű munkaközvetítést, ha egységes alapon irányíthatná a közérdekű egyesületek munkaközvetítését, akkor jól megválogatott, szakképzett, pártatlan és hozzáférhetetlen tisztviselőkarral üdvös munkát végezhetnének a hatósági munkaközvetítők is.

Komoly eredményt azonban csak akkor várhatunk, ha a munkahiány esetére kötelezőleg biztosító törvénnyel kapcsolatban meg lehet majd szervezni a segélyre jogosultak pontos és egységes kataszterét is. Ez alapja lehetne a munkahiányban szenvedők statisztikájának is, de kiindulási pontul szolgálhatna az állam, társadalom és egyén érdekeit egyformán védő szociálpolitikai gondoskodásnak is.

c) A szakszervezetek kimutatásai.

A népek seregszemléjében a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak a munkanélküliségről gyüjtött rendszeres nyilvántartásaiban Magyarországot a szakszervezetek adatai képviselik — hivatalosan is. A Magyar Statisztikai Évkönyvnek és Budapest Székesfőváros Statisztikai és Közigazgatási évkönyvének munkanélküliségi adatai is csak a szociáldemokrata és keresztényszocialista szakszervezetek kimutatásaira támaszkodnak. A Magyar Statisztikai Szemle, az Országos Gazdaságstatisztikai és Konjunkturakutató Bizottság, a Magyar Gazdaságkutató Intézet közleményei is a társadalmi biztosítási szervek tagforgalmában mutatkozó változások megfigyelése mellett csak a szakszervezetek útján segélyezett és nyilvántartott munkanélküliekről havonként összeállított jelentésekből merítik a munkanélküliség nagyságának és irányának tanulmányozásához szükséges anyagot.

Nem azért, mintha ez lenne a legtökéletesebb és legteljesebb rendszer. Nem is azért, mintha megközelítőleg is kimutathatná a munkahiányban szenvedők számát, hiszen a munkásságnak csak egy — bár jelentős — hányadát öleli magába. Hanem azért, mert nincs jobb. Nincs megbízhatóbb. Nincs semmiféle olyan *rendszeres* hivatalos adatgyüjtésünk, amely ezt pótolhatná.

Nem volt a háború előtt sem, amikor a szociálpolitika még csak eljövendő ígéret volt. És nincs ma sem, amikor pedig immár több mint négy esztendeje annak, hogy a magyar királyi kormány kezdeményezésére összehívott és 1926. évi október hó 24-től 30-ig tartott Közegészségi és Társadalompolitikai

Országos Értekezlet egyhangúlag elfogadta *Kovács Norbert* miniszteri tanácsos előadónak a javaslatát: »A munkanélküliek országos összeszámlálása évenként március végén, minimális arányú, a nemre, korra, foglalkozásra, tanultságra és a munkanélküliség tartamára kiterjedő kérdőpontok alapján műveltessék. Minden gazdasági értelemben vett (úgynevezett objektív) munkanélküli egyén megszámlálandó. A munkahiányban szenvedő szellemi munkások (köz- és magántisztviselők) felvételére különös gond fordítandó. Munkanélkülieknek tekintendők nemcsak azok, akik már voltak alkalmazásban (munkahelyen) s ezt szolgálati bizonyítvánnyal vagy munkakönyvvel igazolják, hanem azok a 18—24 éves egyének is, akik tanulmányaikat (inaséveiket) befejezvén, vagyontalanok, munkát keresnek, de munkaalkalomhoz nem jutnak.«

Meg kellett ezt itt elöljáróban ismételni, amikor felhívjuk a figyelmet a még mindig késő országos adatgyüjtések fontosságára, mert ezzel is rá akarunk mutatni a szakszervezeti adatgyüjtés elégtelenségére. Ha elismerjük is partikuláris alkalmasságát.

A szakszervezetek már lényegük szerint is csupán tagjaikra kiterjeszthető adatgyüjtést végezhetnek rendszeresen. Már pedig ma még nálunk a munkásságnak csak egy része tömörült szervezetekbe. Foglalkozási csoportonként is más és más arány szerint. A tagok száma állandóan hullámzik. Épen a munkahiány az egyik főoka annak, hogy a tagsági járulékot fizetni nem tudók kiesnek a kötelékekből. Bár az újabb gyakorlat szerint a tagság akkor is fennmarad, ha a tagok munka nélkül vannak és nem fizethetik a járulékot. Viszont előfordul, hogy munka reményében a különböző irányú szakszervezeteknél jelentkezik egy-egy munkára szoruló és így nem ritkaság a kettős tagság sem. Nagyobb hézag mutatkozik azonban akkor, ha a tagok kimerítették a szakszervezeti munkanélküli segélyüket, megúnják a sok hiábavaló jelentkezést és így maradnak ki a jegyzékekből. A kimutatások alapja ugyanis rendszerint a segélyezés és a munkaközvetítési nyilvántartás. Ezen az alapon pedig csak azok kerülhetnek összeírásra, akik meghatározott időközökben — rendesen hetenként — segélyért jelentkeznek és sűrűbb vagy ritkább időközökben, de mégis érdeklődnek munkaalkalom iránt. Ha nem így történnék, akkor előfordulna, hogy a szakszervezetek olyan tagjaikat is a munkanélküliek között mutatnák ki, akik esetleg nem a szakszervezeti munkaközvetítő útján, talán nem is a szakmájukban, de mégis már munkaalkalomhoz jutottak.

De a szakszervezeti kimutatások saját tagjaikra vonatkozóan sem teljesek. *Nem minden szakma mutatja ki munkanélküli tagjait.* Így a *bányászok* következetesen mindig kimaradnak a szociáldemokrata alapon szervezett munkásegyesületek nyilvántartásaiból. Pedig itt a mellett, hogy hosszú hónapokon át redukált munkaidő mellett dolgoznak, sőt egyes üzemekben sokszor csak 2—3 napon át folyik hetenként a munka — szintén jelentős a

munkanélküliek száma. Nem szerepelnek a földmunkások sem. *Aminthogy általában teljesen kívül maradnak a mezőgazdasági munkások munkanélküli tömegei*, bár számukat negyedmillióra becsülik a szállongó hírek.

Épen ilyen hiányosak a keresztényszocialista szakszervezetek kimutatásai is. Tagjaik jelentős hányada a vasutasokból és dohánygyári alkalmazottakból toborzódott. De a munkanélküliekről vezetett nyilvántartásaikban ezeket hiába keressük, annak ellenére, hogy a létszámapasztás széles rendet vágott ki a soraikból.

Végül nincsenek kimutatva a részleges munkanélküliek sem. Pedig a válságokkal terhes évek folyamán sok gyártelepen 3—4 napos munkahetek voltak.

Ezek a körülmények tehát lényegesen befolyásolják a különben megbízható és lelkiismeretesen gyüjtött adatokból levonható következtetéseket.

Adatközlésünket azonban mégsem kezdhetjük 1921-től. Erről az időről ugyanis még nem állanak rendelkezésre olyan rendszeres kimutatások, mint 1924-től kezdve. A szociáldemokrata szakszervezetek ugyan ekkor is segélyezték tagjaikat és *1921 április közepén 24.956 segélyben részesülő munkást tartottak evidenciában. Az első részletes kimutatást azonban csak 1922 február elsejéről találtuk meg, amikor 18.212 volt a kimutatott munkanélküliek száma és ebből 11.878 jutott Budapestre. A szellemi munkásokat ekkor 150 pénzintézeti és 405 magántisztviselő képviselte itt.* Ez pedig nem kedvezőtlen arány, ha még olyan szomorú egyéni tragédiák vannak is mögötte.

Tíz hónappal később már rögösebb az út, mert 27.287 munkanélkülit kényszerít pihenőre. Közöttük 15.814 budapesti volt.

A munkanélküli pénzintézeti tisztviselők száma azonban százra csökkent. A magántisztviselők pedig egyáltalában nem szerepelnek a munkanélküliek között.

Az összeomlást követő váltakozó konjunktúrák levegőhöz juttatták a bankokat. A külföldi áruhoz jutó kereskedelem is kezd újjáéledni. Aránylag kevés állásnélküli volt a tisztviselői pályákon. Ezek is elhelyezkedhettek. A köztisztviselők leépítése még nem kezdődött meg. A »B« lista még ismeretlen fogalom. De a bizonytalan gazdasági és pénzügyi helyzet miatt az iparban sok a munkanélküli. Nyomják soraikat a Menekültügyi Hivatal átképző tanfolyamain kitanult közalkalmazottak is.

Az a példanélküli gazdasági válság azonban, amely ebben az időben már az egész világot átfonta és Európában olyan magasra emelte a munkanélküliséget, hozzánk még nem jutott el.

Általában 1923-ban sem volt súlyosabb a helyzet. A növekvő kivándorlás ugyan erősen letompította a számok élét. Az év nyolc utolsó hónapjában több mint 6000 szakmunkás — a szakszervezeti tagok 3·3%-a — vett vándor-

botot a kezébe, hogy idegenben keressen jobb boldogulást. Legalább is ennyi volt azoknak a száma, akik legális módon, útlevéllel mentek el. A székesfővárosi statisztikai hivatal adatközlése szerint 1922-ben és 1923-ban volt a legnagyobb az üzlet- és munkaszerzés céljából kiállított útlevelek száma; 43.047, illetve 37.895 külföldi útlevél került kiadásra ebben a két évben. A vas- és fémmunkások sorait 10%-kal ritkította ez a közgazdasági életre is káros veszteség. A kivándorlás iránya azonban már nem a tengeren túlra vezet. A kivándorolt magyar szakmunkások egyharmada Franciaországba, mintegy fele az utódállamokban próbált több és biztosabb kenyeret szerezni.

A szociáldemokrata szakszervezetek adatgyüjtése most már folyamatosabb, 1923 márciusától pedig rendszeressé válik a publikálás is. Az évi maximumot április tartja 19.481 (14·2)% munkanélkülivel, míg a minimum augusztusban 10·870-re (5·3%) lanyhul el. De az évvégi szezonszerű hullám újra 15·432-re emeli. S noha ez azt jelenti, hogy a szakszervezeti tagok 9·1%-a van munka nélkül — európai viszonylatban —, mégsem túlsötét kép. Németországban ekkor a szervezett munkásság 28%-a állott munka nélkül.

A bankok konjunktúrája azonban még tart. A tisztviselői pályákon aránylag kevés az állásnélküli. December végén mindössze 101 magántisztviselő és 16 pénzintézeti tisztviselő került a listákra. Inkább gazdasági harcok zajlanak le a romló korona és a drágaság nyomába alig jutó fizetések miatt.

Ám az inflációs gazdasági konjunktúra csakhamar megszűnik. Tartós ipari pangás jelzi a válságok súlyát. Az ipari üzemek egy része redukált munkáslétszámmal, csökkentett munkaidővel iparkodik átmenteni magát. És ettől az időtől kezdve állandó vendég nálunk is a munkanélküliség.

Nézzük hát végig a garázdálkodását, talán találunk tanulni valót benne.

A szociáldemokrata és keresztényszocialista szakszervezetek adatközlései nyomán 1924 január 1-től 1929 végéig havonként szedtük rubrikákba a sötét számokat. Az eredeti kimutatások foglalkozási ágak szerint a nemek megkülönböztetésével tárják elénk a munkanélküliség történetét. Mi csak a havi végösszegekre mutatunk rá itt. De a »Függelék«-ben bemutatjuk a teljesen részletezett anyagot is, arányszámokkal együtt.

Minthogy a területi megoszlást vizsgálva Budapesten másképen alakult a helyzet, előbb az országos adatokat állítjuk ide. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a területi megoszlás csak a szociáldemokrata szakszervezetek adatainál figyelhető meg. A keresztényszocialista szakszervezetek országos szövetségének a kimutatásai ugyanis mindig csak a fővárosi munkanélkülieket foglalják magukba.

11. tábla. A szakszervezetek munkanélküliségi adatai Magyarországon 1924—1929.

Időszak	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	a) *Szociáldemokrata szakszervezetek.*					
Január	17.643	36.641	28.378	20.420	16.337	16.421
Február	23.760	36.764	29.135	19.542	16.215	18.615
Március	22.436	36.873	29.218	17.978	15.194	16.330
Április	22.327	36.360	28.776	17.120	14.027	14.565
Május	22.667	34.011	27.598	13.552	13.275	13.266
Június	24.598	34.015	25.558	11.836	12.860	13.921
Július	28.734	32.041	24.041	11.701	12.242	13.964
Augusztus	28.801	27.160	22.756	11.247	12.523	14.007
Szeptember	26.020	25.495	19.849	10.332	12.134	13.922
Október	30.120	22.579	18.680	9.960	12.112	14.215
November	30.568	26.246	18.576	11.063	12.313	15.910
December	33.095	26.711	20.712	13.045	14.362	19.181
Évi átlag	**25.898**	**31.241**	**24.440**	**13.983**	**13.633**	**15.360**
	b) *Keresztényszocialista szakszervezetek.*					
Január	1.728	1.816	1.678	1.432	1.093	691
Február	1.343	1.442	1.737	1.493	1.029	827
Március	974	1.318	1.700	1.676	1.054	838
Április	770	1.322	1.459	1.419	1.016	768
Május	745	1.235	1.410	1.301	955	787
Június	976	1.195	1.490	1.274	1.001	787
Július	1.270	995	1.498	982	875	799
Augusztus	3.258	1.057	1.554	1.172	832	833
Szeptember	3.357	1.116	1.483	1.233	818	783
Október	2.179	1.192	1.498	1.228	1.003	967
November	2.460	1.242	1.574	1.375	841	1.033
December	1.749	1.273	1.620	1.323	825	1.107
Évi átlag	**1.734**	**1.267**	**1.558**	**1.326**	**945**	**852**
	c) *Szakszervezetek együtt.*					
Január	19.371	38.457	30.056	21.852	17.430	17.112
Február	25.103	38.206	30.872	21.035	17.244	19.442
Március	23.410	38.191	30.918	19.654	16.248	17.168
Április	23.097	37.682	30.235	18.539	15.043	15.333
Május	23.412	35.246	29.008	14.853	14.230	14.053
Június	25.574	35.210	27.048	13.110	13.861	14.708
Július	30.004	33.036	25.539	12.683	13.117	14.763
Augusztus	32.059	28.217	24.310	12.419	13.355	14.840
Szeptember	29.377	26.611	21.332	11.565	12.952	14.705
Október	32.299	23.771	20.178	11.188	13.115	15.182
November	33.028	27.488	20.150	12.438	13.154	16.943
December	34.844	27.984	22.332	14.368	15.185	20.288
Évi átlag	**27.632**	**32.508**	**25.998**	**15.309**	**14.578**	**16.212**

Hat éven át kísérhetjük figyelemmel hónapról-hónapra a munkanélküliség alakulását. *Évi átlagok szerint az 1928. év 14.578 főnyi minimuma és az 1925. évi 32.508 főt számláló maximum az a két szélső határ, amelyen belül a munkanélküliek szomorú menete hullámzott. Az évi átlagok azonban már erősen letompított színeket mutatnak. Elmosódott bennünk 1927 októberének 11.188 munkanélkülit mutató legkedvezőbb száma és nem sötétlik ott 1925. év januárjának 38.457-te hatalmasodott serege sem.*

Megállapíthatjuk tehát, hogy a szakszervezetek nyilvántartásában még a legkedvezőbb években is *állandóan tízezernél több volt azoknak a száma, akik tudtak és akartak is dolgozni, de nem juthattak munkaalkalomhoz.* És megállapíthatjuk azt is, hogy a megfigyelt 72 hónap alatt *38 hónapon át húszezernél is nagyobb volt ez a tábor.* S ha negyvenezer fölé sohasem duzzadt is, *16 hónapban mégis 30.000-en felül voltak, három hónapban pedig megközelítették a 40.000-et is.*

Pedig ezek a számok, ha abszolút számok is, mégis csak hézagos számok. Hiszen csak a szervezett munkásság munkanélküli tagjai torlódtak ilyen aggasztóan nagyra. Ezek közül is csak a nyilvántartottak.

Magas volt már a kiindulási 20.000 körüli szám is, ahonnan szinte megállás nélküli rohanással 1925 elején csaknem megduplázódva érjük el a válság csúcspontját. Lassú lanyhulással enyhül ugyan a helyzet az év folyamán egészen 24.000 alá, de a téli idényhullám újra elhozza a harminczres számokat. Csak 1926 tavaszán kezdődik meg ismét az olvadás, amely 1928 végéig tartós is marad, bár a javulás ritmusa gyenge és sokszor hátráltatja visszaesés. *Az 1929. év azonban újra sötét fellegektől terhes. Az év végén már olyan sivár a helyzet, hogy ismét elénk mered az 1924. évi 20.000-es magaslat.*

Így a hat év kiindulási és zárószámai megdöbbentő módon találkoznak. De bízva bízunk abban, hogy nem kezdődik újra ez a szörnyű ciklus. Ám ijesztő módon 1930 első felében már 22.000 fölé emelkedtek a gát nélkül növekvő számok. Félelmetes előjelei ezek az előrevetett árnyak a közelgő téli áradásnak. Mégis hisszük, hogy sikerül útját állni a pusztításainak. Hiszen túl vagyunk már a világégés emberpusztító és anyagi javakat hamvasztó krizisén. Elmultak a forradalom és ellenforradalom társadalmi rázkódtatásai és erkölcsi megrendülései. Túl vagyunk már az infláció és defláció, a konjunktúrák és dekonjunkturák gazdasági viharain.

Ha végignézzük a számaink sorát, ott tükröződik bennük a közelmultnak minden változása. Ott látjuk először a korona leromlásának a látszatkonjunkturáját, amikor fellendült a magánvállalkozás. S mert az infláció miatt először csak a váltóárfolyamok, aztán az export- és importcikkek árai, később a belföldi árak emelkednek s csak legutoljára kullog a munkabér, az olcsó munkaerő jó valutára cserélhető kiviteli lehetőséggel járt. Az ezzel kapcsolatos devizaüzletek dús aratást érlelnek a bank és hitel mezején. A zuhanó korona miatt a tőzsdére özönlők tömege a részvényárfolyamokat emeli. Nagy tőke-

erőhöz jutnak így az iparvállalatok. S ha mégis jelentős a munkanélküliek száma, ezt a tartózkodó pénzügyi politika váltja ki. Hiányoznak a hasznos állami beruházások és közmunkák. Elmaradnak a kiadós lakásépítések, amikkel elegendő munkaalkalmat lehetett volna teremteni és maradandó értékeket lehetett volná termelni. A korona romlá-sának a megállítása a drágaság áradatát hömpölyögteti. Pénzünk értékállandóságának a biztosítása letöri a tőzsdét. Elmarad a termelés folytatásához szükséges tőke. Az államháztartás megingó egyensúlyának a helyreállítása a válságok szakadatlan sorát hozza. Az elbocsátott állami tisztviselők tömegeit a küzködő magángazdaság nem tudja felszívni. Egyre mélyebben vágnak az adóterhek Pangó ipar, romló kereskedelem, szaporodó csődök és kényszeregyezségek duzzasztják a munkanélküliek seregét. Az ipari termelés és kereskedelem fellendülését a fogyasztóképesség csökkenése akadályozza. A vállalkozási kedvet hitelkrizis bénítja. De a tőke túlzott elzárkózása is fokozza a vállalkozói tespedést, üzemkoncentrációk mélyítik a munkanélküliség örvényét. S a mezőgazdasági válság hullámverése is egyre több áldozatot sodor magával.

Hogy a hat év folyamán mutatkozó kilengések nagyságát és irányát jobban megfigyelhessük, megrajzoltuk a szakszervezetek kimutatásai alapján a munkanélküliség indexszámait is. *Az 1924—1928. évek átlaga alapján a szociáldemokrata szervezeteknél 22.277, a keresztényszocialistáknál 1277-et mutat a munkanélküliek évi átlagszáma. Ha az 1924—1929. éveket vesszük alapul, akkor általában évi 22.040-et tesz ki az átlag.* Ezt vettük 100-zal egyenlőnek és ehhez mértük havonként a munkanélküliek számát.

12. tábla. A szakszervezetek munkanélküliségi adatai jelzőszámokban. 1924—1929.
(Az 1924—1929. évek átlaga = 100)

Időszak	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Január	88	174	136	99	79	78
Február	114	173	140	95	78	88
Március	106	173	140	89	74	78
Április	105	171	137	84	68	70
Május	106	160	132	68	65	64
Június	116	160	123	59	63	67
Július	136	150	116	58	59	67
Augusztus	145	128	110	56	61	67
Szeptember	133	121	97	52	59	67
Október	147	108	92	51	59	69
November	150	125	92	56	60	77
December	158	127	101	65	69	92
Évi átlag	**125**	**148**	**118**	**69**	**66**	**74**

A hat év alatt a munkanélküliség legválságosabb időszaka 1924 augusztusától 1925 júliusáig tartott. Pontosan egy évig tartott ez a súlyos krizis, amikor állandóan a felével, vagy a harmadával mindig több volt a munkanélküliek

aránya, mint az összehasonlításul alapul szolgáló amúgyis súlyos években. *Pontosan egybevág ez az idő az államháztartás szanálási periodusának az első hullámveréseivel.*

Általában véve az ingadozások nagyok. *A munkanélküliség mindig érzékenyen reagál a gazdasági életben bekövetkező legkisebb változásokra is.* A maximumot képviselő 174-es index negyedfélszer akkora a minimumot jelző 51-nél.

Jellemző azonban, hogy sohasem a nyári hónapok vezették le legmélyebbre a téli feszültséget. A hat év alatt 1925-ben és 1927-ben októberben, 1928-ban szeptemberben, 1926-ban novemberben, 1924-ben pedig januárban, tehát az őszi és téli hónapokban látjuk a legkisebb arányokat. De még 1929-ben sem a nyári mezőgazdasági munkák enyhítették a helyzetet, mert ekkor is május volt a legkedvezőbb hónap. Ez természetes is. Hiszen az adatgyüjtés az iparforgalmi munkásságra vonatkozik csak. A téli hónapokban mégis egyöntetűbb a kép. Háromszor januárban, kétszer decemberben mutatkozik a legsötétebb helyzet, 1926-ban pedig március végén, a tavasz elején gyűltek a legkomorabb felhők.

Élesebb képet kapunk, ha a munkanélküliség nagyságát a szakszervezetek taglétszámának az arányaiban vizsgáljuk. Ha ugyanis ismerjük azt, hogy a szervezett tagok hány százaléka van munka nélkül, akkor ebből bizonyos következtetés vonható a nem szervezett munkásság hasonló arányú megoszlására is.

13. tábla. A szociáldemokrata szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma a taglétszám százalékában. 1924—1929.

Időszak	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Január	10·3	20·2	17·7	13·4	10·8	10·9
Február	14·4	20·3	18·7	12·8	10·7	12·1
Március	13·6	20·5	19·1	11·8	10·1	10·8
Április	11·6	20·2	18·8	11·1	9·3	9·7
Május	11·7	19·0	18·5	8·8	8·7	8·8
Június	12·8	19·0	16·7	7·8	8·5	9·5
Július	15·0	17·9	15·7	7·7	8·1	9·5
Augusztus	15·0	15·2	15·0	7·4	8·3	9·5
Szeptember	13·5	14·3	13·1	6·8	8·0	9·5
Október	15·7	13·4	12·4	6·6	8·1	9·7
November	16·0	15·6	12·3	7·3	8·0	10·3
December	17·3	16·4	13·0	8·6	9·6	13·0
Évi átlag	**13·9**	**17·8**	**16·3**	**9·2**	**9·0**	**10·3**

Itt már megdöbbentő arányokban mered elénk Magyarország munkanélküliségе. Átlagban csaknem állandóan minden tizedik munkára utalt, munkájából élő tétlenségre van kárhoztatva, mert nem tud munkaalkalomhoz jutni. S ha

1923-ban még olyan kedvező volt is a helyzet, hogy az akkor Európában dúló munkanélküliség arányai felülmúlták a mienkét, *1924 végén már olyan félelmetes erejű az előrenyomulás, hogy kivívtuk a dicstelen elsőség vezetőhelyét is. Annál szomorúbb ez a győzelem, mert még 1925-ben is mi tartottuk a rikordot. Az év első négy hónapjában olyan katasztrofális arányú munkanélküliség viharzott el fölöttünk, hogy minden ötödik munkás kereset nélkül vergődött. Európa megfigyelhető országaiban ekkor alig feleakkora volt csak a munkahiányban szenvedők aránya.* S ha ezek a szörnyű számok nem is ismétlődtek meg azóta, mégis még 1926-ban is ott kísértettek.

A pusztító áradat csak valamennyire csendesült el. Csak a szilajsága csökkent. Meg nem szelídített ereje még vészesen veri a partokat. *Az utolsó időben már újra fenyegetőbben morajlik. Hullámverése eléri az 1926. év végén mosott magaslatokat is.* 1930 elején újra vészfelhők gyültek. Januárban és februárban a szervezett munkásság 14·9%-a vergődött már a munkanélküliség ingoványaiban. S a tavaszi és nyári kedvezőbb munkaalkalmak ellenére még június és július végén is 13% fölött sűrűsödött a tömegük.

Hogy az így összegyűlt, terméketlen iszapban mennyi közgazdasági érték pusztult el, mennyi kihasználatlan szellemi és fizikai munkaerő megy veszendőbe és mennyi nyomorúság burjánzik el, azt meg sem kíséreljük számokba önteni. De jellemzőnek tartjuk itt is megemlíteni azt a nem is fantasztikusan hangzó számot, amely szerint a Szakszervezeti Tanács főtitkára 600.000 főre becsülte a munkahiány miatt nyomorgók számát. A képviselőház 1930 február 12-én tartott ülésén robbant ki ez a félelmetesen nagy szám. És úgy hatalmasodott ilyen riasztóra, hogy a népjóléti minisztérium valószínűségi számításai szerint, ha a munkanélküli szakmunkások aránya 10%-ra tehető, akkor a tanulatlanoké 20%-ra is felkúszik. Mintegy 160.000-re becsülhető ezen az alapon a munkanélküliek száma és így családtagokkal együtt valóban közel járunk ahhoz a 600.000 lélekhez, akik valamennyien a munkahiány áldozatai. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy statisztikai adatgyüjtés nem igazolta ezt a nagy arányt.

A fővárosi statisztikai hivatal 1930 február 8-án összeiratta a főváros területén levő munkanélküli fizikai munkásokat. A felvétel szerint 20.940 volt a számuk. A szakszervezetek kimutatása szerint 1930 január 31-én 21.533 munkanélküli közül 10.250 jutott Budapestre. Minthogy a szakszervezeti kimutatás szerint az összes tagok 14·9%-a volt ekkor munka nélkül, a hivatalos felvétel aránylag jóval kevesebbet talált.

Figyelembe kell azonban venni, hogy a szociáldemokrata szakszervezetek kimutatásaiban a szellemi munkások is bennfoglaltatnak. Ezen a címen 317 magán- és 224 pénzintézeti tisztviselő kiesik. De a szakszervezetekben sok környékbeli munkanélküli is nyilván van tarva. Ha ezeket is bevonjuk, már jóval magasabb lesz a hivatalos felvétel szorzószáma.

Különösen tanulságosan alakul a munkanélküliség iránya és nagysága a fővárosban

14. tábla. A munkanélküliség alakulása Budapesten a szakszervezetek kimutatásai alapján. 1924—1929.

Időszak	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	a) *Abszolút számokban.*					
Január	14.085	24.208	18.548	13.366	9.710	9.728
Február	[1])16.311	23.861	18.901	12.836	10.143	9.910
Március	[1])15.108	24.122	18.966	12.607	9.766	8.994
Április	[1])14.836	23.852	19.013	11.608	9.199	8.538
Május	[1])15.025	22.585	18.889	10.633	8.715	8.042
Június	18.651	22.636	17.572	9.473	8.054	7.946
Július	18.628	21.196	16.995	8.851	7.659	8.225
Augusztus	20.717	18.558	15.996	8.699	7.495	8.510
Szeptember	20.215	17.284	14.486	8.165	7.195	8.351
Október	18.894	15.495	13.495	7.809	7.352	8.501
November	19.609	16.225	13.123	8.312	7.271	9.285
December	20.855	17.053	13.579	8.956	8.370	10.661
Évi átlag	**17.744**	**20.590**	**16.630**	**10.110**	**8.402**	**8.891**
	b) *A munkanélküliek százalékában.*					
Január	72·7	62·9	61·7	61·2	55·6	56·8
Február	65·2	62·5	61·2	61·0	58·8	52·2
Március	64·5	63·1	61·3	64·1	60·1	52·4
Április	64·2	63·3	62·9	62·6	61·2	55·8
Május	64·2	64·1	65·1	71·6	61·3	57·2
Június	72·9	64·3	64·9	72·3	58·1	54·0
Július	62·1	64·2	66·5	69·8	58·4	55·7
Augusztus	64·6	65·8	65·8	70·0	56·1	57·3
Szeptember	68·8	65·0	67·9	70·6	55·6	56·8
Október	58·6	65·2	66·9	69·8	56·1	56·0
November	59·4	59·0	65·1	66·8	55·3	54·8
December	59·9	60·9	60·8	62·3	55·1	52·6
Évi átlag	**64·7**	**63·3**	**64·2**	**66·8**	**57·6**	**55·1**
	c) *Index számokban. Az 1925—1927 évek átlaga =100.*					
Évi átlag	**112·4**	**130·5**	**105·4**	**64·1**	**53·2**	**56·4**

Minden évben Budapesten látjuk tömörülni a munkanélküliek többségét. De ez a fölény az utolsó években egyre csökkenő. Amíg a budapesti arány 1924—1926-ban állandóan a kétharmadrész körül mozgott, sőt 1927-ben csaknem 70%-os volt, addig az utolsó két évben már örvendetesen javult. Sőt 1928-ban 58% alá csúszott és 1929-ben már alig haladta meg az 55%-ot.

Annál tragikusabb, hogy ez az 55% még mindig olyan magas, hogy mögötte Budapesten *évi átlagban* kereken 9000 olyan szervezett munkást látunk, akik még 1929-ben is — tizenegy évvel a háborús összeomlás után — hasztalan szaladgált naphosszat, munkaerejét seholsem tudta kenyérre váltani.

[1]) Mérlegelt átlagok.

Súlyosbítja a bajt, hogy épen a két legutolsó hónapban emelkedett a számuk. Majdnem elérték a 11.000-et is. Kevés vígasz erre, hogy vidéken még sötétebb az árnyék. Amíg ugyanis Budapesten 1929 decemberében 14·9%-kal haladta meg a munkanélküliek száma az előző hónapét, addig a vidéken 25·6%-kal voltak többen a munkakeresők, mint november hónapban. *Együttvéve pedig egyharmaddal, pontosan 33·6%-kal múlták fölül az előző év ugyanezen időszakáról kimutatott adatokat.*

Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy Budapesten az utolsó időkben gyorsabb ütemű a javulás tempója. Itt a munkanélküliség érzékenyebben reagál a gazdasági helyzet múló nehézségeire is. Jobb a közvetítés is. De jelentős tényező az élénkebb vándorlási mozgalom is. Külső és belső egyaránt. Bár újabban csendesült a vidéki munkásság felözönlése, inkább az elhelyezkedni nem tudók visszavándorlása mutat felszines javulást.

Nem kísérjük végig részletes kommentárral a fejlődés menetét. Csak általános irányt kívántunk rajzolni. Ezt is inkább csak azért, hogy egybevethessük a tisztviselői pályákon mutatkozó munkahiány alakulásával. Mégis rá kell mutatnunk egy-két jellemzően kiugró adatra, amelyek jórészben az idénymunkák változásaival vannak összefüggésben.

Így az 1924. év júniusában mutatkozó maximális arányt, amely azt mutatja, hogy Budapesten gyűlt össze az összes munkanélküliek 72·9%-a, a fővárosi építőmunkások keresethiánya okozta. Pontosan 4190 munkanélkülit mutattak ki ekkor ebben az egyetlen szakmában. És bár a vidéki munkanélküli építőmunkások száma mindig a többszöröse szokott lenni a fővárosinak, ebben a hónapban alatta maradt, mert csak 3751 volt. A következő hónapban már megindult Budapesten is a munka, bár 1167 építőmunkás még mindig munkahely nélkül maradt, de 7400-ra duplázódott a vidéki munkanélküliek száma és így a fővárosi arány 72·9%-ról 62·1%-ra szállt alá.

Azok a sötét számok pedig, amelyek Budapesten az 1925. év 10 hónapját olyan komornak mutatják, két forrásból táplálkoznak. Az egyik a vasipar makacs válsága, amely az inflációs korszak lezárásakor nyomban fellépett és már 1924-ben is állandóan 4500 körüli vasmunkást kergetett a munkanélküliségbe. 1925-ben még súlyosabbra fordult a helyzet, mert az év közepéig ötezren felül stabilizálódott és májusban 5453-ban öblösödött ki a kenyérnélkül maradtak száma. *Így a vasipar válsága a szanálási korszak legjellemzőbb ipargazdasági tünete. Csaknem azonos volt a helyzet a szellemi munkásoknál is. Bár itt valamivel későbben kezdődött, de az ötezren felüli számok az év első felében enyhülés nélkül sorakoztak.*

1926 magaslatait is a szellemi foglalkozású munkanélküliek tartották megszállva, de már lankadó erővel. Alább részletesebben is ismertetjük majd a helyzetüket.

A dolgozók tartalékhadserege pedig most is az alig fogyó munkanélküli vasmunkásdandárokból került ki, akikhez a hasonló sorsú famunkások kétezer főt meghaladó csapatai csatlakoztak.

Az építőipar felszabadult a nyomás alól. Kisebb építkezési konjunktúra kezdődött, amely lassankint fokozódott. Az 1925. évi 4000 munkanélküli építőmunkás 1926-ban évi átlagban 1500-ra, 1927-ben 500-ra csökkent le. Az 1925. évi 1128 új lakás helyett 1926-ban 2203, 1927-ben 6226 új lakás keletkezett. Holott 1920-tól 1924-ig mindössze csak alig feleannyi: 3120 új lakás épült.

1927-ben a munkanélküliek száma a fővárosban évi átlagban 10.110. Tehát *feleannyi, mint amennyit 1925-ben láttunk*, amikor 20.590 volt az évi átlag. Mégis a munkanélküliek százalékában ebben az évben vezet Budapest a legnagyobb számmal, évi átlagban 66·8%-kal. A látszólagos ellenmondás magyarázata az, hogy vidéken javult a helyzet erősebben. 1927 első negyedében még 3500 munkanélküli építőmunkás volt a vidéken, májusban már 845, júniusban csak 388. De javulás mutatkozik a rokonszakmákban is. Hiszen az építőipar fellendülése kihat a közelálló iparokra is. 1926 májusában még 1289 vidéki famunkás állott tétlenül, 1927 májusában már csak 216. 1926-ban Budapesten még átlag 4400, a vidéken 3700 vasmunkás volt munka nélkül, 1927-ben Budapesten 2200-ra és a vidéken is ugyanannyira enyhült a számuk.

A szellemi munkások vígasztalan helyzete azonban erősebben rontja a budapesti arányokat, bár 1928-ban javulás következett be. A fővárosban 10.110-ről 8402-re lanyhult a munkanélküliek évi átlagszáma. Tehát 16·9%-kal megfogyott a munkanélküliek serege, 7000 alá azonban sohasem gyengült és volt olyan hónap is, amikor 10.000-nél is többen voltak. *A javulás aránya most Budapesten erősebb, mint a vidéken.* De jelentősebb ingadozások alig vannak. Az év végén azonban már előreveti árnyékát az 1929. évi újabb depresszió.

A vas-, fa- és építőipar munkakeresői 1929 első negyedében rohanják meg nagyobb tömegekkel a szakszervezetek segélyező pénztárait. Az építőmunkásoknál újra toborzódik a három év előtti gárda. *Csak a szellemi munkások sorai ritkulnak meg egy kissé. Jelentősen hozzájárul ehhez a fővárosi szükségmunka is.* Ám az év vége felé már ismét új fellegek tornyosulnak. Egyre sötétebbek és vészektől terhesek.

*

Ha most végignézzük és párhuzamot vonunk Magyarország és Budapest között és közös nevezőre hozva a közös bajoktól eredő munkanélküliséget az 1925—1927. évek átlaga alapján próbáljuk megfigyelni irányát, meglepően egyformán gördülő görbék mutatják a fejlődés útját:

A munkanélküliség jelzőszámai.

(Az 1925—1927. évek átlaga = 100)

1924	112·3	112·4
1925	132·1	130·5
1926	105·7	105·4
1927	62·2	64·1
1928	59·0	53·2
1929	65·8	56·4

Az 1925. évi zord csúcsok ha lassan is, mégis elszelídülnek az 1928. évi mélypontokig. De sajnos, nem szélmentes csendes völgyekig enyhült csak a lejtő, hanem viharjárta magas hegyhátakig. Ahol még orkánok is zúgnak, S utána újból fölfelé, a kopár sivárság felé sodródnak a nem szűnő gazdasági válságoktól űzött munkanélküli tömegek.

1930 első felében különösen a vasmunkások és építőmunkások munkanélküliségének a növekedése mutat megdöbbentő arányokat. Május és június hónapokban mindkét csoportban csaknem mégegyszer akkora a munkanélküliek tábora, mint a megelőző évben. A Gyáriparosok Országos Szövetségének igazgatója szerint: »a gépiparban kimutatottan hétezerrel, de valójában nyilván ennél jóval nagyobb számban esett a foglalkoztatottak száma.« A nehéz gépiparban külföldi kölcsönök hiánya miatt az állami és városi beruházások lecsökkenése, majd elmaradása, a gazdasági gépgyártásban a mezőgazdaság krizise, a vas- és fémiparban az építkezések beszüntetése érezteti a hatását. Forgótőke és újabb hitel híján alapjaiban inognak a gyengébben fundált vállalatok. Kevesebb vegyészeti anyag használódik fel. Kevesebb ruházati cikk fogy. Csökken a cukorfogyasztás. Pang az élelmiszeripar. Hegyekbe gyűlik a bányatelepeken a meglévő szénkészlet, mert csökken a gyárak szénszükséglete. Egyre apad így a dolgozók létszáma. És egyre fokozódik a munkanélküliek nyomorgó tömege.

Pedig bennük vergődik egy jobb sorsra méltó ország legféltettebb kincse, alkotásra hivatott emberanyaga. És bennük satnyul egy sokat szenvedett nemzet fenntartó ereje, a dolgozó munkássága.

VI. Az értelmiség és a tisztviselőkérdés.

a) A túltengő adminisztráció.

Értelmiség alatt tulajdonképen a tisztviselőosztályt és a szabadfoglalkozásúakat értjük. Tárgyunk szempontjából nem a tulajdonképeni középosztályt a maga teljességében foglaljuk itt össze, hanem csak azokat, akiknek megfelelő képzettség alapján *a szellemi munka vált élethivatásukká.*

Hogy a középiskola pontosan hányadik osztályának a sikeres elvégzése képesít valakit arra, hogy az értelmiségi osztályba bekerüljön, azt nehéz meghatározni. A köztisztviselői pályákon törvény állapítja meg, hogy kategóriánként milyen iskolai végzettség szükséges egy-egy állás elnyeréséhez. De az önálló szabadfoglalkozásúaknál és ezek alkalmazottainál, valamint az ipar-forgalmi tisztviselőknél már tágabb ez a határ. A széles réseken olyanok is átjutnak, akik a középiskola hatodik, sőt negyedik osztályát sem végezték el, mégis szellemi munkával keresik kenyerüket. Itt kell hát őket is számontartanunk. Megkülönböztetésül a kézimunkát végző fizikai munkásoktól.

Legnépesebb és legjelentősebb a *köztisztviselők* tábora.

A magyar köztisztviselősereg ma már nem zárt és nem egységes eredetű társadalmi osztály. Túlnyomó részük ugyan a középosztályból kerül ki s főleg a városi és vármegyei tisztviselőkar összetételén még erősen látszik a családi tradíciók és öröklött hivatás nyoma. De az is tagadhatatlan, hogy felfrissülésében és megújhodásában ma már nagy szerepe van a haladó idők demokratikusabb szellemének. S ha a minisztériumok előkelőbb fogalmazási tisztviselőinek névsora még mindig a leszármazás és ősi foglalkozás hagyományos tiszteletét mutatja, az is bizonyos, hogy közöttük egyre több a feltörekvő kereskedő-, iparos- és kispolgári társadalom sarjadéka. Egyre több tért hódít az arravalóságnak, a műveltségnek, a tehetségnek, tehát az irányításra hivatottságnak társadalmi rétegeződéstől független előnyomulása.

Mindenesetre túl vagyunk már azon a koron, amikor főleg a jobbágyság felszabadítása után talaját vesztő nemesség egy részét közhivatali állásokkal mentették át a nehézségeken. Elmultak már azok az idők, amikor a sokszor lazán kezelt képesítés megnyitotta, majd kiszélesítette a közhivatalok kapuit a kisebb képzettségű, de jó összeköttetésű, biztosabb egzisztenciát kereső elszegényedett nemesség számára.

S ha a birtoktalan kisnemességnek csak egyrésze gravitált is az állami és megyei hivatalok felé, míg másik része polgári munkával iparkodott kenyeret keresni s mint ügyvédek, orvosok, papok, a szabad pályák felé fordultak, mégis innen kell kiindulnunk. Mert csak így tudjuk menthető magyarázatát adni annak a túlnépesre dagadt tisztviselői létszámnak, amely már a háború előtt is a szükségesnél jóval tágasabbra bővítette azoknak a számát, akik mint közfunkcionáriusok keresték a boldogulásuk útját.

Sokban hozzájárult ez a körülmény már a világháborút megelőző ipari pangás idején is ahhoz, hogy kedvezőtlen anyagi helyzetbe sodródott az így megduzzasztott tisztviselőtábor. Az állam gyengülő bevételei, súlyosodó terhei lenyomták az életszínvonalát a belül kerülteknek is. És egyre nagyobb nehézségek árán sikerült csak a biztos fix legalacsonyabb lépcsőire is eljutni.

Úgy segítettek hát a kettős bajon, hogy: »egybekeverték az orvosszert«: megnyitották a létszámszaporítás zsilipjét. »S hogy a már tényleg szolgáló tisztviselőket magasabb fokra emelhessék, elhelyezték alattuk az újonnan kinevezetteknek újabb panaszokra jogosító rétegét. Sem az igazgatásnál, sem az állami üzemeknél távolról sem volt szükség olyan személyzetszaporításra, mint aminőt a háborút megelőző évtizedben történt« — írja Buday László.

Így megértjük most már, hogy mi okozta azt, hogy akkor, amikor Magyarország politikai egységét még semmi veszedelem nem fenyegette, már akkor is túltermelés volt a tisztviselői pályákon és egyre nehezedett a túlterhelt állásokba való felkapaszkodás.

De meg tudjuk érteni azt is, mi okozta már a világháborút megelőző évtizedben, hogy 1904-től 1914-ig az alábbiak szerint alakult Magyarországon a tisztviselők száma.

Az állami tisztviselők létszáma:

	1904-ben	Az 1914/15. évi költségvetés szerint[1])
Fizetési osztályba tartozók	24.400	30.751
Államvasúti fizetési rendszerűek	15.603	24.381
Tiszteletdíjasok, kezelők, díjnokok	10.470	17.362
Tisztviselők összesen	**50.473**	**72.494**
Altisztek, szolgák, napszámosok	164.451	242.934
Állami alkalmazottak összesen	**214.924**	**315.428**

Tíz év alatt tehát 43·6%-kal nőtt a tisztviselők és 46·8%-kal emelkedett az összes alkalmazottak létszáma. Az államvasúti tisztviselőknél még ennél is több, 56·3% a növekedés.

Különösen aránytalanul növekedett a létszám a magasabb fizetési osztályokban. *Konkoly Thege Gyula* számításai szerint 1904-től 1914-ig a fizetési osztályba sorozott tisztviselők összes száma mintegy 26%-kal emelkedett. De a VII. fizetési osztályba tartozó tisztviselők száma 190%-kal lett nagyobb. Az V., VI. és VIII. fizetési osztályba tartozók száma pedig mintegy 40—50%-kal szaporodott. »*A kétségtelenül megnövekedett igazgatási munkát nem a tisztviselők intenzívebb kihasználásával, hanem extenzív tisztviselőszaporítással oldották meg.*«

Még jobban súlyosodott a baj a háború alatt. Először kisegítő alkalmazottakkal nőtt hatalmasra a bürokrácia ereje. Az ország megcsonkítása pedig egyenesen katasztrofális helyzetet teremtett.

Érdemes ezt az újabb fejlődést is számokba sűríteni.

Az állami alkalmazottak létszáma költségvetés szerint.

	1914/15	1921/22
Közigazgatási tisztviselők	35.753	44.397
Üzemi tisztviselők	13.133	14.969
Közigazgatási tiszteletdíjasok	2.851	1.954
Közigazgatási kezelők és díjnokok	10.915	5.108
Üzemi kezelők és díjnokok	2.397	3.337
Közigazgatási altisztek és szolgák	35.663	50.029
Üzemi segédtisztek, altisztek és szolgák	58.286	43.068
Munkások és egyéb alkalmazottak	172.922	46.221
Állami alkalmazottak összesen	**331.920**	**209.083**

Futó pillantásra talán kedvezőnek is látszik ez a mérleg. Hiszen azt mutatja, hogy hét év alatt 123.000 főnyi csökkenés mutatkozik.

[1]) A fegyveres erő tagjainak figyelmen kívül hagyásával.

Sajnos, a közelebbi vizsgálódás már kiábrándítóbb. *A fogyás csak a munkások sorait ritkította a negyedére. De a tisztviselők létszáma 48.886-ról 59.366-ra emelkedett, tehát több, mint egyötödével megnőtt.*

Annál aggasztóbb ez a kép, mert az 1914. évi létszám a történeti ország meg nem csonkított területének adminisztrációját ellátó, tehát *Nagy-Magyarország teljes közalkalmazotti státusát tárja elénk*, míg az 1921/1922. évi költségvetés már az összezúzott, harmadára darabolt *mai ország népességének* igazgatására hivatott közalkalmazotti társadalom túlméretezését szemlélteti.

Azt mutatják ezek az adatok, hogy a 18 milliós Magyarország közigazgatásának és gazdasági üzemeinek az irányítására elég volt 48.886 főnyi tisztviselősereg is. Sőt, amint megállapítottuk, már ez is túlnagy szám volt. De a nyolcmillióra csökkentett maradékország adminisztrációját már 59.366 főre növekedett tisztviselőgárda intézte.

A munkásréteg jórésze elveszett. A megmaradtakat a kimerült állam nem tudta foglalkoztatni. Ám a tisztviselők kevés kivétellel együtt maradtak, bízva az igazságtalan szétdarabolás jóvátételében. De kényszerhelyzetben is. Hiszen más pályákon való elhelyezkedésüket nagyobb részüknek egyoldalú képzettsége is akadályozta. Sőt ebben az időben még nem is teljes a létszám. Még egyre tartott azoknak a visszaözönlése, akiket megszállott területekről üldöztek ki és akik ott egyideig hősiesen kitartva iparkodtak megvédeni azt a pozíciót, amelyre őket a magyarság érdeke állította. Az Országos Menekültügyi Hivatal 1924. évi jelentése szerint 1918 őszétől 1924 közepéig kereken 350.000 ember jött át a megszállt területekről. Ezek között 15.835 közszolgálati alkalmazott és 19.092 vasúti alkalmazott volt.

Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a megmaradt országterület központi fekvése miatt is a legvirágzóbb volt. Így nemcsak az állami bevételek 50%-a folyt be innen, hanem a kifejlődöttebb gazdasági élet több közigazgatási funkciót és nagyobb adminisztrációt igényelt. Benne maradt az ország szíve, székesfővárosa is. Ez pedig, mint vérkeringési központ, természetszerűleg duzzadtabb ereken át látta el az egész hálózatot. A központi szervek koncentrációja, a felügyeleti hatóságok elhelyezkedése, a magasabb kultúrélet is indokolja, hogy a csonka ország tisztviselőinek a létszámát nem lehet a népesség vagy terület csökkenésének nyers arányaihoz mérni.

Emellett azzal is kell számolnunk, hogy a fejlődő és bonyolultabbá váló állami és társadalmi élettel az intézkedések sokoldalúsága jár. Így az igazgatás labirintusainak szövevényes útvesztőibe egyre több fáklyatartó szükséges. Mégis a bürokráciának olyan elfajulásával állottunk szemben, amely menthető talán a rendkívüli idők kivételes helyzetével. De további fenntartása az amúgy is megingott államháztartás egyensúlyának felborulásával fenyegetett.

Valóban elérkezett hát az ideje a gyökeres rostálásnak. Az első seregszemle, amely megállapította ezt az aggasztó aránytalanságot, elodázhatatlan kötelességévé tette a kormányzat számára a létszámredukciót. Be is következett. Mielőtt azonban rátérnénk ennek a részletes ismertetésére, helyénvalónak látszik megrajzolni az értelmiség többi osztályainak a tagozódását is. *Annál is inkább, mert az elbocsátott köztisztviselőknek gyakorlati pályákon való elhelyezkedése szempontjából nem közömbös annak a megismerése, hogy milyen volt a helyzet ott, ahová akár átképzéssel, akár előképzettségüknél és eddigi társadalmi állásuknál fogva a legközelebbi út vezetett.*

b) Az értelmiség megoszlása.

Nagy-Magyarország 18 millió főnyi lakosából az 1910. évi népszámlálás adatai szerint pontosan 310.713 egyén tartozott a kereső értelmiséghez. A 7,750.973 főt számoló kereső népességnek négy százaléka. 1900-ban 7,481.751 kereső közül még csak 230.282 dolgozott az értelmiségi pályákon. Ez pedig nem volt több 3·1%-nál. *A növekedés már ekkor tehát közel 30%-os volt.*

A megcsonkított ország közel nyolcmilliónyi lakosa között már 236.194 értelmiségi keresőt találunk. A 3,752.714 főnyi kereső lakosságnak 6·3%-át képviseli ez a szám. *Arányszámokban tehát több mint 57·5%-os az emelkedés. Csaknem kétszerese az előző évtized növekedésének. A háborúelőtti Magyarországon még csak minden 25-ik kereső tartozott az értelmiséghez. Az összeomlás után már minden 16-ik egyén szellemi munkával próbálta keresni a kenyerét.*

Bizony így nem csoda, ha az elszegényedett ország gondokkal küzdő lakossága már nem bírta azt az életnívót biztosítani a megnőtt értelmiségi tábornak, ami a virágzó országnak ereje megfeszítésével is csak nehezen sikerült.

A háborúelőtti teljes országban 26.286 önálló szabadfoglalkozású állott szemben 284.427 tisztviselővel, vagyis a szellemi foglalkozásúak 8·2%-a volt önálló.

A világháború után 16.879 önálló értelmiségi foglalkozású mellett 219.315 tisztviselőt találunk. Az önállók arányszáma már csak 7·1%.

Megnehezült a felemelkedés útja. Sok önálló egzisztencia is alkalmazottként, a hivatalnoki pályákon igyekezett boldogulást találni.

Még élesebb az eltolódás Budapesten. A fővárosban 1910-ben 492.975 kereső egyént írtak össze és ezek közül 74.958 tartozott az értelmiséghez. Tehát a kereső népesség 15·2%-ának szellemi munka volt az élethivatása. *1920-ban a kereső népesség száma 489.546-ra fogyott, az értelmiséghez tartozó keresők száma azonban 109.487-re emelkedve, már 22%-os részesedést jelentett.*

Pedig aránytalanul magas volt már a háborúelőtti arány is. Hiszen azt mutatta, hogy Budapesten minden hetedik kereső szellemi munkából él. Most annyira súlyosodott a helyzet, hogy minden ötödik kereső az értelmiséghez tartozott, mert vagy tisztviselő vagy önálló szabadfoglalkozású egyén volt. Háromszorosa ez a szám még a tragikus nagyságúra duzzadt országos aránynak is. Elháríthatatlanul magában hordta tehát a gyujtóanyagát annak a nagyarányú munkanélküliségnek, amely már-már kirobbanóban volt ekkor is.

Jellemző azonban, hogy Budapesten 1910-ben 6784, 1920-ban pedig 8541 önálló szabadfoglalkozású volt. Az összes értelmiségi keresők 9·5, illetve 7·8%-a, ami körülbelül megfelel az országos arány alakulásának. De a valóságban a lakosság számához mérten túlmagas ez az arány. Hiszen csak a megdagadt tisztviselői létszám tompítja le az élét. Amíg ugyanis az 1920. évi 16.879 önálló szabadfoglalkozású egyén Csonkamagyarország 7,980.143 főnyi népességének a *0·2%-a* volt, addig a budapesti 8541 önálló szellemi foglalkozású a főváros 928.996 főnyi lakosságának már *0·9%-át* teszi. Másszóval a vidéken csak minden 846-ik ember önálló szabadfoglalkozású, Budapesten minden 109-ik.

Hogy még közelebbről megvilágíthassuk az összeomlás utáni helyzetet, részletesebben is megrajzoltuk az értelmiségi keresők számának az alakulását foglalkozási főcsoportok szerint is.

Táblánk adatai nem teljesek. Magukban foglalják az értelmiség zömét, de nem teljes egészét. Adataink csak a foglalkozások alapján mutatják ki a kereső értelmiséget és nem iskolai végzettség szerint. Csak a közszolgálat és szabadfoglalkozások *önállóit* és *tisztviselőit*, továbbá a többi foglalkozási főcsoportból az *alkalmazott tisztviselőket* tüntetik fel. Ha a táblánkon részletezettekhez még hozzászámítjuk azokat is, akik főiskolát vagy legalább nyolc középiskolát végeztek, akkor foglalkozási csoportok szerint még az alábbiakkal gyarapodik az értelmiséghez tartozók tábora:

Foglalkozás	Főiskolát	8 középiskolát végzett	Együtt
Közszolgálat, szabad foglalkozás	19	498	517
Őstermelés (a tisztviselőkön kívül).....	2.563	5.339	7.902
Ipar, forgalomnál (tisztviselőkön kívül)	3.320	18.115	21.435
A véderőnél (tisztviselőkön kívül)	297	2.201	2.498
Egyéb foglalkozásoknál (főleg a nyugdíjasoknál)	6.628	14.894	21.522
Összesen	**12.827**	**41.047**	**53.874**

Eszerint tehát a mai területen 1920-ban pontosan 290.068 volt az értelmiséghez tartozó egyének száma. Sőt, ha a 250.978 főnyi eltartott, de iskolai végzettsége alapján idesorozhatókat is figyelembe vesszük, akkor 541.046-ra egészül ki az értelmiség tábora.

15. tábla. Az értelmiséghez tartozó kereső egyének 1910-ben és 1920-ban.

Értelmiségi csoport	1910[1])				1920			
	férfi	nő	együtt	%	férfi	nő	együtt	%
			a) *Magyarországon.*					
I. Tulajdonképeni értelmiség	138.069	43.719	181.788	58·5	79.204	41.854	121.058	51·3
II. Őstermelés szolgálatában álló értelmiség	11.358	48	11.406	3·7	5.712	185	5.897	2·5
III. Bányászat, ipar, forg. értelmiség	85.972	21.552	107.524	34·6	66.465	33.057	99.522	42·1
IV. Védő szolgálatában álló értelmiség.....	9.684	—	9.684	3·1	9.499	—	9.499	4·0
V. Egyéb foglalkozású értelmiség	236	75	311	0·1	120	98	218	0·1
Értelmiség összesen	**245.319**	**65.394**	**310.713**	**100·0**	**161.000**	**75.194**	**236.194**	**100·0**
Ebből:								
Tulajdonképeni értelmiség:								
Törvénykezés	185	17	202	0·1	186	37	223	02
Közigazgatási szolgálat	40.544	898	41.442	22·8	26.316	6.106	32.422	26·8
Igazságszolgáltatás	24.285	1.272	25.557	14·1	10.817	2.015	12.832	10·6
Egyházi szolgálat	17.883	3.142	21.025	11·6	5.997	2.411	8.408	6·9
Tanügy	34.815	21.584	56.399	31·0	19.218	20.284	39.502	32·6
Közegészségügy	11.326	13.766	25.092	13·8	7.921	6.262	14.183	11·7
Tudományos társulatok ...	2.678	877	3.555	1·9	2.179	2.032	4.211	3·5
Irodalom és művészet	3.818	1.486	5.304	2·9	3.762	1.808	5.570	4·6
Egyéb szabad foglalkozás ...	2.535	677	3.212	1·8	2.808	899	3.707	3·1
Összesen	**138.069**	**43.719**	**181.788**	**100·0**	**79.204**	**41.854**	**121.058**	**100·0**
			b) *Budapesten.*					
I. Tulajdonképeni értelmiség	21.572	8.387	29.959	40·0	28.090	17.353	45.443	41·5
II. Őstermelés szolgálatában álló értelmiség	283	5	288	0·4	430	51	481	0·4
III. Bányászat, ipar, forgalmi értelmiség	33.606	9.003	42.609	56·8	39.260	20.207	59.467	54·3
IV. Védő szolgálatában álló értelmiség	1.943	—	1.943	2·6	3.967	—	3.967	3·7
V. Egyéb foglalkozású értelmiség	119	40	159	0·2	80	49	129	0·1
Értelmiség összesen	**57.523**	**17.435**	**74.958**	**100·0**	**71.827**	**37.660**	**109.487**	**100·0**
Ebből:								
Tulajdonképeni értelmiség:								
Törvényhozás	128	16	144	0·5	107	36	143	0·3
Közigazgatási szolgálat	6.809	259	7.068	23·6	9.765	3.308	13.073	28·8
Igazságszolgáltatás	4.339	462	4.801	16·0	4.419	914	5.333	11·7
Egyházi szolgálat	558	328	886	3·0	581	487	1.068	2·4
Tanügy	3.486	4.997	8.483	28·3	4.232	8.250	12.482	27·5
Közegészségügy	2.203	1.067	3.270	10·9	3.191	1.329	4.520	9·9
Tudományos társulatok	1.027	308	1.335	4·5	1.337	1.256	2.593	5·7
Irodalom és művészet	1.890	624	2.514	8·4	2.590	1.237	3.827	8·4
Egyéb szabad foglalkozás ...	1.132	326	1.458	4·8	1.868	536	2.404	5·3
Összesen	**21.572**	**8.387**	**29.959**	**100·0**	**28.090**	**17.353**	**45.443**	**100·0**

[1]) A történeti Magyarország területére vonatkozó adatok.

Különösen feltűnik a nők előnyomulása. Amíg 1920-ban az ország mai területén 74 ezerrel *kevesebb* értelmiségi keresőt találunk, mint amennyi 1910-ben az érintetlen ország kulturális erejét alkotta, addig a szellemi munkából élő nők száma 65.394-ről 75.194-re *emelkedett. A csonka országban tehát tízezerrel több az értelmiséghez tartozó kereső nő, mint Nagy-Magyarországon volt. Budapesten több mint kétszer akkora lett a 17.435-ről 37.660-ra felszökött számuk.* A férfiak aránya itt mintegy 30%-os emelkedést mutat: 57.523-ról 71.827-re erősödött a számuk.

A tulajdonképeni értelmiségnél országos viszonylatban körülbelül 2000-rel *kevesebb* nőt találunk, annak ellenére, hogy a közigazgatási szolgálatban 898-ról 6106-ra *gyarapodott* a táboruk. Budapesten ez a csoport 259-ről 3308-ra hatalmasodott. *Voltaképen azonban az iparforgalmi tisztviselőnők száma nőtt meg erősen:* 21.552-ről 33.057-re Magyarországon és 9003-ról 20.207-re Budapesten.

Minthogy az országos adatok nem azonos területre vonatkoznak, összehasonlító számainknak inkább csak szemléltető jelentőségük van. De az arányszámok már rámutatnak a fontosabb változásokra és kidomborítják a közigazgatási szolgálatnak 22·8%-ról 26·8%-ra történt emelkedését. Viszont erősen csökkent az egyházi szolgálat részesedése, mert ez 11·6%-ról 6·9%-ra szállt alá. A lelkészkedő papság nagyrészének a területvesztéssel kapcsolatos elszakadása okozta ezt. Feltűnő az igazságszolgáltatási csoportban mutatkozó fogyás is. A 14·1%-ról 10·6%-ra történő apadás magyarázata az elszakított területen maradt ügyvédek és ügyvédjelöltek számában keresendő. *Magyarországon 1910-ben 6.743 ügyvéd és 4364 ügyvédsegéd és jelölt volt, 1920-ban a mai területen 4556 ügyvédet és 764 jelöltet talált a népszámlálás.*

Budapesten az arányszámok változása nem árulja el azt a jelentős átalakulást, amelyet az abszolút számok növekedése már nyiltan publikál. A tulajdonképeni értelmiségnek most is, tíz év előtt is a közigazgatási szolgálatban működő hivatalnokseregszolgáltatta a zömét. De amíg az értelmiség összes számához mért arány 23·6%-ról 28·8%-ra kúszott csak tíz év alatt, addig a valóságban 7068-ról 13.073-ra duplázódott a köztisztviselők itt elhelyezkedett tábora.

Még kirivóbb az ellentét az *igazságszolgáltatási főcsoportban*, ahol 16%-ról 11·7%-ra *apadt* az értelmiség képviselete az arányszámok szerint, holott a valóságban 4801-ről 5333-ra szaporodott a tényleges létszám. A látszólagos ellenmondást az okozza, hogy csaknem minden értelmiségi foglalkozású csoportban erős áradás következett be. Ezt azonban az arányok gyengébb fluktuálása nem tükrözi vissza. Az abszolút számokból mégis élesen domborodik ki a feltűnő emelkedés.

A *tanügyi* szolgálat arányszámai szerint 28-3%-ról 27·5%-ra *süllyedt* a keresők aránya. Pedig az abszolút számok azt bizonyítják, hogy 8483-ról 12.482-re hatalmasodott a kultúra maghintőinek a száma.

A fővárosi szellemi munkások legnépesebb csoportja, a bányászat-iparforgalmi tisztviselőkből toborzódott. S noha az arányszámok szerint 1910-ben 56·8%, 1920-ban pedig 54·3%, tehát az összes értelmiségnek a nagyobbik fele tömörült itt, mégis az abszolút számokból kitűnik a 42.609-ről 59.467-re történő emelkedés sorsdöntő jelentősége.

Képünk teljessége kedvéért bemutatjuk a közszolgálati ágak és szabad foglalkozások fontosabb csoportjait is, Budapestre vonatkozóan.

Messze kimagaslik a sorból az állami tisztviselők 9018 főnyi tömege. Százszázalékos emelkedésük olyan megdöbbentően nagy, hogy egy-két alig számottevő, kis létszámú foglalkozási csoport figyelmen kívül hagyásával alig közelíti meg más kategória. Egyedül a színészek és színésznők túltengő számaiban látunk nagyobb emelkedést. Ezeknek ugyanis 542-ről 1366-ra növekedett a számuk, ami csaknem 300 százalékos ugrás.

De erősen megnőtt a fővárosi tisztviselők száma is. Itt csaknem 75%-os a gyarapodás. Ám ha közelebbről megnézzük, menten kiderül, hogy a nők duzzasztották öblösre. A férfitisztviselők száma ugyanis 1370-ről 1700-ra dagadt azalatt a tíz év alatt, amíg a 79 főnyi nőtisztviselőből tízszer akkora létszámú gárda lett.

Jelentősen bővült a bírák és ügyészek csoportja is, amikor 69 százalékos emelkedéssel 427-ről 722-re erősödött a számuk. A fejlődő gazdasági élet bonyodalmasabb jogviszonyaiból eredő sűrűbb surlódások nagyjában indokolják is ezt az emelkedést. De sokban hozzájárult az is, hogy a világháborúban eldurvult lelkek könnyebb megingása és erkölcsromboló hatása eddig soha nem látott bűnhullámban tornyosodott magasra. A magyarság végvárain hivatást teljesítők, de menekülésre kényszerítettek visszajövetele is növelte számukat. És velük nőtt a bírósági tisztviselők száma is 486-ről 817-re.

A tanügyi személyzet közül a polgári iskolai tanárok 81·7 és a középiskolai tanárok 56·6%-os emelkedése is figyelmet érdemel.

Az ügyvédek száma 1707-ről 2350-re, az orvosoké pedig 1509-ről 2376-ra szökött fel. Az ügyvédeknél tehát jóval lassúbb a növekedés tempója. Fejlődési arányuk csak 37·6%-os. Az orvosoké már gyorsabb ütemű, mert 57·5%-os az emelkedésük aránya. Viszont a magánmérnökök száma 873-ról 671-re szállt alá, vagyis csaknem negyedével apadt. Bizonyosan hozzájárult ehhez az elismert gyakorlati képzettségük is, amely a külföldön könnyebb elhelyezkedést biztosíthatott a számukra.

Sajnos, ezek az adataink az összeomlást közvetlen követő 1920. évről valók és így sok tekintetben idejüket multák. Általános helyzetkép festésére mégis alkalmasak, még ha csak elmosódó hátterét adják is a mai állapotoknak.

16. tábla. A közszolgálati ágak és szabadfoglalkozások fontosabb csoportjainak alakulása Budapesten 1910-ben és 1920-ban.

Foglalkozási főcsoportok	Férfiak		Nők		Férfiak és nők együtt	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920
Törvénykezés.						
Országgyűlési képviselők, főrendek	50	59	—	1	50	60
Tisztviselők és díjnokok	78	48	16	35	94	83
Együtt	128	107	16	36	144	143
Közigazgatási szolgálat.						
Állami tisztviselők	4.525	7.386	6	1.632	4.531	9.018
Állami díjnokok	751	434	159	788	910	1.222
Vármegyei tisztviselők	87	145	—	18	87	163
Vármegyei díjnokok	9	10	11	23	20	33
Fővárosi tisztviselők	1.370	1.700	79	801	1.449	2.501
Egyéb közigazgatás	67	90	4	46	71	136
Együtt	6.809	9.765	259	3.308	7.068	13.073
Igazságszolgáltatás.						
Bírák	388	625	—	—	388	625
Ügyészek	39	97	—	—	39	97
Birósági, ügyészségi tisztviselők	486	683	—	134	486	817
Közjegyzők	19	29	—	—	19	29
Ügyvédek	1.707	2.350	—	—	1.707	2.350
Ügyvédsegéd és jelölt	1.310	407	—	—	1.310	407
Egyéb igazságszolgáltatás	390	228	462	780	852	1.008
Együtt	4.339	4.419	462	914	4.801	5.333
Egyházi szolgálat.						
Püspökök	8	6	—	—	8	6
Lelkészek, s. lelkész, hitoktató	274	348	—	14	274	362
Szerzetesek, apácák	137	94	325	438	462	532
Egyházi tisztviselők	126	127	1	33	127	160
Egyéb egyházi szolg.	13	6	2	2	15	8
Együtt	558	581	328	487	886	1.068
Tanügy.						
Óvónők	—	—	261	353	261	353
Elemi és inasiskolai tanítók	863	827	1.417	2.373	2.280	3.200
Polgári iskolai tanárok	307	351	405	943	712	1.294
Felsőbb leányiskolai tanárok	28	3	117	16	145	19
Tanítóképzőintézeti tanárok	653	851	12	184	665	1.035
Felsőbb iskolai tanárok	367	675	1	26	368	701
Szakiskolai tanárok	420	402	159	519	579	921
Magántanítók, tanárok	585	740	2.138	3.286	2.723	4.026
Tanügyi tisztviselők	88	123	73	134	161	257
Egyéb tanügyi szolgálat	175	260	414	416	589	676
Együtt	3.486	4.232	4.997	8.250	8.483	12.482
Közegészségügy.						
Orvosok	1.473	2.207	36	169	1.509	2.376
Gyógyszerészek	130	208	14	12	144	220
Gyógyszerészsegédek	356	436	24	66	380	502
Állatorvosok	117	104	—	—	117	104
Szülésznők	—	—	710	639	710	639
Egyéb közegészségügyi szolgálat	127	236	283	443	410	679
Együtt	2.203	3.191	1.067	1.329	3.270	4.520
Irodalom és művészet.						
Tudósok, írók	92	186	16	30	108	216
Hírlapírók	752	752	8	24	760	776
Festők	284	469	66	160	350	629
Szobrászok	88	106	1	20	89	126
Ének és zeneművész	336	328	175	124	511	452
Színészek	242	607	300	759	542	1.366
Egyéb irodalom és művészet	96	142	58	120	154	262
Együtt	1.890	2.590	624	1.237	2.514	3.827
Magánmérnökök	873	671	—	—	873	671
Magánvegyészek	32	40	—	—	32	40
Egyéb értelmiség	1.254	2.494	634	1.792	1.888	4.286
Összesen	21.572	28.090	8.387	17.353	29.959	45.443

c) A szellemi proletariátus.

Célkitűzésünk az értelmiségi pályákon a legújabb időkben mutatkozó munkanélküliség oknyomozó vizsgálata. Ezt a feladatunkat a tisztviselőkre vonatkozóan a székesfővárosi statisztikai hivatal 1926. és 1928. évi egymásután következő két felvétele nyomán igyekszünk megoldani. *De szükségesnek látszik előbb az értelmiségi osztály újabb fejlődését is nyomon kísérni.* Most azonban már el kell hagynunk eddigi kalauzunkat — az 1920. évi népszámlálás gazdag adattárát — és új csapásokon próbáljuk legalább főbb vonásokban megrajzolni *az 1920 óta* bekövetkezett változásokat.

Első utunk a *középiskolák* felé vezet.

Bizonyos ugyan, hogy az innen kikerülők nem valamennyien készülnek a kenyérkereső munka sáncainak a megrohamozására. Nem valamennyien azért érettségiznek, hogy megnyíljék előttük a főiskolák kapuja. Ámbár a hivatalos statisztika legújabb adatai szerint 76%-uk készül tovább folytatni eddigi tanulmányait és 15%-uk iparkodik mindjárt kenyérkeresőként állásba jutni. Csak alig 4% marad odahaza. Ezek az adatok azonban inkább csak mint *pályaválasztási tervek* érdemelnek figyelmet. Amint alább kimutatjuk, csak a felerészük jut el a főiskolákba.

A felső kereskedelmi iskolák sikeres érettségit tett tanulói közül már csak 17% akart tovább tanulni; 71% készült gyakorlati pályákra, 6% odahaza várakozott, a többi katonai vagy ismeretlen pályák felé vonzódott. A gyakorlati pályákra indulók túlnyomórésze természetesen mint hivatalnok igyekezett boldogulni. Önálló kereskedőnek csak kevesen mentek.

Mégis *a középiskolát elsősorban az általános műveltség előkészítőjének kell tekintenünk.* Az itt szerezhető tudás alapja annak a szellemi értéknek, amely belépőjegyül szolgál az intelligens középosztályba. És alapja annak a műveltségnek is, amelyre a ma kultúremberének mindenképen szüksége van, akár az értelmiségi, akár az ipari, kereskedői vagy egyéb pályákon küzd is a megélhetésért.

Különösen 1920-tól kezdve azonban olyan túltermelés mutatkozik az érettségizettek soraiban, hogy fel kell figyelni rájuk.

17. tábla. A sikeres érettségi vizsgát tett tanulók száma. 1900—1928.

Iskolaév	Gimnázium	Reálgimnázium	Reáliskola	Leánykközépisk.	Felső kereskeed. iskola	Összesen
1900/1901	3.002	—	506	—	1.032	4.540
1910/1911	4.519	—	578	—	2.284	7.381
1920/1921	3.215	—	857	625	2.084	6.781
1921/1922	3.284	—	749	546	1.808	6.387
1922/1923	3.313	—	550	563	1.296	5.722
1923/1924	3.518	—	638	573	1.312	6.041
1924/1925	997	2.304	668	578	1.686	6.233
1925/1926	1.632	1.985	663	591	1.795	6.666
1926/1927	1.313	2.291	687	650	1.955	6.896
1927/1928	1.178	2.496	709	740	2.073	7.196

Állandó javulással már utolértük a háborúelőtti magaslatokat és messze elhagytuk a századforduló idején érettségizettek 4540 főnyi seregét is. Az 1928. évi 7196 sikeresen maturált növendék már alig kevesebb az 1910. évi 7381 sikerrel végzett tanulónál. Pedig a háborúelőtti adatok a teljes ország 18 milliós népességéből regrutálódtak, míg a mostaniak Csonka-Magyarország megnyirbált területéről kerültek ki.

Mindenképen örvendetes jelenségnek tartjuk, hogy így egyre növekszik a magyar intelligencia tábora. Még akkor is, ha komoly aggodalom ébred, vajjon nem torlódik-e össze a szellemi képzettségűek olyan tömege, amelynek elhelyezkedése egyre nehezebb akadályokba ütközik. Hiszen kihasználatlanul zsúfolódik a munkaerejük. És nem a produktív munka irányításában, nem alkotásokban fáradnak, hanem a legtöbbször hiábavaló munkakeresésben, tétlenségben örlődnek. Mégis a művelődés a fejlődés útja. A kultúra elzárása sérti a felemelkedésre törekvő emberi eszmét. Korlátozása megakadályozza a képességeknek és hajlamoknak mind az egyén, mind az emberiség érdekében való kifejlesztését. S ha erősödő számuk egyelőre csak a szellemi proletariátus tömegét szaporítja is, mégis: »*Ha Magyarország gazdasági helyzete kedvezőbbé válik s a kereseti alkalmak szaporodásával kapcsolatban szükség lesz arra, hogy tanult középosztály foglalja el benne a pozíciókat, gazdaságtársadalmi életünknek nagy erőssége lesz az a szellemi tőke, amelyet lakosságunk mély rétegei szereztek és szereznek meg a középfokú és rokonjellegű intézetekben*« — csillantja fel a reményt *Laky Dezső.*

Fokozottabb mértékben áll ez egyetemeinkre és főiskoláinkra. Sokat vitatott kultúrkérdés ugyan már az is, hogy szükség van-e hat egyetemre a mai országnak, amikor a kiegyezés előtti Nagy-Magyarországon hosszú ideig a budapesti egyetem egymaga szolgálta a tudományos képzést. Valójában azonban mégsem itt van a komoly ütközőpont, hanem a tanulás szabadságát korlátozó intézkedésekben.

Mindenesetre meggondolandó, hogy *az egyetemek mégis tudósképző és mélyebb búvárkodásra előkészítő tudományos intézmények, bár ma mindjobban inkább oklevéltermelő intézetekké válnak. A tömeges odaözönlésnek főkép diplomaszerzés a célja.* Mert csak ez képesít közfunkciók ellátására, vagy szabadfoglalkozású kereső pályákra.

Ha végignézünk a fejlődés vonalán, tanulságos kép bontakozik ki elénk. (Lásd a 81. oldalon.)

Láttuk, hogy a középiskolákban érettségi bizonyítványt szerzők a harmadára csonkított mai területen elérték a régi határokon belüli számokat. Most elénk tárulnak az egyetemi hallgatók számának a növekedését jelző adatok. És azt mutatják, hogy *1929-ben 13.880 hallgatója volt Csonkamagyarország egyetemeinek. Majdnem pontosan annyi, mint tíz év előtt, amikor Nagy-Magyarországon 13.814 hallgató volt beiratkozva a tanév második felében.* Budapesten is így alakulnak a számok. Az 1920. évi 8214 hallgató helyett

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

18. tábla. Az egyetemi és főiskolai hallgatók száma 1900—1929.

Tanév	Hittudományi	Jogi és államtudományi	Orvostudományi	Bölcsészeti	Gyógyszerészeti	Közgazdasági	Műegyetemi	Egyetemek összesen	Állatorvosi főiskolai	Gazdasági főiskolai	Egyéb főiskolai	Egyetemek és főiskolák összesen
	karon								karon			
	a) *Magyarországon.*											
1899/1900	1.510	5.536	667	1.116	168	—	1.570	**10.567**	480	719	611	**12.377**
1909/1910	2.134	6.147	2.186	1.448	391	—	1.508	**13.814**	198	826	982	**15.820**
1919/1920	524	2.028	2.787	1.107	117	—	3.442	**10.005**	101	982	851	**11.939**
1920/1921	708	2.791	4.503	1.304	228	873	3.851	**14.258**	224	1.275	781	**16.538**
1921/1922	797	3.649	5.132	1.391	360	1.774	4.203	**17.306**	242	1.495	674	**19.717**
1922/1923	796	4.348	5.039	1.393	433	2.308	4.048	**18.365**	285	1.506	659	**20.815**
1923/1924	788	3.863	4.092	1.156	382	1.805	3.033	**15.119**	287	1.326	597	**17.329**
1924/1925	781	4.254	3.382	1.198	324	1.356	2.213	**13.508**	285	1.189	600	**15.582**
1925/1926	834	4.407	2.954	1.398	258	1.185	2.124	**13.160**	259	1.056	725	**15.200**
1926/1927	955	4.703	2.582	1.693	274	1.084	1.803	**13.094**	261	843	822	**15.020**
1927/1928	1.037	5.041	2.381	2.031	311	1.194	1.568	**13.563**	262	670	964	**15.459**
1928/1929	1.086	5.120	2.231	2.444	292	1.210	1.497	**13.880**	270	596	930	**15.676**
	b) *Budapesten.*											
1899/1900.	88	3.395	573	827	126	—	1.570	**6.579**	480	—	527	**7.586**
1909/1910.	92	3.371	1.863	1.144	281	—	1.508	**8.259**	198	—	697	**9.154**
1919/1920.	87	909	2.787	873	116	—	3.442	**8.214**	101	—	731	**9.046**
1920/1921.	97	1.329	3.130	1.072	172	873	3.851	**10.524**	224	—	708	**11.456**
1921/1922.	95	1.828	3.233	1.153	285	1.774	4.203	**12.571**	242	—	613	**13.426**
1922/1923.	92	1.323	3.010	1.151	320	2.308	4.048	**12.252**	285	—	613	**13.150**
1923/1924.	92	2.149	2.422	938	321	1.805	3.033	**10.760**	287	—	546	**11.593**
1924/1925.	99	2.291	1.983	940	260	1.356	2.213	**9.142**	285	—	612	**10.039**
1925/1926.	94	2.221	1.723	1.057	238	1.185	2.124	**8.642**	259	—	651	**9.552**
1926/1927.	105	2.290	1.534	1.251	219	1.084	1.803	**8.286**	261	—	795	**9.342**
1927/1928.	113	2.419	1.465	1.509	225	1.194	1.568	**8.493**	262	—	939	**9.694**
1928/1929.	115	2.298	1.354	1.748	209	1.210	1.497	**8.431**	270	—	601	**9.302**

1929-ben 8421-et találunk. Közben azonban 1921-ben és 1922-ben már olyan évek is voltak, amikor Magyarországon 18.365, *Budapesten pedig 12.571 hallgató jelezte azt a felcsúcsosodó számot, amely csaknem felényivel túlhaladta a békebeli szinvonalat.* Ezek a nagy számok azonban hamar ellanyhultak. Részben azért, mert a háborúból visszaözönlő ifjúság elmaradt tanulmányainak a pótlása végett csak átmenetileg rohamozta meg ilyen aránytalanul nagy erővel az Alma Mater kapuit. És ezek a hullámok hamarosan maguktól is elsimultak. Részben pedig azért, mert az 1920. évi XXV. törvénycikk a numerus clausus-szal állta útját az intelligencia túltermelésének. Ezzel hatályát vesztette az 1883. évi XXX. törvénycikk, amelynek 26. §-a szerint a középiskolai érettségi vizsgálat a főiskolákra való felvételre jogosít.

De lényegesen csökkentette a létszámot az is, hogy az ország tragikus gazdasági helyzete egyre élesebbé tette a foglalkozási csoportokban már kimutatott eltolódásokat és az intelligencia aránya egyre erősebb lett. *Kétségtelen ugyan, hogy a népek versenyében döntő súlyú az, hogy egy nemzetnek*

minél több magas műveltséggel rendelkező tudományos képzést nyert tagja legyen. És az is bizonyos, hogy minden életpálya csak nyer azzal, ha minél több tehetséges és képzett tagjának a vetélkedése emeli nívóját. Mégis az élet küzdelme maga végzi el a szükséges szelektálást és *az ifjúság már nem fut olyan délibáb után, amely egyre kevésbbé biztosíthatja a boldogulását.* Számolnak már ezzel azok is, akik saját magukon érzik az elnehezült idők súlyát, hiszen látják, hogy egyre lehetetlenebb az elhelyezkedésük, még ha fizikai munkára jelentkeznek is. *A lázas feltörekvések 1925-ben már nyugvópontra értek.*

Ha végignézzük a fejlődés vonalát és figyelemmel kísérjük, hogyan alakult a hallgatóknak a száma aszerint a kontingens szerint, amelyet a közoktatásügyi kormányzat a törvény rendelkezései értelmében az ország kulturális fejlődése érdekében mint szellemi szukkreszcenciát szükségesnek tartott, akkor is megállapíthatjuk a jelentős fogyást. Kisebb eltérésekkel nagyjában változatlan ez a szám. A jogi és államtudományi karon átlagban 1200, az orvostudományi karokon 900, a bölcsészeti karokon 750, a gyógyszerészetin 200, a közgazdaságtudományi karon 550 és a műegyetemen mintegy 1000 új hallgató volt felvehető az 1921—1926. években évenkénti átlagban. Összesen tehát, a hittudományi főiskolák figyelmen kívül hagyásával, mintegy 4600 új hallgató iratkozhatott be évenként.

Ha tudjuk, hogy az orvosi karon 5 év, a gyógyszerészeti karon 2 év, a többin általában 4 év a tanulmányi idő és nem számolunk azzal, hogy egyes csekélyebb létszámú szakon, például a jogi karon az államszámviteli tanfolyam, a műegyetemen a közgazdasági osztályon (ha nincs doktorátussal összekötve) és a közgazdaságtudományi egyetemen a revizori szakon csak egy év a tanulási idő, akkor az első ciklus teljessé érése idejében, az 1926—1927. tanévben körülbelül 18.900 lehetett volna a hallgatók száma. A valóságban azonban csak 12.139 volt, amint ezt az alábbi felállítás mutatja:

Karok:	Engedélyezett összes létszám	Tényleg beiratkozott
Jogi és államtudományi	4.800	4.703
Orvostudományi	4.500	2.582
Bölcsészettudományi	3.000	1.693
Gyógyszerészettudományi	400	274
Közgazdaságtudományi	2.200	1.084
Műegyetem.....	4.000	1.803
Összesen	**18.900**	**12.139**

Természetesen ez nem azt jelenti, mintha ilyen éles szakadék tátongott volna az engedélyezett és tényleg jelentkezett hallgatók között. Ez csak akkor lenne így, ha a beiratkozottak valamennyien maradék nélkül végigfolytatták volna tanulmányaikat. Mégis valószínűnek látszik, hogy nem minden betöltésre váró helyre akadt elég jelentkező. Hiszen az egyes egyetemek, főleg a vidékiek, eleinte néptelenek voltak és alig akadt jelent-

kező az engedélyezett helyek felére is. Viszont a budapestiek túlzsúfoltak voltak, amit az is bizonyít, hogy 1922-ben 2.318, 1923-ban 2144, 1924-ben 1467, 1925-ben 1301 jelentkezőt visszautasítottak.

A statisztikai felvételek nem terjedtek ki az első félévben újonnan beiratkozó hallgatók számának a feltüntetésére. Így nem állapítható meg, hogy mennyiben teltek meg az engedélyezett keretek. Az első ilyen kimutatás csak az 1929/1930. tanévről került a nyilvánosság elé. Ebből megállapíthatjuk, hogy az egyetemekre 4167, az összes főiskolákra 4951 hallgató iratkozott be. A numerus clausus hatálya alá tartozó 9 főiskolán 1929/1930-ban 3481 volt az engedélyezett létszám és 3455-en iratkoztak be. Az előző évben 3568 hallgató volt felvehető, de csak 3334 iratkozott be.

Érdekesek itt azok az adatok is, amelyek szerint az érettségizetteknek csak a felerésze lépett azonnal főiskolára. Tudnunk kell azonban, hogy az elsőéves hallgatóknak csak a $^2/_3$ része érettségizett a közvetlen előző tanévben, a másik $^1/_3$ része korábban maturált. Ezek egyrésze előbb más pályákon kísérletezett. Így — Asztalos József megállapítása szerint — az orvosi karon 20·6%, a műegyetemen 24·4%, a joghallgatóknál 38·4% és a közgazdasági kari hallgatók között 61·8% azoknak az aránya, akik korábban érettségiztek. (Magyar Statisztikai Szemle.)

Ha mármost végignézzük az egyes karok hallgatóságának a létszámát és összehasonlítjuk a tíz év előttivel, *elsősorban a jogászifjúság újabb előretörése érdemel figyelmet.* Az összeomlás idejében már harmadára csökkent a számuk, de azóta újra megközelítik a háborúelőtti ormokat. Bizonyos, hogy eleinte az állami közigazgatás átalakulása, a pénzügyi igazgatás kiépítése, az önálló vámterületi berendezkedés, a vármegyei önkormányzat tisztviselőinek és a rendőrségnek az államosítása, a szociális gondozás szerveinek a kifejlesztése és az államháztartás egyensúlyának helyreállításával kapcsolatos új adók adminisztrációja még a bekövetkezett leépítések ellenére is szükségletet teremtett képzett közigazgatási tisztviselők iránt.

Az orvoskaron már épen ellenkező irányú a fejlődés. Az 1921—1922. évi lázas hullámok már elcsendesedtek. A békebeli létszámnak kétszeresére — 5000 fölé — duzzadt számóriások évről-évre apadva újra 2231-re lanyhultak.

A hosszú ideig stagnáló létszámú *bölcsészettudományi* hallgatók csak a legutolsó években mutatnak lendületes emelkedést. Itt azoban inkább a nőhallgatók számának a növekedése erős. 1920-ban 566-an voltak és arányuk 43·4% volt. 1928-ban már 930 nőhallgató van a bölcsészeti karon, 1.101 férfihallgatóval szemben és 45·8%-os képviseletük is növekedést jelent. Az utolsó évben pedig 1134-re növekedett a számuk és ez már 46·4%-os részesedést mutat. Az orvostudományi karon ebben az évben 211 nőhallgató volt és ez mindössze 9·5%-nak felelt meg, holott az 1920. évi 556 medika az orvoskari hallgatók 12·3%-át képviselte.

A nőhallgatók számának a bölcsészeti karon mutatkozó túltengése akármennyire feltűnő, mégsem aggasztó tünet. Nem valamennyien riválisai a kereső pályákra lépő férfiaknak. Sokan inkább csak különösebb műveltség megszerzése kedvéért szereznek diplomát. Jórészük pedig, ha álláshoz jut is, hamarosan felcseréli azt a családi élet melegével.

Annál lesujtóbb *a műegyetemi hallgatók* súlyos visszaesése. A megállás nélkül haladó élet fejlődése a technika vívmányaiban tükröződik legjobban. A kultúrember növekvő igényei és szükségletei a végtelenségig fokozódnak. Itt nyílik hát a legtöbb tér alkotó munkára. Mégis itt mutatkozik nálunk a legaggasztóbb és sajnos — indokolt fogyás. A hiányzó munkaalkalom meddőségre kárhoztatja a tehetséget és szakképzettséget. Diplomás mérnökök fizikai munka után futkosva, zárt ajtókon kopogva örömmel vállalnak soffőri, villamoskalauzi állást. Csakhogy szabaduljanak a nyomor gondjaitól. Nem csoda hát, hogy a 4048-as csúcspontról állandó zuhanással 1497-re süllyedt a műegyetemi hallgatók száma.

A *közgazdasági egyetem* hallgatóinak száma már nem mutat nagyobb ingadozást. Ezer fölött stabilizálódott a számuk. Sajnos, itt is labilis az egyensúly az ország gazdasági helyzete és a főiskolai hallgatóság erős fejlődése között.

Az egyetemi hallgatók száma azonban mégsem nyujt teljesen áttekintő képet. Sokan kénytelenek abbahagyni tanulmányaikat befejezés előtt. A szerencsésebbek elszélednek az ipari vagy kereskedelmi pályákra. Sokan a munkanélküliek közé sodródnak. Mielőtt itt viszontlátnók őket, vessünk egy futó pillantást azokra, akiknek sikerült megszerezni az egyetemi tanulmányok eredményes elvégzését igazoló oklevelet is.

Tagadhatatlan, hogy Magyarországon olyan szellemi túlprodukció van diplomás emberekben, amely ha kívánatos is a magyarság kultúrfölényének a megvédése és fenntartása céljából, mégis aggodalmat kelt mai elhelyezkedésük és exisztenciájuk érdekében.

A legnagyobb túltermelés az *orvosi* pályákon mutatkozik. Túlzott ugyan az a sokat hangoztatott szám, amely ezerre becsülte az évenkénti szukkreszcenciát. Még a legkritikusabb évben sem állítottak ki többet 681 orvosi diplománál. *Nyolc év alatt mégis kereken 4600, pontosan 4591 új orvos került ki az Alma Mater kapui közül.*

Tulajdonképen nem is a sok orvos okozza azt az általános panaszáradatot, amely az orvosi kar elszegényedése és küzködése miatt olyan sűrűn felhangzik. Már kimutattuk, hogy *Magyarországon 1920-ban 4613, Budapesten 2207 orvos működött. 1928-ban Budapesten 3110, Magyarországon 7403 orvos volt.* Ha körülbelül nyolcszázra tesszük a nyolc év alatt kidőlt orvosok számát és figyelembe vesszük, hogy különösen az összeomlást követő első években sok olyan orvostanhallgató fejezte be itt a tanulmányait, akik az

19. tábla. A doktori oklevelet és egyéb képesítést nyert egyének száma. 1900—1928.

Év	Hittudományi és kánonjog	Jogi	Állam-tudományi	Orvos-tudományi	Bölcsészet-tudományi	Gyógyszerészet-tudományi	Közgazdaság-tudományi	Műegyetemi	Jogi és államtudományi államvizsgát tett	Gyógyszerész-mesteri	Közgazdaság-tudományi	Műegyetemi	Középiskolai tanári
	doktori oklevelet nyert									oklevelet nyert			
	a) *Magyarországon.*												
1900	11	410	185	167	34	7	—	—	173	86	—	225	95
1910	12	942	355	267	120	18	—	—	187	154	—	214	339
1920	9	262	440	257	56	—	—	14	161	59	—	262	244
1921	13	479	582	442	75	1	—	3	130	113	—	382	163
1922	8	541	560	463	112	3	—	3	161	112	—	400	152
1923	8	504	601	597	149	4	—	7	124	194	—	446	170
1924	17	425	464	681	116	6	—	5	94	179	—	478	156
1925	24	410	312	670	141	5	1	11	43	145	36	603	134
1926	23	488	311	414	132	16	18	8	40	119	117	484	163
1927	25	418	305	681	94	6	54	7	41	132	151	455	159
1928	23	506	305	643	96	9	73	16	32	117	121	452	169
1921—1928. összesen	**141**	**3.771**	**3.440**	**4.591**	**915**	**50**	**146**	**60**	**665**	**1.111**	**425**	**3.700**	**1.266**
	b) *Budapesten.*												
1900	10	263	92	140	29	5	—	—	127	63	—	225	71
1910	12	357	109	239	96	15	—	—	97	117	—	214	243
1920	7	202	304	242	48	—	—	14	31	55	—	262	230
1921	7	307	343	384	53	1	—	3	29	105	—	382	144
1922	5	285	295	360	81	—	—	3	32	67	—	400	125
1923	5	273	279	449	116	2	—	7	5	143	—	446	138
1924	9	194	208	438	91	6	—	5	11	125	—	478	124
1925	8	200	122	445	113	4	1	11	10	87	36	603	114
1926	12	256	133	223	86	13	18	8	10	86	117	484	145
1927	15	232	135	370	60	5	54	7	8	102	151	455	126
1928	12	244	127	341	65	9	73	16	15	80	121	452	133
1921—1928. összesen	**73**	**1.991**	**1.642**	**3.010**	**665**	**40**	**146**	**60**	**120**	**795**	**425**	**3.700**	**1.049**

elszakított területekről származva megszerzett diplomájukkal nem maradtak itt, hanem az elcsatolt területekre mentek, akkor egyeznek is a számaink. Még az 1927—1928. tanévben is az orvostanhallgatók egyhatodrészének a szülei elszakított területen laktak. A gyéren nosztrifikált külföldi oklevelek nem billentik fel a mérleget. Többszörösen ellensúlyozza a nem praktizáló orvosok száma.

Tulajdonképen nem is a 7403 orvos okozza a túlprodukciót. Ha egyenletesen oszlanék meg a számuk, az 1928. évi 8,604.000 főnyi kiszámított népességből egy-egy orvosra körülbelül 1200 ember egészségügyi gondozása hárulna. Ez pedig egyáltalán nem jelent túltermelést az orvosi pályán.

Igaz, hogy 1920-ban átlagban mintegy 600-zal több ember jutott egy-egy orvosra országos átlagban papírszámítás szerint. *Inkább abban mutatkozik a bajok gyökere, hogy a városokban túlzsúfoltság, a perifériákon*

pedig orvoshiány van. Budapesten 1920-ban az itt letelepedett 2207 orvos közül egyre-egyre 420 lakos, 1928-ban a 3110 orvosra már csak 314 jutott. *Amíg az orvosok száma közel felével nőtt, addig a főváros lakossága alig 11%-kal növekedett csak.*

Ezzel szemben a vidéken 1920-ban 2406 orvos látta el a gyógyítás és betegségmegelőzés nemes hivatását. Így egyre-egyre közel 3000 ember jutott. 1928-ban már 4293 orvos működött a vidéken. Tehát még mindig 1800 lakos jutott mindegyik orvosra. Azaz hogy csak jutott volna. Mert a vidéken is más a helyzet a nagyobb városokban, mint a községekben. A vármegyék területén ugyanis 3324 orvos praktizált, tehát arányos számítás szerint az időközi népességszaporulatot figyelembe véve 7 millió lakos közül egyre-egyre 2100 egyén egészségügyi ellátása hárul. *Hétszer annyi, mint Budapesten.* Viszont a törvényhatósági jogú városokban 971 orvos lakik és a kiszámított népesség aránya szerint körülbelül 608 lakosra jut egy-egy orvos. *Háromszor kevesebbre, mint a községekben.* Messzemenően lehetne ezt még tovább is így tagozni, amíg eljutnánk a tanyavilágba. Ahol már néha csak napi járásnyira akad egy-egy orvos. Holott a népbetegségek bacillusai — sajnos — nagyon is otthonosak. *S amilyen ritka errefelé az orvos, olyan sűrű a halandóság aránya.*

Kétségtelen ugyan, hogy a városok kulturáltabb, jobb jövedelmű lakossága többet tud egészségének óvására és fenntartására áldozni, mint a vidék elszegényedett s még mindig babonára hajló, sokszor inkább kuruzslót kereső népessége. A városi gócpontokon elhelyezett klinikák, kórházak és egyéb közegészségügyi intézmények is természetes gyüjtőhelyei a szakképzettebb orvosoknak. Mégsem helyeselhető a most kialakult túlságosan is nagy különbség.

De hamis a vészkiáltás is, hogy a túlsok orvos okozza az orvosi kar elproletárosodását. Orvosokra szükség van. Sok-sok orvos kell a magyarság szomorú halandósági számainak a feljavítására. *És meg kell oldani végre azt a problémát is, hogy a fiatal orvosgeneráció kellő felszereléshez jutva, vidékre mehessen.* Az a többezer fiatal orvos, aki minden támasz nélkül sodródott az élet forgatagába és felkészültségével, tehetségével, akaraterejével hiába próbálkozik, nem jut gyógyító alkalomhoz. *S a hosszas nélkülözés nemcsak nyomorba dönti, de elveszti lassanként képzettségének erejét is, ha nem fejlesztheti azt gyakorlati úton.*

Más kérdés azután, hogy a városokban, főképen Budapesten, miként rendeződjék egy másik fontos probléma. A fejlődő társadalmi gondozóintézetek egyre jobban veszélyeztetik a magánpraxist, mert egyre kevesebb a magánbeteg. Hogy a *szabad orvosválasztás* a pénztári orvosi munkára jelentkező orvosok bevonása esetén megtudja-e oldani ezt a kérdést, az ma még vita tárgya. A beteg bizalmának a felkeltése mellette állít érvet. Mindenesetre meggondolandó, hogy nálunk csak 6351 állandó fizetéssel járó orvosi

állás van szervezve. Tehát ezernél több orvos állástalan. Sőt az *álláshalmozások* miatt jóval több. Ezeknek a megszüntetése, vagy korlátozása is jelentős számú orvost juttathatna munkához. Másrészt a Társadalombiztosító budapesti rendelőintézetében 1929-ben 2,549.720 rendelés történt és ezt mindössze 435 orvos végezte. Minthogy egy-egy orvos napi elfoglaltsága a rendelőintézetben legfeljebb 2½ óra, egy betegre átlagban 8 percnyi kezelés jutott. Ez pedig aligha elég individuálásra.

Súlyos a helyzet az ügyvédtársadalom körében is. Az ügyvédi pálya is túl van tömve. Az ügyvédek száma olyan nagy, hogy a megcsonkított, válságokkal küzdő ország alig tud megélhetést biztosítani a számukra. *Tíz évvel ezelőtt Magyarországon 4556, Budapesten 2350 ügyvéd igyekezett érvényesülni, 1928-ban Magyarországon 6110, Budapesten 3144 ügyvéd küzdött a megélhetéséért.* Még kedvezőtlenebb a fejlődés akkor, ha figyelembe vesszük, hogy 1920-ban a pestvidéki ügyvédi kamara még nem volt különválasztva és így az 1928. évi létszámhoz még 235 ügyvédet kell hozzászámítanunk, akik most a pestvidéki ügyvédi kamara tagjai. Amíg az ország kiszámított népessége alig 11 százalékkal növekedett, addig az ügyvédek száma ötször ekkora arányban erősödött.

A jogi doktori diplomák kiállításából nem lehet következtetni az ügyvédi pályára tódulók számára. Mert ha 3771 jogi doktor és 3440 államtudományi doktor növelte is az utolsó nyolc év alatt a »jogásznemzet« kultúrfölényét, a gyakorlati pályákon való elhelyezkedésük teljesen megoszlott. Ezenkívül még a köztisztviselők létszámapasztásával kapcsolatban is elég gyakran előfordult, hogy nyugdíjazott bírák és köztisztviselők önálló irodát nyitva, beálltak az ügyvédség soraiba. Viszont az is megtörtént, hogy egyrészük abbahagyta a reménytelenné vált mesterséget. Szerencsésebb esetben tisztviselőnek, sőt szükség esetén fizikai munkásnak is elment. Ha ugyan nem a munkahiányban gyötrődők szomorú sorsa várt reá.

A statisztika számai nem tudják megrögzíteni az önálló szabad foglalkozáshoz tartozó értelmiség munkanélküliségének pontos nagyságát. Még hozzávetőlegesen sem. De azok a szállongó hírek, hogy kétezerötszáz ügyvéd nem tudja, vagy alig tudja még a rendes kamarai tagdíját is kifizetni, az még túlzásában is rávilágít arra az ügyvédnyomorra, amely párhuzamosan halad a többi lateinerpályákéval. Ha 1%-os halálozási arányt és 2%-os egyéb fogyást, lemondást, bírói vagy ügyészi kinevezést számítunk, akkor is az 1920. évi túlmagas számú 4556 ügyvédhez képest is csak 137 ügyvéd utánpótlása lett volna a megfelelő szukkreszcencia. Ehelyett azonban *átlagban 200 jelölt tesz évenként ügyvédi vizsgát.*

Hogy különösen Budapesten sok a 3144 ügyvéd, azt már más úton is orvosolja az ügyvédi kar. Egyre nagyobb arányokban mennek a vidékre. *Budapesten az utolsó öt év alatt már nem növekedett az ügyvédek száma. Sőt épen a legutolsó év képviselte 1923 óta a minimumot.* És figyelmet érdemel,

hogy 1928. évi december hó 31-től 1929. évi december hó 31-ig a budapesti ügyvédi kamara tagjainak a létszáma 3144-ről csak 3151-re emelkedett. Még jobban észrevehető a csökkenés az ügyvédjelölteknél. Budapesten 1923-ban 874 ügyvédjelölt volt és állandó apadással 454-re szállt alá a számuk, Pedig már az 1923. évi létszám is a tíz év előtti 1294 ügyvédjelölt leépített hányada. Ellenben Kecskeméten, Miskolcon 40-nel, Szegeden 60-nal nőtt ezalatt a kamarába bejegyzett ügyvédek száma. Az ügyvédjelöltek száma azonban ott sem növekedett.

Nehéz az elhelyezkedés a tanári pályákon is. Évenkénti átlagban 150—160 tanárjelölt szerez középiskolai tanári oklevelet. S ha ma a modern nyelvszakos pályákon még hiány mutatkozik is, a többiek elhelyezkedése épen olyan szomorú probléma, mint a többi állásnélküli diplomás proletáré. *Az utolsó nyolc év alatt Magyarországon 1266, Budapesten 1049 középiskolai tanár szerzett diplomát. De Budapesten 1920-ban 1008 volt a gimnáziumok, reáliskolák, felsőbb leányiskolák tanárainak a száma, 1928-ban pedig 1030, tehát alig több, mint 20 főnyi az emelkedés.* Épen így látjuk ezt egész Magyarországon. 1921-ben 1820 gimnáziumi, 530 reáliskolai és 655 leánykö zépiskolai tanár tanított, összesen tehát 3005 középiskolai tanár végezte a jövő nemzedék lelki átformálását. De az 1927/28. tanévben sem volt 3034-nél több a számuk. Csak az történt közben, hogy épen azoknak a legjobb tanulóknak, akik hivatottaknak érezték magukat arra, hogy a tanári pályán keressék a megélhetésüket és ambicióval készültek — ki tudja milyen nehéz küzdelmek között, — nemes hivatásukra, most a saját lelkiviláguk formálódott át. A csonka ország nem fejleszthette középiskoláit. Igaz, hogy lassan növekedett a tanulók száma is. Mégis az 1921. évi 56.927-ről 1928-ban már 60.286-ra emelkedett azoknak a száma, akik a középiskolákban igyekeztek pajzsot és kardot szerezni az élet küzdelmeire.

Pontosan 3700 okleveles mérnök került ki nyolc év alatt a műegyetemről is. De Trianon béklyóba verte iparunkat. Egyre zsugorodott az exportunk. És katasztrofálisra nőtt a behozatali többlet. Üzemkoncentrációk és üzemredukciók borították árnyékba a mérnökeink elhelyezkedési reménységét. *Sem a vegyészmérnöki, sem a különösen nagyra növekedett gépészmérnöki tábor nem talált teret a munkára.* Magyarországon az állami és városi alkalmazásokat is figyelembevéve, mindössze alig 2.500 gépészmérnöki állás van szervezve. Ezzel szemben azoknak a száma, akik az utolsó tíz év alatt a Műegyetemen gépészmérnöki diplomát szereztek, szintén eléri a 2.500-at. Az eleinte sikerrel biztató külföldi elhelyezkedés is hovatovább az elérhetetlen ábrándok közé tartozik. Egyrészük egyáltalán nem jut képzettségének megfelelő álláshoz, másrészüket a fuzionáló gyárak kihülő kazánai űzik a fizikai munkások közé. A vegyészmérnöki szakon 20-ra redukálták a felvehetők számát. *Olyan tartalékhadsereg áll készenlétben, hogy Zempléni Géza műegyetemi tanár szerint 20 évre kikerül belőlük a maihoz mért szükséglet.*

Az időközönként fellobbant, de szalmalángként kialvó építkezési konjunktura csak ideig-óráig foglakoztatta építészeinket. Az építési költségek drágulása, a magas kamatteher és a hitel megszorítása miatt bekövetkezett szünet itt is reménytelen helyzetet teremtett. Az elszegényedett lakosság nem tudja megfizetni a megcsappant jövedelméhez mért aránytalanul magas lakásbéreket. Így igényeinek a lefokozására kényszerül. Ez pedig ellensúlyozza a nagy lakáshiánynak az építkezésekre gyakorolt animáló hatását.

A közgazdaságtudományi egyetem még ifjúkorát éli. Csak 1925-től ad diplomát a végzett növendékeinek. *Mégis 1928-ig közel 600 okleveles ifjú került ki onnan az élet viharába,* hogy fellendítsék a magyar gazdaságtársadalmi életet. De bizonyos, hogy jórészük szintén talajvesztetten várja az elkövetkezendő javulás idejét.

Lehangoló kép rajzolódik ki így — sajnos — mindenütt a számaink nyomán. Kétségtelenül megdőlt az egyensúly a túlgyorsan fejlődött értelmiség és az összeomlás romjaiból nehezen épülő új Magyarország gazdasági megalapozásához szükséges termelőerők között. De, mert bízunk a felemelkedésben, meg kellett ismertetni a helyzetet a maga torz valóságában. Annál is inkább, mert törhetetlen hitünk, hogy a mélyre zuhant magyar közélet helyreállítása körül nagy és fontos szerep vár arra az alkotásra hivatott tudásra, amely ma még kiaknázatlanul hever a szellemi proletariátus hatalmasra duzzasztott rezervoárjában. Nagy szellemi érték, nagy gazdasági erő vár itt kihasználásra.

d) A köztisztviselők létszámcsökkentése.

A szellemi proletariátus nagy tartalékhadseregének a megrajzolásánál figyelmen kívül hagytuk azt a hatalmas tábort, amely jórészben az állami igazgatás tisztviselőinek az utánpótlására szolgál. Hiába állítunk sorompókat. Az új nemzedéket *nem lehet kirekeszteni az elevenséget és felfrissülést kívánó adminisztráció sáncaiból.* S ha az ifjúság rohama ideig-óráig meg is törik a merev akadályokon, az államigazgatás érdeke mégis ellentmond annak az elvnek, hogy a fölösleg felszívódásáig zárva maradnak a kapuk. »A közszolgálat folytonos tanulást, tapasztalatgyüjtést kíván meg; amint felsőbbfokon munkavezetőkre van szükség, úgy alsófokon mindig kell friss, ifjú gárdának lenni, amely tanulja az igazgatás tennivalóit s fokról-fokra haladva, érik hasznavehető tisztviselővé«. (Buday László.)

Nézzük hát meg, milyen sors várt arra a *3440 államtudományi doktorra, 665 jogi vagy államtudományi államvizsgát tett* ifjúra, akik az utolsó nyolc év alatt szereztek képesítést. És akikhez még hozzávehetjük a jogi doktori diplomát szerzettek egy részét is. Úgyhogy *kereken legalább is 6000-re tehető azoknak a száma, akik a közszolgálatra kellően felvértezve egyre türelmetlenebbül ostromolták a szűkülő réseket.* Csaknem egyharmada ez az egyetemeken *1921-től 1928-ig doktori oklevelet és egyéb diplomát nyertek 20.000 főnyi tömegének.*

Azt mutatják ezek a nagy számok, hogy nálunk a *középosztály túlmagas hányada igyekszik közhivatali állásra.*

De az állami adminisztráció kazánja már a háborút követő összeomlás idején is túlfűtött volt. Már akkor elviselhetetlenségig feszítette a nemzet teherviselőképességét. Felborulással fenyegette az államháztartás megingó egyensúlyát és szétrobbanás veszélyeztette az állami lét alapját is. Ki kellett hát nyitni a biztosítószelepeket.

Megkezdődött ezért a közhivatali pályák tehermentesítése és ezzel megkezdődött a többi foglalkozási csoportok elárasztása is. *Ha a termelői pályák virágzásban lettek volna, ha a magángazdaság fejlődő ereje felszívhatta volna az odatereltetket, akkor hamar eloszlottak volna a ma vészes felhői.* De az államháztartás egyensúlya nemcsak tisztviselői redukciót, hanem olyan újabb nyomasztó adókat is kívánt, amelyek sorozatos gazdasági válsággal jártak. Így az állami tisztviselők leépítése csak példaadásul szolgált a bankoknál és iparvállalatoknál is csaknem egyidőben bekövetkezett tisztviselői elbocsátásoknak.

Bemutatjuk az állami alkalmazottak teljes létszámának 1921-től 1930-ig történt alakulását az állami költségvetések alapján. Ez a hullámzás kellőképen tájékoztat ennek a nagyfontosságú problémának a fázisairól is.

Az 1914/1915. évi adatok inkább csak szemléltető jellegűek, hiszen azok Nagy-Magyarország teljes területére vonatkoznak és a jelentősebb változásokat már említettük is.

Az összeomlás után 1921-ben látjuk a legsúlyosabb helyzetet, amikor összesen 209.083 aktív alkalmazott eltartásáról kellett gondoskodni. A következő évben is alig van változás. *De 1923-ban már 10.000, 1924-ben újabb 11.400 a csökkenés, 1925-ben már könyörtelenebb a tempó: 16.000 főnyi az apasztás. 1926-ban aztán 11.600 elbocsátással nagyjában befejezést is nyert ez az elháríthatatlan műtét. Végeredményben tehát 1921-től 1926-ig kereken 49.000 alkalmazott került nyugdíjba, vagy egyéb végkielégítéssel járó, sőt sokszor anélküli állásvesztő elbánás alá.* Bár a természetes kihalás is hozzájárult ahhoz, hogy 1921-től 1926-ig 209.083-ról 160.083-ra apadt az állami alkalmazottak száma. 1927-ben ugyan még látszik körülbelül másfélezernyi fogyás, de azóta nemcsak csökkenés nincs, hanem újabb emelkedés mutatkozik. Az 1929/30. évi költségvetés mintegy 400 alkalmazottal többet mutat, mint az 1926/27. évi. Az utolsó évi adatok pedig újabb másfélezres csökkenést mutatnak. Ez az apasztás azonban jórészben csak a munkások sorait ritkította, míg a tisztviselők száma csaknem teljesen stagnált.

De egyenlőtlen a 49.000 főnyi csökkenés megoszlása is. Amíg ugyanis az összes alkalmazottak száma körülbelül a negyedével fogyott, addig az állami közigazgatásnál alkalmazottak száma 112.522-ről 83.867-re esett, tehát itt 26% az apadás. Viszont az állami üzemeknél 96.561-ről csak 76.216-ra szállt alá az alkalmazottak száma. Ez pedig csak 20%-os lanyhulás.

20. tábla. Az állami alkalmazottak létszáma 1915., 1921—1931.

Megnevezés	1914/15	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31
	költségvetési évben										
1. Állami rendszerű fizetési osztályba sorozott közigazgatási tisztviselők	30.227	35.979	32.009	27.148	26.338	24.217	23.245	22.888	23.415	23.439	23.528
2. Állami és államvasúti rendszerű fizetési osztályba sorozott üzemi tisztviselők	13.133	14.969	14.336	12.688	12.457	11.678	10.653	10.761	11.025	11.044	11.029
3. Bírói fizetési csoportba sorozottak	—	2.074	2.163	2.155	2.106	2.006	1.983	1.950	1.946	1.938	1.893
4. Rangosztályba sorozottak	—	[1]) 1.657	[1]) 1.638	3.737	2.392	2.362	2.297	2.352	2.359	2.376	2.373
5. Fegyver és egyenruha viselésére jogosított tisztv.	5.526	4.687	4.926	4.957	4.445	4.223	4.145	4.074	4.076	4.076	4.038
I. Tisztviselők összesen	**48.886**	**59.366**	**55.072**	**50.685**	**47.738**	**44.486**	**42.323**	**42.025**	**42.821**	**42.873**	**42.861**
II. Tiszteletdíjasok	**2.851**	**1.954**	**1.255**	**999**	**933**	**634**	**688**	**654**	**688**	**624**	**618**
1. Közigazgatási kezelők és díjnokok	10.915	5.108	6.492	5.450	5.028	4.363	4.038	3.902	3.923	3.869	3.831
2. Üzemi kezelők és díjnokok	2.397	3.337	2.723	2.424	2.569	2.436	1.608	1.657	1.593	1.622	1.629
III. Kezelők és díjnokok összesen	**13.312**	**8.445**	**9.215**	**7.874**	**7.597**	**6.799**	**5.646**	**5.559**	**5.516**	**5.491**	**5.460**
1. Közigazgatási altisztek	10.728	9.230	8.686	9.387	9.761	8.488	8.405	8.449	8.414	8.423	8.313
2. Üzemi segéd- és altisztek	58.286	41.695	37.795	34.326	31.946	29.971	29.571	29.565	30.030	30.232	30.236
IV. Altisztek összesen	**69.014**	**50.925**	**46.481**	**43.713**	**41.707**	**38.459**	**37.976**	**38.014**	**38.444**	**38.655**	**38.549**
1. Közigazgatási szolgák	3.710	1.788	2.511	3.080	2.721	2.563	2.734	2.376	2.413	2.414	2.326
2. Üzemi szolgák	—	1.373	2.142	1.500	3.971	4177	2.913	2.288	2.432	2.556	2.514
V. Szolgák összesen	**3.710**	**3.161**	**4.653**	**4.580**	**6.692**	**6.740**	**5.647**	**4.664**	**4.845**	**4.970**	**4.840**
VI. Őrszemélyzet	**21.225**	**39.011**	**31.436**	**32.279**	**28.845**	**26.965**	**26.669**	**26.617**	**26.617**	**26.617**	**26.400**
1. Közigazgatási alkalmazottak, munkások	31.730	7.583	7.699	7.699	5.810	5.020	5.010	5.707	5.707	7.279	7.279
2. Üzemi munkások	90.200	35.173	45.621	43.755	42.418	37.418	31.359	30.304	29.919	29.325	28.290
VII. Munkások összesen	**121.930**	**42.756**	**53.320**	**51.454**	**48.228**	**42.438**	**36.369**	**36.011**	**35.626**	**36.604**	**35.569**
1. Közigazgatási egyéb alkalmazottak	41.082	3.451	6.772	7.169	5.559	4.959	4.653	4.666	4.691	4.503	4.502
2. Üzemi egyéb alkalmazottak	9.910	14	186	121	133	128	112	112	117	117	117
VIII. Egyéb alkalmazottak összesen	**50.992**	**3.465**	**6.958**	**7.290**	**5.692**	**5.087**	**4.765**	**4.778**	**4.808**	**4.620**	**4.619**
Állami közigazgatás összesen	**157.994**	**112.522**	**105.587**	**104.060**	**93.938**	**85.800**	**83.867**	**83.635**	**84.249**	**85.558**	**85.101**
Üzemi alkalmazottak összesen	**173.926**	**96.561**	**102.863**	**94.814**	**93.494**	**85.808**	**76.216**	**74.687**	**75.116**	**74.896**	**73.815**
Állami alkalmazottak együtt	**331.920**	**209.083**	**208.390**	**198.874**	**187.432**	**171.608**	**160.083**	**158.322**	**159.365**	**160.454**	**158.916**

[1]) Fizetési osztályba nem sorozottak.

Még nagyobb különbségeket látunk az egyes főcsoportok összehasonlításánál. A dohányjövedéknél és állami nyomdában alkalmazott munkások száma 1921-ben 7583 volt és csaknem épen ennyi (7279) 1930-ban is. Bár közben már 5010 is volt. Az állami üzemeknél alkalmazott munkások, tehát az államvasutaknál, az állami vas-, acél- és gépgyáraknál, továbbá az állami kőszénbányászatnál dolgozó állandó munkások száma 1922-ben kulminált. Az ekkori 45.621 munkásból 1930-ban már csak 29.325 maradt meg, tehát 16.000-rel volt kevesebb a létszám. De ha az 1921. és 1926. éveket hasonlítjuk össze úgy, amint ezt a többi kategóriáknál tettük, akkor 35.173-ról csak 31.359-re történt az apasztás.

A szolgák száma nem csökkent. A kritikus öt év alatt 3161-ről 5647-re emelkedett. Sőt 1925-ben 6740 is volt már. Nincs komolyabb fogyás a közigazgatásnál alkalmazott altisztek számában sem: 9230-ról 8405-re lankadt csak a számuk. De az állami üzemeknél már annyira jelentős a fogyásuk, hogy 41.695-ről 29.571-re csökkent a számuk. Igaz, hogy itt a segédtiszteket is bevontuk ebbe a csoportba.

Arányszámok szerint a kezelőket és díjnokokat érintette legsúlyosabban a létszámredukció. 1921-ben 8445, 1922-ben 9215 volt a számuk, 1926-ban már csak 5646. Ez 33, illetve 39%-os zuhanást jelent. Sőt ha szétbontanók a számokat és külön vizsgálhatnánk a díjnokokat, még ennél is magasabb arányokat kapnánk. Ami természetes is. Hiszen ebben a kategóriában van a legtöbb olyan alkalmazott, aki sokkal rövidebb ideig állott állami alkalmazásban, semhogy erősebb szálakat kellett volna eltépni az elbocsátásukkal. A legnagyobb részük nyugdíjjogosultságot sem szerzett még. Más kérdés azután, hogy *az így szélnek eresztett, túlnyomórészben mégis érettségizett, vagy a középiskola 4—6 osztályát végzett szellemi munkások mennyire növelték az elhelyezkedni nem tudó többi sorstársaik számát. Különösen sok nő vesztette el így az állását. Jórészben azok, akiket a háború tett férfipótlókká.*

Utoljára hagytuk a *tisztviselői* csoportokat, bár munkakörüknél és számarányuknál fogva, de képzettségük és tárgyunk szempontjából is elsősorban érdemelnek figyelmet.

Hogy Nagy-Magyarország 48.886 főnyi tisztviselőtábora a csonka országban 59.366-ra duzzadt, azt már szóvátettük. Elkerülhetetlen volt tehát, hogy az *1921. évi, csaknem 60.000-et elérő csúcs 1926-ban 43.000 alá süllyedt.* Pontosan 42.323-ra zuhant a létszám. Azóta egyszinten mozog, — és inkább fölfelé ível, — *1930-ban 42.873-an voltak.*

A rangosztályba sorozott, valamint a fegyver és egyenruha viselésére jogosított tisztviselőkar száma alig ingadozik. A rendkívüli idők rendkívüli szükségletei hívták életre 6500 körül szilárdult számukat. Közöttük vannak a honvédség tisztjei, az államrendőrség tisztviselői, továbbá a pénzügyőrség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség és testőrség tisztikara is.

Nincs lényeges változás a bírói fizetési csoportba sorozott tisztviselőknél sem. Állandóan 2000 körül jegecesedett ki a létszám. A jogi és gazdasági érdekek sűrű összeütközései, a bűnügyek rendkívüli megnövekedése, a válóperek elszaporodása, a sorozatos gazdasági krízisből eredő váltóperek, csődök és kényszeregyezségek megduzzadása, a földbirtokreformmal kapcsolatban szervezett Országos Földbirtokrendező Bíróság munkaköre, a bírói szervezet olyan kiépítését vonta maga után, amely magába olvaszthatta és megtarthatta a menekült bírák és ügyészek törzsét is.

Jelentősebb az üzemi tisztviselők létszámának a hullámzása. A posta, távirda és távbeszélő, az államvasutak, állami vas-, acél- és gépgyárak, állami erdő- és mezőgazdasági birtokok, a kőszénbányászat, a selyemtenyésztés és a postatakarékpénztár tisztviselőkara szerepel itt *alig csökkentett létszámmal. Nagy-Magyarországon 1915-ben 13.133 tisztviselő látta el a háromszor akkora területű ország állami üzemeinek az adminisztrációját. Ma 11.044 főnyi ez a tisztviselőgárda.* A csökkenés tehát 2000 főnyi, ami 16%-nak felel meg. Igaz, hogy 1921-ben már 15.000 körül hullámzott a számuk. *Ehhez mérten* jelentős az apasztás.

Jóval nagyobb arányú ritkulást látunk az állami közigazgatást ellátó tisztviselők soraiban. Az 1921. évi oromra 35.979 tisztviselő jutott fel. Hatezerrel több, mint amennyit a teljes ország túlmagas csúcsán láttunk. De már a következő évben elkezdődött a csökkentésük és 1926-ban 23.245-re, vagyis kétharmadára faragódott le az élük. *Közel 13.000 közigazgatási tisztviselő esett tehát ki az állami szolgálatból.* De ebben a számban benne vannak az elhaltak, az önként nyugdíjba menők és azok is, akik teljes szolgálati idejük elérése után vonultak nyugalomba. Különösen 1922-ben és 1923-ban voltak sokan az önként távozók. Az akkori konjunktúra a magángazdaság terén jobb elhelyezkedési lehetőséget, aránytalanul több jövedelmet nyujtott, mint a korona romlásával lépést nem tartó túlalacsony tisztviselői fizetés. 1921-ben 1050, 1922-ben 1694, 1923-ban 1507 állami tisztviselő került nyugdíjba. Jelentős hányaduk munkaképességének teljes birtokában. Sőt sok esetben épen a produktívabbak. Azok, akik erőt és tehetséget éreztek magukban új egzisztenciák alapítására. Három év alatt tehát 4251 nyugdíjazás történt. Pedig ekkor még csak az 1922. évi VI. t.-c. enyhébb csökkentése érvényesült és még meg sem kezdődött az 1923. évi XXXIV. és az 1924. évi IV. törvénycikkek rendelkezései alapján az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében végrehajtott erélyesebb létszámapasztás. Ami annál is inkább jellemző, mert 1927-ben 634 és 1928-ban is csak 628 tisztviselő került nyugdíjelbánás alá. Tehát még a feleannyi sem, mint 4—5 évvel azelőtt.

Feltűnő, hogy 1921-től 1923-ig csaknem 9000-rel csökkent az állami közigazgatási tisztviselők létszáma, azóta alig feleannyival.

Hogy a kommün után alakult ad hoc fegyelmi bizottságok hány tisztviselőt távolítottak el a forradalmak alatt tanusított hazafiatlan és nemzetellenes magatartásuk miatt — arra nincsenek hivatalos adataink. Bizonyos azonban, hogy egyrészük ott szerepel a 13.000 leépített között és nagyrészük belekerült azok közé, akik állástalanul tengődnek még ma is egyik napról a másikra. De ott sodródik azoknak a túlnyomó többsége is, akik akár kényszerített, akár önkéntes nyugdíjazás során estek ki az állami ellátást élvezők sorából. Hiszen a konjunkturális időszak csak tiszavirágéletű volt. Hamarosan elkövetkezett a magángazdaságok leromlása, majd jórészüknek összeomlása is. Az utcára kerültek tehát a megélhetést nem biztosító, alacsony nyugdíjat élvező állami tisztviselők. Másrészt az állam nyugdíjterhei olyan magasra emelkedtek, hogy most a nyugdíjasok túlzsúfolt tábora okozza azt a növekvő gondot, amit a tényleges szolgálatot teljesítők leépítésével ilyenformán alig lehetett elűzni.

1924-ben 187.432 aktív állami alkalmazottal szemben 98.644 nyugdíjas (53%) ellátása hárult az államra. 1930-ban a tényleges alkalmazottak számát 160.454-re sikerült leszorítani, de a nyugellátásban részesülők száma 11.000 fővel emelkedve 109.198-ra ugrott (68%). Különösen az állami üzemekben mutatkozik nagy aránytalanság; 74.896 tényleges üzemi alkalmazott mellett 54.417 nyugdíjas áll szemben. Az államvasutaknál 30.258 aktív alkalmazott mellett 45.363 nyugellátásban részesülő van. Ez pedig azt jelenti, hogy minden 100 tényleges alkalmazott mögött 150 nyugdíjas van.

Hogy ez mennyire nagy szám, azt csak akkor látjuk meg igazán, ha figyelembe vesszük, hogy Nagy-Magyarországnak csak mintegy 63.000 állami nyugdíjasa volt. A Csonkaország utolsó költségvetésében pedig 109.931 van kimutatva. Itt mutatkozik tehát az ország összezuzásának egyik legsúlyosabb következménye, ami annyira problematikussá teszi a tisztviselőkérdés megoldását. Hiszen a nyugdíjasok helyzete mégis annyira szomorú, hogy az 1925 július előtt nyugdíjazottak csak a régebbi alacsony fizetéseik redukált hányadát kapják. A 15 évnél kevesebb szolgálati idővel nyugdíjazottak pedig utoljára élvezett fizetésük 60%-ának csak a 40%-át. Ezek tehát, ha a mai áldatlan viszonyok között nem tudtak új állásban elhelyezkedni, akkor nyugdíjas minőségük ellenére mégis munkanélkülieknek tekintendők. Hiszen 10—15 évi szolgálati idő alatt a hivatalos ranglétrának csak olyan alacsony fokaira juthattak, hogy nyugdíjuk alig több havi 50—60 pengőnél. Ez pedig annyira a létminimum alatt van, hogy ki kellett itt is domborítani.

Összegezve mármost eredményeinket, az állami tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámában 1921-től 1930-ig a következőképen alakult a helyzet:

	Tisztviselők	Egyéb alkalmazottak	Emelkedés (+) vagy fogyás (—) az előző évhez képest	
	szám a összesen		a tisztviselőknél	az egyéb alkalmazottaknál
1921/1922	59.366	149.717	—	—
1922/1923	55.072	153.318	— 4.294	+ 3.601
1923/1924	50.685	148.819	— 4.387	— 5.129
1924/1925	47.738	139.694	— 2.947	— 8.495
1925/1926	44.486	127.122	— 3.252	— 12.572
1926/1927	42.323	117.760	— 2.263	— 9.362
1927/1928	42.025	116.267	— 298	— 1.493
1928/1929	42.821	116.544	+ 766	+ 277
1929/1930	42.873	117.581	+ 52	+ 1.037
1930/1931	42.861	116.055	— 12	— 1.526

Kilenc év alatt tehát a tisztviselők összes számában 16.505 főnyi apadás mutatkozik, az egyéb alkalmazottaknál pedig épen még egyszer annyi: 33.662 főnyi a csökkenés. *Kétségtelenül erős a fogyás az egész vonalon. S ha az apasztás a tisztviselőknél kiméletesebbnek látszik is, a valóságban még sincs úgy, mert 1921-ben az összes alkalmazottak 28·4%-a volt tisztviselő, 1930-ban pedig 26·7%. Mégis Nagy-Magyarországon csak a fele ekkora: 14·7% volt a tisztviselők aránya az összes alkalmazottakhoz viszonyítva. Valamennyire indokolja ugyan ezt az aránytalanságot a megmaradt területen működő központi hivatalok nagy száma. Az is súlyosan esik a latba, hogy Új-Magyarország közigazgatása nagy átalakuláson ment át. És az sem közömbös, hogy az intelligenciában rejlő érték megbecsülése és konzerválása a nemzet érdekében áll. Mégis meggondolandó, hogy a személyi járandóságok évi összege annyira megnőtt, hogy a nyugdíjasok járandóságaival együtt az összes állami kiadásoknak több mint a felét igénylik. Az 1929—30. évi költségvetés szerint a személyi járandóságok az összes állami kiadásoknak 51·7%-át, az 1930—31. évi költségvetés szerint pedig 54·1%-át is elérték.*

Módot kell találni a még mindig mutatkozó tisztviselőfelesleg más irányú hasznosítására. Addig is, amíg a gazdasági válság enyhülése több teret nem enged a jogászilag képzett tisztviselőknek ipari, kereskedelmi és szabad pályákon való elhelyezkedésére.

De utat kell hagyni a feltörekvő újabb generáció részére is. Hiszen ott is olyan szellemi érték és gazdasági erő halmozódott fel, amelynek kiaknázatlansága azzal a komolyabb bajjal jár, hogy a szellemi proletariátus lejtőre csúszik és menthetetlenül örvénybe zuhan.

VII. A munkahiányban szenvedő tisztviselők.

a) A szakszervezetek kimutatásai.

A szellemi munkások zöme nem tartozik a munkásérdekeltségek kötelékébe. Sem a szociáldemokrata, sem a keresztényszocialista szakszervezetek nyilvántartásai nem alkalmasak tehát arra, hogy pontos mérői legyenek a munkahiányban szenvedő szellemi foglalkozásúak számának.

Az önálló szabadfoglalkozásúak egyáltalán semmiféle vonatkozásban sem szerepelnek itt.

De hézagosak a tisztviselőkre vonatkozó szakszervezeti kimutatások is. A tisztviselőknek ugyanis még kisebb hányada kerül a szervezett tagok sorába, mint a fizikai munkásoknál. Az adatgyüjtés pedig természetszerűleg csak a tagokra terjeszkedhetik ki. Sőt itt sem valamennyire, hanem csak azokra, akik mint munkanélküliek állásközvetítésért és segélyért jelentkeznek.

Mégis a rendelkezésre álló hézagos adatok hozzávetőlegesen megvilágítják a magántisztviselői és pénzintézeti tisztviselői pályákon jelentkező munkanélküliség hullámzását. Annál is inkább, mert körülbelül 10—11.000 szervezett tisztviselő alkotja azt a törzset, amely a nyilvántartások alapjául szolgál. Minthogy túlnyomórészük a főváros lakosságából toborzódik, így körülbelül egyötödrészét képviselik a budapesti iparforgalmi tisztviselőknek. Arányszámuk ingadozása tehát mégis megfelelően mutatja a változásokat.

A Szakszervezeti Értesítőben közölt havi kimutatások és a Keresztény-szocialista Szakszervezetek Országos Szövetsége által rendelkezésünkre bocsátott adatok alapján táblába sűrítettük az utolsó hat év folyamán nyilvántartott szellemi foglalkozású munkanélküliek seregét.

1924 január 31-től 1929 december 31-ig látjuk felvonulni a szomorú menetet.

Ott sorakoznak közöttük az elvesztett háborúnak, az ország megcsonkításának, de még inkább az utána következő gazdasági háborúnak szánandó áldozatai. A sülyedő középosztálynak, a biztosnak hitt exisztenciának sovány jövedelmű állásaiból a sivár nélkülözésekbe zuhant intelligenciának tagjai vergődnek a hosszú számsor mögött.

Táblánkon külön tömörülnek a szorosabb értelemben vett magántisztviselő-társadalomnak, vagyis az ipari, kereskedelmi, biztosítási, közlekedési és gazdasági tisztviselők állástalan csapatai. És külön csoportosulnak a hitelélet mezejéről, a bankok és takarékpénztárak márványtermeiből kiszorult pénzintézeti tisztviselőseregnek leépített tömegei.

Külön-külön menetelnek ugyan. De nemcsak a közös mult, az árván hagyott íróasztalok, nemcsak a közös jelen, a céltalan futkosásokban és hiábavaló ajánlkozásokban eltelő ma, hanem a bizonytalan holnap sorsa is összeköti őket.

Mégis, ha végignézzük a kálváriájuk útját, más-más stációknál görnyednek meg jobban. Más-más időpontokban nehezedik vállaikra jobban a keresztjük súlya.

A magántisztviselők szakszervezetének 1926 derekán voltak a legsötétebb napjai. A pénzintézeti tisztviselők 1925 első felében estek át a legsúlyosabb krízisen. Hogy hányan estek úgy el, hogy soha többé fel sem kelhettek már és hányan vannak azok, akik még ma is hiába várják a felsegítő kezet — arról hallgatnak a számok.

21. tábla. Munkahiányban szenvedő tisztviselők a szakszervezeti kimutatásokban. 1924—1929.

Év	Magántisztviselők a szakszervezetekben: szoc. dem.	Magántisztviselők a szakszervezetekben: ker. szoc.	Pénzintézeti tisztv. a szociáldem. szakszervezetekben	Magántisztv. és pénzintézeti tisztviselők összesen	Az összes munkanélküliek %-ában
1924.					
Január	230	—	19	249	1·3
Február	228	—	30	258	1·0
Március	252	—	400	652	2·8
Április	303	—	700	1.003	4·3
Május	455	30	1.500	1.985	8·5
Június	364	35	2.264	2.663	10·4
Július	533	37	3.604	4.174	13·9
Augusztus	672	49	3.642	4.363	13·6
Szeptember	697	66	4.062	4.825	16·4
Október	728	77	3.642	4.447	13·7
November	797	65	3.836	4.698	14·2
December	861	61	4.069	4.991	14·3
1925.					
Január	954	96	4.093	5.143	13·4
Február	1.052	97	4.123	5.272	13·8
Március	1.145	70	4.132	5.347	14·0
Április	1.217	72	4.158	5.447	14·5
Május	1.289	158	4.212	5.659	16·1
Június	1.209	177	4.204	5.590	15·8
Július	1.206	165	4.036	5.407	16·4
Augusztus	1.114	173	3.229	4.516	16·0
Szeptember	1.083	173	2.906	4.162	15·6
Október	1.062	193	2.617	3.872	16·3
November	1.044	213	2.357	3.614	13·1
December	1.054	198	2.293	3.545	12·6
1926.					
Január	1.141	205	2.298	3.644	12·1
Február	1.183	211	2.315	3.709	12·0
Március	1.197	210	2.345	3.752	12·1
Április	1.253	214	2.424	3.891	12·8
Május	1.303	222	2.542	4.067	14·0
Július	1.313	226	2.558	4.097	15·1
Június	1.335	229	2.557	4.121	16·1
Augusztus	1.328	255	2.557	4.140	17·0
Szeptember	1.335	118	2.585	4.038	18·9
Október	1.295	132	2.569	3.996	19·8
November	1.235	135	2.543	3.913	19·4
December	1.132	138	2.537	3.807	17·0
1927.					
Január	1.079	134	2.537	3.750	17·1
Február	1.092	132	2.470	3.694	17·5
Március	1.072	316	2.191	3.579	18·2
Április	980	310	2.181	3.471	18·7
Május	891	310	2.066	3.267	22·0
Június	740	316	1.859	2.915	22·2
Július	684	324	1.694	2.702	21·3
Augusztus	639	328	1.663	2.630	21·2
Szeptember	524	332	1.506	2.362	20·4
Október	490	330	1.429	2.249	20·1
November	468	346	1.280	2.094	16·8
December	459	347	1.153	1.959	13·6
1928.					
Január	446	103	1.079	1.628	9·3
Február	491	108	1.146	1.745	10·1
Március	495	110	1.075	1.680	10·3
Április	488	118	1.017	1.623	10·8
Május	486	118	915	1.519	10·7
Június	430	153	895	1.478	10·7
Július	449	147	892	1.488	11·3
Augusztus	414	148	863	1.425	10·7
Szeptember	381	144	835	1.360	10·5
Október	426	144	825	1.395	10·6
November	406	149	747	1.302	9·9
December	438	152	702	1.292	8·5
1929.					
Január	211	80	634	925	5·4
Február	175	84	579	838	4·4
Március	206	85	496	787	4·6
Április	207	88	452	747	4·9
Május	184	85	410	674	4·8
Június	203	82	409	694	4·7
Július	202	90	370	662	4·5
Augusztus	212	68	365	645	4·3
Szeptember	306	85	327	718	4·9
Október	363	89	296	748	5·0
November	435	94	271	800	4·8
December	375	97	261	733	3·6

A *magántisztviselőknél* az 1926. évi augusztusban 1583-ban csúcsosodó számok 1929 februárjában 259-re enyhültek. A *pénzintézeti tisztviselőknél* egy évvel előbb, 1925 májusában ért oromra a 4212 főnyi sereg. S a mélyponton 1929 végén már 261-re olvadt a számuk. De a ritkulás — sajnos — csak a számok játéka. Mert, ha szelídülő lankák váltják is fel a zordon bérceket, az ellanyhuló számok nem a régi munkanélküliek fogyását jelzik. Hanem újabb jövevények tartalékcsapatait. Azokét, akik a bizonytalan, ismeretlen sorsba elszéledt régiek reménytelen helyeire kerültek.

A kiindulási ponton, 1924 elején még csak a magántisztviselők feje fölött borulnak az év végén már négyszeresre sűrűsödött felhők: a januári 230 munkanélküli december végén már 922 főnyi tömegű.

A pénzintézeti tisztviselők az év elején még nyugodtan dolgoznak. Hiszen mindössze 19 a munkanélküli. Az infláció jó konjunkturához juttatta a bankokat az előző években. A romló korona nyomába lépő valutaspekuláció, a vagyonmentőnek ígérkező tőzsdei hossz fellendítette a forgalmat és felszívott minden munkaerőt.

De a zuhanó korona megállítása és az államháztartás szanálása felborította a virágzónak látszó helyzetet. Az áprilisi szél már 700 munkanélkülit hajt. Májusban 1500 állásnélkülit űz a vihar. Július végén 3604-en hányódnak a tomboló viharban. Szeptember végén pedig 50 pénzintézet 4064 tisztviselőt bocsát el 12.000 közül. A banktisztviselőknek tehát egyharmada az utcára került. *Ott látjuk őket töretlen számmal hiánytalanul egy teljes éven át.*

1924 elején *ezer* munkanélküli közül még csak *13* volt szellemi foglalkozású, az év végén már tízszeres az arány. Most már *száz* közül tartozik *14* munkanélküli az értelmiséghez.

1925-ben a magántisztviselők helyzete is rosszabbodik. A »gazdasági válság« egyre ismertebb fogalommá válik. A vállalatok az állam példájára a takarékoskodást tisztviselőelbocsátásokkkal kezdik. *A Magyar Statisztikai Szemle szerint »a válság közepén vagyunk« és a részben gazdasági, de elsősorban rideg üzleti szempontból történő üzem- és munkaredukciók túlzott arányú elbocsátásokkal járnak.* A kényszeregyezségi eljárások és csődök fokozzák a bajokat. Egyre több tisztviselőt érintenek. Egész éven át ezerkétszáz körüli a munkanélküli magántisztviselők száma.

A pénzintézeti tisztviselők sorstragédiája ebben az évben a legnagyobb. Azzá tette a létszámapasztás. Az irreális tőzsdei konjunktúrának visszavonhatatlanul vége. 7000-re becsülik az elbocsátottak számát. Kimutatásainkban 4212 a legmagasabb orom.

Az arányszámok nem mutatják a súlyos helyzetet a maga teljességében. Bár 16% fölé is emelkednek, mégis ez az év volt a munkanélküliség legkritikusabb éve a fizikai munkásságnál is. Az összes munkanélküliekhez mért arány tehát elhomályosul az alapszámok túlnagy volta miatt. Hiszen évi átlagban összesen 32.508 munkanélküli szerepelt ebben az évben a szak-

szervezetek nyilvántartásaiban. Ötezerrel több, mint az előző és hetedfélezerrel több, mint a következő évben. Ha a munkanélküli tisztviselők száma ebben az évben kulminált is, 4800 körüli évi átlagban, ez mégsem több az összes munkanélküliek 15%-ánál.

1926-ban a gazdasági válság krónikussá válik. A magántisztviselőknél mégis csak 1600 körül látjuk a munkanélküliek maximális számát. Azért, mert a keresetnélküliek túlnyomó része szervezetlen, vagy pedig olyan érdekképviselethez tartozik, amely nem szolgáltat statisztikai adatot. Így a »B-listás Közszolgálati Alkalmazottak Országos Egyesületének« ebben az időben 3400 elhelyezetlen tagja volt.

Súlyosan nyomta a magántisztviselőket az elbocsátott és nyugdíjazott köztisztviselők elhelyezkedést kereső tömege is. S bizonyos, hogy mint nyugdíjra is támaszkodó olcsóbb munkaerők erős riválisok voltak. A szervezett pénzintézeti tisztviselők között állandóan harmadfélezer a munkahiányban szenvedők száma. *Az összes munkanélküliekhez mért arány most már olyan magas, hogy csaknem minden ötödik munkanélküli tisztviselő volt.*

1927 elején még alig változik a kép. S ha a nyilvántartásokból egyre többet törölnek is azért, mert a hosszú munkanélküliség miatt megszűnt a tagságuk és kimerült a segélyjogosultságuk, mégis még mindig 1200 állásnélküli magántisztviselő lesi sorsa jobbrafordulását. Csak az év vége felé lanyhul a felére a számuk. Stagnál a munkanélküli pénzintézeti tisztviselők száma is. Bár a fuzionáló és megszűnő intézetek gondoskodnak arról, hogy az elszéledő és fizikai munkássá válók helyére új tartaléksereg jusson. *Az év közepén már 22%-ot is meghalad az összes munkanélküliekhez mért arányszám.*

1928 és 1929 már nem igen növelhette a munkanélküli tisztviselők számát a szakszervezetekben. A létszámapasztás nagyjában mindenütt befejeződött. Már csak az újonnan összeomló vállalatok elbocsátott személyzete növelhette az egyre fogyó régi gárdát. Szétszóródott az elhelyezkedés reményében csalódottak tömege. Elfogyott a türelmük állandóan hiába jelentkezni. Egyrészüket ugyan hamarosan viszont fogjuk látni a hivatalos statisztikai felvételek adatai között. Az is bizonyos, hogy sokan deklasszifikálódtak. Úgy elvegyültek a fizikai munkásság soraiban, hogy az új statisztikai felvételek már nem akadtak rájuk a szellemi foglalkozásúak között. *Ilyenformán tehát sem a szakszervezeti kimutatásokban 1928-ban nyilvántartott 1500 körüli átlaguk, sem az 1929-ben 733-ra fogyott számuk megközelítőleg sem mutatja a való helyzetet.* S ha az 1930. év első felében stagnálást mutató számok látszólag változatlan helyzetről számolnak is be — ez mégis rosszabbodást jelent. Hiszen a hosszas munkanélküliség minden újabb napja súlyosabbá teszi a nyomort és nehezíti az elviselését.

Meggyőzőbbek azok az *arányszámok*, amelyek foglalkozási csoportonként az illető szervezet taglétszámához viszonyítva mutatják be a munkanélküliség nagyságát és alakulását.

22. tábla. A munkahiányban szenvedő tisztviselők arányszámai. 1924—1929.

Év, hó	Magántisztviselők szakszervezetekben szoc.-dem.	Magántisztviselők szakszervezetekben kereszt.-szoc.	Pénzintézeti tisztviselőknél
	a tagok százalékában		
1924.			
Január	5·3	—	0·3
Február	3·9	—	0·6
Március	4·3	—	8·1
Április	4·9	—	12·7
Május	7·4	2·5	27·2
Június	5·9	2·0	41·1
Július	8·7	3·0	65·5
Augusztus	11·0	4·0	73·7
Szeptember	11·4	4·7	73·8
Október	11·9	5·0	73·7
November	13·0	4·0	76·0
December	14·0	4·0	82·4
1925.			
Január	15·6	1·3	82·8
Február	16·6	1·3	86·3
Március	17·0	4·8	87·9
Április	18·1	5·0	88·4
Május	19·0	17·0	94·2
Június	17·8	12·9	93·6
Július	17·7	12·2	89·6
Augusztus	16·4	12·5	74·2
Szeptember	15·9	12·5	66·8
Október	15·6	13·6	62·5
November	15·3	14·8	56·3
December	15·4	13·7	52·7

Év, hó	Magántisztviselők szakszervezetekben szoc.-dem.	Magántisztviselők szakszervezetekben kereszt.-szoc.	Pénzintézeti tisztviselőknél
	a tagok százalékában		
1926.			
Január	15·9	17·1	52·8
Február	16·8	17·4	53·1
Március	17·1	17·8	53·9
Április	17·9	17·1	54·1
Május	18·7	18·5	56·1
Június	18·8	18·8	56·7
Július	22·7	19·0	56·7
Augusztus	22·4	19·5	56·7
Szeptember	22·7	18·9	56·9
Október	18·6	14·0	50·3
November	17·7	16·9	49·8
December	16·2	17·3	49·2
1927.			
Január	15·8	16·7	49·2
Február	16·0	16·5	43·5
Március	18·2	15·1	38·5
Április	16·6	15·2	38·1
Május	13·1	15·2	45·3
Június	10·6	15·6	40·8
Július	9·8	15·9	37·2
Augusztus	9·2	16·0	36·5
Szeptember	7·5	16·2	33·0
Október	7·0	16·0	31·3
November	6·7	16·2	28·1
December	6·6	16·6	25·8

Év, hó	Magántisztviselők szakszervezetekben szoc.-dem.	Magántisztviselők szakszervezetekben kereszt.-szoc.	Pénzintézeti tisztviselőknél
	a tagok százalékában		
1928.			
Január	6·4	9·1	23·7
Február	7·0	9·6	25·1
Március	7·1	9·5	23·6
Április	7·0	10·0	22·3
Május	6·9	10·0	27·5
Június	6·4	12·8	26·9
Július	6·4	12·6	26·8
Augusztus	5·9	12·3	26·0
Szeptember	5·4	11·8	25·1
Október	6·1	11·8	24·8
November	5·8	12·1	23·5
December	6·2	12·1	21·1
1929.			
Január	3·0	6·3	19·1
Február	2·5	6·5	21·2
Március	2·9	6·5	14·9
Április	2·9	6·6	13·8
Május	2·6	6·4	15·0
Június	2·8	6·1	15·0
Július	2·8	6·2	13·6
Augusztus	3·0	6·4	13·5
Szeptember	4·3	7·9	12·1
Október	5·1	8·0	10·9
November	6·2	8·3	10·0
December	5·8	8·4	9·6

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Csak a tényleg dolgozó és munkahiányban szenvedő tagok összes számához mért arány mutathatná tisztán a munkanélküliek százalékos megoszlását. Ebből a szempontból pedig hiányosak a nyilvántartások.

Különösen feltűnő, hogy 1925 májusában a Pénzintézeti Tisztviselők Országos Egyesületének a kimutatása szerint a tagok 94·2%-a volt munka nélkül. Ez a rendkívüli arány — még ha 4212 munkanélkülire vonatkozik is — túlmagas. Egyrészt azt mutatja ugyanis, hogy a munkában álló banktisztviselők zöme nem szervezett tag. Másrészt úgylátszik nemcsak a jelentkezőket vették fel a kimutatásokba.

A Szakszervezeti Értesítő közlése szerint a tisztviselőkategóriáknál nyilvántartották azokat a munkanélkülieket is, akiket régebben bocsátottak el s akik időközben más minőségben talán már más foglalkozáshoz is jutottak. Később, 1925 augusztus havától ez a nyilvántartási rendszer megváltozott. Ettől az időtől kezdve már csak a tényleg jelentkezők szerepelnek itt is, mint az ipari munkásoknál. A többieket pedig törölték a nyilvántartásokból. A százalékos kimutatások tehát mégis jelzőszámai így az illető szervezet munkanélküliségének.

Ezen az alapon megállapíthatjuk, hogy *a magántisztviselőknél 1926-ban olyan nagyarányú volt a munkanélküliség, hogy a maximum hónapokon keresztül 22%-on felül volt.* Több, mint minden ötödik tag volt állásnélküli. A minimumot 1929 februárja hozta el, amikor 2·5%-ra szállt alá az arány. De az év végén már ismét 6% körül volt.

A pénzintézeti tisztviselőknél, ha leszámítjuk a mintegy 15%-ot tevő nyilvántartási eltérést, 1925-ben a tagok kétharmadrésze volt állás nélkül és még 1926-ban is több mint felerészük munka nélkül állott. 1927 és 1928-ban lassanként a tagok harmadára, majd negyedére csökkent az arány és 1929-ben már egészen 10%-ig javult.

Természetesen azonban itt is a nyilvántartásból töröltek egyre növekvő száma mutatja csak a látszatjavulást. Ezt igazolja a Magyarországi Magántisztviselők Szövetségének évi jelentése is az 1928—1929. közgyűlési évről. Az utolsó 18 hónap alatt 2621 új tag iratkozott be, mégis a nyilvántartott tagok száma ezen idő alatt csak 205-tel növekedett. *Az új tagok számát ugyanis ellensúlyozta a kimaradtak nagy száma.* Pontosan 2416 tag vált ki az utolsó másfél év alatt. Jórészben azért, mert az állásközvetítőt nem tudták eredményesen igénybe venni, nem tudtak elhelyezkedni. S ha a kilépők nagyobbik hányada rövidebb ideig volt is tag, mégis 814-en több mint kétévi tagság után széledtek szét és ezek között mintegy 350 négy évnél hosszabb ideig tartó tagság után maradt ki. De az újonnan belépők jelentékeny hányada szintén állásnélküli vagy felmondásban levő volt. Akik inkább csak az ingyenes jogvédelem és új elhelyezkedésük érdekében iratkoztak be. Ezek jórésze a sikertelen kísérletezés után hamarosan beszünteti a tagsági díjak fizetését, mielőtt még segélyezésre jogosító tagsági idejüket betöltenék.

Megszűnt tagságuk miatt a nyilvántartásból így kiesnek. Ám a munkanélküli szabadcsapatok tábora csak annál nagyobbra duzzad a kiválásukkal.

Hogy a munkanélküliség réme mennyire grasszál a bentmaradtak soraiban, azt a segélyezettek növekvő száma mégis mutatja. Ezek között ugyanis legnagyob barányban épen a legrégibb tagok száma növekszik. Az előző közgyűlési évben a segélyezettek 9·6%-a volt csak 10 éven felüli tag, most pedig már 22·3%. Tehát majdnem másfélszer annyi. Ez pedig nem a munkanélküliség szelidülésének, hanem épen ellenkezően az elhatalmasodásának a bizonyítéka.

Ám ha hézagosak is ilyenformán a szakszervezetek kimutatásaiban szereplő adatok s a kimaradó tagok miatt csökkenő számok sokszor épen a rendkívüli mértékben növekvő munkanélküliségre vezethetők vissza, mégis ott tükröződik bennük a válságos helyzetbe jutott szellemi munkások reménytelenné váló sorsa.

b) A m. kir. központi statisztikai hivatal adatgyüjtése.

Régóta nélkülözött, régóta sürgetett feladat megoldása várt a hivatalos szervekre, hogy áttekintő módon számot adhassanak az elburjánzott munkanélküliségről.

Régóta esedékes társadalompolitikai törekvések várták, hogy ezzel közelebb jussanak megvalósulásuk felé.

A székesfővárosi statisztikai hivatal szociális érzésű igazgatójáé, dr. Illyefalvi I. Lajosé az érdem, hogy legalább Budapestre vonatkozóan elérkezhetett végre a szellemi foglalkozású munkanélküliek első hivatalos adatgyüjtésének az ideje. Alább teljes részletességgel ismertetjük az 1926. év végén történt első és 1928 elején megismételt összeírás gazdag anyagát. Mégis előbb legalább vázlatosan bemutatjuk azt az adatgyüjtést is, amelyet a székesfővárosi statisztikai hivatal második felvételével körülbelül egyidőben a *m. kir. központi statisztikai hivatal 1928 márciusában hajtott végre az egész ország területén.*

Tulajdonképen nem csupán a szellemi foglalkozású munkanélküliek számának a megállapítása volt a cél. Az adatgyüjtés kiterjedt az összes szellemi munkások összeírására. Mindazokat felvették, akik a középiskola legalább hatodik osztályát elvégezték. Sőt az ennél kevesebb képzettségűeket is, ha mint önálló szabadfoglalkozásúak, vagy mint alkalmazottak tényleg szellemi munkát végeztek.

Mindössze 277.343 ilyen egyén került a statisztika kohójába. Ha komoly következtetések levonására alkalmas is ez a gazdag anyag, mégis jóval kevesebb, mint amennyire számítani lehetett.

23. tábla. Szellemi munkások a m. kir. központi statisztikai hivatal 1928. évi március 1-i felvétele szerint.

Foglalkozási csoport	Szellemi munkások			Nem tulajdonképeni szellemi munkát végzők			Munkanélküli szellemi munkások			Az összeírt összes szellemi munkások		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
						a) *Számszerint.*						
Őstermelés	3.761	131	3.892	3.543	113	3.656	292	8	300	7.596	252	7.848
Bányászat és közlekedés	952	108	1.060	45	1	46	29	9	35	1.026	115	1.141
Ipar	16.182	4.085	20.267	5.519	543	6.062	1.318	360	1.678	23.019	4.988	28.007
Kereskedelem	11.292	5.141	16.433	7.690	397	8.087	1.659	702	2.361	20.641	6.240	26.881
Pénz, hitel és biztosítás	9.917	2.461	12.378	234	6	240	609	245	854	10.760	2.712	13.472
Közlekedés	11.437	4.200	15.637	641	6	647	165	182	347	12.243	4.388	16.631
Közszolgálat és szabad foglalkozás	72.213	22.623	94.836	357	59	416	1.203	786	1.989	73.773	23.468	97.241
Véderő	3.124	—	3.124	863	—	863	—	—	—	3.987	—	3.987
Nyugdíjas és nyugalombavonult	21.448	3.709	25.157	—	—	—	—	—	—	21.448	3.709	25.157
Tőkepénzes, háztulajdonos	—	—	—	1.082	1.053	2.135	—	—	—	1.082	1.053	2.135
Háztartásban foglalkozó	—	—	—	—	23.115	23.115	—	—	—	—	23.115	23.115
Háztartási alkalmazott	—	—	—	20	66	86	—	—	—	20	66	86
Tanuló, főiskolai hallgató	—	—	—	22.910	5.670	28.580	—	—	—	22.910	5.670	28.580
Tanulmányai befejezése után foglalkozáshoz még nem jutott	—	—	—	—	—	—	1.341	887	2.228	1.341	887	2.228
Egyéb és ismeretlen	92	34	126	397	69	466	176	66	242	665	169	834
Összesen	**150.418**	**42.492**	**192.910**	**43.301**	**31.098**	**74.399**	**6.792**	**3.242**	**10.034**	**200.511**	**76.832**	**277.343**
Ebből Budapesten	58.980	18.498	77.478	18.299	15.476	33.775	4.002	2.082	6.084	81.281	36.056	117.337
						b) *Százalékban.*						
Őstermelés	2·5	0·3	2·0	8·2	0·4	4·9	4·3	0·2	3·0	3·8	0·3	2·8
Bányászat és közlekedés	0·6	0·3	0·5	0·1	0·0	0·0	0·4	0·2	0·3	0·5	0·1	0·4
Ipar	10·8	9·6	10·5	12·8	1·8	8·1	19·4	11·1	16·7	11·5	6·5	10·1
Kereskedelem	7·5	12·1	8·5	17·8	1·3	10·9	24·4	21·7	23·5	10·3	8·1	9·7
Pénz, hitel és biztosítás	6·6	5·8	6·4	0·5	0·0	0·3	9·0	7·6	8·5	5·4	3·7	4·9
Közlekedés	7·6	9·9	8·1	1·5	0·0	0·9	2·4	5·6	3·5	6·1	5·7	6·0
Közszolgálat és szabad foglalkozás	48·0	53·2	49·2	0·8	0·2	0·6	17·7	24·2	19·9	36·8	30·5	35·1
Véderő	2·1	—	1·6	2·0	—	1·2	—	—	—	2·0	—	1·4
Nyugdíjas és nyugalombavonult	14·3	8·7	13·1	—	—	—	—	—	—	10·7	4·8	9·2
Tőkepénzes, háztulajdonos	—	—	—	2·5	3·4	2·9	—	—	—	0·5	1·4	0·7
Háztartásban foglalkozó	—	—	—	—	74·3	31·1	—	—	—	—	30·0	8·3
Háztartási alkalmazott	—	—	—	0·0	0·2	0·1	—	—	—	0·0	0·1	0·0
Tanuló, főiskolai hallgató	—	—	—	52·9	18·2	38·4	—	—	—	11·4	7·4	10·3
Tanulmányai befejezése után foglalkozáshoz még nem jutott	—	—	—	—	—	—	19·8	27·4	22·2	0·7	1·2	0·8
Egyéb és ismeretlen	0·0	0·1	0·1	0·9	0·2	0·6	2·6	2·0	2·4	0·3	0·2	0·3
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
Ebből Budapesten	39·2	43·5	40·2	42·3	49·8	45·4	59·0	64·2	60·7	40·5	47·0	42·3

Első látásra ugyan imponálóan nagy szám. Csaknem negyvenezerrel több, mint amennyi előző táblánk szerint az 1920. évi népszámlálás szerint a kereső értelmiségi foglalkozásúak száma. Csakhogy ott csupán a keresők vannak csoportosítva. Itt pedig keresők és eltartottak együttesen szerepelnek.

Ha abból indulunk ki, hogy 1920-ban 281.994 olyan egyén volt, aki a középiskola hatodik osztályát elvégezte (209.826 volt az érettségizettek száma és 73.475-en főiskolai végzettségűek voltak) s azóta számításaink szerint 8 év alatt több mint ötvenezren szereztek érettségi bizonyítványt, akkor ebben az időben legalább is 335 ezerre kell becsülnünk a középiskola hatodik osztályát elvégzettek számát. Ehhez képest tehát mintegy 18%-kal kevesebb az összeírtak száma.

Ez azonban az ilyen természetű, inkább szubjektív vonatkozású adatgyüjtésnél érthető. Az adatszolgáltatók közömbössége, sokszor nemtörődömsége, sőt vonakodása sok gyakorlati nehézséget okoz.

Minthogy a felvétel egyik célkitűzése az összes iskolai képzettségűek megállapítására irányult, a tényleges szellemi munkások el vannak különítve a nem tulajdonképeni szellemi munkát végző egyénektől. Így érthető, hogy a 74.399 főt számláló nem tulajdonképeni szellemi munkás közé 23.115 háztartásban foglalkozó, túlnyomórészt férjes nő és 2135 tőkepénzes és háztulajdonos is belekerült. Ezekre ugyanis a szellemi munkás elnevezés csak annyiban illik, hogy képzettségük alapján dolgozhatnának az értelmiségi pályákon, ha erre rá lennének utalva. Csak helyeselhető, hogy ezek közül egy sincs felvéve a munkanélküliek között. Valószínűleg nincs felvéve senki a többi nem tulajdonképeni szellemi munkás közül sem. Legalább erre vall az a körülmény, hogy a 28.580 tanuló és főiskolai hallgató is itt van kimutatva és közülük sem szerepel egyetlen egy sem mint munkanélküli.

Tudjuk, hogy különösen Budapesten sokan vannak a diákok között olyanok, akik csak abban a reményben indultak el a diplomaszerzés rögös útjára, hogy vagy délutáni irodai munkával, vagy magántanítással, esetleg más mellékfoglalkozással gondoskodnak majd létfenntartásukról a tanulmányi idejük alatt. Ezek már egyénenként más elbírálás alá vonhatók. Ezek közül — sajnos — sokan eljuthattak és el is jutottak addig, hogy méltán megilleti őket a munkanélküli jelző. Kárpótlásul az el nem nyert kisegítő foglalkozásokért.

Közelebbről érdekelnek bennünket a tényleges szellemi munkások. Azok, akik már inkább vonhatók az alá a kategória alá, amely alatt 1920-ban 236.194 értelmiségi foglalkozású kereső egyént mutattunk ki. Most a munkanélküliekkel együtt csak 202.944 a számuk. A különbség tehát nagyobb, mint az összes összeírtaknál. Annál is inkább, mert mi 1920-ban a nyugdíjasokat, tőkepénzeseket és egyéb foglalkozásúakat nem vettük fel a 15. számú táblázatunkra, noha ezek között akkor 15.635 volt olyan, aki elvégezte a középiskola hatodik osztályát. Most pedig 25.157 nyugdíjas növeli a szel-

lemi munkások csapatát. Közülük azonban egyetlen egy sincs munkanélkülinek minősítve. Pedig a létminimumon jóval aluli jövedelmű, kereső-képes és munkát hiába kereső nyugdíjasok mégis helyet érdemelhetnének, legalább a munkanélküliekről készült nyilvántartásokban.

Az 1928. évi összeírás 192.910 tényleg dolgozó és 10.034 munkanélküli szellemi munkást talált. Közöttük 45.734 volt a nő. A nők aránya tehát összesen 22·5%-ot képvisel. A dolgozók között 42.492 volt a nő. Ez pedig azt jelenti, hogy a dolgozók között körülbelül minden ötödik volt nő. Viszont a munkanélküliek között már súlyosabb az arányuk, mert minden harmadik munkanélküli — nő volt.

Az összeírtak között 200.511 férfit látunk. Eszerint 1000 szellemi munkás között 723 a férfi. A valóban szellemi munkát végzők között azonban 150.418 dolgozót talált a statisztika. Ezer olyan szellemi munkás közül tehát, akinek élethivatása, kereső foglalkozása a szellemi munka, 749 dolgozó férfi volt. A 10.074 munkanélküli között 6792 férfit látunk. Ezer munkanélküli közül tehát 679 a férfi.

A végösszeg szerint alig 5%-os a munkanélküliek aránya a szellemi munkások között. De ez az egyes foglalkozási csoportok szerint módosul. Így az őstermelésnél 4192 szellemi munkás közül 300 volt munkanélküli és ez bár 7·2%-nak felel meg, mégis rendkívül alacsony szám. 1920-ban ugyanis 5712 értelmiségi kereső egyént foglalkoztatott az őstermelés. Most alig a ¾ részét látjuk csak ennek a számnak. S mert köztudomású az állásnélküli gazdatisztek nagy száma, a most kimutatott 292 munkanélküli férfi ebben a kategóriában túlalacsonynak látszik. Sokkal nagyobb a mezőgazdasági akadémiában diplomát szerzett agrárintelligenciának az a csoportja, amely a mezőgazdaságban nem tud elhelyezkedni. 1920-tól 1928-ig csak a három gazdasági akadémián 2274 oklevelet állítottak ki. S ha ezeknek egyrésze önálló gazda vagy családtag volt is és nem a gazdatiszti pálya volt az élethivatása, a végzettek jórésze mégis állást keresett. Túlzottnak tartjuk ugyan azokat a becsléseket is, amelyek szerint több mint 4000 állásnélküli gazdatiszt van. Bármennyi is a számuk, mindenképen káros, ha nélkülözi szaktudásukat a mezőgazdaság. Hiszen országunk boldogulásának egyik legfőbb pillérének a többtermelésnek kell lenni.

Az iparban 20.267 kereső és 1678 állásnélküli szellemi munkást talált a statisztika és ez is több 8%-nál.

A kereskedelemben még súlyosabb a helyzet. Itt 2361 munkanélküli van 16.433 aktív szellemi munkás mellett. Az arány más, mint 12%. Tehát itt minden nyolcadik egyén munkahiányban szenved.

A pénz, hitel és biztosításügyben kedvezőbb képet látunk. 13.232 közül csak 854 van állás nélkül, vagyis 6·5%.

A legkedvezőbbnek a közlekedési pálya látszik, ahol mindössze 347 munkanélküli egyén van az összeírás szerint, bár 15.637 a keresők száma.

Ez a 2% körüli arány azért is feltűnő, mert a keresők között a nők csak alig 30%-ot képviselnek, viszont a munkanélküliek között 165 férfivel szemben a nőknek abszolút többségük van, mert 182 került összeírásra.

A tulajdonképeni értelmiségnél, a közszolgálatnál és szabadfoglalkozásúaknál 94.836 szellemi munkás van kimutatva. Közöttük 22.623 (23·8%) a nő. Állásnélkülit mindössze 1989-et találtak az összeírók, ami alig több 2%-nál. De itt a nők aránya már közel 40%-os (786). Vagyis majdnem mégegyszer akkora, mint az aktívak között. A részletező adatok hiánya — sajnos — lehetetlenné teszi az elemzést.

Különös figyelmet érdemel az az értelmiségi csoport, amelyben arról találunk számot, hogy hányan voltak azok, akik iskolai tanulmányaikat már befejezték ugyan, de a mostoha viszonyok miatt hiába próbálkoztak, sehol sem sikerült munkahelyeket találni.

Pontosan 2228 egyén, 1341 férfi és 887 nő próbált álláshoz jutni. De hiába fáradoztak. Nem volt alkalmuk bebizonyítani munkaképességüket, alkotásra képes produktív erejüket. Kihasználatlanul maradt a gazdasági erejük. Kárbaveszett a szellemi képességük. Pedig ki tudja, hány zseniális elme fejleszthette volna különösebb tehetségét, ha megfelelő helyre jutva alkalma nyilt volna gyakorlati úton lángra lobbantani a mindenkiben ott lappangó és sokszor csak gyujtó szikrára váró őstehetséget. Ám ahelyett, hogy nemzetfejlesztő produktív munkában használódnék fel termelő erejük, meddő küzdelmekben, vagy tétlenül satnyul és önmagát emészti az új nemzedék.

Meg kell még emlékeznünk a Budapestre vonatkozó adatgyüjtési eredményekről is. Összesen 117.337 egyén került összeírásra, akik közül 77.478 a valóban szellemi munkás, 33.775 nem tulajdonképeni szellemi munkás és 6084 a munkanélküli. Tekintettel arra, hogy 1920-ban 109.487 kereső értelmiségi foglalkozásut találunk Budapesten, a mostani 77.478 még a munkanélküliek bevonásával sem több 83.562-nél, holott azóta csak emelkedett az intelligencia száma.

Minthogy Budapestre vonatkozóan a foglalkozási csoportok szerint részletezett anyag sem került nyilvánosságra, mellőznünk kell a behatóbb vizsgálódást. A székesfővárosi statisztikai hivatal anyaga azonban annál részletezőbb tanulmányozásra ad alkalmat. S mert körülbelül egyidőben történt az összeírás, érdemes rámutatni, hogy az itt szereplő 6084 szellemi foglalkozású munkanélkülivel szemben a székesfővárosi statisztikai hivatal munkanélküli-számlálóbiztosai 7487 munkahiányban szenvedő szellemi foglalkozásut írtak össze. Pontosan 507 férfivel és 896 nővel talált többet a fővárosi statisztikai hivatal adatgyüjtése, mint a központi statisztikai hivatal felvétele. A különbséget jórészben az okozza, hogy a fővárosi statisztikai hivatal egyéni elbírálás alapján többszáz nyugdíjast is munkanélküli-

nek minősített és kimutatásba sorozott sok tanulmányait még folytató egyetemi hallgatót is, akik a központi statisztikai hivatal értékes adatgyüjtésében elvi okokból nem szerepelnek.

VIII. Munkanélküliség a tisztviselői pályákon Budapesten.

1. Szükségmunka a munkanélküli szellemi foglalkozásúak érdekében.

»A nagy gazdasági válság, amely a világháború után szükségszerűleg fellépett, erejében fokozódva a közgazdasági életnek újabb és újabb területeire terjed ki. Az infláció korában nem bontakozhatott ki teljes nagyságában a súlyos gazdasági átalakulás, válság és visszafejlődés, mert a pénz elértéktelenedésének fokozatos folyamatát nemcsak egyes társadalmi rétegek, hanem ipari üzemek és kereskedelmi vállalatok is megfelelően ki tudták használni s különböző üzleti vállalkozásaikban úgy az ipari munkásságot, mint a szellemi foglalkozásúakat foglalkoztathatták.

A szanálás megkezdésével és a korona stabilizációjával kapcsolatban azonban egyszerre megváltozott a helyzet. A konjunktúra korszaka megszűnt és mindazok, akik a konjunktúra kihasználásának szolgálatába szerződtek, elvesztették megélhetési lehetőségüket. Az infláció korát a leépítések kora követte, amelynek folyamán igen sok kereskedelmi és ipari vállalat megszűnt, ezek alkalmazottai munkanélküliekké váltak, a közigazgatásban végrehajtott létszámcsökkentés folytán elbocsátottak pedig ezeknek a munkanélkülieknek a számát szaporitották.

Az ipari és kereskedelmi vállalatok megszűnése, valamint a közalkalmazottak létszámában végrehajtott létszámcsökkentések súlyosan érintették a szellemi foglalkozásúak osztályát, amelyet még növelt és erősített az a réteg is, amely az utóbbi időkben az iskola falait elhagyva, egyrészt hasztalanul kisérelte meg a szellemi pályákon való elhelyezkedést már évek óta, másrészt a legminimálisabb kezdőfizetéssel is beérvén, állandóan rontja a családot eltartó, munka nélkül levő, idősebbkorú tisztviselőtársak elhelyezkedési és megélhetési lehetőségét. Hozzávetőleges számítás szerint közel 20.000-re tehető a főváros területén azon egyének száma, akik a különböző időkben végrehajtott leépítések miatt helyüket elveszítették és ma a szellemi foglalkozásúak munkanélkülieinek táborát alkotják s minden elhelyezkedési lehetőség reménye nélkül néznek a tél elé.

Amilyen arányban növekedett az idők folyamán a szellemi foglalkozású munkanélküliek száma, természetszerűleg olyan arányban szaporodtak azok a kérvények, amelyekben az illetők a fővárosnál alkalmaztatásukat kérték, abban a reményben, hogy a fővárosnál el tudnak helyezkedni. Ebből kifolyólag az elnöki ügyosztály régebben foglalkozik azzal a problémával, hogy a munkanélkül levő szellemi foglalkozásúak részére minél nagyobb elhelyezkedési lehetőséget biztosítson a székesfőváros adminisztrációjában. A szanálásra, valamint a gazdasági válságra való tekintettel azonban ez a törekvés kellő eredményekre nem vezethetett és ekként merült fel az a gondolat a szellemi foglalkozásúak megsegítésére nézve, hogy a segítés segélyezés ellenében teljesítendő szükségmunka útján történjék.

Az elmondottak alapján az elnöki ügyosztály a következő javaslatot terjeszti elő:

A folyó évi november hó 1-től kezdődően 1927. évi április hó 1-ig a székesfőváros a statisztikai hivatal keretében 1000 olyan munkaerőt alkalmazhasson, akik családfenntartók és mintegy havi 1,000.000 korona díjazás fejében napi 6 órán keresztül a hivatal rendelkezésére állván, nemcsak a legszükségesebb megélhetésüket találják meg, hanem díjazásuk ellenértékeképen a köznek megfelelő munkát is nyujtanak.

A munka nélkül levő szellemi foglalkozásúak e szükségmunkája keretében természetszerűleg elsősorban azok a családfenntartó tisztviselők volnának alkalmazhatók, akik semmiféle jövedelemmel nem rendelkeznek, másodsorban azok a családtagok, akik keresetképtelen családtagjukat tartják el és csakis ezen kategóriák kimerülte után más olyan egyének, akik ezideig önhibájukon kívül szellemi pályán elhelyezkedni nem tudnak.

A szellemi szükségmunkák keretében számos olyan kérdés lesz megoldható, mely a statisztikai hivatal által előterjesztett s a tanács és a statisztikai bizottság által is letárgyalt és elfogadott munkatervben szerepel. Különösen a magántisztviselők, a kereskedelmi alkalmazottak, a nagy- és kisüzemekben dolgozó munkások, a háztartási alkalmazottak, a szellemi pályákon munkanélkülivé vált nagy tömegek szociális és gazdasági viszonyai; széles keretben volna megoldható a napjainkban oly nagyfontosságú kispolgári és munkáscsaládok háztartási statisztikájának a kérdése is, amelyet a statisztikai hivatal a legszebb reményekre jogosító kilátással ez év elején szűk határok közé szorítva indított meg. E szellemi szükségmunkálatok körébe tartoznak az ipari munkahelyek statisztikája, az albérlők, az ágyrajárók által fizetett bér statisztikai felmérése, a lakás, bolt- és üzlethelyiségek bérének újabb felvétele, a munkahelyek statisztikai feldolgozása, az adóstatisztika, a háztulajdonosok, a jelzálogtartozások, tűzkárbiztosítások, a különböző egyesületek statisztikája és számos más szociális gazdasági probléma mellett megoldhatóvá válnék a kereskedők és gyárosok kataszterének felfektetése is.

A feldolgozandó munkálatokat nagyszabású felvételi műveletek előznék meg stb....«

Szóról-szóra idéztük *Lamotte* Károly dr. tanácsnok-főjegyző 1926. évi kezdeményező javaslatát, amelyet előbb a székesfőváros tanácsa, majd a közgyűlés is magáévá tett.

Dr. Illyefalvi I. Lajosnak, a statisztikai hivatal igazgatójának a vezetésével 1926 decemberében meg is kezdődtek ezek a nagyszabású felvételek. Megindult a statisztikai kutatás régóta hiányzó munkája s rávetítette fénysugarát sok olyan kérdésre, amelyek eddig homályban rejtőzködtek. Töretlen ugart szántott fel ezzel a statisztika mélyreható ekevasa. S olyan adatok kerültek a nyilvánosság elé, amelyek körül eddig csak tapogatózva botorkálhatott a fantázia.

Az évről-évre megismétlődő szükségmunkák megvilágították Budapest minden társadalmi rétegének szociális és gazdasági viszonyait.

Ezúttal a tisztviselői pályákon mutatkozó munkanélküliség adatai kerültek a statisztika kohójába. Az az anyag került részletesebb feldolgozás alá, amelyet 1926 decemberében és 1928 februárjában gyüjtöttek össze azok, akik maguk is áldozatai voltak ennek a nehezen gyógyítható kórnak. Csak néhány rövid hónapra avanzsáltak számlálóbiztosokká a szükségmunkára jelentkezők soraiból kiválogatott szellemi foglalkozású munkanélküliek. Elvégzett munkájuk után újra elmerültek a rájuk súlyosodó gondok és nélkülözések áradatában. Mégis becsülettel végezték munkájukat. Lelkiismeretesen, házról-házra járva gyüjtögették rubrikákba sorstársaik szomorú adatait. Minden számlálóbiztos egy-egy számlálójárásba nyert beosztást. Hatósági igazolvány jogosította arra, hogy minden lakásba beléphessen és előbb kiossza, majd átvizsgálja és begyüjtse a számlálólapokat.

A) **minta.**

Munkanélküliségi statisztika.

Elrendelte a székesfőváros tanácsa 157.180/1927—I. számú határozatával.

Közigazgatási kerület: ..... Számlálójárás száma: .....

Munkanélküliek számlálólapja.

Kitöltendő a szellemi (magántisztviselői, köztisztviselői vagy egyéb értelmiségi) pályák körében állást, alkalmazást kereső, 18 évnél idősebb és munka nélkül levő egyének által, nemre való tekintet nélkül.

Ahol a feleletben *dőlt* szedésű szavak vannak előnyomtatva, ott a *megfelelő szó aláhúzásával* kell válaszolni.

Kérdés	Felelet
1. A munkanélküli vezeték- és keresztneve:	
2. Lakóhelye:	..... ker., ... utca / út / tér ..... házszám
3. Mi címen lakik a lakásban?	*Főbérlő, vagy annak családtagja — albérlő, ágyrajáró, vagy annak családtagja — szállóvendég*
4. Mióta lakik Budapesten megszakítás nélkül?	..... év ..... hó ..... nap
5. Hol lakott, mielőtt Budapestre jött?	..... város / község ..... megye ..... ország
6. Születési helye:	..... város / község ..... megye ..... ország
7. Születési ideje:	..... év ..... hó ..... nap
8. Neme:	*fi — nő*
9. Vallása:	
10. Anyanyelve:	
11. Ha nem magyar anyanyelvű, beszél-e magyarul?	*igen — nem*
12. Anyanyelvén kívül mely más nyelveken beszél még?	
13. Honossága:	
14. Mióta tartózkodik Magyarországon?	..... év ..... hó ..... nap
15. Iskolai végzettsége:	*a)* középiskola ..... osztálya *b)* felső kereskedelmi iskola ..... osztálya *c)* egyéb szakiskola és pedig ..... osztálya *d)* szaktanfolyam és pedig: ..... *e)* főiskola ..... kara (fakultása)
16. Családi állapota:	*nőtlen — hajadon — nős — férjes — özvegy — törvényesen elvált*

Az Összeírólvbe a feleletek tintával írandók be.

Ahol a feleletben *dőlt* szedésű szavak vannak előnyomtatva, ott a *megfelelő szó aláhúzásával* kell válaszolni.

Kérdés	Felelet
17. Eltartott családtagok száma :	Feleség vagy közös háztartásban élő nő (eltartja-e, vagy nem?) ..... Hány 14 éven aluli gyermek : ..... Hány 14 éven felüli gyermek : ..... Hány egyéb hozzátartozó (szülő, testvér, rokon) : ..... Hány ..... édes ..... mostoha ..... fogadott ..... idegen gyermek
18. Gyermekei közül hány jár iskolába?	..... fiú ..... leány ..... összesen
19. Van-e háza, földje vagy földbérlete?	*háza van — házrésze van — háza nincs — földje nincs* földtulajdona ..... kat. hold földbérlete ..... kat. hold
20. Lakása hány szobából áll?	
21. Hány szobás volt a lakása, míg alkalmazásban állott?	
22. Mennyi volt a negyedévi lakbére 1927. évi november hó 1-én pengőben kifejezve?	
23. Tart-e cselédet?	*igen — nem*
24. Tart-e albérlőt vagy ágyrajárót?	*a)* albérlőt : *igen — nem* *b)* ágyrajárót : *igen — nem*
25. Mióta tart albérlőt vagy ágyrajárót?	
26. Lakásából hány szoba van albérletbe adva és hány személynek?	..... szoba ..... személynek
27. Mit fizetnek az albérlők és ágyrajárók egy hónapra?	
28. Keres-e jelenleg alkalmazást?	*igen — nem*
29. Teljes mértékben munkaképes-e?	*igen — nem*
30. Ha részleges munkaképességű : *a)* hadirokkant-e?	*igen — nem*
b) hivatási (üzemi) baleset folytán állandóan rokkant-e?	*igen — nem*
c) veleszületett gyengeség vagy tartós betegség (szervi baj, pl. tüdőbaj) miatt csökkent munkaképességű-e?	*igen — nem*
d) elaggott-e?	*igen — nem*
e) ha részleges munkaképességű, munkaképességének csökkenése mily fokú?	75% — 50% — 25%, egyéb fokú és pedig : .....
f) érte már üzemi baleset?	*igen — nem*
31. Csökkent látóképességű?	*igen — nem*
32. Tud-e gyorsírni?	*igen — nem*
33. Tud-e írógépen írni?	*igen — nem*
34. Mérlegképes könyvelő-e?	*igen — nem*
35. Kereskedelmi levelezéshez ért-e?	magyar nyelven : *igen — nem* német nyelven *igen — nem* francia nyelven : *igen — nem* egyéb nyelven és pedig : .....

Az Összeírólívbe a feleletek tintával irandók be.

Ahol a feleletben *dőlt* szedésű szavak vannak előnyomtatva, ott a *megfelelő szó aláhúzásával* kell válaszolni.

Kérdés	Felelet
36. Résztvett-e átképző tanfolyamon és melyiken?	*nem* — *igen* és pedig: .....
37. Ha jelenleg főiskolai tanulmányokat folytat, melyik fakultásra (karra) vagy szakosztályra iratkozott be?	
38. Melyik évben fejezte be iskolai tanulmányait?	
39. Tanult-e valamilyen mesterséget?	
40. Ha volt már rendes állása (foglalkozása), hol volt utoljára állandóan (nem átmenetileg) alkalmazva, még pedig: *a)* kinél (munkaadó neve)?	
b) milyen minőségben volt alkalmazva (tüzetesen megjelölendő)?	
c) mennyi volt ott a keresete vagy fizetése egy hónapra pengőben kifejezve?	
41. Mikor szűnt meg ennél a munkaadójánál az alkalmazása?	.....év.....hó.....nap
42. Miért bocsátották el állásából?	*önként lépett ki* — *betegség vagy baleset miatt* — *létszámcsökkentés miatt* — *nyugdíjazás miatt* — egyéb okokból és pedig: .....
43. Ha betegség miatt lett munkanélküli, betegségéből mikor gyógyult fel és lett újra munkaképes?	.....év.....hó.....nap
44. Hány évi szolgálat után bocsátották el állásából?	
45. Hány havi felmondással bocsátották el állásából?	
46. Van-e nyugdíja vagy kegydíja s ha igen, milyen összegű?	*nincs* — *van* és pedig havi .....pengő.....fillér
47. Kapott-e végkielégítést?	*igen* — *nem*
48. Milyen összegű volt a végkielégítése?	.....P
49. Melyik évben kapta végkielégítését?	
50. Megvan-e még a végkielégítése?	*igen* — *nem* — *részben*
51. Mire fordította végkielégítését?	
52. Míg alkalmazva volt, fizetett-e nyugdíjjárulékot?	*igen* — *nem*
53. Miből élt munkanélküliségének tartama alatt?	
54. Ki tartotta el munkanélküliségének tartama alatt családját?	
55. Munkanélküliségének tartama alatt kapott-e pénzsegélyt érdekképviselettől (tisztviselőegyesülettől)?	*igen* — *nem* Ha *igen*: összesen.....pengő.....fillért

Az Összeírólvbe a feleletek tintával írandók be.

Ahol a feleletben *dőlt* szedésű szavak vannak előnyomtatva, ott a *megfelelő szó aláhúzásával* kell válaszolni.

Kérdés	Felelet
56. A számlálólap kitöltőjével közös háztartásban élő családtagok közül jelenleg hány családtagnak van keresete, jövedelme?	
a) Ez a kereset vagy jövedelem állandó vagy időleges (pl. rokkantjáradéka)?	*állandó — időleges*
b) Mennyi ez a kereset vagy jövedelem hetenkint vagy havonkint összesen?	Hetenkint ..... pengő ..... fillér Havonkint ..... pengő ..... fillér
57. Ha nős (férjezett), van-e önálló háztartása?	*van — nincs*
58. Ha nős (férjezett), volt-e önálló háztartása?	*volt — nem volt*
59. Ha nős (férjezett), együtt él jelenleg családjával?	*igen — nem*
60. Milyen pályákon működött eddig?	
61. Van-e jelenleg állandó vagy időszakos mellékfoglalkozása?	*van — nincs* *állandó — időszakos*
62. Milyen életpályán szeretne elhelyezkedni?	
63. Ha még nem volt állása: mivel foglalkozott, mióta iskolai tanulmányait befejezte?	
64. Hová fordult munkáért?	*munkaközvetítőhöz — munkaadószervezethez — egyes munkaadókhoz — újságban hirdetett* — egyéb helyre és pedig: .....
65. Tagja-e érdekképviseletnek vagy tisztviselőegyesületnek s ha igen melyiknek?	*nem — igen* és pedig: .....
66. Ha a kérdőívet nem a munkanélküli töltötte ki, az adatokat ő, vagy valamelyik hozzátartozója mondotta be?	*a munkanélküli — a hozzátartozója* és pedig: .....
67. Van-e valami megjegyezni valója s ha igen, mi az?	

Az Összeírólvbe a feleletek tintával írandók be.

Budapest, 192 ..... év ..... hó ..... nap.

.....
(aláírás)

Utasítás a „Számlálólap" kitöltésére.

1. Számlálólapot kell kitölteni mindazokról (akár férfiak, akár nők), akiknek a szellemi (magántisztviselői, köztisztviselői vagy egyéb értelmiségi) pályák körében 1928. január 29-én alkalmazásuk nem volt, de természetesen csak akkor, ha **egészségesek** (munkaképesek) voltak és **munkát kerestek.**

2. A számlálólap tiszta **olvasható kézirással és tintával** töltendő ki.

3. Minden kérdésre a valóságnak megfelelően, pontosan és lelkiismeretesen kell felelni.

4. Ahol a feleletben **dőlt** szedésű szavak vannak előnyomtatva, ott a megfelelő szó aláhúzásával kell válaszolni.

5. A feleletekben a pénzérték pengőben tüntetendő fel.

a felülvizsgáló aláírása

a számlálóbiztos aláírása

Mintegy 420 számlálójárást létesített a statisztikai hivatal a főváros területén és mindegyiket rendszerint egy-egy számlálóbiztos járta be. A területileg meg nem osztható, nehezen járható, vagy túlnépes járásokba azonban a szükséghez képest több számlálóbiztost küldtek ki.

Általános utaításképen minden olyan férfiről és nőről számlálólapot kellett kitölteni, akik a szellemi pályákon dolgoztak eddig, tehát magántisztviselői, köztisztviselői vagy egyéb értelmiségi pályákon váltak munkanélküliekké. Valamint azokról is, akik még eddig nem voltak ugyan alkalmazásban, de el akartak helyezkedni, azonban hiába kerestek munkaalkalmat. Vagyis mindazokat fel kellett venni, akik a szellemi pályákon kerestek munkát. De csak akkor, ha egészségesek voltak és nem betegség vagy egyéb munkaképtelenség akadályozta az elhelyezkedésüket.

Az összegyüjtött anyag külön felülvizsgálás és rostálás alá került. A feldolgozást a székesfővárosi statisztikai hivatal végezte és eredménye már az 1927. és 1928. évi évkönyvek anyagát gazdagítva, még a felvétel évében nyilvánosságra került. A 67 kérdőpontból álló számlálólap mintáját külön is bemutatjuk.

2. Az összeírt szellemi foglalkozású munkanélküliek megoszlása nem és foglalkozási csoportok szerint.

Két év adatait állítjuk egymás mellé, úgy próbálunk közelebb férkőzni ahhoz a nagyarányú munkanélküliséghez, amelynek szenvedő áldozatai közül 1926 decemberében 6509 és egy évvel később 1928 februárjában 7487 szellemi foglalkozású munkanélküli került Budapesten az összeírtak közé.

Főbb megoszlásukat az alábbi kép szemlélteti:

Megnevezés	Férfiak		Nők		Férfiak és nők együtt	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928
Alkalmazásban még nem volt ...	336	608	498	631	834	1.239
Köztisztviselő volt	442	652	559	672	1.001	1.324
Magántisztviselő volt	2.779	3.249	1.895	1.675	4.674	4.924
Összesen	**3.557**	**4.509**	**2.952**	**2.978**	**6.509**	**7.487**

Elsősorban az tűnik fel, hogy a szakszervezeti nyilvántartásokban mutatkozó csökkenés ellenére Budapesten 1928-ban 978-cal több volt a szellemi foglalkozású munkanélküli, mint egy évvel azelőtt. Még szembetűnőbb azonban, hogy *ez a növekedés jóformán csak a férfiaknál mutatkozik. A nőknél mindössze 26 főnyi az emelkedés.*

Pedig a nők ugyancsak magas számmal vannak képviselve. Hiszen 1926-ban az összes munkanélküliek 45·3%-a volt nő és még 1928-ban is

40% maradt az arányuk. Holott az 1920. évi népszámlálás szerint az összes értelmiséghez tartozó keresőknek csak körülbelül egyharmadrésze volt nő. *Különösen nagy a még alkalmazásban nem volt de munkát kereső nők száma.* Ebben a kategóriában a nők túlszárnyalják a férfiakat. Sőt 1926-ban csaknem kétszerannyian voltak. S ha 1928-ban 336-ról 498-ra gyarapodva utánuk nyomulnak a férfiak, a nők száma is 608-ról 631-re erősödik. *Mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy a munkanélküli férfiaknak több mint egyhetedrésze, a nőknek pedig közel egyötödrésze azokból került ki, akik még egyáltalán nem jutottak munkaalkalomhoz.* Hogy mennyire tekinthető tragikusnak ez a helyzet, azt a korviszonyok ismertetésénél élesebben látjuk meg. De már most meg kell említeni, hogy túlnyomórészük már befejezte a tanulmányait és 1926-ban csak 58 férfi és 6 nő, 1928-ban pedig 125 férfi és 9 nő tanult még tovább. Ebből pedig az is kitűnik, hogy 1928-ban főleg azért volt erősebb a férfiak emelkedése itt, mert mégegyszer annyi továbbtanuló került a munkanélküliek közé. Ám, ha soknak tűnik is fel az első állásért versenyzők aránya, a volt köztisztviselők munkát kereső 1324 főnyi tömege már nem látszik ilyen aggasztónak sőt feltünően kevés a nagyarányú létszámapasztáshoz mérten. Alighanem azért, mert a létszámredukció sok kényszernyugdíjazást vont maga után és a nyugdíjasok jórésze mégis ellátottnak tekintendő. Ezért az 1926. évi munkanélküli köztisztviselők között csak 66 férfi és 28 nő nyugdíjas szerepel. Viszont 1928-ban már 195 olyan nyugdíjas férfit és 59 olyan nyugdíjas nőt látunk, akik szeretnének munkához jutni. *Tehát a munkanélküli köztisztviselők számában bekövetkezett 323 főnyi emelkedésnek pontosan a felerészét az okozta, hogy 160-nál több állami nyugdíjas keresett új foglalkozást.* Nyugdíjuk ellenére munkára voltak utalva, hogy a létfenntartásukat biztosíthassák.

Minthogy pedig a volt köztisztviselők között a munkát kereső nők száma (672) annyira nagy, hogy meghaladja a férfiakét (652), ebből az is következik, hogy *az elbocsátott nők többsége azokból került ki, akik nyugdíjjogosultságot még nem szereztek.* De mert kereső munkára voltak utalva már akkor is, amikor állami szolgálatba léptek, munka után kellett hát nézniök akkor is, amikor válságosabb időkben kiszorultak onnan.

Még tanulságosabbak a magántisztviselők adatai. *Amíg a munkát kereső férfiak száma 2779-ről 3249-re emelkedett, addig a nőké 1895-ről 1675-re fogyott.* Egy év alatt tehát félezerrel nőtt a munkanélküli férfiak száma, de 200-zal csökkent a nőké. A magyarázata könnyű: *A képzettebb, több igényű és magasabb fizetésű férfiakat a takarékosság nevében leépítik, hogy igénytelenebb, olcsóbb női munkaerővel helyettesítsék őket.* S ha mégis olyan magas a munkát kereső nőtisztviselők száma, hogy az állásban levőkhöz viszonyítva a munkanélküliek között nagyobb az arányuk, a magántisztviselőnőknél ez a különbözet már nincs meg. Egyharmados részesedésük itt is akkora, mint a dolgozók között.

Tekintettel arra, hogy a magántisztviselőkből rekrutálódik a szellemi munkanélküliek kétharmadrésze, érdemes megnézni, hogy az egyes főbb csoportok szerint hogyan oszlik meg a számuk.

24. tábla. A munkanélküli magántisztviselők. 1926—1928.

Foglalkozási csoport	1926			1928		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Ipari tisztviselő	893	363	1.256	1.120	389	1.509
Kereskedelmi «	1.151	864	2.015	1.100	651	1.751
Biztosítási «	86	73	159	123	65	188
Közlekedési «	72	37	109	75	15	90
Hitelügyi «	407	311	718	443	202	645
Gazdasági «	59	3	62	116	6	122
Egyéb «	111	244	355	272	347	619
Összesen	**2.779**	**1.895**	**4.674**	**3.249**	**1.675**	**4.924**

A legtöbb munkanélküli tisztviselő a kereskedelmi pályákon vált állástalanná. Ami érthető is, mert itt csaknem mégegyszer annyi tisztviselő van foglalkoztatva, mint az iparban. S ha 2015-ről 1751-re javult is a számuk az előző évhez képest, ez *a javulás inkább csak a nőket juttatta álláshoz.* 1926-ban ugyanis 864, 1928-ban pedig 661 nő volt munka nélkül.

A második legnagyobb csoport az ipari tisztviselőké. Itt már mind a férfiakat, mind a nőket sujtotta a rosszabbodó helyzet. De amíg a munkanélküli férfiak száma 893-ról 1120-ra ugrott, tehát 37%-os a növekedés — *és ezzel túlnőtt a számuk még a munka nélkül álló kereskedelmi tisztviselőkön is* —, addig a munkanélküli ipari tisztviselőnők száma 363-ról 389-re emelkedett ugyan, de ez csak alig 8%-os romlás.

A hitelügyi csoport még tipikusabban mutatja ezt az átváltozást. A munkanélküli férfitisztviselők száma 407-ről 443-ra emelkedett. Viszont 1926-ban még 311 nőtisztviselő volt állás nélkül, 1928-ban már csak 202. *A férfiak leépítése tehát tovább folyt, de a mégis előforduló tisztviselőszükségletre nőket alkalmaztak.*

Ugyanilyen a helyzet a biztosítási szakmában. A munkanélküli férfiak aránya 50%-kal nőtt, a nőké 11%-kal csökkent.

A tisztviselői pályákon tehát már érvényesül a racionalizálás. A tanultabb, szakképzettebb férfiak helyét szerényebb igényű nőkkel töltik be. A megcsappant forgalom, a gyengébb üzletmenet, úgy látszik, elbírja ezt a cserét.

Ámbár a gyáriparban fokozódó termelést látunk.

A magyar gyáripar 1926-ban 2192, 1927-ben 2692, 1928-ban 2877 millió pengő értékű iparcikket állított elő. Ezt az örvendetes fejlődést természetesen csak nagyobbodó munkáslétszámmal sikerült elérni. Valóban 234.756-ról 272.568-ra emelkedett ezalatt az összes alkalmazottak létszáma.

Annál meglepőbb, hogy a tisztviselőlétszám nemcsak hogy nem tartott lépést ezzel a fejlődéssel, hanem épen ellenkezőleg, 19.647-ről 18.748-ra fogyott.

Ha pedig közelebbről is megnézzük ezt a létszámapasztást, ráakadunk fenti megállapításaink bizonyítékaira is. A gyáriparban alkalmazott férfitisztviselők létszáma ugyanis 1926-ban 15.396 főnyi volt, de 1928-ban már 13.966-ra apadt. *A gyárak tehát 3 év alatt 1430 férfitisztviselőt elbocsátottak.* De mert a nagyobbodó üzemi termelés mégsem bírt el ilyen nagyarányú leépítést, a takarékosság elvét úgy vitték keresztül, hogy nőket alkalmaztak az elbocsátottak helyére. Ezt igazolják azok a számok, amelyek szerint 1926-ban csak 4251 nőtisztviselő dolgozott a magyar gyárakban, de 1929-ben már 4782. *Vagyis ezalatt a három év alatt a gyárak 531-gyel több nőtisztviselőt foglalkoztattak.*

Budapestre vonatkozóan az 1928. évi adatok még nem állanak rendelkezésünkre, de az 1926. és 1927. évekre *megállapíthatjuk, hogy amíg a férfitisztviselők száma 8835-ről 8179-re fogyott, addig a nőtisztviselőké 2539-ről 2776-ra emelkedett.* Így megérthető az is, hogy amíg Budapesten az előállított iparcikkek értéke 1926-tól 1927-ig 936·7 millióról 1125·5 millióra emelkedett, tehát 300 millió pengővel nőtt, addig a tisztviselőfizetések évi végösszege egyetlen év alatt 3·3 millió pengőről 2·9 millióra csökkent. S hogy a nők előnyomulása bérlenyomó hatású is, azt az igazolja, hogy *1926-ban egy-egy férfitisztviselőre átlagban még 330 pengő jutott havonként, de 1927-ben már csak 300. Viszont egy-egy nőtisztviselő átlagban csak 180 pengőt kapott.*

Bizonyos azonban az is, hogy a *racionalizálás is átalakította a tisztviselők munkakörét.* Az irodai gépekkel átszerveződik az adminisztráció. A tanult, szakképzett tisztviselőt sokszor helyettesítheti betanított irodai munkás. *Csökken a tisztviselők pozíciója és a szellemi munka itt-ott egészen mechanikussá válik, amit a nők is elvégezhetnek.*

3. A munkanélküli tisztviselők kormegoszlása.

A munkaképesség elsősorban az életkortól függ. A zsenge, fejlődő gyermek még nem érett meg a termelő munkára s a kimerült, megrokkant agg már nem bírja az intenzívebb munkát. Szoros korhatárt mégis bajos vonni! Különösen a szellemi munkáknál, ahol a munka természete és az egyéni képességek mindig tágítják a határvonalat. S ha bizonyos is, hogy általánosságban a 15. és 60. életév közé esik az alkotás ideje s a közfelfogás is ezt az időszakot minősíti produktív kornak, mégis a korábban kezdők és nehezebb munkát végzők hamarább fáradnak és előbb dőlnek ki. S másképen oszlik meg a munkaképesség tartama a gyengébb fizikumú nőknél is, mint az edzettebb férfiaknál.

Nézzük hát meg, hogyan befolyásolta maga a természet a munkanélküliséget. Vagy talán helyesebben, milyen hatással volt a tisztviselők kora az elbocsátásokra és mennyiben akadályozta ez a későbbi elhelyezkedést.

25. A munkanélküliek kormegoszlása. 1926—1928.

Korcsoportok	Alkalmazásban még nem volt		Állás nélkül levő: köztisztviselő		Állás nélkül levő: magántisztviselő		Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állás nélkül levő: köztisztviselő		Állás nélkül levő: magántisztviselő		Összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban								százalékban							
								a) *Férfiak.*								
—20 éves	112	145	2	2	35	44	149	191	33·3	23·8	0·4	0·3	1·3	1·4	4·2	4·2
20—25 «	166	263	58	51	514	384	738	698	49·4	43·3	13·1	7·8	18·5	11·8	20·8	15·5
25—30 «	41	131	85	103	642	630	768	864	12·2	21·5	19·2	15·8	23·1	19·4	21·6	19·2
30—35 «	14	36	55	92	357	536	426	664	4·2	5·9	12·4	14·1	12·9	16·5	12·0	14·7
35—40 «	—	9	58	76	258	391	316	476	—	1·5	13·1	11·7	9·3	12·0	8·9	10·6
40—50 «	2	9	91	166	431	564	524	739	0·6	1·5	20·6	25·5	15·5	17·4	14·7	16·4
50—60 «	1	10	67	106	325	397	393	513	0·3	1·6	15·2	16·2	11·7	12·2	11·0	11·4
60—70 «	—	1	21	45	193	264	214	310	—	0·2	4·9	6·9	6·9	8·1	6·0	6·9
70— «	—	—	4	11	23	39	27	50	—	—	0·9	1·7	0·8	1·2	0·8	1·1
Ismeretlen	—	4	1	—	1	—	2	4	—	0·7	0·2	—	0·0	—	0·0	0·0
Összesen	336	608	442	652	2.779	3.249	3.557	4.509	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
								b) *Nők.*								
—20 éves	204	195	11	7	178	117	393	319	41·0	30·9	2·0	1·0	9·5	7·0	13·3	10·7
20—25 «	148	243	115	76	603	443	866	762	29·7	38·5	20·6	11·3	31·8	26·4	29·3	25·6
25—30 «	67	115	162	185	515	530	744	830	13·5	18·2	29·0	27·5	27·2	31·6	25·2	27·9
30—35 «	22	27	123	159	249	232	394	418	4·4	4·3	22·0	23·7	13·1	13·9	13·4	14·0
35—40 «	12	15	59	102	141	150	212	267	2·4	2·4	10·5	15·2	7·4	9·0	7·2	9·0
40—50 «	32	21	68	100	159	140	259	261	6·4	3·3	12·2	14·9	8·4	8·4	8·8	8·7
50—60 «	9	13	18	34	38	55	65	102	1·8	2·0	3·2	5·1	2·0	3·3	2·2	3·4
60—70 «	3	1	2	9	10	7	15	17	0·6	0·2	0·3	1·3	0·5	0·4	0·5	0·6
70— «	1	1	1	—	2	1	4	2	0·2	0·2	0·2	—	0·1	0·0	0·1	0·1
Ismeretlen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	498	631	559	672	1.895	1.675	2.952	2.978	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
								c) *Férfiak és nők együtt.*								
—20 éves	316	340	13	9	213	161	542	510	37·9	27·4	1·3	0·7	4·6	3·3	8·3	6·8
20—25 «	314	506	173	127	1.117	827	1.604	1.460	37·7	40·8	17·3	9·6	23·9	16·8	24·7	19·5
25—30 «	108	246	247	288	1.157	1.160	1.512	1.694	12·9	19·9	24·7	21·8	24·8	23·5	23·2	22·6
30—35 «	36	63	178	251	606	768	820	1.082	4·3	5·1	17·8	18·9	13·0	15·6	12·6	14·4
35—40 «	12	24	117	178	399	541	528	743	1·6	1·9	11·7	13·4	8·5	11·0	8·1	9·9
40—50 «	34	30	159	266	590	704	783	1.000	4·1	2·4	15·9	20·1	12·6	14·3	12·0	13·4
50—60 «	10	23	85	140	363	452	458	615	1·2	1·9	8·5	10·6	7·8	9·2	7·1	8·2
60—70 «	3	2	23	54	203	271	229	327	0·3	0·2	2·3	4·1	4·3	5·5	3·5	4·4
70— «	1	1	5	11	25	40	31	52	0·0	0·1	0·5	0·8	0·5	0·8	0·5	0·7
Ismeretlen	—	4	1	—	1	—	2	4	—	0·3	0·0	—	0·0	—	0·0	0·1
Összesen	834	1.239	1.001	1.324	4.674	4.924	6.509	7.487	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Adataink szerint 1926-ban is és 1928-ban is *a 20—40 évesekből toborzódik a munkanélküliek kétharmadrésze. Tehát a legproduktívabb korban levőké a legszomorúbb többség.* Azoké, akik töretlen munkaképességük teljes egészét tudnák a munka oltárán áldozni — azok torlódnak legsűrűbb tömegekben a bezárt ajtók előtt. 1926-ban 68·6, 1928-ban 66·4% volt az arányuk. Az eltérés tehát alig számottevő. *És nem nagy a különbség a 40—60 évesek között sem, akik mindkét évben körülbelül egyötödét képviselték az összes munkanélkülieknek.* Az irányzat mégis fölfelé ível. Az idősebbek aránya növekszik. 1926-ban csak 19·1% volt az arányuk, 1928-ban már 21·6%. Még jobban kidomborodik ez a *60 éven felülieknél, ahol 4%-ról 5·2%-ra erősödött a reménytelenek tábora.* A 20 éven aluliak aránya már csökkenő. 8·3-ről 6·8%-ra szállt le! Az első ízben munkát hajszolók duzzasztják ilyen nagyra.

Számainak értékét azonban csak akkor becsülhetjük meg, ha van olyan mértékünk, amivel hasonlíthatunk.

Több mód kínálkozik az összevetésre. Rendelkezésünkre áll a fővárosi statisztikai hivatal 1925. évi felvétele, amikor 52.903 magántisztviselő személyi adatai kerültek feldolgozásra. Ugyancsak a fővárosi statisztikai hivatal gyüjtötte össze 1928-ban a magántisztviselők szociális és gazdasági viszonyaira vonatkozó adatokat. De alkalmunk van a Magántisztviselők Szövetsége tagjainak a korösszetételét is tanulmányozni.

Állítsuk hát egymás mellé valamennyit:

26. tábla. A magántisztviselők és a munkanélküliek korviszonyai.

Korévek	Száz állásban levő tisztviselő közül			Száz munkanélküli szellemi foglalkozású közül	
	1925-ben	1928-ban	a Magántisztviselők Szövetségének 1928. évi adatai szerint	1926-ban	1928-ban
	a fővárosi stat. hivatal adatgyüjtése szerint				
—20 éves	5·3	3·9	6·2	8·3	6·8
20—40 «	65·4	64·3	67·5	68·6	66·4
40—60 «	24·3	26·6	22·3	19·1	21·6
60-on felül	4·4	3·5	4·0	4·0	5·1
Ismeretlen	0·6	1·7	0·0	0·0	0·1
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Számottevő eltérések alig mutatkoznak és *különösen a Magántisztviselők Szövetségének az adatai egyeznek a munkanélküliekével.* Ez azonban könnyen érthető. A fiatalok özönlenek nagyobb tömegekben a Szövetségbe. Túlnyomórészt csak azért, mert munkanélküliek és az állásközvetítő vonzza őket. Mégis *megfigyelhető, hogy a 20—40 évesek aránya a munkanélküliek között a legerősebb.* De feltűnő, hogy a 40—60 évesek nincsenek olyan többségben a munkanélküliek között, mint ahogy az természetszerűleg következnék. Bár a 60 éven felülieknél 1928-ban már jelentkezik a többlet.

Ez a kép azonban még nem mutatja tisztán a korviszonyokat. Elhomályosítja rajzunk tisztaságát a férfiak és nők egyesített aránya. Főleg pedig az, hogy együttesen szerepelnek a túlnyomórészben fiatalabbakból álló első álláskeresők és az állástalanná vált köztisztviselők is, akik inkább az idősebb évjáratokból valók.

El kell hát különítenünk a férfiakat a nőktől és külön-külön kategóriák szerint vizsgálhatjuk csak rendre a korviszonyaikat. Először a magántisztviselőket vesszük sorra. Minthogy az 1925. évi adatok nincsenek szétbontva nemek szerint, ezért helyettük az 1920. évi népszámlálásból az ipari és kereskedelmi tisztviselők adatait állítottuk be.

27. tábla. A magántisztviselők korösszetétele százalékokban.

Korévek	Az 1920. évi népszámlálás szerint		Az 1928. évi fővárosi stat. hiv. felvétel szerint	A Magántisztviselők Szövetsége 1928. évi adatai	A munkanélküli magántisztviselők	
	ipari	kereskedelmi			1926	1928
	tisztviselők				évi adatai szerint	
			a) *Férfiak.*			
—20 éves	4·3	6·3	2·0	2·5	1·3	1·4
20—40 «	57·3	61·4	58·6	59·3	63·8	59·7
40—60 «	33·0	27·1	33·2	31·8	27·2	29·6
60-on felüli	5·4	5·2	4·7	6·4	7·7	9·3
Ismeretlen	—	—	1·5	—	—	—
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
			b) *Nők.*			
—20 éves	21·6	24·9	9·0	11·9	9·5	7·0
20—40 «	71·4	69·4	78·9	80·2	79·5	80·9
40—60 «	6·7	5·4	9·2	7·6	10·4	11·7
60-on felüli	0·3	0·3	0·4	0·3	0·6	0·4
Ismeretlen	—	—	2·5	—	—	—
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Itt már élesen kidomborodik az a választóvonal, amely két különálló táborra osztja a férfiak és nők seregét. De tisztán látjuk azt is, hogy *a fiatal nők tömege növeli túlnagyra a 20 éven aluli munkakeresők csapatát. Ezer munkanélküli férfi közül csak 13—14 ilyen fiatalkorú akad. Ezer nő közül hatszorhétszer annyi.* Ezer munkanélküli magántisztviselő férfi között körülbelül 600 a 20—40 éves, ezer munkát kereső magántisztviselőnő között 800 az ilyen korú. Ezenfelül azonban minél magasabbak a korévek, annál jobban ritkul a munkát kereső nők száma, de annál szomorúbbra bővül a férfiak csapata. Ezer állásnélküli nőtisztviselő között 1928-ban 117 volt 40—60 éves, ezer férfitisztviselő közül már harmadfélszer annyi: 296. Még feljebb haladva, a hatvanadik életéven túl ezer nő közül már csak 4 akadt olyan, aki még munkát keresett. *Annál megdöbbentőbb, hogy a férfiak sorában még csaknem 100 volt olyan, akinek aggastyán korában is, egy munkában töltött élet terhével*

a vállán, ott kellett szorongani a fiatalok, az erősek között, hogy velük együtt meghasonlott lélekkel napról-napra csüggedtebben kezdjék egyre meddőbbé váló álláshajszájukat.

Pontosan 360 férfi és 19 nő volt túl a hatvanon, sőt 50 férfi és 2 nő már a hetvenedik életévét is végigküzdötte, de a szükség kényszerítő ereje még mindig odalökte, ahol 2978 nő és 4509 férfi fiatalabb korban, erőteljesen is hiába próbálkozott sokszor kétségbeejtő versengéssel kenyeretadó munkát szerezni.

Ugyan milyen kilátása lehetett ennek a 400 törődött testű aggnak, hogy helyet foglalhat majd az élet terített asztalánál? Ahol a produktív munka adhat csak terítékre jogot. Hiszen 2702 férfi és 2277 nő 20—40 éves korában is hiába kopogtatott. Csak »megtelt« táblát talált.

Munkanélkülinek sok, nagyon sok ez a közel 400 hatvan évesnél idősebb elesett ember, akik a tisztviselői pályákon váltak hajótörötekké. De ha arra gondolunk, hogy az újabban alkotott rokkant- és aggkori biztosítási törvény is csak 65-ik életévben gondoskodik majd róluk, akkor úgy látjuk, hogy kevés, nagyon kevés éri csak meg ezt a kort. A nagy többség előbb tér örök pihenőre. Előbb őrlődik fel a munka robotjában.

Azok közül, akik még nem voltak állásban, a fiatalokké a többség. És itt a nők vezetnek abszolút számukkal is, arányukkal is. 1928-ban 608 férfi közül 145 (23·8%), 631 nő közül 195 (30·9%) még nem volt 20 éves. Sőt 1 fiú és 6 leány már 15 éves kora előtt munkanélkülinek vallotta magát, mert nem sikerült még elhelyezkednie. Ha a 263 főnyi húsz-huszonötéves férfit és 243 ilyen korú nőt együtt nézzük meg, akkor *a férfiak 67·1%-a és a nőknek 69·4%-a között már nincsen nagyobb különbség.*

Annál súlyosabb egyéni tragédiák kiáltanak segítségért a 25—40 évesek közül, ahol 176 férfinek és 157 nőnek még egyetlen egyszer sem sikerült kereső állásba jutni. Bizonyosan sokan vannak köztük olyanok, akik a szabad pályákról zuhantak alá, hogy eddigi önálló exisztenciájuk összeomlása után az alkalmazottak vékonyka karéj kenyere biztosítsa létfenntartásukat. *És még elszomorítóbb, hogy 20 férfi és 36 nő 40 éves életkorának a betöltése után próbálkozott először állást vállalni.* De mert itt szerepelnek a munkanélküli szellemi munkások között, hát hiábavaló volt a kísérletezésük. 11 férfi és 15 nő már 50 éves is elmúlt, sőt 1 férfi és 2 nő túl volt a hatvanon is, de mostoha sorsuk mégis utolérte őket. Az élet taposó malma túltelt az előbb érkezőkkel. Már nem tudtak bejutni.

Az állásnélküli köztisztviselők között kevés a fiatal. Mindössze 2 férfi és 7 nő volt olyan, aki 20 éves sem volt még, de már végigjárta az elbocsátást követő kietlen utakat. S ha általában feltűnően kevés is a munkanélküliek közé 1928-ban került 652 férfi és 672 nő, mégis túlnagy közöttük a 20—40 évesek száma. *Pontosan 322 férfi (49·4%) és 522 nő (77·7%) a legproduktívabb korban volt, amikor az állami szolgálatban fölöslegessé válva a szabad pályákat*

árasztották el sikertelen ajánlkozásaikkal. Különösen feltűnik azonban, hogy 1926-ban az állást kereső, 40 éven felüli volt köztisztviselő férfiaknak 41·6%-a volt munkakereső, de 1928-ban már több, mint a felerészük (50·3%) ilyen korban futkosott állás után. Még a nőknél is 89-ről 143-ra növekedett az idősebb munkanélküliek száma.

Rendelkezésünkre áll a munkanélküli tisztviselőkről a Németországban 1925 július havában készült felvétel eredménye is. Ha ezt összehasonlítjuk a fővárosi adatokkal, az alábbi képet kapjuk.

28. tábla. A munkanélküli német magántisztviselők korviszonyai.

Korévek	Száz munkanélküli tisztviselő közül volt					
	Németországban 1925-ben			Budapesten 1928-ban		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
—20 éves	8·4	18·5	10·3	4·2	10·7	6·8
20—30 «	40·2	47·8	41·7	34·7	53·5	42·1
30—40 «	21·7	20·1	21·4	25·3	23·0	24·3
40—50 «	14·8	9·8	13·8	16·4	8·7	13·4
50—60 «	10·3	3·2	8·9	11·4	3·4	8·2
60-on felül	4·4	0·4	3·7	8·0	0·7	5·1
Ismeretlen	0·2	0·2	0·2	—	—	0·1
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Jellemző módon csaknem azonos vonalon, párhuzamosan haladnak a munkanélküli férfi- és nőtisztviselők egyesített arányát feltüntető számok a 20—60 évesek között.

A 20—30 évesek aránya Németországban 41·7%, Budapesten 42·1%. Kevés az eltérés a 30—40 évesek 21·4, illetve 24·3%-a között is. És csaknem pontosan egyez a 40—50 évesek 13·8, illetve 13·4%-os képviselete is. Sőt lényegtelen az eltérés az 50—60 évesek 8·9 és 8·2%-os aránya között is. *De már a 60 éven felülieknél mienk a kétes értékű elsőség. A budapesti 5·1% itt feleannyival több, mint a németországi 3·7%-os arány.*

Viszont a fiatalok között Németországban súlyosabb a helyzet. Ott 10·3% volt a 20 éven aluliak aránya a budapesti 6·8%-kal szemben. És ez a többlet a férfiaknál pontosan kétszeres. De nem sokkal kisebb a nőknél sem.

Adataink tisztán mutatják, hogy Németországban a 30 éven aluli férfiak 48·6%-a, míg nálunk 38·9% van munka nélkül. És az egyensúly csak úgy áll helyre, hogy ott 30 éven felül a férfiaknál minden kategóriában kevesebb a munkanélküli, mint nálunk. *Száz munkanélküli férfitisztviselő közül ott csak 29·7 a 40 évesnél idősebb — Budapesten azonban 35·8% ez az arány.*

A nők munkakészsége azonban Németországban is olyan nagy, mint nálunk. A 20 éven aluli munkát kereső nők ott 18·5%-ot értek el, nálunk csak 10·7% ez az arány. De a 30 éven aluliak összes számánál már elsimulnak az ellentétek. A németországi 66·3%-kal szemben nálunk is 64·2% az arány.

A munkát kereső fiatal nők túltengő arányának a magyarázatát főképen abban kell keresnünk, hogy kisebb iskolai végzettségük korábban teszi őket alkalmassá a kereső pályákra, mint a hosszabb ideig tanuló fiúkat. De érvényesül a nőtöbblet természetes következménye is. Különösen Budapesten, ahol 1000 férfire átlagban 1192 nő esik, de a 16—30 éves korúak között 135.884 férfi mellett 173.790 nő van. Tehát ezer férfire 1278 ilyen korú nő jut. *A megnehezült férjhezmenési lehetőség is kereső pályára utalja tehát őket. S mert az átalakuló irodai munkakör kevesebb szakképzettséget kíván, hamarább el is helyezkedhetnek.*

4. A munkanélküliek vallási viszonyai.

Az összeírt szellemi foglalkozású munkanélküliek demográfiai adatai között vallási megoszlásuk is szerepel. Sűrűn visszatérő, sokat vitatott probléma kerül itt előtérbe. Ezért kimerítőbben tárgyaljuk és teljes részletességgel, az arányszámok feltüntetésével szemléltetjük ezt a kérdést.

Ha a munkanélküli férfiak és nők együttes számából vonnánk következtetést, azt kellene megállapítanunk, hogy mint Budapest népességében, úgy itt is a római katolikusok vannak többségben. Legalább is ezt mutatja az 1928. évi 48·3%-os arányuk. Minthogy pedig Budapesten a 15 éven felüli népességnek az 58·3%-a római katolikus, tehát még kedvező is arányuk a munkanélküliek között.

A reformátusoknál alig mutatkozik eltérés. A főváros népességében elfoglalt 10·9% helyett itt 10·5%-kal szerepelnek. Az ágostai hitvallású evangélikusoké már súlyosabb, mert 4·9% helyett a munkanélküliek között 5·2 % a részesedésük. Látszólag az izraeliták aránya a legkedvezőtlenebb. Száz 15 éven felüli budapesti lakos közül ugyanis 23·6 az izraelita, viszont száz szellemi foglalkozású munkanélküli között 1928-ban 32·8 izraelität találtunk.

Ezt mutatják tehát *első látszatra* azok a számok, amelyek szerint 7487 munkanélküli közül 3616 római katolikus, 2454 izraelita vallású volt, 391-en az ágostai hitvallású evangélikus és 785-en a református hitfelekezethez tartoztak.

Csakhogy ezek az adatok ilyen viszonylatban hamis képet mutatnak.

Még ha el is fogadnók alapul a 15 éven felüli népességhez való hasonlítást, akkor is meg kell különböztetnünk a férfiak és nők eltérő számarányát. Amíg ugyanis a római katolikus férfiak 55·7%-os budapesti aránya a munkanélküli férfiak között csak 42·4%, addig a nőknél már nincs ilyen erős ellentét. Száz 15 éven felüli budapesti nő között ugyanis 60·7 a római katolikus vallású és 100 munkanélküli szellemi foglalkozású nő között is majdnem épen ennyi: 57·3.

29. tábla. A munkanélküliek vallási viszonyai. 1926—1928.

Hitfelekezetek	Alkalmazásban még nem volt		Állás nélkül levő				Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állás nélkül levő				Összesen	
			köztisztviselő		magántisztviselő						köztisztviselő		magántisztviselő			
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban								százalékban							
							a) *Férfiak.*									
Római katolikus	204	396	289	430	1.101	1.084	1.594	1.910	60·7	65·2	65·4	65·9	39·6	33·4	44·8	42·4
Görög katolikus	3	5	7	7	20	16	30	28	0·9	0·8	1·4	1·1	0·7	0·5	0·9	0·6
Görög keleti	3	3	2	5	4	10	9	18	0·9	0·5	0·5	0·7	0·1	0·3	0·3	0·4
Ágostai evangélikus	26	33	30	37	143	140	199	210	7·7	5·4	6·8	5·7	5·1	4·3	5·6	4·7
Református	44	76	67	108	255	319	366	503	13·1	12·5	15·2	16·6	9·2	9·8	10·3	11·2
Unitárius	1	2	6	3	4	15	11	20	0·3	0·3	1·4	0·5	0·2	0·5	0·3	0·4
Izraelita	53	90	40	62	1.242	1.519	1.335	1.671	15·8	14·8	9·1	9·5	44·7	46·7	37·5	37·1
Egyéb	—	—	1	—	2	133	3	133	—	—	0·2	—	0·1	4·1	0·0	2·9
Felekezeten kívüli	1	—	—	—	7	4	8	4	0·3	—	—	—	0·3	0·1	0·3	0·1
Ismeretlen	1	3	—	—	1	9	2	12	0·3	0·5	0·0	—	0·0	0·3	0·0	0·2
Összesen	**336**	**608**	**442**	**652**	**2.779**	**3.249**	**3.557**	**4.509**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
							b) *Nők.*									
Római katolikus	320	383	392	461	969	862	1.681	1.706	64·3	60·7	70·1	68·6	51·1	51·5	56·9	57·3
Görög katolikus	4	2	2	2	10	6	16	10	0·8	0·3	0·4	0·3	0·5	0·4	0·5	0·3
Görög keleti	1	1	1	2	5	1	7	4	0·2	0·1	0·2	0·3	0·3	0·0	0·3	0·1
Ágostai evangélikus	40	44	29	41	65	96	134	181	8·0	7·0	5·2	6·1	3·4	5·7	4·5	6·1
Református	56	75	74	88	134	119	264	282	11·3	11·9	13·2	13·2	7·1	7·1	8·9	9·5
Unitárius	1	1	2	1	3	4	6	6	0·2	0·1	0·4	0·1	0·2	0·3	0·2	0·2
Izraelita	75	124	58	74	703	585	836	783	15·1	19·7	10·4	11·0	37·1	34·9	28·3	26·3
Egyéb	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	0·1	—	0·1	0·0
Felekezeten kívüli	1	—	1	1	—	—	2	1	0·1	—	0·1	0·1	—	—	0·1	0·0
Ismeretlen	—	1	—	2	4	2	4	5	—	0·2	—	0·3	0·2	0·1	0·2	0·2
Összesen	**498**	**631**	**559**	**672**	**1.895**	**1.675**	**2.952**	**2.978**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
							c) *Férfiak és nők együtt.*									
Római katolikus	524	779	681	891	2.070	1.946	3.275	3.616	62·8	62·8	68·1	67·3	44·3	39·5	50·3	48·3
Görög katolikus	7	7	9	9	30	22	46	38	0·9	0·6	0·9	0·7	0·6	0·5	0·7	0·5
Görög keleti	4	4	3	7	9	11	16	22	0·5	0·3	0·3	0·5	0·2	0·2	0·2	0·3
Ágostai evangélikus	66	77	59	78	208	236	333	391	7·9	6·2	5·9	5·9	4·4	4·8	5·1	5·2
Református	100	151	141	196	389	438	630	785	12·0	12·2	14·0	14·8	8·3	8·9	9·7	10·5
Unitárius	2	3	8	4	7	19	17	26	0·2	0·2	0·8	0·3	0·2	0·4	0·3	0·3
Izraelita	128	214	98	136	1.945	2.104	2.171	2.454	15·4	17·4	9·8	10·3	41·6	42·7	33·4	32·8
Egyéb	—	—	1	—	4	133	5	133	0·0	—	0·1	0·0	0·1	2·7	0·1	1·8
Felekezeten kívüli	2	—	1	1	7	4	10	5	0·2	—	0·1	0·1	0·2	0·1	0·1	0·1
Ismeretlen	1	4	—	2	5	11	6	17	0·1	0·3	—	0·1	0·1	0·2	0·1	0·2
Összesen	**834**	**1.239**	**1.001**	**1.324**	**4.674**	**4.924**	**6.509**	**7.487**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a munkanélküliek tábora erősen heterogén elemekből tömörült. Ezért hármas tagozódásuk háromféle összehasonlítást kíván. Hiszen tulajdonképen csak azokat lehet a főváros osztatlan népességének hitfelekezetek szerinti arányához mérni, akik még nem voltak alkalmazásban. Mert ezek valóban az egész népességből igyekeznek a szellemi pályák felé. A többiek már meghatározott társadalmi osztálynak voltak a tagjai. Egyrészük ugyanis, mint köztisztviselő volt alkalmazva. Másrészük a magántisztviselők közül csúszott a szellemi proletariátus tömegei közé!

Nézzük hát elsősorban azokat, akik még nem voltak alkalmazásban. Ezeknek az arányát Budapest 15 éven felüli népességéhez mérjük.

30. tábla. Az alkalmazásban még nem volt munkanélküliek vallási viszonyai 1928-ban.

Hitfelekezet	Száz alkalmazásban még nem állott munkanélküli közül			Száz 15 éven felüli budapesti lakos közül		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Róm. katolikus	65·2	60·7	62·8	55·7	60·0	58·5
Református	12·5	11·9	12·2	11·7	10·3	10·9
Ág. evangélikus	5·4	7·0	6·2	5·2	4·8	4·9
Izraelita	14·8	19·7	17·4	25·0	22·3	23·6

Nagyobb eltéréseket csak a római katolikusoknál és az izraelitáknál találunk. Itt is inkább csak a férfiaknál. *A katolikusok aránya a munkanélküli férfiak között 17%-kal nagyobb, mint a főváros népességében. Az izraelitáké viszont 40%-kal alacsonyabb.* Azért-e, mert a katolikusok nagyobb tömegekben igyekeznek most a tiszviselői pályák felé, vagy azért, mert az izraeliták inkább más gyakorlati pályákon próbálják a boldogulásukat keresni, bajos eldönteni. Az elhelyezkedést nem találó 396 római katolikus és 90 izraelita vallású férfi munkakereső még az összeírt munkanélkülieknek is csak egytizenhatod részét képviseli: ezek az alacsony számok komolyabb következtetések levonására csak akkor lennének alkalmasak, ha a többi kategóriában is így alakulna a helyzet.

31. tábla. Az állásnélküli köztisztviselők vallási megoszlása 1928-ban.

Hitfelekezet	Száz állásnélküli			Száz állásban levő		
	köztisztviselő közül					
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Római katolikus	65·9	68·6	67·3	68·0	76·5	70·4
Ág. hitv. ev.	5·7	6·1	5·9	8·3	6·8	7·8
Református	16·6	13·2	14·8	15·5	10·6	14·1
Izraelita	9·5	11·0	10·3	5·3	4·8	5·2

Pedig a volt köztisztviselők megoszlása már egészen másféle képet mutat. Itt összehasonlítási alapul az aktív köztisztviselők vallási megoszlását vesszük a székesfővárosi statisztikai hivatal 1928. évi felvétele szerint.

A római katolikus munkanélküliek aránya itt már egészen megközelíti az állásban maradtakét. Csak a nőknél mutatkozik kisebb javulás. Alacsonyabb ugyanis a munkát keresők aránya, mint az állásban levőké. Még kedvezőbb a helyzet az evangélikusoknál. Különösen a férfiak között. A reformátusoknál már homályosabb árnyék van. De a különbség jelentéktelen. *Viszont az izraelitáknál olyan sötét a kép, hogy épen mégegyszer akkora azoknak az aránya, akik mint volt köztisztviselők munka nélkül állnak, mint az izraelita vallású aktív köztisztviselőké.* Feltűnően magas az elbocsátott izraelita köztisztviselőnők arányszáma. Harmadfélszer akkora, mint a tényleges szolgálatban maradtaké. Abszolút számokban ez mégsem több 74 munkanélkülinél. Aminthogy mindössze 136 izraelita vallású munkakereső van az 1324 állásnélküli köztisztviselő között.

Érdemes megállapítani, hogy egy év alatt 323 főnyi emelkedés történt itt. Ebből 200 a római katolikusokra esik, ahol 430 férfival szemben 461 nő van állás nélkül. A reformátusoknál is szaporodtak a munkanélküliek 55 fővel. De itt a férfiaké a többség. 108 állásnélküli volt köztisztviselővel szemben 88 nőtiszviselő került a munkanélküliek közé.

Legjellemzőbb a munkanélküli magántisztviselők vallási megoszlása. Itt két összehasonlító táblát rajzoltunk. Az elsőn a férfiakat és nőket együttesen mutatjuk be. De külön-külön az ipari és kereskedelmi tiszviselők csoportjait. Ezekre vonatkozólag ugyanis rendelkezésre állanak az 1920. évi népszámlálás adatai is.

32. tábla. A munkanélküli ipari és kereskedelmi tisztviselők vallási megoszlása.

Hitfelekezet	Száz			
	munkanélküli		állásban levő	
	ipari	kereskedelmi	ipari	kereskedelmi
	tisztviselő közül volt			
Római katolikus	42·6	37·2	45·5	38·8
Ág. hitv. ev.	5·5	4·9	6·7	5·2
Református	8·9	6·7	7·6	8·5
Izraelita	42·3	50·1	39·1	46·4

Bizonyos ugyan, hogy a népszámlálás 1920. évi adatai ma már túlhaladottak és az országos adatok kevésbé alkalmasak a fővárosiakkal való egybevetésre. Ezért bővebb kommentárt nem is fűzünk hozzájuk. Mégis a számok egybevetése azt mutatja, hogy az izraeliták és a reformátusok aránya a munkanélküliek között felfelé tolódott, míg a római katolikusoké és evangélikusoké valamivel kedvezőbb.

De feltűnik az is, hogy a munkanélküli kereskedelmi tisztviselők között az izraelitáké az abszolut többség. Ez pedig olyan frappáns arány, hogy külön megemlítést kíván.

Még tanulságosabb eredményre jutunk, ha a férfiakat és nőket külünkülön tanulmányozzuk. Itt már mind a munkanélküliekre, mind az állásban levőkre *az 1928. évi legújabb adatokat használhatjuk fel*. A magántisztviselők szociális és gazdasági viszonyairól a székesfővárosi statisztikai hivatal olyan gazdag adatokat gyüjtött össze, amelyek kitűnő forrásul szolgálhatnak a kutatás számára.

33. tábla. A munkanélküli magántisztviselők vallási viszonyai.

Hitfelekezet	Száz					
	munkanélküli			állásban levő		
	magántisztviselő közül					
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Római katolikus	33·4	51·5	39·5	38·4	45·6	40·3
Ág. hitv. ev.	4·3	5·7	4·8	6·9	4·9	6·9
Református	9·8	7·1	8·9	7·6	6·1	7·3
Izraelita	46·7	34·9	42·7	45·7	42·7	44·8

Minthogy a szellemi munkanélküliek zöme magántisztviselő, ezek az adatok már fokozottabb figyelmet érdemelnek. Rámutathatnak arra, hogy *mennyiben állhatják meg helyüket azok a szállongó hírek, hogy az izraelita munkanélküliek aránya túl alacsony az állásban levő magántisztviselőkhöz képest?*

Adataink ezt nem igazolják. Bár az *bizonyos, hogy mind az állásban levők, mind a munkanélküliek között az izraelitáké a többség.* Ha nem is abszolút ez a többség. Mégis, ha a férfiak és nők együttes számait vizsgáljuk, az tűnik ki, hogy ezer állásban levő magántisztviselő közül 448 az izraelita vallású, ezer állást kereső, elbocsátott magántisztviselő között pedig 427 izraelita van. *A munkanélküiek között tehát csak egy árnyalattal kedvezőbb az arányuk.*

Ha azonban ezt a kérdést is közelebbről vesszük szemügyre, hamar kiderül, hogy *tulajdonképen csak a munkanélküli izraelita nőtisztviselők aránya a jobb.* Az állásban levők 42·7%-a helyett ugyanis csak 34·9%-kal szerepelnek az álláskeresők között. *De a férfiak aránya már kedvezőtlenebb. Ezer állásban levő férfitisztviselő között ugyanis 457 az izraelita, míg a munkanélküliek között 467 ez az arányszám.*

Különösen tanulságos módon alakul itt a *római katolikusok* megoszlása. Az aktív magántisztviselők között jóval alacsonyabb a számuk a népességben elfoglalt arányuknál. Mindössze 38·4%-os a részvételük. A munkanélküliek között még ennél is kevesebben vannak: *33·4%-os részesedésük azt mutatja, hogy nem is igyekeznek erősebben a magántisztviselői pályák felé.*

Épen ellenkező kép bontakozik ki a nőknél. Már az állásban levők között is láthatóan magasabb a 45·6%-os képviseletük, mint a férfiaké. De még szembetűnőbb a többségük az állástkeresők között. Itt már 51·5%-os a római katolikusok munkanélküli nőtiszviselők aránya. *Nemcsak jóval nagyobb tehát az állásban levők arányánál, hanem abszolút többségük is van a többi hitfelekezetek között.*

Ez pedig azt jelenti, hogy 1675 munkanélküli magántisztviselőnő között 862 a római katolikus vallású. 1926-hoz képest mégis apadás látszik. Akkor 969 volt a számuk. Arányszámokban azonban most erősebb a részesedésük.

Kedvezőbben alakul a munkanélküliség az ágostai hitvallású evangélikusoknál. Ezer állásban levő között 69, ezer munkanélküli közül 48 tartozott ehhez a hitfelekezethez. S ha számuk nem is éri el a 250-et, mégis a férfiak között — épen úgy, mint a római katolikusoknál — jóval kisebb a munkát keresők aránya, mint a nőknél.

A reformátusoknál viszont épen úgy, mint az izraelitáknál, a munkanélküliség aránya a nagyobb. De itt már mind a férfiaknál, mind a nőknél, megfigyelhető ez a plusz. *Ezer állásban levő magántisztviselő között 76 férfi és 61 nő követi Calvin hitét. Ezer munkanélküli magántisztviselő közül már 98 férfi és 71 nő tartozik a református vallás hívői közé.*

Hiába vesztette el vonzóerejét a magántiszviselői állás. Hiszen a szerény megélhetésnél többet máskor is alig biztosított. Most az örök bizonytalanság köde borul föléje. Sorra remegnek, inognak a legszilárdabbnak hitt vállalatok, és mégis túlerős az érte törekvők serege, de *a felekezeti megoszlás arányát inkább a többi életpályák korlátai határozzák meg.*

5. A munkanélküliek családi állapota.

Eddigi rendszerünkhöz híven most is hármas tagozódásban mutatjuk be az összeírtak családi állapotát.

Azok a határvonalak, amelyek eddig elválasztották az egyes kategóriákat, most élesebbek. Különösen a *még alkalmazáshoz nem jutók* családi állapota tér el a többiekétől. De ez természetes is. *Túlnyomórészben fiatal, az iskola padjait alig elhagyottak tömörülnek nagyobb arányokban közöttük.* A nőtleneké és hajadonoké tehát az elhatározó többség. A férfiak több, mint 90%-a nőtlen, a nőknek 87%-a hajadon. De még az idősebbeknél is feltűnik, különösen a nőknél, hogy milyen kevés közöttük a házasok száma.

Az utolsó év alatt 834-ről 1239-re nőtt meg az első alkalmazást keresők száma. De ebből a 405 főnyi növekedésből 373 a nőtlenek és hajadonok számát szaporítja. S noha 1928-ban 631 nő közül 436 már elmult 20 éves és 193 idősebb volt 25 évesnél, mégis közöttük mindössze 41 csak a házas, 17 az özvegy és 22 az elvált.

34. tábla. A munkanélküliek családi állapota. 1926—1928.

Családi állapot	Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli köztisztviselő		Állásnélküli magántisztviselő		Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli köztisztviselő		Állásnélküli magántisztviselő		Összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban								százalékban							
	a) *Férfiak.*															
Nőtlen	326	554	180	212	1.202	1.444	1.708	2.210	97·0	91·1	40·7	32·5	43·2	44·4	48·0	49·0
Nős	8	39	238	390	1.452	1.627	1.698	2.056	2·4	6·4	53·8	59·8	52·3	50·1	47·8	45·6
Özvegy	—	1	6	17	41	59	47	77	—	0·2	1·4	2·6	1·5	1·8	1·3	1·7
Törvényesen elvált	2	5	18	30	76	104	96	139	0·6	0·8	4·1	4·6	2·7	3·2	2·7	3·1
Ismeretlen	—	9	—	3	8	15	8	27	—	1·5	—	0·5	0·3	0·5	0·2	0·6
Összesen	**336**	**608**	**442**	**652**	**2.779**	**3.249**	**3.557**	**4.509**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	b) *Nők.*															
Hajadon	406	551	359	360	1.424	1.138	2.189	2.049	81·5	87·3	64·2	53·6	75·1	67·9	74·1	68·8
Házas	27	41	96	173	210	262	333	476	5·4	6·5	17·2	25·7	11·1	15·7	11·3	16·0
Özvegy	34	17	40	52	102	126	176	195	6·9	2·7	7·2	7·7	5·4	7·5	6·0	6·6
Törvényesen elvált	28	22	62	81	152	136	242	239	5·6	3·5	11·1	12·1	8·0	8·1	8·2	8·0
Ismeretlen	3	—	2	6	7	13	12	19	0·6	—	0·3	0·9	0·4	0·8	0·4	0·6
Összesen	**498**	**631**	**559**	**672**	**1.895**	**1.675**	**2.952**	**2.978**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	c) *Férfiak és nők együtt.*															
Nőtlen, hajadon	732	1.105	539	572	2.626	2.582	3.897	4.259	87·8	89·2	53·9	43·2	56·1	52·4	59·9	56·9
Nős, házas	35	80	334	563	1.662	1.889	2.031	2.532	4·2	6·5	33·3	42·5	35·6	38·3	31·2	33·8
Özvegy	34	18	46	69	143	185	223	272	4·1	1·4	4·6	5·2	3·1	3·8	3·4	3·[illegible]
Törvényesen elvált	30	27	80	111	228	240	338	378	3·6	2·2	8·0	8·4	4·9	4·9	5·2	5·1
Ismeretlen	3	9	2	9	15	28	20	46	0·3	0·7	0·2	0·7	0·3	0·6	0·3	0·6
Összesen	**834**	**1.239**	**1.001**	**1.324**	**4.674**	**4.924**	**6.509**	**7.487**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

A legtöbben tehát saját keresetükre vannak utalva, még ha családjuk körében élnek is, és csak kevesen támaszkodhatnak a férj jövedelmére. Az a körülmény azonban, hogy 41 házas nő is munkanélkülinek vallotta magát és állást keresett, azt bizonyítja, hogy a férj jövedelme szűkös lehetett. Ha ugyan a férjek nem kerültek be a férfiak seregszemléjében a nős munkanélküliek közé. Ott ugyanis szintén körülbelül ennyi: 39 nős férfi szerepel.

Áttekintő táblánkon még együtt mutattuk be mind a három főcsoportot. De inkább csak azért, hogy plasztikusabban domborítsuk ki azt az aránytalanságot, amely szerint a köztiszviselőknél és magántisztviselőknél 55—56% a nőtlenek aránya. Holott Budapest 15 éven felüli népességében csak 40·4% a nőtlenek és hajadonok aránya. De az első ízben állástkeresőknél ennek a kétszeresét is felülmúlja a 88—89%-os arányszám. Viszont ezer 15 éven felüli budapesti lakos közül 491 a házas, de a volt köztisztviselőknél és magántisztviselőknél átlagban csak 400 körül van. A még állásba soha nem jutottaknál pedig nem emelkedik még 65 fölé sem.

Budapesten 1000 felnőtt férfi közül 423 volt nőtlen, de a munkanélküli férfiak között általában 490 ez az arány. A nőtlenek tehát itt többségben vannak, sőt az első állástkereső férfiaknál 1926-ban épen mégegyszer ennyi: 970, 1928-ban pedig 911 volt a nőtlenek aránya. Ezer felnőtt férfi közül Budapesten az 1925. évi számlálás szerint 536 volt a házas, a munkanélküli férfiak között azonban átlagban csak 456 volt nős. Sőt az alkalmazásba még soha nem jutottaknál 1928-ban sem volt magasabb 64-nél ez az arány. Pedig ez már közel háromszorosa az előző évinek.

Szembetűnőbb a nők családi állapota. Budapesten ezer 15 éven felüli nő közül 1925-ben 387 volt hajadon. Ezer munkanélküli szellemi foglalkozású nő közül azonban 1926-ban 741 és 1928-ban 668 volt hajadon. A még álláshoz soha nem jutottaknál 873-at is elért ez az arány.

Még nagyobb az aránytalanság a törvényesen elváltaknál. *Budapesten 1000 15 éven felüli nő közül 16 az elvált, a munkanélküli nők között épen ötször ennyi.*

A különbségek tehát mindenütt láthatók, de legkirivóbban mégis azoknál, akik alkalmazásban eddig még nem voltak.

S ha bizonyos is, hogy túlnyomórészük még családjuk körében él, ez nem jelenti azt, hogy nem rájuk hárulna sokszor az egész család ellátásának a gondja, ha sikerre vezetne eddig meddőnek bizonyult álláshajszájuk. Különleges megoszlásuk miatt mégis kikapcsoljuk őket további vizsgálódásainkból, amikor az elbocsátott köz- és magántisztviselők családi állapotát vesszük szemügyre. (L. a 35. táblázatot.)

Az abszolút számok szerint a férfiak között 1928-ban 1444 nőtlen munkanélküli *magántisztviselő* keresett állást, 1627 nős mellett. És 212 nőtlen elbocsátott köztisztviselő állt szemben 390 nőssel. *Vagyis a nőtlenek száma kisebb.*

35. tábla. Az állásnélküli köz- és magántisztviselők családi állapota arányszámokban 1928-ban.

Családi állapot	Ezer munkanélküli		Ezer állásban levő	
	közt-isztviselő	magán-tisztviselő	közt-isztviselő	magán-tisztviselő
	k ö z ü l			
	a) *Férfiak.*			
Nőtlen	325	444	269	364
Nős	598	501	695	612
Özvegy	26	18	20	13
Törvényesen elvált	46	32	15	11
Ismeretlen	5	5	1	—
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**
	b) *Nők.*			
Hajadon	536	679	623	772
Házas	257	157	243	146
Özvegy	77	75	74	34
Törvényesen elvált	121	81	58	48
Ismeretlen	9	8	2	—
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**
	a) *Férfiak és nők együtt.*			
Nőtlen, hajadon	432	524	366	474
Nős, házas	425	383	571	486
Özvegy	52	38	35	18
Törvényesen elvált	84	49	27	22
Ismeretlen	7	6	1	—
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**

Ezer állásnélküli magántisztviselő közül 444 volt nőtlen és 501 volt családos. A volt *köztisztviselőknél* még nagyobb az aránytalanság: 325 nőtlen mellett 598 volt nős. Minthogy itt olyanokról van szó, akik már alkalmazásban voltak, *megdöbbentőnek látszik, hogy az elbocsátások inkább azokat sujtották, akik már családot alapítottak.* Pedig nem egészen így áll a dolog. Ha összehasonlítjuk a munkanélküliek és állásban levők családi állapotát, akkor már azt látjuk, hogy *ezer aktív köztisztviselő közül 269 a nőtlen, holott a munkanélküliek között 325 ez az arány és ezer tényleges magántisztviselő közül csak 364 a nőtlen, holott az állásnélküliek között 444 ezrelékkel szerepelnek.*

A látszólagos ellenmondás oka abban keresendő, hogy az állásba kerülő férfiak hamarosan megnősültek, és ezért a nős férfiak aránya itt több mint kétszer akkora, mint a nőtleneké. Amikor tehát a leépítés vihara megritkította a soraikat, akkor még, ha egyenlő arányban kerültek volna a munkanélküliségbe, akkor is a nős családosok száma lett volna nagyobb. De ha azt látjuk, hogy *ezer aktív köztisztviselő közül 695 a nős, viszont a munkanélküliek között 598* ez az arány és *ezer szolgálatban álló magántisztviselő közül 612 a nős, de az állásnélküli magántisztviselők között 501 a nős férfiak száma,* akkor bármilyen elszomorító is, hogy abszolút számokban a családosok vannak súlyos többségben a munkanélküliek között, mégis meg kell állapítani, hogy *arányuk kedvezőbb,* mint az aktívaké. *Az arányuk igen! De a helyzetük, a családi gondokkal, az éhező gyermekekkel súlyosbított tehetetlenségük annál lélekbe markolóbb!*

Másképen alakul a kép a nőknél. 1926-ban 96 házas nővel szemben 359 hajadont látunk az állásnélküli köztisztviselők között. 1928-ban a házasok száma csaknem megduplázódott, de a hajadonoké változatlan maradt. Mindössze egy fővel gyarapodott. Még élesebb a kép a magántisztviselőknél. 1926-ban 210 házas nő keresett munkát 1424 hajadon mellett — 1928-ban a házasok száma 262-re emelkedett — a hajadonoké 1138-ra fogyott. *Ez pedig azt mutatja, hogy az elbocsátások könyörtelen pallosa inkább a házas nőkre csap le és a helyükre is fiatal leányok kerülnek.*

Épen úgy, mint ahogy az elbocsátott férfiak helyeit is lányokkal pótolják. Még a nőtlen férfiakét is. Ezért nőtt meg egy év alatt 180-ról 212-re az állásnélküli nőtlen köztisztviselők száma. Ezért szaporodott egy év alatt 1202-ről 1444-re a munkanélküli nőtlen magántisztviselők száma. És ezért fogyott meg ezalatt 1424-ről 1138-ra az állástkereső hajadon magántisztviselőnők száma.

Kétségtelen bizonyítéka ez annak, hogy a tisztviselői pályákon mutatkozó munkanélküliségnek egyik okát a tömegesen munkára jelentkező, alacsony fizetésű fiatal nők előrenyomulásában kell keresnünk.

Más kérdés azután, hogy az átalakult tisztviselői munka mennyire teszi fölöslegesekké és tényleg olcsóbb munkaerőkkel helyettesíthetőkké a szakképzett, tanult, de csak a magasabb vezető pozíciókban nélkülözhetetlen férfitisztviselőket.

S amíg a férfiaknál azt állapítottuk meg, hogy a nőtlenek aránya nagyobb a munkanélküliek között, mint a dolgozóké, most épen ellenkezően az derül ki a számokból, hogy *ezer állásnélküli köztisztviselőnő közül 536 volt hajadon, de 623 volt ez az arány a szolgálatban állóknál. És ezer munkanélküli magántisztviselőnő közül 679 volt még hajadon, amikor az ezer aktív magántisztviselőnő között 772 hajadont találtunk.*

Ha pedig a házasok arányait nézzük, még jobban kidomborodik az ellentét. A férfiaknál a nős tiszviselők száma több, mint kétszer akkora, mint a nőtleneké. A nőknél ezer köztisztviselőnő közül csak 243 és ezer magántisztviselőnő közül csak 146 volt férjnél. *A köztisztviselőnők között tehát harmadfélszeres, a magántisztviselőnők között pedig ötszörös a hajadonok aránya.*

Bizonyos ugyan, hogy sok fiatal nőt nem kényszerhelyzet visz a kereső pályákra. Vannak közöttük elegen, talán kelletténél is többen, akik nincsenek ráutalva a kenyérkeresetre. Talán csak inkább a hozomány és kelengye megszerzése a közelebbi céljuk, mert így könnyebben mehetnek férjhez. Ezt igazolják azok az adatok is, hogy a székesfővárosi statisztikai évkönyvek tanusága szerint az állásban levő nők férjhezmenési lehetősége könnyebb, mint az eltartottaké. Budapesten 1923-ban 2597 kereső mellett 8363 eltartott menyaszonyt vezettek oltárhoz. Az utána következő években állandóan emelkedett a kereső menyasszonyok száma és egyirányban csökkent az eltartottaké. 1928-ban már 3634 kereső menyasszonynak kötötték be a fejét, de a háztartásbeli menyasszonyok száma 7260-ra fogyott. A dolgozó nő

pénzkereső állása tehát olyan hozományt képvisel, aminek jelentékeny vonzóereje van. De a házasság után sokszor elvész a mágneses erő. *A férjes nő hamarább kerül az elbocsátottak közé.* Pedig nem ritka eset, hogy a kereső nőnek kell eltartani a munkanélkülivé vált férjet is.

Figyelmet érdemelnek az özvegyek és elváltak is. A férfiak között ugyan nincs nagyobb jelentősége az özvegységnek, hacsak gyermekek nem teszik súlyossá a helyzetet. De a nőknél már lényeges ez a körülmény. Annál is inkább, mert olyanok zuhannak alá a családi élet melegéből, sokszor a megszokott jómódból, akiknek a létfentartásuk függ most attól a darabka kenyértől, amit saját kereső munkájukkal kell megszerezniök.

Az állásnélküli köztisztviselőnők között 1928-ban 52, a magántisztviselőnők között 126 *özvegy* nőkeresett munkát. Ezer állásban levő köztisztviselőnő közül 74 az özvegy és csaknem épen ennyi : 77 az arányuk a munkanélküliek között. Ez az arány körülbelül a feleakkora, mint Budapesten az özvegy nőknek a 15 éven felüli népességben elfoglalt aránya. A magántisztviselőnőknél szintén 75 az arányszám a munkanélküliek között, de itt már ez kétszer akkora, mint az állásban levőknél.

Feltűnőbb a törvényesen elváltak túlmagas aránya. Már az állásban levő tisztviselőnők között is háromszor-négyszer annyi az elvált nő, mint a népességben elfoglalt arányuk.

Budapesten az 1925. évi népszámlálás szerint ezer 15 éven felüli nő között 16 törvényesen elvált nőt találtunk. Az állásban levő magántisztviselőnők között épen háromszor akkora : 48 ez az arány. A tényleges köztisztviselőnők között pedig még ennél is jóval több : 58.

Meglepő tehát, hogy a munkanélküli nők között még ezek a túlmagas arányok is megnőttek. *Ezer munkanélküli magántisztviselőnő között ugyanis 81 és ezer állásnélküli köztisztviselőnő között 121 elvált nő van. Csaknem nyolcszor akkora ez a szám, mint az általános fővárosi átlag.*

Ha kétségtelen is, hogy sok elvált nő épen azért kényszerül állást vállalni, mert a maga erejére van utalva, mégis rendkívül nagy a munkanélküliek közé sodortak aránya. *Budapesten kilencszer annyi az özvegy nő (57·420), mint az elvált (6536). De a munkanélküliek között 1928-ban 52 özvegy köztisztviselőnővel szemben 81 volt az elvált. A 126 özvegy magántisztviselőnő mellett pedig 136 elvált nő keresett állást.*

Alighanem az növeli ilyen magasra az arányukat, hogy mint keresők könnyebben mehetnek férjhez, de mint férjesek hamarabb kerülnek B-listára. Elbocsátásuk után azonban megszűnik a pénzkereső állásuk és meginog a közös keresetre alapított családi élet fundamentuma. De mindenesetre az is hozzájárul, hogy *a dolgozó nőknél egyre csökken a gyermekek száma.* A közés magántisztviselőnők kétharmadrészének meddő a házassága, míg a nős magántisztviselő férfiak egyharmadrészének van gyermeke. *Tartósabb összekötőkapocs híján úgylátszik könnyebben lazul a házassági kötelék is.*

36. tábla. A munkanélküliek száma Budapesten való tartózkodás szerint. 1926—1928.

Időtartam	Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli köztisztviselő		Állásnélküli magántisztviselő		Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli köztisztviselő		Állásnélküli magántisztviselő		Összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban								százalékban							
								a) *Férfiak.*								
— 1 hónap	—	5	—	18	10	27	10	50	—	0·8	—	2·8	0·4	0·8	0·3	1·1
1— 6 «	9	30	12	28	68	111	89	169	2·7	4·9	2·7	4·3	2·5	3·4	2·5	3·7
6—12 «	3	8	7	19	46	73	56	100	0·9	1·3	1·6	2·9	1·6	2·3	1·6	2·2
1— 2 év	5	22	22	30	75	93	102	145	1·5	3·6	5·0	4·6	2·7	2·8	2·9	3·2
2— 5 «	16	34	48	51	165	161	229	246	4·8	5·6	10·9	7·8	5·9	5·0	6·4	5·5
5—10 «	52	95	90	124	320	368	462	587	15·5	15·6	20·4	19·0	11·5	11·3	13·0	13·0
10—20 «	128	174	71	101	556	585	755	860	38·1	28·6	16·1	15·5	20·0	18·0	21·2	19·1
20—40 «	122	230	168	232	1.283	1.462	1.573	1.924	36·3	37·8	38·0	35·6	46·2	45·0	44·2	42·7
40 éven felül	1	6	24	49	254	367	279	422	0·2	1·0	5·3	7·5	9·1	11·3	7·8	9·4
Ismeretlen	—	4	—	—	2	2	2	6	—	0·8	—	—	0·1	0·1	0·1	0·1
Összesen	336	608	442	652	2.779	3.249	3.557	4.509	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
								b) *Nők.*								
— 1 hónap	—	4	—	5	2	12	2	21	—	0·6	—	0·7	0·1	0·7	0·1	0·7
1— 6 «	10	12	5	16	20	33	35	61	2·0	1·9	0·9	2·4	1·1	2·0	1·2	2·1
6—12 «	11	6	5	8	9	22	25	36	2·2	0·9	0·9	1·2	0·5	1·3	0·8	1·2
1— 2 év	9	11	5	9	26	23	40	43	1·8	1·7	0·9	1·3	1·4	1·4	1·4	1·4
2— 5 «	25	30	30	36	77	55	132	121	5·0	4·8	5·4	5·4	4·1	3·3	4·5	4·1
5—10 «	61	87	78	73	128	138	267	298	12·3	13·8	14·0	10·9	6·8	8·3	9·0	10·0
10—20 «	232	249	111	149	502	307	845	705	46·6	39·5	19·8	22·2	26·5	18·3	28·6	23·7
20—40 «	133	210	298	336	1.064	952	1.495	1.498	26·7	33·3	53·3	50·0	56·0	56·8	50·6	50·3
40 éven felül	14	18	27	39	65	71	106	128	2·8	2·9	4·8	5·8	3·4	4·2	3·6	4·3
Ismeretlen	3	4	—	1	2	62	5	67	0·6	0·6	—	0·1	0·1	3·7	0·2	2·2
Összesen	498	631	559	672	1.895	1.675	2.952	2.978	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
								c) *Férfiak és nők együtt.*								
— 1 hónap	—	9	—	23	12	39	12	71	—	0·7	—	1·7	0·3	0·8	0·2	1·0
1— 6 «	19	42	17	44	88	144	124	230	2·3	3·4	1·7	3·3	1·9	2·9	1·9	3·1
6—12 «	14	14	12	27	55	95	81	136	1·7	1·1	1·2	2·0	1·2	1·9	1·2	1·8
1— 2 év	14	33	27	39	101	116	142	188	1·7	2·7	2·7	3·0	2·2	2·4	2·2	2·5
2— 5 «	41	64	78	87	242	216	361	367	5·0	5·2	7·8	6·6	5·2	4·4	5·6	4·9
5—10 «	113	182	168	197	448	506	729	885	13·4	14·7	16·8	14·8	9·6	10·3	11·2	11·8
10—20 «	360	423	182	250	1.058	892	1.600	1.565	43·1	34·1	18·2	18·9	22·6	18·1	24·6	20·9
20—40 «	255	440	466	568	2.347	2.414	3.068	3.422	30·6	35·5	46·6	42·9	50·2	49·0	47·1	45·7
40 éven felül	15	24	51	88	319	438	385	550	1·8	1·9	5·0	6·7	6·7	8·9	5·9	7·3
Ismeretlen	3	8	—	1	4	64	7	73	0·4	0·7	—	0·1	0·1	1·3	0·1	1·0
Összesen	834	1.239	1.001	1.324	4.674	4.924	6.509	7.487	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

6. Mióta laknak a munkanélküliek Budapesten s hol laktak előbb?

Szociálpolitikai szempontból nem közömbös annak a megállapítása, hogy a fővárosi munkanélküliek milyen elemekből toborzódnak. Az itt született lakosság törzséből kerül-e ki ez a szánni való sereg, vagy olyanok duzzasztják nagyra, akik vidéken, talán külföldön kerültek az élet elesettjei közé s már mint letörtek vándoroltak Budapestre, hogy itt próbálják meg újra a felemelkedést.

Adataink tanulságosan szemléltetik az itt tartózkodás idejét. (Lásd a 36. táblát.)

Amíg általában száz munkanélküli között hat olyan akad, aki egy évnél rövidebb ideje él Budapesten, addig száz munkanélküli férfi közül hét és száz munkanélküli nő közül négy tartózkodik 12 hónapnál kevesebb idő óta a fővárosban. Ebből azonban elhamarkodottság lenne arra következtetni, hogy a nők aránya azért kisebb, mert hamarabb tudnak elhelyezkedni, vagy azért kedvezőtlenebb a helyzetük, mert túlnyomórészük azok között van, akik már hosszabb ideje itt élnek és mégsem sikerült munkát szerezniök. Hiszen *itt elsősorban a bevándorlás aránya dönti el a kérdést.* Már pedig a férfiak jóval sűrűbb rajokban jönnek Budapestre. Bár a háborúelőtti erős felözönlés már inkább a mult emléke. *Az alkalmazásban álló férfimagántisztviselőknek csak 2·6%-a ilyen friss elem Budapesten, a nőknél pedig csak feleannyi: ezer nő közül 14.*

Mégis feltűnik, hogy 1926-ban a legfeljebb egy éve itt lakó munkanélküliek épen felét tették az 1928. évben összeírtaknak, noha a szellemi foglalkozású munkanélküliek száma ezalatt csak 15%-kal növekedett. 1926-ban 217, 1928-ban 437 olyan szellemi foglalkozású munkanélküli volt Budapesten, aki egy évnél rövidebb idő óta tartózkodott Budapesten.

Mégis folyamatban van tehát egy olyan bevándorlás, amely szaporítja a szellemi munkások tartalékhadseregét. És ez egyformán érezhető mind az alkalmazásban még nem lévőknél, mind a többi kategóriákban. *A nőknél épen úgy, mint a férfiaknál az abszolút számok mindenütt megduplázódtak.*

Az 1—5 éve itt tartózkodók 1926-ban és 1928-ban egyformán körülbelül 8%-át tették a munkanélkülieknek. De amíg a férfiaknál ez az arány inkább a kilenc felé közeledik, addig a nőknél hat körül áll meg.

Ezer olyan férfi munkanélküli között, aki öt évnél rövidebb ideje tartózkodik Budapesten, 157 férfi van. A nők között csak 95.

Tanulságosabbak az 5—10 éve itt tartózkodók adatai. Arányszámuk, amely szerint ezer munkanélküli közül 118 él 5—10 éve a fővárosban, még nem sokat mond ugyan. De mégis rámutat, hogy minden nyolcadik munkanélküli ebben a csoportban szerepel.

Ha azonban szétbontjuk évek szerint az egyes csoportokat és különkülön vizsgáljuk az arányokat, akkor már más színben látjuk a helyzetet.

1. Alkalmazásban még nem voltak.

	Munkanélküli férfi	Munkanélküli nő
Ezer 1— 2 éve Budapesten tartózkodó közül egy évre jut	18	8
« 2— 5 « « « « « « «	19	16
« 5—10 « « « « « « «	32	28
« 10—20 « « « « « « «	39	39
« 20—40 « « « « « « «	19	17

2. Állásnélküli köztisztviselők.

Ezer 1— 2 éve Budapesten tartózkodó közül egy évre jut	23	6
« 2— 5 « « « « « « «	26	18
« 5—10 « « « « « « «	38	22
« 10—20 « « « « « « «	15	22
« 20—40 « « « « « « «	18	25

3. Állásnélküli magántisztviselők.

Ezer 1— 2 éve Budapesten tartózkodó közül egy évre jut	14	7
« 2— 5 « « « « « « «	17	11
« 5—10 « « « « « « «	23	17
« 10—20 « « « « « « «	18	18
« 20—40 « « « « « « «	22	28

A 20—40 éve itt tartózkodók jórésze már Budapesten született. Ezeket tehát ki kell kapcsolnunk a számításainkból, mert hamis nyomra vezetnének akkor, amikor a bevándorlás irányát kutatjuk.

De befolyásolják a 10—20 éve itt tartózkodók arányszámait is. Mert ezek között is számottevő lehet a Budapesten születettek száma. Különösen ezért duzzadt meg a még alkalmazásban nem voltaknak a kategóriája. Ebben a csoportban ugyanis, amint már rámutattunk, túltengő a fiatalok aránya.

Az összes szellemi foglalkozású munkanélküli között 1928-ban 1450 férfi és 1161 nő állandóan Budapesten lakott.

Ha mármost ezek figyelembevételével vizsgáljuk meg a számainkat, akkor *minden kategóriában kimagaslik az 5—10 éve Budapesten tartózkodók aránya.* De mégis az állásnélküli *köztisztviselőknél* mutatkozik a legmagasabb csúcs. *A férfiaknak 20%-a, tehát minden ötödik munkanélküli köztisztviselő 5—10 éve került Budapestre. Ebben az időben pedig a menekülteket űzte tragikus sorsuk a fővárosba. Az ő szomorú számuk sötétlik még mindig a munkanélküliek között.*

S bár a munkanélküliek háromnegyedrésze pontosan 72·9%-a 10 évnél hosszabb idő óta itt tartózkodók közül kerül ki, mégis *igen magas az 5—10 éve itt lakók 11·8%-os aránya is, hiszen 587 férfi és 298 nő hányódó sorsa rejtőzik mögötte.*

Ezt mutatják azok a számok is, amelyekben a gondos statisztika a budapesti tartózkodást megelőző lakóhelyeket szedte rubrikákba. Pontosan 930 férfi és 785 nő az elcsatolt részről került Budapestre. De itt már közéjük zuhantak a B-listák áldozatai is és az egyre növekvő szellemi proletariátusnak azok a tagjai, akik *az összeomlás előtt vagy azóta* kerültek Budapestre és később szakadt rájuk szerencsétlen végzetük, hogy nem tudtak munkaalkalomhoz jutni.

Hasonló sors verte azt a 245 férfit és 73 nőt is, akik Európa más államaiból jutottak el hozzánk. És 29-en voltak olyanok, akik más világrészből kerültek Budapestre, hogy itt ismerjék meg a munkanélküliség rémét.

7. A munkanélküliek lakásviszonyai.

A székesfővárosi statisztikai hivatal 45 csoportban dolgozta fel a munkanélküli szellemi foglalkozásúakról összegyüjtött gazdag anyagot. Az abszolút számok nyersanyaga az 1927. és 1928. évi statisztikai és közigazgatási évkönyv értékét emeli. Forrásmunkának páratlanul becses adat van itt felhalmozva. Tanulmányunk »Függelék«-ében mi is bemutatjuk a lényegesebbeket, arányszámokkal is kiegészítve.

Bővebb elemzéssel azonban csak azokat a főbb csoportosításokat dolgoztuk fel, amelyek különösebb alakulásukkal mutatnak rá a munkanélküliség sajátosabb tüneteire.

Ilyen, külsőleg is megnyilvánuló helyzetképet mutatnak a munkanélküliek *lakásviszonyai.*

Félrevezető nyomon járnánk ugyan, ha ebből próbálnók megállapítani akár szociális, akár gazdasági viszonyaikat. Különösen a főbérlőknél mutat hamis képet a látszat. Nemcsak azért, mert a mai rendkívüli lakásviszonyok erősen korlátozzák a változtatásokat. Nem is azért, mert a megkötött és szabad lakbérek között tátongó rések is befolyásolják a közös sorsból eredő közös nyomorúság látszólag eltérő alakulását. Hanem főképen azért, mert *a lakásviszonyok csak részben árulják el tulajdonosaik valódi életkörülményeit.* A nagy megrázkódtatások nyomában járó gazdasági válságok megszámlálhatatlan exisztencia összeomlását okozták. *Ám a letörtek légiói jobb jövő zálogaként, mint utolsó szalmaszálhoz, makacsul, elkeseredetten ragaszkodnak régi lakásaikhoz.* Inkább nélkülöznek, talán éheznek is és lerongyolódnak, de ameddig csak lehet, tartják a régi lakást. Szebb multjuk emlékét inkább albérlőkkel osztják meg. S rendesen csak a végszükség kényszerítő ereje kergeti őket kisebb lakásokba, albérletekbe, nem ritkán ágybérlőkké.

Amikor tehát megrajzoljuk a munkanélküliek lakásviszonyait, figyelemmel kell lennünk erre a körülményre is.

37. tábla. A munkanélküliek megoszlása lakásbérlet szerint. 1926—1928.

Lakásbérleti viszony	Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli köztisztviselő		Állásnélküli magántisztviselő		Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli köztisztviselő		Állásnélküli magántisztviselő		Összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban								százalékban							
									a) *Férfiak.*							
Főbérlő	9	30	173	307	971	1.421	1.153	1.758	2·7	4·9	39·1	47·1	34·9	43·8	32·4	39·0
Főbérlő családtagja	298	468	174	201	1.332	1.248	1.804	1.917	88·7	77·0	39·4	30·8	47·9	38·4	50·7	42·5
Albérlő	18	76	66	93	312	439	396	608	5·4	12·5	14·9	14·3	11·2	13·5	11·1	13·5
Albérlő családtagja	3	20	2	7	53	29	58	56	0·9	3·3	0·5	1·1	1·9	0·9	1·6	1·3
Ágyrajáró	2	4	20	31	52	52	74	87	0·6	0·7	4·5	4·7	1·9	1·6	2·1	1·9
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	0·0	—	0·0	—
Szállóvendég	—	1	3	8	13	20	16	29	—	0·2	0·7	1·2	0·5	0·6	0·5	0·6
Egyéb	—	2	3	3	13	7	16	12	—	0·3	0·7	0·5	0·5	0·2	0·5	0·3
Ismeretlen	6	7	1	2	32	33	39	42	1·7	1·1	0·2	0·3	1·2	1·0	1·1	0·9
Összesen	**336**	**608**	**442**	**652**	**2.779**	**3.249**	**3.557**	**4.509**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
									b) *Nők.*							
Főbérlő	29	37	114	181	235	237	378	455	5·8	5·9	20·4	26·9	12·4	14·1	12·8	15·3
Főbérlő családtagja	432	563	388	424	1.431	1.170	2.251	2.157	86·8	89·2	69·4	63·1	75·5	69·9	76·3	72·4
Albérlő	17	22	41	43	145	168	203	233	3·4	3·5	7·3	6·4	7·6	10·0	6·9	7·8
Albérlő családtagja	8	4	7	9	20	28	35	41	1·6	0·6	1·3	1·3	1·1	1·7	1·2	1·4
Ágyrajáró	2	2	3	2	21	13	26	17	0·4	0·3	0·5	0·3	1·1	0·8	0·9	0·6
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	0·1	—	0·0	—
Szállóvendég	—	2	1	2	5	12	6	16	—	0·3	0·2	0·3	0·3	0·7	0·2	0·5
Egyéb	—	1	—	1	4	10	4	12	—	0·2	—	0·2	0·2	0·6	0·1	0·4
Ismeretlen	10	—	5	10	33	37	48	47	2·0	—	0·9	1·5	1·7	2·2	1·6	1·6
Összesen	**498**	**631**	**559**	**672**	**1.895**	**1.675**	**2.952**	**2.978**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
									c) *Férfiak és nők együtt.*							
Főbérlő	38	67	287	488	1.206	1.658	1.531	2.213	4·6	5·4	28·6	36·9	25·8	33·7	23·5	29·6
Főbérlő családtagja	730	1.031	562	625	2.763	2.418	4.055	4.074	87·5	83·1	56·2	47·2	59·1	49·1	62·3	54·4
Albérlő	35	98	107	136	457	607	599	841	4·2	8·0	10·7	10·2	9·8	12·3	9·2	11·2
Albérlő családtagja	11	24	9	16	73	57	93	97	1·3	2·0	0·9	1·2	1·6	1·2	1·4	1·3
Ágyrajáró	4	6	23	33	73	65	100	104	0·5	0·5	2·3	2·5	1·6	1·3	1·6	1·4
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	0·0	—	0·0	—
Szállóvendég	—	3	4	10	18	32	22	45	—	0·2	0·4	0·8	0·4	0·7	0·3	0·6
Egyéb	—	3	3	4	17	17	20	24	—	0·2	0·3	0·3	0·3	0·3	0·3	0·3
Ismeretlen	16	7	6	12	65	70	87	89	1·9	0·6	0·6	0·9	1·4	1·4	1·4	1·2
Összesen	**834**	**1.239**	**1.001**	**1.324**	**4.674**	**4.924**	**6.509**	**7.487**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Már első futó pillantásra is *meglepően nagy az önálló lakással nem rendelkező családtagok száma.* 1926-ban 4055, egy évvel később 4074 munkanélküli főbérlőknek a családtagja volt. Száz munkanélküli közül 1926-ban 62·3, 1928-ban 54·4 tartozott ebbe a csoportba. Ha a főbérlők, albérlők és ágybérlők családtagjait összevonjuk, az összes munkanélkülieknek 63·7, illetve 55·7 százalékát itt látjuk. *A családtagoké tehát az abszolút többség. A férfiak között ugyan 1928-ban ezer munkanélküli közül csak 438 volt családtag, vagyis a kisebbik rész. De a nők között már 738 volt ez az arány. Tehát a nők háromnegyedrészének nem volt önálló lakása.* Ezek mint családtagok szüleiknél *vagy rokonaiknál laktak.*

Ne legyen tévesztő ez a nagy szám. Kétségtelen ugyan, hogy a mai válságos időkben megnehezedett a családalapítás. Különösen a munkanélküliek között, akik még a maguk ellátásáról sem tudnak gondoskodni. Annál kevésbé gondolhatnak tehát önálló tűzhely alapítására. Az is bizonyos, hogy azok emelik rendkívül magasra az arányokat, akik *még nem voltak alkalmazásban.* A férfiak között ebben a kategóriában száz közül 80·3, a nők között 89·8 a családtagok aránya. Ez duzzasztja tehát elsősorban ilyen öblösre számukat.

Az állásnélküli köztisztviselő *férfiaknál* még egyharmadot sem ér el a családtagként lakók aránya. És a magántisztviselő *férfiaknál* is 40%-on alul marad.

Tagadhatatlan azonban, hogy a *nők* között az elbocsátott köztisztviselőnőknek csaknem a kétharmada, a volt magántisztviselőnőknek pedig a 70%-a családtagként él.

Ez azonban mégsem jelenti azt, hogy ezek valamennyien szülői vagy rokoni ellátásban részesülő családtagok. Sőt igen gyakran éppen a munkanélküliségük tragédiája űzte őket vissza a szülői hajlékba. Sok esetben még olyankor is, amikor már az önálló családi élet melegét is megszerezték. Ám sorsuk mostohasága önálló lakásuk feladására kényszerítette őket. Viszont sokan vannak olyanok is, akik a lakásinség, vagy a jövedelmükkel arányban nem álló drága lakbérek miatt nem tudták biztosítani maguknak a zavartalan, önálló otthon nyugalmát. Még akkor sem, amikor kereső állásban voltak és megnősültek, vagy férjhez mentek.

Sajnos, a munkanélkülieknél nem állapíthatjuk meg, hogy a családtagként lakók között hányan vezettek önálló háztartást. De a tényleges szolgálatban állóknál már kiterjeszkedett az adatgyűjtés erre a körülményre is. Így tudjuk, hogy az aktív magántisztviselőknél 8958-an szerepelnek olyan családtagokként, akik szüleiknél vagy rokonaiknál laknak. De ezek közül 1595, tehát közel 18%-uk nős, házas vagy özvegy volt már. Sőt 718 olyan család is akadt, ahol már gyermekek is voltak, de az önálló lakásig mégsem jutottak el.

Annál valószínűbb tehát, hogy a munkanélküliség örvényébe zuhantak között magasabb ezeknek az aránya. Hiszen mégis csak a szülőkhöz vezetett a legközelebbi út, ha az idők vihara szárnytörötté bénította a saját fészkükből kiesők védelmet kereső csapatát. Mindenesetre ez is hozzájárult ahhoz, hogy annyira aránytalanul nagy a *főbérlők* családtagjainak a száma. Hiszen az *albérleti*, tehát szűkebb lakásokban élő szülők és rokonok már nehezebben tudták maguk mellé fogadni az elesetteket.

De ha az önálló lakással nem rendelkező, családtagként élők között nem is ismerjük az önálló háztartást vezetők számát, a munkanélküliekre vonatkozólag mégis megállapíthatjuk, hogy *2056 nős és férjezett állásnélküli közül csak 1582-en vezettek önálló háztartást.*

Ha tehát szomorúan nagy számok jelezték már a szolgálatban álló magántisztviselőknél is, hogy száz családos közül 18 nem vezet háztartást az elégtelen jövedelme miatt, annál tragikusabb, hogy a *munkanélküliek között most 23-ra nő ez az arány.*

Abszolút számokban úgy alakul ez a kép, hogy 2056 nős és férjes munkanélküli között most csak 1582 vezet háztartást, holott amíg állásban voltak, 1718-nak volt önálló háztartása. Súlyosabbá teszi a helyzetet az a körülmény, hogy a 2056 családos munkanélküli közül most csak 1851 él együtt a családjával, a többi családot már szétbomlasztotta a munkanélküliség.

A lakásbérletek *minőségét* vizsgálva feltünően alacsony számmal szerepelnek a *főbérlők*. Még 30%-ot sem képviselt a 2213 főbérlő. Sőt 1926-ban 25% alatt volt az arányuk. De erős az albérlők képviselete. Több, *mint minden tizedik munkanélküli albérlő* volt. Számszerint 841. Túlmagas az *ágyrajárók* száma is. 1926-ban 100, 1928-ban 104szellemi foglalkozású munkanélküli tengette így életét. Hogy az »egyéb« és »ismeretlen« elnevezés alatt kimutatott 113 esetben hányszor szerepelnek a hajléktalanok menhelyei, téglaégetők üres kemencéi, vagy egyéb oduk, azokról már nem tud számot adni a statisztika.

Akármennyire sokatmondók is ezek az elszomorító számadatok, önmagukban mégsem mutatják, hogy a munkanélküliség mennyire sülyesztette le áldozatainak az életszínvonalát.

Hasonlítsuk ezért össze az 1928. évi felvételek alapján a tényleges szolgálatban álló köz- és magántisztviselők lakbérleti viszonyait a munkanélküliekével. (Lásd a 38. táblát.)

Az alkalmazásban még nem voltakat itt kihagyjuk. Különleges helyzetük és megoszlásuk csak hamis színt hozna a rajzunkra.

Itt már szemléltetőbben bontakozik ki a munkanélküliség nyomorba döntő hatása. Ezer aktív *köztisztviselő* férfi közül 690-nek van főbérleti lakása. De az állásnélküliek jórészének minden erőfeszítése hiábavaló küzdelemnek bizonyult. A saját lakás zavartalanabb nyugalmát csak 471-nek sikerült megtartani.

38. tábla. Az aktív és állásnélküli köz- és magántisztviselők lakbérleti viszonyai. 1928.

Lakbérleti viszony	Ezer köztisztviselő közül: állásban levő	Ezer köztisztviselő közül: állásnélküli	Ezer magántisztviselő közül: állásban levő	Ezer magántisztviselő közül: állásnélküli
		a) *Férfi.*		
Háztulajdonos	41	10	30	10
Főbérlő	690	471	547	438
Albérlő	88	143	97	135
Ágyrajáró	1	47	1	16
Családtag	167	319	311	393
Egyéb és ismeretlen	13	10	14	8
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**
		b) *Nő.*		
Háztulajdonos	17	3	6	2
Főbérlő	381	269	217	141
Albérlő	62	64	50	100
Ágyrajáró	1	3	1	8
Családtag	523	644	708	716
Egyéb és ismeretlen	16	17	18	33
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**

Hogy ezek között is hány olyan van, aki kényelmes többszobás lakásból csúszott alá, sokszor a szoba-konyhás kis lakásig, azt alább mutatjuk be.

Épen ilyen a helyzet a *magántisztviselő* férfiaknál is. *Ezer kereső közül 547 férfi a főbérlő.* Ez az arány azonban már nemcsak a köztisztviselőkhöz mérten, de a kultúrember igényeihez képest is *nagyon alacsony átlag.* Hiszen produktív munkát végző, képzett, szellemi foglalkozású tisztviselőkről van szó, akiknek mégis csak alig több, mint a felerésze jutott el az önálló lakásig. Annál lesujtóbb a munkanélkülieknél mutatkozó arány. *Itt ezer közül már csak 438-nak van főbérleti lakása.*

Az albérleti lakás nem mindig a szegénység jele. Vannak olyan kényelmes, sőt fényűzően berendezett albérleti lakások, amelyekhez képest sok főbérleti lakás nyomortanyának fest. Mégis bizonyos, hogy legtöbbször nem a szerény igényeken, hanem a szűkösebb jövedelmen múlik, hogy a bérbeadó önkénye és ízlése szabja meg a lakás árát és berendezését. Amikor tehát azt látjuk, hogy *ezer aktív köztisztviselő férfi közül 88 lakott albérlőként, de az állástalanok közül már 143, — tehát csaknem mégegyszer annyi lakik így,* — akkor ez már nem az igényeknek, hanem a keresetnek a lefokozását tükrözi. Párhuzamosan emelkedik az albérlők elszaporodása a munkanélküli magántisztviselőknél is. *Ezer tényleges szolgálatban álló magántisztviselő közül 97 az albérlő. Ezer állásnélküli között már 135 albérlő akad.*

S ha az imént már szóvá tettük, hogy a családtagként lakók száma mennyire függ a munkanélküliségtől, most már számokkal is alátámaszthatjuk ezt. Ezer állásban levő férfi köztisztviselő közül 167 él csak a szüleinél, vagy rokonainál. Ezer elbocsátott, munkahiányban szenvedő közül már majdnem mégegyszer annyi: 319. A magántisztviselőknél nem ilyen meredek a növekedés, de ott is megállapítható a 311-ről 393-ra történő emelkedés.

Legszomorúbb a kép az ágyrajáróknál. Megdöbbentő már az is, hogy egyáltalában olyan aktív köztisztviselők is akadnak, akik még albérleti szobáig sem tudtak eljutni. Bár vigasztaló, hogy ezer között átlag csak egy van ilyen. Annál vigasztalanabb, hogy *most 47-szeres növekedést látunk az elbocsátottaknál.*

A magántisztviselő férfiaknál valamivel enyhébb a helyzet. Ha ugyan lehet ezt a jelzőt használni annak az illusztrálására, hogy »*csak*« *tizenhatszoros arányban emelkedett itt az ágyrajárók száma.* Ezer magántiszviselő férfi közül ugyanis átlag szintén csak egy jut az ágybérlők szánni való sorsára. Ezer munka után futkosó magántisztviselő közül már 16 próbálja hiábavaló fáradozásait sokszor egy tömegszállási ágyon kipihenni. *Több, mint félszáz állásnélküli magántisztviselőt vert ilyen kegyetlenül a végzet az ágyrajárók közé!*

Ezer tényleges szolgálatban álló köztisztviselő között még 41 és ezer állásban levő magántisztviselő férfi között 30 háztulajdonos van. De az állásnélküliek között már 10-re fogyott a számuk. Ha tudjuk, hogy a statisztikai felvétel alkalmával csak azok kerültek összeírásra a munkanélküliek között, akik nem a vagyonukból éltek, hanem kereső munkára voltak utalva és valóban kerestek is munkát, akkor is nyilvánvaló, hogy alapos egyéni elbírálás esetén a háztulajdonosok között is akadhatnak munkanélküliek. Különösen a kis családi házak tulajdonosai között, ha megvolt a kellő képzettségük és akaratuk arra, hogy szellemi foglalkozással vegyék ki részüket a termelő munkából *létfenntartásuk* érdekében. 1928-ban hat állásnélküli köztisztviselő és 32 elbocsátott magántisztviselő volt háztulajdonos a férfiak között. De két állásnélküli köztisztviselőnőnek és négy munkanélküli magántisztviselőnőnek is volt háza. Elenyészően csekély arányuk nem deríti világosabbra a komor számokat.

A nőknél már nem mutatkozik olyan erősnek a lakbérleti kategóriák közötti válaszfal. Nincsenek olyan kiugró ellentétek. *Itt a családtagok túltengő arányszáma nyomja a többi csoportot.* S mert ezek a túlmagas arányok már alig feszülhetnek jobban, nincsenek annyira szembetűnő eltérések. A magántisztviselőnőknél például már a szolgálatban állók között is ezer közül 708-an laktak családtagként. De a munkanélküliek között mégis még ezeknek az aránya is fölfelé tolódott, amikor 716-ra növekedett. A köztisztviselőnőknél ugyan halványabb a szín, mert 1000 aktív között 523 nő lakik a szüleinél vagy rokonainál. De ezer állásnélküli között már itt is 644-re emelkedett az önálló lakással nem bírók aránya.

A főbérlők megoszlása azonban a nőknél is rámutat a munkanélküliség életnívót züllesztő hatására. *A köztisztviselőknél 1000 aktív közül 381, de ezer állásnélküli közül csak 269 a főbérlő. A magántisztviselőnőknél pedig 217 helyett csaknem a felére: 141-re esett a főbérlők száma. Viszont az albérlőnők aránya 50 helyett pontosan 100-ra duplázódott.*

Az *ágyrajáró* tisztviselőnőknél még lehangolóbb a helyzet. *A köztisztviselőnők között ugyan csak háromszoros a többlet, de a magántisztviselőnőknél már nyolcszoros.* Kevés vigasz az, hogy mindössze 17 ilyen nő van csak az ágyrajárók között. Hiszen mind a 17 nő iskolázott, intelligens nő. Akik bizony szebb reményekkel indultak az élet meghódítására. S most hajótöröttként hányódva egyre csüggedtebben lesik a késő segítséget.

Hiányos lenne képünk, ha rá nem rajzolnánk még a főbérleti lakások megoszlását lakásnagyság szerint. A gondos statisztikai felvétel itt lehetővé teszi annak a tanulmányozását is, hogy milyen főbérleti lakásuk volt az állásnélkülieknek akkor, amikor még nem érte őket utol a munkanélküliség dermesztő hidege. (L. a 39. táblát.)

Elsősorban a kislakások, az egy- és kétszobás lakások erős többsége tűnik fel. Tehát még *a főbérlők között is azok torlódnak, akiknek legfeljebb kétszobás lakásra jutott a jövedelmükből.* Az 1928-ban összeírt 4509 szellemi foglalkozású munkanélküli férfi közül 2751-nek nem volt önálló lakása. *De amíg utol nem érte őket mostoha sorsuk, addig félezerrel több volt közöttük a főbérlő.* Amíg dolgozhattak, addig ezer közül csak 479-nek nem volt önálló lakása. Bár ez sem mondható kedvezőnek. Hiszen azt jelenti, hogy a férfitisztviselőknek még aktív korukban is csak alig több, mint a felerésze lakott a saját lakásában. Most azonban már nem sokkal több, mint a harmadrészük, ezer közül csak 390 mondhatta magáénak a lakását, még ha jómaga talán a konyhába szorult is — albérlői miatt.

Szívbemarkoló egyéni tragédiákról beszélnek itt a számok. Elmondják, hogy azok között, *akik még nem voltak alkalmazásban,* addig, amíg ide nem juttatta szerencsétlen végzete, volt olyan is, aki hatszobás lakásban lakott. Háromnak négyszobás kényelmes lakása volt. És 11-nek három szobából állt a lakása. Most mindössze három maradt meg közülük három szobás lakásban. Ki tudja, milyen gondok között várva a lakbérfizetés idejét. A többi talán azok között van, akik egy vagy két szobában laknak — ha még lejebb nem csúsztak. 77 olyan szellemi foglalkozású munkanélkülit látunk, akik eddig egy- és kétszobás lakásban mint önállóak küzdöttek a létért. Most, amikor önállóságukat, sokszor diplomájukat is az asztalfiókba zárva alkalmazottként szeretnének elhelyezkedni, már csak 27-nek van meg közülük ez a kis lakása.

Amíg állása volt a 652 munkát kereső köztisztviselőnek, addig csak 170-nek nem volt önálló lakása, most épen mégegyszer annyi, 345 a száma azoknak, akik mint albérlők és ágybérlők intézik szakadatlan rohamaikat a munka sáncai ellen. Azelőtt 22-nek volt öt és többszobás lakása, most már egyiküknek sincs. És a közül a 38 közül, aki négyszobás lakásban élte gondtalannak hitt napjait, csak 9 bírja még mindig tartani, ki tudja milyen erőfeszítések árán a négyszobás lakását. *A 103 háromszobás főbérlőből is csak 49 maradt.* És 319-ről 249-re apadt az egy- és kétszobás főbérlők száma is.

39. tábla. A munkanélküliek megoszlása lakásnagyság szerint. 1928.

Lakásnagyság	Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli				Összesen	
			köztisztviselő		magántisztviselő			
	munkanélkülisége előtt	jelenleg	munkanélkülisége előtt	jelenleg	munkanélkülisége előtt	jelenleg	munkanélkülisége előtt	jelenleg
			a) *Abszolút számokban.*					
			Férfiak.					
1 szoba	49	14	144	109	441	465	634	588
2 «	28	13	175	140	725	602	928	755
3 «	11	3	103	49	422	262	536	314
4 «	3	—	38	9	123	74	164	83
5 «	—	—	15	—	47	15	62	15
6 «	1	—	6	—	9	2	16	2
7 «	—	—	1	—	6	1	7	1
8 «	—	—	—	—	1	—	1	—
Nincs önálló lakása	516	578	170	345	1.475	1.828	2.161	2.751
Összesen	**608**	**608**	**652**	**652**	**3.249**	**3.249**	**4.509**	**4.509**
			Nők.					
1 szoba	12	13	67	77	106	95	185	185
2 «	14	16	70	85	137	112	221	213
3 «	7	7	35	18	30	23	72	48
4 «	1	1	2	1	11	7	14	9
5 «	—	—	2	—	3	—	5	—
6 «	—	—	2	—	—	—	2	—
7 «	—	—	—	—	—	—	—	—
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs önálló lakása	597	594	494	491	1.388	1.438	2.479	2.523
Összesen	**631**	**631**	**672**	**672**	**1.675**	**1.675**	**2.978**	**2.978**
			b) *Százalékban.*					
			Férfiak.					
1 szoba	8·1	2·3	22·1	16·7	13·6	14·3	14·1	13·0
2 «	4·6	2·1	26·8	21·5	22·3	18·5	20·6	16·8
3 «	1·8	0·5	15·8	7·5	13·0	8·1	11·9	7·0
4 «	0·5	—	5·8	1·4	3·8	2·3	3·6	1·9
5 «	—	—	2·3	—	1·4	0·5	1·4	0·3
6 «	0·2	—	0·9	—	0·3	0·1	0·3	0·0
7 «	—	—	0·2	—	0·2	0·0	0·2	0·0
8 «	—	—	—	—	0·0	—	0·0	—
Nincs önálló lakása	84·8	95·1	26·1	52·9	45·4	56·2	47·9	61·0
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
			Nők.					
1 szoba	1·9	2·1	10·0	11·4	6·3	5·7	6·2	6·2
2 «	2·2	2·5	10·4	12·6	8·2	6·7	7·4	7·2
3 «	1·1	1·1	5·2	2·7	1·8	1·4	2·4	1·6
4 «	0·2	0·2	0·3	0·2	0·7	0·4	0·5	0·3
5 «	—	—	0·3	—	0·2	—	0·2	—
6 «	—	—	0·3	—	—	—	0·1	—
7 «	—	—	—	—	—	—	—	—
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs önálló lakása	94·6	94·1	73·5	73·1	82·8	85·8	83·2	84·7
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Szívósan próbálnak ragaszkodni régi lakásaikhoz az állásnélküli magántisztviselők is. Csaknem 200 olyan van közöttük, akinek négyszobásnál fényesebb és 16, akinek 6—8 szobás főúri lakása volt. Most ugyan egynek még mindig megvan a hét szobája. De valószínű, hogy albérlők fizetik érte a lakbért. Alighanem ez a sorsa annak a 91 négyszobán felüli lakásnak is, ami még — ki tudja meddig — a régi főbérlők nevén áll. A 422 háromszobás főbérlő 262-re fogyott. És 725-ről 602-re csökkent a kétszobásoké is. Csak az egyszobásoké nőtt meg egy árnyalattal: 441-ről 465-re. Bizonyosan azért, mert a nagylakások értékesítéséből, a lelépési díjakból és az apránként aukcióra kerülő berendezési tárgyakért kapott pénzből még maradt annyi, hogy jobb jövőben bízva itt húzódjanak meg — ki tudja milyen nélkülözések között — a letört karriérek, épen úgy, mint a leépített kisebb exisztenciák.

Nem ok nélkül részleteztük ennyire *a férfiak* lakásviszonyait. Szembe akarjuk állítani a *nőkével.* Mert ott nem találjuk meg ezt a nagy átalakulást. Legalábbis nem ilyen tragikus arányban. Különösen a kislakásoknál és az önálló lakással nem rendelkező nőknél alig van változás. Az egyszobás főbérlőnők száma változatlanul 185 maradt és 221-ről csak 213-ra fogyott a kétszobásoké is. A három szobás lakást bérlő nők száma ugyan már 72-ről 48-ra apadt, de ha együttvéve hasonlítjuk össze az 1—3 szobás lakásokat, akkor úgy találjuk, hogy a munkanélküliség következtében a férfiaknál 46·6%-ról 36·8%-ra olvadt ez az arány, míg a nőknél 16%-ról csak 15%-ra. Sőt az alkalmazásban még nem volt férfiaknál az 1—4 szobás lakások *főbérlőinek aránya 15%-ról 4·9%-ra, tehát a harmadára csökkent, a többi elmerült az albérlők és ágybérlők között. De a nőknél itt 5·4%-ról 5·9%-ra emelkedett az arány.* Ami csak azzal magyarázható, hogy a munkanélküli nők albérlőtartással igyekeznek segíteni magukon. Sajnos, nem mindig koronázza siker ezt a törekvésüket. A három- és többszobás lakásoknál anőfőbérlők sem tudtak menekülni a rájuk zúduló gondoktól. Az állásnélküli köztisztviselőnőknél 41-ről 19-re és a magántisztviselőnőknél 44-ről 30-ra fogyott a nagyobb lakások száma.

Hogy valóban az albérlőtartás a nők menedéke, azt azok a számok is igazolják, amelyek szerint a még alkalmazásban nem volt főbérlő férfiaknak csak 5·7%-a tart albérlőt, de a nőknél itt épen 8-szor akkora, 45·7% ez az arány. Vagyis azok közül a nők közül, akik eddig még nem voltak alkalmazásban, majdnem minden második nő abból próbálja fenntartani a lakását, hogy albérletbe adja. Általában pedig, amíg a munkanélküli főbérlő férfiaknak 19·1%-a tart albérlőt vagy ágyrajárót, addig az állásnélküli nők közül minden negyedik (25·5%). Még tovább részletezve, *a volt köztisztviselőnők közül minden hatodik, az elbocsátott magántisztviselőnők közül pedig durván számítva minden harmadik nő albérlőtartásból tengődik.* Ha pedig azt is figyelembe vesszük, hogy az albérlőtartás annyira újkeletű, hogy

mind a férfiaknak, mind a nőknek csaknem egyformán a 37·5%-a egy évnél kevesebb idő óta kényszerült csak erre és a már 1—2 év óta így élők is 15%-ot képviselnek, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy nemcsak az újabb válságok áldozatainak a száma növekszik, hanem egyre gyengül a régebbiek ellenállóképessége is a feltornyosuló nehézségek ellen. Egyre jobban fogy az a kis tartalékerő, ami a régi szebb napokból még valahogy megmaradt.

Természetesen ezek az arányszámok csak a főbérleti lakásokra vonatkoznak.

8. A munkanélküliek műveltségi viszonyai.

Tanulmányunknak egyik legérdekesebb fejezetéhez jutottunk.

A szellemi foglalkozásra képesített munkanélküliek iskolai végzettségét és egyéb képzettségét is bemutatják az összegyüjtött adatok. Bennük rejlik a munkanélküliség szomorú problémájának egyik legjellemzőbb tünete.

Valamikor még biztos exisztenciát jelentett a középiskolai végzettség. Sőt a jóléthez vezető kapukat is megnyitotta a doktori diploma, vagy a főiskolákon szerzett oklevél.

Nem is olyan régen a szorgalom és tudás elég volt a boldoguláshoz. Ma már elveszítette bűvös erejét a tanultság. Alig jut érvényesüléshez a tehetség. S az oklevél nem egyszer inkább gátja, mint kulcsa a munkaalkalomnak. Különösen, ha alsóbbrendű munkára kényszerül a magasabb képzettségű egyén.

Mélyen lehangoló kép bontakozik ki elénk a munkahiányban szenvedő értelmiség iskolai végzettségének a tanulmányozásánál.

De egyben meggondolandó tanulságra is rámutatnak az elfogulatlan számok.

Budapesten 1920-ban az értelmiségnek olyan tömege torlódott össze, hogy a 15 éven felüli népesség *8·4%-ának* volt középiskolai 8 osztályú végzettsége. *Négyszer akkora ez, mint az országos arány. Most a szellemi munkát kereső munkanélküliek között 13·8%-ot ér el a középiskola 8 osztályát elvégzettek száma. S amíg a fővárosban a népesség 3·9%-ának, a 15 éven felüli lakosság 4·9%-ának volt főiskolai képzettsége, addig a munkanélküli értelmiségnél harmadfélszer ekkora, 10·7% a főiskolákon képesítettek aránya.*

Ebben a két kategóriában együttesen a munkanélküliek egynegyedrésze, pontosan 24·5%-a gyűlt össze.

Budapesten 1928-ban 1030 középiskolában érettségizett, 876 felsőkereskedelmit végzett és 800 főiskolai képesítést nyert egyén futkosott hasztalan munkaalkalom után. Pedig a legtöbben nagyobb képzettségük ellenére válogatás nélkül vállaltak volna akármilyen munkát. Aminthogy soknak olyan szerencséje volt, hogy sikerült is ez a fáradozásuk.

40. tábla. A munkanélküliek iskolai végzettsége. 1926—1928.

Az iskolai végzettség megnevezése	Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli				Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli				Összesen	
			köztisztviselő		magántisztviselő						köztisztviselő		magántisztviselő			
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban								százalékban							
								a) *Férfiak.*								
Középiskola 1—4 osztálya ..	16	15	28	45	513	331	557	391	4·8	2·4	6·3	6·8	18·5	10·1	15·6	8·7
« 5 « ..	5	4	87	14	22	82	114	100	1·5	0·7	19·7	2·2	0·8	2·5	3·2	2·2
« 6 « ..	3	8	32	44	109	126	144	178	0·9	1·3	7·2	6·8	3·9	3·9	4·1	4·0
« 7 « ..	5	4	7	9	20	37	32	50	1·5	0·7	1·6	1·4	0·7	1·2	0·9	1·1
« 8 « ..	168	323	86	96	411	448	665	867	50·0	53·1	19·5	14·7	14·8	13·8	18·7	19·2
Felső keresk. iskola 1 osztálya	8	3	11	5	54	45	73	53	2·4	0·5	2·5	0·8	1·9	1·4	2·0	1·2
« « « 2 «	6	9	18	13	86	108	110	130	1·8	1·5	4·1	2·0	3·1	3·3	3·1	2·9
« « « 3 «	3	10	4	32	286	394	293	436	0·9	1·7	0·9	4·9	10·3	12·1	8·2	9·6
« « « 4 «	90	146	26	38	553	567	669	751	26·8	24·0	5·9	5·8	19·9	17·5	18·8	16·6
Szakiskola	19	25	43	94	254	417	316	536	5·5	4·1	9·7	14·4	9·2	12·8	8·9	11·9
Szaktanfolyam	3	10	61	124	162	216	226	350	0·9	1·6	13·8	19·0	5·8	6·7	6·4	7·8
Főiskola.....	10	51	39	138	309	478	358	667	3·0	8·4	8·8	21·2	11·1	14·7	10·1	14·8
Összesen	**336**	**608**	**442**	**652**	**2.779**	**3.249**	**3.557**	**4.509**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
								b) *Nők.*								
Középiskola 1—4 osztálya ..	123	96	165	152	472	326	760	574	24·7	15·2	29·4	22·6	24·9	19·4	25·7	19·3
« 5 « ..	1	14	1	2	11	7	13	23	0·2	2·2	0·2	0·3	0·6	0·4	0·4	0·8
« 6 « ..	10	16	6	15	41	51	57	82	2·0	2·5	1·1	2·2	2·2	3·0	1·9	2·7
« 7 « ..	3	3	1	5	—	6	4	14	0·6	0·5	0·2	0·7	—	0·3	0·2	0·5
« 8 « ..	16	39	4	74	20	50	40	163	3·2	6·2	0·7	11·0	1·1	3·0	1·4	5·5
Felső keresk. iskola 1 osztálya	21	6	37	34	216	390	274	430	4·2	1·0	6·6	5·1	11·4	23·3	9·3	14·4
« « « 2 «	16	—	9	10	29	43	54	53	3·2	—	1·6	1·5	1·5	2·6	1·8	1·8
« « « 3 «	1	3	10	3	20	53	31	59	0·2	0·5	1·8	0·5	1·1	3·2	1·1	2·0
« « « 4 «	29	62	1	11	58	52	88	125	5·8	9·8	0·2	1·6	3·1	3·1	3·0	4·2
Szakiskola	76	152	72	60	120	110	268	322	15·3	24·1	12·9	8·9	6·3	6·6	9·1	10·8
Szaktanfolyam	152	199	219	245	867	556	1.238	1.000	30·5	31·5	39·2	36·5	45·6	33·2	41·9	33·5
Főiskola.....	50	41	34	61	41	31	125	133	10·1	6·5	6·1	9·1	2·2	1·9	4·2	4·5
Összesen	**498**	**631**	**559**	**672**	**1.895**	**1.675**	**2.952**	**2.978**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
								c) *Férfiak és nők együtt.*								
Középiskola 1—4 osztálya ..	139	111	193	197	985	657	1.317	965	16·7	8·9	19·3	14·9	21·1	13·3	20·2	12·9
« 5 « ..	6	18	88	16	33	89	127	123	0·7	1·5	8·8	1·2	0·7	1·8	2·0	1·6
« 6 « ..	13	24	38	59	150	177	201	260	1·6	2·0	3·8	4·5	3·2	3·6	3·1	3·5
« 7 « ..	8	7	8	14	20	43	36	64	1·0	0·6	0·8	1·1	0·4	0·9	0·6	0·8
« 8 « ..	184	362	90	170	431	498	705	1.030	22·1	29·2	9·0	12·8	9·2	10·1	10·8	13·8
Felső keresk. iskola 1 osztálya	29	9	48	39	270	435	347	483	3·5	0·7	4·8	3·0	5·8	8·8	5·3	6·5
« « « 2 «	22	9	27	23	115	151	164	183	2·6	0·7	2·7	1·7	2·5	3·1	2·5	2·4
« « « 3 «	4	13	14	35	306	447	324	495	0·5	1·0	1·4	2·6	6·5	9·1	5·0	6·6
« « « 4 «	119	208	27	49	611	619	757	876	14·2	16·8	2·7	3·7	13·1	12·6	11·6	11·7
Szakiskola	95	177	115	154	374	527	584	858	11·4	14·3	11·4	11·6	8·0	10·7	9·0	11·5
Szaktanfolyam	155	209	280	369	1.029	772	1.464	1.350	18·5	16·9	28·0	27·9	22·0	15·7	22·5	18·0
Főiskola.....	60	92	73	199	350	509	483	800	7·2	7·4	7·3	15·0	7·5	10·3	7·4	10·7
Összesen	**834**	**1.239**	**1.001**	**1.324**	**4.674**	**4.924**	**6.509**	**7.487**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Hivatalos összeállítás szerint az államrendőrség *őrszemélyzetében* is hét egyetemet végzett és 40 érettségizett rendőr teljesít szolgálatot.

És épen e sorok írásakor került nyilvánosságra, hogy a székesfőváros köztisztasági hivatalánál 1250 alkalmazott között 45 volt magántisztviselő dolgozik. De nem az irodában, hanem az utcákon. Közöttük 2 jogvégzett, 6 mérnök, 9 érettségit tett, 12 felsőipariskolát végzett, 6 pedig katonatiszt volt. És most az utcát seprik. Írigyelt foglalkozás lett ez is. Hiszen kommüniké hirdeti, hogy nincs újabb üresedés, hiábavaló tehát az újabb kérvények özöne. Ha valljuk is, hogy nincs méltatlan munka, mégis ingadozó alapon nyugszik a társadalom, ha kvalifikált tagjainak, még mérnöki diplomával is utcasepréssel kell keresni a kenyerüket.

De még kétségbeejtőbb, hogy az az 1412 munkanélküli, aki a középiskola 4—7 osztályának az elvégzése után próbált boldogulni és az az 1161 munkát kereső, aki a felső kereskedelmi 1—3. osztályának a padjaiból sodródott az élet viharába, már itt is hiába kísérletezik. Aminthogy zárt kaput talált eddig mindenütt az a 858 szakiskolát végzett és 1350 szaktanfolyamot hallgató munkanélküli is, akiknek mindnek megvan a képzettsége szellemi munkára is. De amire megszerezték a képesítésüket, akkorra értéktelenné vált számukra az iskolai bizonyítványuk. Hiszen arra a szörnyű valóságra kellett ébredniök, hogy hiába küzdöttek érte 12—16 éven át. Az iskolai készültség nem jogcím a kereső munkára. A nagyobb képzettségeknek már nincsen varázsa. Az élet terített asztalánál már nem tud számukra helyet szerezni.

Aggasztóan nagy számok sorakoznak a statisztika rubrikáiban. És megdöbbentő módon épen a legmagasabb képzettségűek torlódnak legsűrűbben.

A szellemi munkanélküliek száma 1926 decemberétől 1928 februárjáig 6509-ről 7487-re, *15%-kal emelkedett.* De közöttük az érettségizettek száma 1462-ről 1906-ra izmosodva *30%-kal növekedett. A főiskolát végzettek száma pedig még ennél is erősebb. 483-ról 800-ra ugorva 66%-kal emelkedett.*

A feltörekvő új nemzedékben felgyülemlett szellemi tőke fecsérlődik így el felhasználatlanul. Sem az állam, sem a társadalom nem tudja a közösség javára igénybe venni ezt a meddőn szétfolyó gazdasági erőt. Kárbavész így a tanultságban és tudásban rejlő produktív módon gyümölcsöztethető érték. És ezzel nemcsak a nemzet fejlődését éri pótolhatatlan veszteség. Nemcsak a társadalom nélkülözi többezer tagjának hasznosítható tehetségét. De a szellemi proletariátusnak olyan talaja termékenyül meg, amelyben csak elkeseredést és nyomort érlel a teremtő idő.

A kétévi összeírás adatait kutatva azt olvassuk ki a számokból, hogy ott mutatkozik a legaggasztóbb emelkedés a munkanélküliek között, ahol a magasabb képzettségnek kellene érvényesülni: az értelmiség munkapiacán. *És jellemző módon épen azoknak a száma fogyott meg egyik évről a másikra a munkanélküliek között, akiknek az iskolai készültségük a legkisebb porciót*

adta útravalóul. A középiskola négy osztályát végzett munkanélküliek száma ugyanis 1926. év végén 1317 volt. 1928. év elején azonban 965-re csökkent.

Kategóriánként vizsgálódva elsősorban a még alkalmazásban nem voltakhoz lépünk. Bár a munkanélküli férfiaknak általában csak egyötödrésze végezte el a középiskola 8. osztályát, ebben a csoportban *több mint a felerész* (53·1%) ezekből került ki. Erős a kereskedelmi érettségizettek aránya is. A férfiaknál átlagban 16·6%-os, az alkalmazásban még nem voltaknál 24%. Ha még hozzávesszük a főiskolások 8·4%-os arányát, akkor összesen már *85·4%-ot*, abszolút számokban 520 férfit válogattunk össze a legmagasabb képzettségűek közül. Ez pedig döntő érv amellett, hogy mennyire helyes volt ezt a csoportot így külön felvenni. Hiszen épen *ez a kategória gyüjti magába azokat, akik bár minden felkészültségük megvan a munkára, mégsincs alkalmuk tehetségük érvényesítésére.*

A nőknél már kevesebb az érettségizettek száma. Bár 39-en a középiskola 8 osztályát és 62-en a felső kereskedelmi 4 osztályát végezve összesen 16%-ot képviselnek. Ez pedig majdnem négyszer akkora, mint a főváros népességében elfoglalt 4·3%-os arányuk. Érdekes, hogy a kisebb képzettségűek fogyását a szakiskolások és szaktanfolyamosok növekedése ellensúlyozza.

Feltűnően nagy azonban a főiskolás nők száma. 1926-ban 50, 1928-ban 41 munkanélküli nőnek volt főiskolai végzettsége. Ez utóbbi szám 6·5%-ot jelent és így épen *hétszer akkora, mint a főváros népességében az 1920. évi népszámlálás szerint megállapított 0·9%. Vagyis, amíg Budapesten a 15 éven felüli nők között száz közül alig egy végzett főiskolát, addig azok között a munkanélküli nők között, akik még eddig nem voltak alkalmazásban, minden 100 közül 6·5 főiskolai végzettsége ellenére sem tud munkaalkalomhoz jutni.*

Az állásnélküli köz- és magántisztviselők iskolai végzettségét csak akkor tudjuk a maga egészében áttekinteni, ha összehasonlítjuk az állásban levők hasonló adataival. A székesfővárosi statisztikai hivatal szociális adatgyüjtésének értéke ilyenkor tűnik ki igazán. Hiszen eddig az 1920. évi népszámlálás avuló adatain kívül más összehasonlítási alap nem kínálkozott.

Mielőtt azonban megrajzolnánk ezt a képet, rá kell még mutatni az 1926. és 1928. évi felvételek között mutatkozó lényeges különbségekre. Különösen a férfiaknál, az elbocsátott köztisztviselők között erősen apadt a kisebb iskolai végzettségűek száma. Így 19·7%-ról 2·2%-ra csökkent a középiskola öt osztályát végzettek aránya. De még feljebb is 19·5%-ról 14·7%-ra fogyott a nyolc osztályt végzetteké. Ha alaposan megnézzük a számokat, megtaláljuk őket a szakiskolások és szaktanfolyamosok ugyanilyen nagyarányú növekedésében és a főiskolások között. *Átképzéssel és továbbtanulással iparkodtak hasznossá tenni magukat az elbocsátottak.* Sajnos, kevés sikerrel. Az eredmény mindössze az, hogy 9·7%-ról 14·4%-ra nőtt a szakiskolások aránya és 13·8%-ról 19%-ra emelkedett a szaktanfolyamosoké.

De a munkanélküliek között mégis bennmaradtak. A főiskolásoké pedig 8·8-ról 21·2 %-ra duzzadva azt is elárulta, hogy bár az állásnélküli köztisztviselők közül minden ötödik főiskolát végzett, ez a képesítés csak a munkanélküli férfiak 667 főnyi szellemi arisztokratái között tudott a számukra helyet biztosítani.

A munkanélküli nőknél is a főiskolásoknál látjuk a növekedés erősebb iramát. Különösen magas az állásnélküli köztisztviselőnők között mutatkozó 9·1%-os arányuk, az előző évi 6·1%-hoz képest. Abszolút számokban 34-ről 61-re emelkedett itt a főiskolát végzett nők száma. *Ami tragikus módon világít rá az elhelyezkedni nem tudó magasképzettségű nők sorsára.*

Tudnunk kell azonban, hogy főiskola címen a statisztika az egyetemeket, akadémiákat, tanárképzőket és a zeneművészeti főiskolát végzetteket sorozza közös gyüjtőnév alá.

Még élesebb ellentéteket mutat a 116. oldalon levő táblánk, amelyben az aktív szolgálatot teljesítő tisztviselőkategóriák iskolai végzettségét állítottuk szembe a munkanélküliekével.

A tényleges köztisztviselőknél a felső kereskedelmi iskolai végzettségűek nincsenek külön kimutatva, de ott szerepelnek a középiskola megfelelő osztályait végzők között. Ha tehát ennek a figyelembevételével keressük a különbségeket, mindjárt meglátjuk, hogy *az aktív köztisztviselők színvonala magasabb. Ezer aktív férfiköztisztviselő között 463, ezer állásnélküli között 212 főiskolás van.* Ezer szolgálatban álló férfi;köztisztviselő közül 301 végezte el a középiskola nyolc osztályát. Ezer állásnélküli közül csak 205. Viszont *az alacsonyabb iskolai képzettségűek az állásnélküliek között vannak többségben. Ezek az adatok tehát azt mutatják, hogy a létszámapasztás alkalmával a szelektáláskor úgy érvényesült az elbocsátottak megrostálása, hogy a magasabb képzettségűek nagyobb arányban maradtak szolgálatukban,* amire különben már rámutattunk akkor, amikor megállapítottuk, hogy takarékossági, de méltányossági szempontból is a fiatalabb, még nyugdíjigényt nem szerzett tisztviselők kerültek elsősorban végelbánás alá. A hosszabb szolgálati idővel rendelkező tisztviselők még súlyosabb helyzetet okoztak volna nehezebb elhelyezkedési lehetőségük miatt. De persze azért mégis sok magasabb kvalifikációjú tisztviselő is belekerült a nyugdíjba kényszerítettek közé. Igen gyakran aránylag fiatalon, teljes munkaképességgel. Sűrűn nyugdíj nélkül, fegyelmi úton is. S mert a változó konjunktúrák miatt akkor kedvezőbb állás is kínálkozott, önként is sokan távoztak a magángazdaság jó keresetet ígérő munkaalkalmainak a kihasználása céljából. A válságok sorozata azonban itt is elvégezte a maga romboló munkáját. Sokan ezek közül is elveszítették újabb állásukat. Így aztán bármilyen megdöbbentően hangzik, mégis *az állásnélküli férfiköztisztviselők legnagyobb arányát a főiskolát végzettek képviselik: 21·2%-os arányuk a munkanélküliek között háromszor akkora, mint a főváros népességében a főiskolai végzettségű férfiak 7·6%-os képviselete.*

41. tábla. A tényleges szolgálatban álló és állásnélküli tisztviselők iskolai végzettsége arányszámokban. 1928.

Az iskolai végzettség megnevezése	Ezer			
	állásban levő	állásnélküli	állásban levő	állásnélküli
	köztisztviselő		magántiszviselő	
	k ö z ü l			
	a) *Férfiak.*			
Középiskola 1—4 osztálya	123	68	93	101
« 5 «	7	22	6	25
« 6 «	29	68	18	39
« 7 «	4	14	4	12
« 8 «	301	147	146	138
Felső kereskedelmi iskola 1 osztálya[1])	—	8	6	14
« « « 2 «	—	20	11	33
« « « 3 «	—	49	59	121
« « « 4 «	—	58	363	175
Szakiskola	70	144	60	128
Szaktanfolyam	—	190	58	67
Főiskola	463	212	164	147
Egyéb	3	—	12	—
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**
	b) *Nők.*			
Középiskola 1—4 osztálya	290	226	197	194
« 5 «	25	3	9	4
« 6 «	24	22	27	30
« 7 «	3	7	4	3
« 8 «	34	110	32	30
Felső kereskedelmi iskola 1 osztálya	—	51	41	233
« « « 2 «	—	15	20	26
« « « 3 «	—	5	9	32
« « « 4 «	—	16	60	31
Szakiskola	306	89	10	66
Szaktanfolyam	137	365	556	332
Főiskola	174	91	9	19
Egyéb	7	—	26	—
Összesen	**1.000**	**1.000**	**1.000**	**1.000**

A köztisztviselőnőknél már másféle kép tárul elénk. Itt is észrevehető ugyan, hogy az aktívok között mégegyszer akkora a főiskolai végzettségű, mint az állásnélküliek között. Ezer szolgálatban álló nő-köztisztviselő közül 174 végzett főiskolát, ezer állásnélküli szellemi foglalkozású nő között 91 ilyen akad. *De ez a mostani 91-es arány mégis tizenháromszor akkora, mint amekkora 1920-ban volt Budapesten a főiskolát végzett nők 0·7%-os aránya a népesség számában.*

Az érettségizett nők között viszont az állásnélkülieké az elhatározó többség. Ezer aktív köztisztviselőnő közül csak 34-nek van középiskola nyolcosztályú

[1]) A tényleges szolgálatban álló köztisztviselőknél a felső kereskedelmi iskolai végzettség nincsen külön kimutatva. A középiskolai végzettségűek között szerepelnek.

végzettsége, az állást keresők között majdnem négyszer akkora: 126 ez az arány. De a kisebb képzettségűek már az állásban levők számát szaporítják erősebben. *És a szakiskolát végzettek is az aktívok között negyedfélszer annyian vannak, mint a munkanélküliek között.*

A magántisztviselő társadalomban már nem érvényesült az a humánus válogatási rendszer, amit a köztisztviselőknél látunk. Itt már úgy látszik az a rideg üzleti szellem lett úrrá, amely mindenképen a takarékosság elvét hajszolta keresztül. Itt a nyugdíj csak szórványosabb esetekben éreztette gátló erejét. Hiszen csak a legnagyobb vállalatoknak van nyugdíjalapja. S mert a képzettebb tisztviselők igényei mégis magasabbak, jórészük könyörtelenül bekerült az elbocsátottak közé. Legalább erre vall az a körülmény, hogy a férfiaknál alig van eltérés a magasabb képzettségűek arányában az aktív és állásnélküliek között. Ezer tényleges szolgálatban álló férfimagántisztviselő közül 146 végezte el a középiskola nyolc osztályát, az állásnélküliek közül 138 ez az arány. Ezer aktív közül 164-nek van főiskolai végzettsége, ezer munkanélküli közül 147-nek.

Számolnunk kell ugyan azzal is, hogy a magántisztviselői pályákon a szakmunkát végző mérnökökön kívül a többi főiskolások odaözönlése inkább újabb keletű és így kevesebben verhettek még szilárd gyökeret. A megingó üzemek leépítésekor tehát, mint rövidebb szolgálati idejűek, végkielégítés nélkül voltak elbocsáthatók és ezért is magas az arányuk az elbocsátottak között.

De megfigyelhetjük azt is, hogy a kereskedelmi iskola legfelsőbb osztályát végzetteknél már az aktívok szerepelnek kétszeres arányban. Alighanem azért, mert mint szakképzett és jól bevált régi tisztviselők olyan pozíciókat értek el, hogy nehezebben voltak nélkülözhetők. És a jobb jövő reményében is kíméleti időhöz jutottak.

A magántisztviselőnőknél nincsenek jelentősebb különbségek. Itt a szaktanfolyamokat végzők képviselik a többséget. *Az állásban levők nagyobbik fele, ezer közül 556, ezekből kerül ki.* Főleg a gyors- és gépírói, valamint a kereskedelmi tanfolyamok végzettjei vannak sokan. *A munkanélkülieknek csak egyharmadrésze ilyen.* Az aktív magántisztviselőnők között a második legnagyobb csoport a középiskola négy osztályát végzett nőké. Mind az állásban lévők, mind az állásnélküliek egyformán 20% körül vannak.

A nőknél tehát kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy általában jóval kisebb az iskolai képzettségük, mint a férfiaké.

A munkanélküli nők második legnagyobb csoportja is ezt igazolja. *Ezer nő közül 233 ugyanis a felsőkereskedelmi iskolának még csak az első osztályát végezte el, amikor már ott torlódott az állást keresők között.* Korán a munka robotjába kergeti őket a sokszor egy egész családnak rájuk háruló gondja. Pedig az aktív szolgálatban maradtaknál csak 4·1%-os ez az arány.

Viszont a főiskolai végzettségű nők túltengő számai itt is kiemelkednek. De nem az állásban levők, hanem a munkanélküliek között. Még pedig olyan fölénnyel, hogy az arányuk több, mint kétszer akkora (1·9%), mint a tényleges szolgálatban maradtaké (0·9%).

Az iskolai képzettség azonban még csak az alapja annak a tudásnak és műveltségnek, amellyel felvértezve könnyebben szállhatunk porondra az élet küzdőterén. A mindennapi munka mezején a gyakorlati célok eléréséhez az elméleti képzettségen kívül szakismeretekre és különösebb tudásra is szükségünk van, hogy kiegészítve és fejlesztve tanultságunkkal lépést tarthassunk a haladó idővel. A kvalifikációhoz kötött magasabb képzettséget kívánó állásokban és a szabad gazdasági pályákon egyformán, csak az átlagosnál több tudással és nagyobb műveltséggel valósíthatjuk meg a felemelkedésre ösztönző emberi eszmét.

Nem közömbös hát annak a vizsgálata, hogy az iskolai végzettségen felül milyen felkészültséggel, milyen különösebb egyéni tudással és műveltséggel rendelkeztek a munkakészségüket felajánló állásnélküliek.

A gondos statisztikai felvétel nyomán megfigyelhettük az összeírtak nyelvismeretét és gyakorlati szaktudását. Nézzük hát meg egy kissé közelebbről ezt is. (L. a 46. táblát.)

Általában az összeírtaknak csaknem kétharmadrésze (62·4%) idegen nyelven is beszélt. A férfiak itt messze felülmúlják a nőket, mert közel háromnegyed részük (71·7%) tudott idegen nyelven is, a nőknek még a felerésze sem (48·2%).

Feltűnő azonban, hogy az egyes csoportokon belül a nők között alig 1—2% csak az eltérés. Így a volt köztisztviselőnőknek pontosan a felerésze, a még alkalmazásban nem voltaknak a 48·2%-a és száz állásnélküli magántisztviselőnő közül 47·5 beszél valamilyen külföldi nyelven. A férfiaknál azonban még az álláshoz soha nem jutottak között is 52·6% az idegen nyelven beszélők aránya. Az állásnélküli köztisztviselőknek már több, mint kétharmadrésze, 68·2%-a tudott a magyaron kívül más nyelven is. A volt magántisztviselőknél pedig 76% ez az arány. Tehát több, mint háromnegyedrészük számított több embernek, ha elfogadjuk azt a szálló mondást, hogy »ahány nyelvet ismersz, annyi ember vagy«.

Sajnos, ez a felfogás itt sehogyan sem vált be. Hiszen *az összeírtaknak 14%-a két, 5·2%-a három, 1·2 %-a négy neylven is beszélt. Sőt 34-en öt nyelvet is tudtak, tizen hat nyelven beszéltek. Volt hét nyelvet ismerő is. És két olyan nyelvfenomén is akadt, aki nyolc nyelven ajánlhatta a munkakészségét. Mégsem érhette el egyikük sem, hogy legalább egy embernek számítsák — a dolgozók frontján.*

Érdemes a megemlítésre, hogy a férfiak 9·1%-a beszélt háromnál több nyelvet, a nők között azonban csak 3·8% ez az arány.

42. tábla. A munkanélküliek nyelvismerete és szakképzettsége. 1926—1928.

Nyelvismeret és szakképzettség	Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli: köztisztviselő		Állásnélküli: magántisztviselő		Összesen		Alkalmazásban még nem volt		Állásnélküli: köztisztviselő		Állásnélküli: magántisztviselő		Összesen		Férfiak és nők	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	férfiak								nők								együtt	
									a) *Abszolút számokban.*									
1 idegen nyelvet beszél	86	200	164	249	1.343	1.613	1.593	2.062	148	199	195	232	708	606	1.051	1.037	2.644	3.099
2 « « «	43	96	80	126	484	539	607	761	51	81	63	70	136	136	250	287	857	1.048
3 « « «	7	22	24	45	161	227	192	294	13	21	14	25	26	48	53	94	245	388
4 « « «	2	2	8	15	26	54	36	71	—	3	8	8	4	6	12	17	48	88
5 « « «	—	—	7	6	9	27	16	33	—	—	—	1	1	—	1	1	17	34
6 « « «	1	—	—	3	8	7	9	10	—	—	—	—	—	—	—	—	9	10
7 « « «	1	—	—	—	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
8 « « «	—	—	—	1	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Idegen nyelvet nem beszél	196	288	159	207	746	780	1.101	1.275	286	327	279	336	1.020	879	1.585	1.542	2.686	2.817
Összesen	**836**	**608**	**442**	**652**	**2.779**	**3.249**	**3.557**	**4.509**	**498**	**631**	**559**	**672**	**1.895**	**1.675**	**2.952**	**2.978**	**6.509**	**7.487**
Ezek közül beszél:																		
németül	125	299	252	397	1.913	2.291	2.290	2.987	197	303	262	324	808	762	1.267	1.389	3.557	4.376
franciául	32	70	23	41	280	292	335	403	52	68	46	71	87	113	185	252	520	655
angolul	18	30	9	33	172	143	199	206	18	17	22	19	50	70	90	106	289	312
olaszul	5	22	16	37	85	141	106	200	—	9	8	9	10	16	18	34	124	234
Gyorsírni tud	109	214	48	85	694	715	851	1.014	250	326	160	222	941	904	1.351	1.452	2.202	2.466
Gépírni tud	128	312	153	250	1.219	1.607	1.500	2.169	306	376	342	367	1.430	1.309	2.078	2.052	3.578	4.221
Mérlegképes könyvelő	63	97	53	127	864	1.045	980	1.269	42	83	30	54	193	209	265	346	1.245	1.615
Kereskedelmi levelező	129	293	223	360	1.839	2.287	2.191	2.940	238	121	205	260	1.145	1.074	1.588	1.455	3.779	4.395
									b) *Százalékban.*									
1 idegen nyelvet beszél	25·6	32·9	37·1	38·2	48·3	49·7	44·8	45·7	29·7	31·6	34·9	34·5	37·4	36·2	35·6	34·8	40·6	41·4
2 « « «	12·8	15·8	18·1	19·3	17·4	16·6	17·1	16·9	10·3	12·8	11·3	10·4	7·2	8·1	8·5	9·6	13·2	14·0
3 « « «	2·1	3·6	5·4	6·9	5·8	7·0	5·4	6·5	2·6	3·3	2·5	3·7	1·4	2·9	1·8	3·2	3·8	5·2
4 « « «	0·6	0·3	1·8	2·3	1·0	1·7	1·0	1·6	—	0·5	1·4	1·2	0·2	0·3	0·4	0·6	0·7	1·2
5 « « «	—	—	1·6	0·8	0·3	0·8	0·4	0·7	—	—	—	0·2	0·0	—	0·0	0·0	0·2	0·5
6 « « «	0·3	—	—	0·5	0·3	0·2	0·3	0·2	—	—	—	—	—	—	—	—	0·2	0·1
7 « « «	0·3	—	—	—	0·0	0·0	0·1	0·0	—	—	—	—	—	—	—	—	0·0	0·0
8 « « «	—	—	—	0·2	0·0	0·0	0·0	0·1	—	—	—	—	—	—	—	—	0·0	0·0
Idegen nyelvet nem beszél	58·3	47·4	36·0	31·8	26·9	24·0	30·9	28·3	57·4	51·8	49·9	50·0	53·8	52·5	53·7	51·8	41·3	37·6
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
Ezek közül beszél:																		
németül	37·2	49·2	57·0	60·9	68·8	68·4	64·4	66·3	39·6	48·0	46·9	48·2	42·6	45·5	42·9	46·6	54·7	58·5
franciául	9·5	11·5	5·2	6·3	10·1	9·0	9·4	8·9	10·5	10·8	8·2	10·6	4·6	6·8	6·3	8·5	8·0	8·8
angolul	5·4	4·9	2·0	5·1	6·2	4·4	5·4	4·6	3·6	2·7	3·9	2·8	2·6	4·2	3·1	3·6	4·4	4·2
olaszul	1·5	3·6	3·6	5·7	3·1	4·3	3·0	4·4	—	1·4	1·4	1·3	0·5	0·9	0·6	1·1	1·9	3·1
Gyorsírni tud	32·4	35·2	10·1	13·0	25·0	22·0	23·9	22·5	50·2	51·7	28·6	33·0	49·7	54·0	45·8	48·8	33·8	32·9
Gépírni tud	38·1	51·3	34·6	38·3	43·9	49·5	42·2	48·1	61·5	59·6	61·2	54·6	75·5	78·2	70·4	68·9	55·0	56·4
Mérlegképes könyvelő	18·8	15·6	12·0	19·5	31·1	32·2	27·6	28·2	8·4	13·2	5·4	8·0	10·2	12·5	9·0	11·6	19·1	21·6
Kereskedelmi levelező	38·4	48·2	50·5	55·2	66·2	70·4	61·6	65·2	47·8	19·2	36·7	38·7	60·4	64·1	53·8	48·9	56·1	58·7

A legjobban favorizált idegen nyelv a német. A férfiak kétharmadrésze és a nőknek közel a fele tudott németül. Második helyen a francia nyelv következik. Itt a nők már csaknem egyenlő arányban (8·5%) szerepelnek a férfiakkal (8·9%). De az angolul beszélők között már ismét a férfiaké a többség (4·6%). Az olaszul tudó férfiak száma (4·4%) pedig négyszer akkora, mint a nőké (1·1%).

Kidomborítottuk, hogy a volt magántisztviselők háromnegyedrésze beszél idegen nyelvet, míg a volt köztisztviselőknek csak a kétharmadrésze. Most meg kell állapítanunk azt is, hogy a magántisztviselőknek inkább a német és a francia nyelv az erőssége, viszont a volt köztisztviselők között az angol és olasz nyelv térhódítása felülmulja a magántisztviselőkét. S amíg a volt magántisztviselőknek körülbelül egynegyedrésze beszél kettőnél több nyelvet, addig az elbocsátott köztisztviselők között ez az arány több, mint 30%.

Ám ha a nyelvtudás aránya kisebb is a nőknél, gyorsírást már több, mint kétszerannyian tudnak (48·8%), mint a férfiak (22·5%). Vezetnek a gépírásban is: 68·9%-uk jóval több, mint a férfiaké, akik közül 48·1% tud gépírni. Pedig a még alkalmazásban nem volt férfiaknak több, mint a felerésze megtanult gépírni. A könyvelői tudás magasabb foka, a mérlegképesség már ismét a férfiak fölénye, ha nem is specialitása. Száz állásnélküli férfi közül 28·2 és száz munkanélküli nő közül 11·6% volt mérlegképes könyvelő.

A férfiak kétharmadrészének (65·2%) a kereskedelmi levelezésben való jártassága szolgálhatna különösebb jogcímül az elhelyezkedésre. Az állásnélküli magántisztviselők 70%-a és a volt köztisztviselőknek több, mint a felerésze (55·2%) ért ehhez is. De még a nők közül is csaknem minden második ilyen tudással jelentkezett.

S akik értenek az önálló levelezéshez, azok közül 1619 férfi és 441 nő németül, 325 férfi és 65 nő franciául, 135 férfi és 22 nő angolul, 50 férfi és 5 nő olaszul, 24 férfi és 3 nő szerbül, végül 91 férfi és 11 nő egyéb nyelven is vállalt volna ilyen tudást igénylő munkakört, ha ajánlkozásuk sikerrel járt volna.

Ám hiába rendelkeztek a megszerezhető legmagasabb iskolai képzettséggel, hiába végeztek szakiskolát és hiába hallgattak nyelvtanfolyamokat, kenyérkereső álláshoz ez nem segítette őket. Nem használt a nyelvtudás és nem vitte előre ügyüket a különböző gyakorlati szakismeretek megszerzése sem. Mert nem az egyéni tudáson és tehetségen, nem a képességeken és munkabíráson mult az elhelyezkedésük. Sőt legtöbbször az elbocsátásuk sem.

9. A munkanélküliek előző foglalkozása.

Csonka maradna a munkanélküliek demográfiai viszonyairól festett képünk, ha nem rajzolnánk rá a foglalkozási megoszlásukat. Igaz ugyan, hogy a munkanélkülieknek épen abban rejlik a legszomorúbb tragédiájuk, hogy nincsen kereső foglalkozásuk. Nyitva áll előttük majdnem mindenfelé az út. Csak épen a kapuk vannak hét lakattal elzárva. S ha soknak közülük,

amint láttuk talán minden zárhoz van is kulcsa, mert a képességük és képzettségük még olyan tisztviselői munka elvégzésére is alkalmassá teszi őket, amiben eddig talán nem szereztek gyakorlati tudást, mégis előző foglalkozásuk az, amely elsősorban határozza meg a hovátartozásukat.

Vizsgáljuk hát sorra, melyek azok a foglalkozási ágak, ahol hasznavehetetlenné vált a produktív munkájuk.

Az eddig követett hármas tagozódást azonban itt most mellőzhetjük. Azok ugyanis, akik még egyáltalán nem voltak alkalmazásban, önmaguktól kiesnek. Ezeknek is megvan ugyan a kellő felkészültségük a tisztviselői pályákra. De hogy mint köztisztviselők, vagy mint magánalkalmazottak fognak-e majd révbe érkezni, vagy az önálló, szabad gazdasági pályákon sikerül majd megvetniök a lábukat, az még a jövő titka. Nem sorozhatók tehát egyetlen csoportba sem. S különösen nem illeszthetők be, a tisztviselői kategóriák olyan alcsoportjaiba, ahová gyakran már csak a mult emléke és a felejtető idő fűzi azokat is, akik valamilyen körülhatárolt munkakört már betöltöttek.

De még a köztisztviselői pályákon is figyelmen kívül kell hagynunk a szűkebb minősítést. A szokásos megkülönböztető csoportosítások szerint, hogy a fogalmazási vagy kezelési szakon működtek-e, műszaki vagy számvevőségi tisztviselők voltak-e, mint napidíjasok állottak-e alkalmazásban, vagy pedig mint tanárok tanítottak, mindenesetre tanulságos következtetésekre adna alkalmat. De az önvallomáson alapuló adatok ebből a szempontból hézagosak. S mert a hangsúly a köztisztviselői minőségre volt helyezve a legtöbbször csak általános jellegű gyűjtőelnevezéssel találkozunk.

A magántisztviselői csoportoknál azonban már szélesebb tér nyílik részletesebb tanulmányozásra is. Így elsősorban a már többször felsorolt hatféle csoportmegoszlás érdemel figyelmet.

Legnépesebb az állásnélküli *kereskedelmi tisztviselők* tábora, ahonnan 1100 férfi és 65 nő került az 1928-ban összeírt munkanélküliek közé. A férfiak száma alig félszázzal, a nőké kétszázzal kevesebb, mint 1926-ban. A második csoportban az *ipari tisztviselők* sorakoznak. Itt 1120 férfi és 389 nő volt állás nélkül 1928-ban. De ez már jóval magasabb, mint az előző évi. Körülbelül 200 férfi és 26 nővel gyarapodott a munkanélküliek száma 1926-tól. A biztosítási tisztviselők már jóval kevesebben vannak. S ha a férfiak között egy év alatt 86-ról 123-ra szaporodott a munkanélküliek száma, a nők között 73-ról 65-re fogyott. Még kisebb a közlekedési tisztviselők csapata. A 75 munka nélkül álló férfi csaknem változatlanul annyi, mint egy évvel ezelőtt. De a nők amúgyis alacsony száma 37-ről 15-re fogyott. A hitelügyi tisztviselői csoportban már jóval nagyobb számú munkanélkülit találunk. És feltűnik, hogy amíg a férfiak között 407-ről 443-ra erősödött a munkanélküliek száma, addig a nőknél javulás következett be, 311-ről 202-re fogytak.

43. tábla. Az állásnélküli magántisztviselők megoszlása utolsó alkalmazásuk minősége szerint. 1926—1928.

Az utolsó alkalmazás minősége	Magántisztviselők															
	ipari		kereskedelmi		biztosítási		közlekedési		hitelügyi		gazdasági		egyéb		összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	Férfiak.															
	a) Abszolút számokban.															
Banktisztviselő	—	—	—	17	—	1	—	—	95	204	—	—	—	—	95	222
Cégvezető, főnök	1	28	36	29	—	5	—	2	18	27	—	—	—	—	55	91
Főtisztviselő	37	9	8	45	—	9	3	2	10	30	—	—	1	7	59	102
Gazdasági intéző	—	2	1	4	—	—	1	—	—	—	31	89	—	4	33	99
Gyors- és gépíró	28	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	20	33	22
Igazgató	12	58	32	48	—	1	2	2	13	4	—	1	—	6	59	120
Kereskedelmi tisztviselő	86	44	180	284	—	—	—	27	—	15	—	—	—	2	266	372
Könyvelő	18	129	245	251	15	11	1	6	88	44	2	4	5	14	374	459
Levelező	48	11	50	29	3	6	1	2	16	1	—	1	2	4	120	54
Műszaki tisztviselő	22	228	3	1	1	1	4	9	—	—	—	—	—	2	30	241
Napidíjas	—	5	3	12	4	10	2	1	—	—	—	—	—	3	9	31
Osztályvezető	27	23	25	4	8	14	2	1	12	22	—	—	—	—	74	64
Pénztáros	35	18	55	19	3	3	1	2	38	2	1	1	5	2	138	47
Raktárnok	18	54	53	53	—	—	3	2	—	3	—	5	—	—	74	117
Segédkönyvelő	26	31	—	41	—	4	—	—	—	8	—	1	—	—	26	85
Színész	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	26	29	28
Tanár, tanító	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	7	15
Tisztviselő	16	227	—	—	—	3	4	4	21	—	—	9	—	30	41	273
Titkár	—	8	18	10	3	1	—	1	4	19	—	—	7	9	32	48
Újságíró	—	13	32	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	32	47
Ügynök	16	12	58	32	6	12	—	1	10	16	—	—	—	—	90	73
Üzemi segédtisztviselő	38	1	—	—	1	—	3	9	—	—	—	1	—	—	42	11
Üzletvezető	23	16	41	49	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	67	65
Vámkezelő	12	17	23	10	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	35	31
Egyéb és ismeretlen	423	184	285	157	42	42	45	1	79	48	25	4	60	96	959	532
Összesen	**893**	**1.120**	**1.151**	**1.100**	**86**	**123**	**72**	**75**	**407**	**443**	**59**	**116**	**111**	**272**	**2.779**	**3.249**

43. tábla. Az állásnélküli magántisztviselők megoszlása utolsó alkalmazásuk minősége szerint. 1926—1928. (Folytatás.)

Az utolsó alkalmazás minősége	Magántisztviselők															
	ipari		kereskedelmi		biztosítási		közlekedési		hitelügyi		gazdasági		egyéb		összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1826	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	Férfiak.															
	b) Százalékban.															
Banktisztviselő	—	—	—	1·6	—	0·8	—	—	23·3	46·1	—	—	—	—	3·4	6·8
Cégvezető	0·1	2·5	3·1	2·6	—	4·1	—	2·7	4·4	6·1	—	—	—	—	2·0	2·8
Főtisztviselő	4·2	0·8	0·7	4·1	—	7·3	4·2	2·7	2·5	6·8	—	—	0·9	2·6	2·1	3·1
Gazdasági intéző	—	0·2	0·1	0·4	—	—	1·4	—	—	—	52·5	76·7	—	1·5	1·2	3·0
Gyors- és gépíró	3·1	—	0·2	0·2	—	—	—	—	—	—	—	—	1·8	7·4	1·2	0·7
Igazgató	1·3	5·2	2·8	4·4	—	0·8	2·7	2·7	3·2	0·9	—	0·9	—	2·2	2·1	3·7
Kereskedelmi tisztviselő	9·6	3·9	15·6	25·8	—	—	—	36·0	—	3·4	—	—	—	0·7	9·6	11·5
Könyvelő	2·0	11·5	21·3	22·8	17·4	9·0	1·4	8·0	21·6	9·9	3·4	3·4	4·5	5·1	13·4	14·1
Levelező	5·4	1·0	4·3	2·6	3·5	4·9	1·4	2·7	3·9	0·2	—	0·9	1·8	1·5	4·3	1·7
Műszaki tisztviselő	2·5	20·3	0·2	0·1	1·2	0·8	5·6	12·0	—	—	—	—	—	0·7	1·1	7·4
Napidíjas	—	0·4	0·2	1·1	4·6	8·1	2·7	1·3	—	—	—	—	—	1·1	0·3	1·0
Osztályvezető	3·0	2·1	2·2	0·4	9·3	11·4	2·7	1·3	3·0	5·0	—	—	—	—	2·7	2·0
Pénztáros	3·9	1·6	4·8	1·7	3·5	2·4	1·4	2·7	9·3	0·4	1·7	0·9	4·5	0·7	5·0	1·4
Raktárnok	2·0	4·8	4·6	4·8	—	—	4·2	2·7	—	0·7	—	4·3	—	—	2·7	3·6
Segédkönyvelő	2·9	2·8	—	3·7	—	3·3	—	—	—	1·8	—	0·9	—	—	0·9	2·6
Színész	—	0·2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26·1	9·6	1·0	0·9
Tanár, tanító	0·8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5·5	0·2	0·5
Tisztviselő	1·8	20·3	—	—	—	2·4	5·6	5·3	5·2	—	—	7·7	—	11·0	1·5	8·4
Titkár	—	0·7	1·6	0·9	3·5	0·8	—	1·3	1·0	4·3	—	—	6·3	3·3	1·2	1·5
Újságíró	—	1·2	2·8	0·3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11·4	1·2	1·4
Ügynök	1·8	1·1	5·1	2·9	7·0	9·8	—	1·3	2·5	3·6	—	—	—	—	3·2	2·2
Üzemi segédtisztviselő	4·3	0·1	—	—	1·2	—	4·2	12·0	—	—	—	0·9	—	—	1·5	0·3
Üzletvezető	2·6	1·4	3·6	4·4	—	—	—	—	0·7	—	—	—	—	—	2·4	2·0
Vámkezelő	1·3	1·5	2·0	0·9	—	—	—	4·0	—	—	—	—	—	0·4	1·3	1·0
Egyéb és ismeretlen	47·4	16·4	24·8	14·3	48·8	34·1	62·5	1·3	19·4	10·8	42·4	3·4	54·1	35·3	34·5	16·4
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100'0	100·0

43. tábla. Az állásnélküli magántisztviselők megoszlása utolsó alkalmazásuk minősége szerint. 1926—1928. (Folytatás.)

Az utolsó alkalmazás minősége	Magántisztviselők															
	ipari		kereskedelmi		biztosítási		közlekedési		hitelügyi		gazdasági		egyéb		összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	Nők.															
	a) Abszolút számokban.															
Banktisztviselő	—	—	—	—	—	—	—	—	89	97		—	—	—	89	97
Cégvezető, főnök	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Főtisztviselő	—	4	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
Gazdasági intéző	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyors- és gépíró	66	74	141	62	18	6	1	—	49	30	—	1	86	71	361	244
Igazgató	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kereskedelmi tisztviselő	—	1	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Könyvelő	39	51	90	70	4	11	—	—	58	42	2	—	4	9	197	183
Levelező	11	19	38	23	3	2	—	—	30	15	—	1	5	6	87	66
Műszaki tisztviselő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Napidíjas	—	—	—	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Osztályvezető	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Pénztáros	25	31	157	87		—	3	3	13	5	—	—	7	24	205	150
Raktárnok	—	2	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	10
Segédkönyvelő	—	—	21	33	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	24	33
Színész	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	48	40	49
Tanár, tanító	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	3	33	4	35
Tisztviselő	126	158	290	270	31	32	10	12	—	—	1	3	47	73	505	548
Titkár	3	—	—	5	—	—	—	—	2	1	—	—	—	7	5	13
Újságíró	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Ügynök	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3
Üzemi segédtisztviselő	—	3	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
Üzletvezető	—	—	12	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	13	4
Vámkezelő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Egyéb és ismeretlen	93	44	115	57	15	7	23	—	68	11	—	1	51	71	365	191
Összesen	**363**	**389**	**864**	**651**	**73**	**65**	**37**	**15**	**311**	**202**	**3**	**6**	**244**	**347**	**1.895**	**1.675**

43. Az állásnélküli magántisztviselők megoszlása utolsó alkalmazásának minősége szerint. 1926—1928. (Vége.)

Az utolsó alkalmazás minősége	Magántisztviselők															
	ipari		kereskedelmi		biztosítási		közlekedési		hitelügyi		gazdasági		egyéb		összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	Nők. *b)* Százalékban.															
Banktisztviselő	—	—	—	—	—	—	—	—	28·6	48·0	—	—	—	—	4·7	5·9
Cégvezető	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Főtisztviselő	—	1·0	—	1·2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0·7
Gazdasági intéző	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyors- és gépíró	18·2	19·0	16·3	9·8	24·7	9·2	2·7	—	15·8	14·9	—	16·7	35·2	20·5	19·0	14·6
Igazgató	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kereskedelmi tisztviselő	—	0·3	33·6	42·8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0·6
Könyvelő	10·8	13·1	10·4	10·7	5·5	16·9	—	—	18·7	20·8	66·7	—	1·6	2·6	10·4	10·9
Levelező	3·0	4·9	4·4	3·5	4·1	3·1	—	—	9·6	7·4	—	16·7	2·1	1·7	4·6	3·9
Műszaki tisztviselő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Napidíjas	—	—	—	0·1	—	9·2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0·4
Osztályvezető	—	—	—	0·1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0·1
Pénztáros	6·9	7·9	18·2	13·4	—	—	8·1	20·0	4·2	2·5	—	—	2·9	6·9	10·8	8·9
Raktárnok	—	0·5	—	0·9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0·6	—	0·6
Segédkönyvelő	—	—	2·4	5·1	2·7	—	—	—	0·3	—	—	—	—	—	1·3	2·0
Színész	—	0·3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16·4	13·8	2·1	2·9
Tanár, tanító	—	0·3	—	—	—	—	—	—	0·3	0·5	—	—	1·2	9·5	0·2	2·1
Tisztviselő	34·7	40·6	—	—	42·5	49·2	27·0	80·0	—	—	33·3	50·0	19·3	21·0	26·6	32·6
Titkár	0·8	—	—	0·8	—	—	—	—	0·6	0·5	—	—	—	2·0	0·3	0·8
Újságíró	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0·3	—	0·1
Ügynök	—	—	—	—	—	1·6	—	—	—	—	—	—	—	0·6	—	0·2
Üzemi segédtisztviselő	—	0·8	—	2·3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1·1
Üzletvezető	—	—	1·4	0·6	—	—	—	—	—	—	—	—	0·4	—	0·7	0·2
Vámkezelő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Egyéb és ismeretlen	25·6	11·3	13·3	8·7	20·5	10·8	62·2	—	21·9	5·4	—	16·6	20·9	20·5	19·3	11·4
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

A gazdasági tisztviselők között jóformán csak férfiak szerepelnek, 116 férfit és 6 nőt látunk itt munka nélkül. Viszont az egyéb tisztviselők között 272 férfi mellett már 347 nő van állás nélkül. A férfiaknál itt több, mint kétszeres, a nőknél csak másfélszeres az emelkedés.

Részletesen felsoroltuk a magántisztviselői csoportok munka nélkül álló tagjait, mert meg akarjuk keresni, hogy melyik foglalkozási csoportban fészkel a munkanélküliség a legotthonosabban.

Összehasonlítás kedvéért kiszámítottuk a magántisztviselők megoszlását az utolsó népszámlálás szerint is. Az arányszámok alakulásait a következő kép szemlélteti:

44. tábla. A szolgálatban álló és munkanélküli magántisztviselők megoszlása foglalkozási csoportok szerint.

Foglalkozási csoport	Ezer állásban lévő magántisztviselő közül	Ezer állásnélküli magántisztviselő közül
a) *Férfi.*		
Ipar	294	392
Kereskedelem	299	385
Hitel	197	155
Biztosítás	44	43
Közlekedés	166	25
Összesen	**1.000**	**1.000**
b) *Nő.*		
Ipar	245	294
Kereskedelem	347	492
Hitel	148	153
Biztosítás	40	50
Közlekedés	220	11
Összesen	**1.000**	**1.000**
c) *Férfi és nő együtt.*		
Ipar	277	361
Kereskedelem	314	419
Hitel	180	154
Biztosítás	43	45
Közlekedés	186	21
Összesen	**1.000**	**1.000**

Újabb adatok híján csak az 1920. évi népszámlálás alapján és csak öt főcsoportban hasonlítottuk össze az aktív és állásnélküli tisztviselők arányát és így mindenesetre számolnunk kell az azóta bekövetkezett eltolódásokkal.

Számaink azt mutatják, hogy a férfiak közül az iparban, a nők közül a kereskedelem terén szedi legsűrűbben áldozatait a munkanélküliség réme.

Ezer magántisztviselő férfi közül ugyanis 294 dolgozott az ipar körében, de ezer állásnélküli férfi között 392 volt, ipari tisztviselő, amíg el nem vesztette az állását.

Ezer nőtisztviselő közül 347 helyezkedett el a kereskedelem különféle ágaiban, de ezer állásnélküli nőtisztviselő közül 492, tehát a nőknek majdnem a felerésze a kereskedelem területén vált munkanélkülivé.

A hiteléletben nincs nagyobb kilengés. Inkább a munkanélküliek aránya kisebb valamivel, mint a dolgozóké. Ami azonban még nem jelent kedvező állapotot. De mert az ipar és kereskedelem nagyobb mértékben érzi a válság súlyát, tehát innen nagyobb tömegek zuhannak a mélységek felé. Feltűnő a biztosítási tisztviselőknél, hogy alighanem az újabb konjunktúra miatt nem kedvezőtlenebb a munkanélküliek aránya, mint az állásban levőké. Meglepő azonban, hogy a közlekedés mezejéről milyen kevesen kerültek a munkanélküliek közé. A vasút, a posta, a távirda és távbeszélő tisztviselői, vagy helyesebben magasabb számú tisztviselőnői közül aránylag kevés elbocsátás történt. Ezek az ágazatok azonban már inkább a köztisztviselőkkel esnek azonos elbírálás alá. Az ott mutatkozó arányokkal való összehasonlítás mutatná csak igazán, hogy lehet-e itt is egyáltalán »kedvező« jelzőt használni.

Érdekes képet tárnak elő azok az adatok is, amelyek foglalkozási alcsoportok szerint a tényleg végzett munkakör alapján részletezik a munkanélküli magántisztviselők utolsó alkalmazásának a minőségét.

Sajnos, ilyen bő részletezésben nem áll rendelkezésünkre foglalkozási csoportok szerint a tényleges szolgálatot teljesítők megoszlása. Ezért csak az állásnélküliek adatai alapján nyílik alkalmunk összehasonlításra.

Pedig tanulságos lenne megállapítani, hogy milyen arányban szerepelnek az aktív magántisztviselők között a *könyvelők, akik 1926-ban is, 1928-ban is a legnagyobb arányát képviselték az állásnélküli férfiaknak. Általában minden hetedik munkanélküli férfi könyvelő volt.* Sőt tekintettel arra, hogy a segédkönyvelők külön szerepelnek, »könyvelő« alatt itt olyan tisztviselőket kell értenünk, akik, ha nem is valamennyien voltak mérlegképesek, a tisztviselő társadalom képzettebb tagjai közé tartoztak. Az állásnélküli könyvelőké itt a legszánandóbb többség. Legnagyobb az arányuk a kereskedelmi tisztviselők között. Itt csaknem minden negyedik állásnélküli könyvelő volt. *Úgylátszik, ezt a munkakört ítélte halálra elsősorban a racionalizálás.* Ámbár ennyire talán mégsincsenek elterjedve azok a modernebb könyvelőgépek, amelyek kevesebb számú és kisebb képzettségű tisztviselőkkel is beérik.

Elhomályosítja képünket az egyéb és ismeretlen elnevezés alatt kimutatottak túlságosan nagy száma. De ha figyelembe vesszük, hogy itt a munkakörök olyan sokfélesége van összegyűjtve, hogy azok külön-külön való megnevezése túlterjengőssé és szinte áttekinthetetlenné tette volna a csoportosítást, be kell érnünk azzal, hogy 24 féle munkakörből szedegessük ki a rikitóbb színeket.

Magas az arányuk a különösebb megjelölés nélküli »tisztviselőknek« és a »kereskedelmi tisztviselőknek«. Ha tudjuk, hogy az adatok önvallomás

útján készültek és tekintetbe vesszük, hogy különösen az alantasabb állásúak erősen favorizálják ezt a gyüjtőelnevezést, akkor megértjük, hogy a volt ipari tisztviselők 20%-a csak egyszerűen tisztviselőnek titulálta magát, volt foglalkozásának tüzetesebb megjelölése helyett. A közlekedési csoport- ban az állásnélküliek több mint $^1/_3$-ad része ilyen gyüjtőelnevezéssel szerepel.

Nagy a műszaki tisztviselők aránya is, különösen az ipari tisztviselők között. *Minden ötödik elbocsátott ilyen volt.* Ebben a csoportban a könyvelők már háttérbe szorultak. De még mindig minden tizedik elbocsátott közülük került ki.

A biztosítási tisztviselőknél meglepően nagy a vezetőpozicióból kiesettek száma. 11·4%osztályvezető volt, 7·3% főtisztviselőnek vallotta magát és 4·1%-nak cégvezetői címe volt. *Csaknem egy negyedrészük tehát magasabb állást töltött be.* Alighanem akkor kerültek leépítésre, amikor a valutáris viszonyok miatt jóideig teljes pangás volt ebben a szakmában és a konjunktúra megindulásakor fiatalabbak kerültek a helyükre.

A hitelügyi csoportban »banktisztviselő« név alatt találjuk az állásnélküli férfiaknak csaknem a felerészét (46·1%). A könyvelők külön csoportban 9·9%-kal vannak nyilvántartva. És aránylag itt is elég magas a volt cégvezetők (6·6%), a főtisztviselők (6·8%) és osztályvezetők (5%) aránya. *Négy volt bankigazgató is bekerült az állásnélküliek közé. Sőt 1926-ban 13 bankigazgatót láttunk a munkanélküliek soraiban.* Nem voltak maguk között ezzel a magas címükkel. *58 ipari és 48 kereskedelmi vállalatnak az igazgatója is áldozata lett az áldatlan viszonyoknak.*

Meg kell még említenünk a gazdasági tisztviselők csoportját, ahol a munkanélküliek több, mint háromnegyedrésze (76·7%) »gazdasági intéző« elnevezés alatt várta sorsának jobbrafordulását.

Az állásnélküli magántisztviselőnők között, épenúgy, mint a férfiaknál, a »tisztviselői« foglalkozás dominált. Egyharmadrészük általában így nevezte magát. De itt a könyvelők 10·9%-ot mutató magas arányaik ellenére már a harmadik helyre szorultak. A gyors- és gépírónők foglalták el előttük — ha nem is a munkahelyeket, de — az utána igyekvők nagyságszerinti sorrendjében a második sort. *Az 548 »tisztviselő«, 244 gyors- és gépírónő és 183 könyvelőnő együttvéve a munkanélküli nő csaknem 60%-át teszi.*

Feltűnő, hogy a hitelügynél minden ötödik elbocsátott nő könyvelő volt. Még a biztosítási tisztviselőknél is csaknem ilyen magas (16·9%) volt az arányuk. Az ipari csoportban a tisztviselőnők után a volt gyors- és gépírónők vezetnek (19%).

De kiemelkedők a számai a volt pénztárosnőknek is. A közlekedési csoportban 20, a kereskedelmi csoportban 13·4%-os aránnyal vettek részt.

Komolyabb következtetéseket — sajnos — ezekből a számokból mégsem vonhatunk le. *Ismernünk kell ugyanis azt a keresletet, amelyet a munkáltatók támasztanak az egyes munkakörök iránt.* S ha bizonyos is, hogy dús választék állt rendelkezésükre minden kategóriában az ajánlkozók részéről, mégis a szükséglet mértéke befolyásolta az elhelyezkedési lehetőségeket. De, ha a felmerült igényléseket nem is ismerjük teljesen, mégis olyan értékes anyag áll rendelkezésünkre, amely közelebb visz célkitűzésünkhöz ebből a szempontból is.

A Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége elismerésre méltó pontossággal szélesvonalú adatgyüjtésben ismerteti tagjainak szociális és gazdasági helyzetét. Jellemző képet találunk itt többek között a most felmerült kérdésről is. Teljesebb áttekinthetőség kedvéért egymás mellé állítottuk ezért az állásnélküli tagokról és a munkaközvetítőjük útján elhelyezettekről készült nyilvántartásaikat. Mindkét csoportban körülbelül ezer tagról állanak rendelkezésre a megfigyelhető adatok. Pontosan 931 állásnélküli és 1227 elhelyezett magántisztviselő megoszlását tanulmányozhatjuk nemek és munkakörök szerint elkülönítve. S ha a Magántisztviselők Szövetségének a tagösszetétele nem is teljesen azonos az összes magántisztviselőkével, mégis jellemző tanulságokat tudunk kibontani az itt összegyüjtött anyagból. (L. a 45. táblát.)

A munkanélküli tagoknak több, mint 30%-a a gyors- és gépírókból került ki. Amíg azonban a férfiak között csak alig több, mint fél százalékot tesz ki ez az arány, addig az *állásnélküli nőtagoknak kis híján a fele (49·1%) gyors- és gépírónő volt.* »Ez a magas arány önmagában véve nem is nagyon súlyos«, mondja a jelentés. Hiszen az elmult évek statisztikai adatai azt mutatták, hogy ebben a munkakörben állandó a fluktuálás. Ha megnézzük az elhelyezést nyertek arányát, most is azt látjuk, hogy az álláshoz jutott nőtagoknak több, mint egy negyedrésze (28%) gyors- és gépírónő volt. A valóságban tehát mégis kedvezőtlen a helyzet. *Hiszen 100 munkanélküli nő között 49 volt gépírónő, száz elhelyezett nő között azonban már csak 28.*

Feltűnő itt a férfi gyors- és gépírók iránt mutatkozó kereslet. Száz állásnélküli között csak 0·6 volt ilyen, 100 elhelyezett között majdnem nyolcszor ennyi: 4·6.

Sokkal tragikusabb a könyvelők helyzete. A kimutatásban 180 könyvelő szerepel a munkanélküliek között. Vagyis *minden ötödik állásnélkülinek könyvelés volt a főfoglalkozása.* Nagyobbik részük (95) mérlegképes, a többi segédkönyvelő. Az állásnélküli férfiak közül sokkal nagyobb volt az arányuk. *Nem sok híján minden második férfi könyvelő volt.* De az elhelyezettek között általában véve csak 3%-kal szerepelnek és még az álláshoz jutott férfiak között sem ért el 9%-ot az arányuk. *Ötször kisebb az elhelyezhető könyvelők aránya, mint az álláskeresőké.*

45. tábla. Az állásnélküli és elhelyezett tisztviselők megoszlása a Magyarországi Magántisztviselők Szövetségének tagjai között. 1928—1929.

Munkakör	Állásnélküliek		Elhelyezettek	
	számszerint	%-ban	számszerint	%-ban
		a) *Férfiak.*		
Mérlegképes könyvelő	91	26·2	5	1·5
Segédkönyvelő	56	16·2	24	7·3
Gyors és gépíró	2	0·6	15	4·6
Önálló levelező	20	5·8	10	3·4
Szaktisztviselő	36	10·3	1	0·3
Általános irodai erő	110	31·7	86	26·1
Pénztáros	9	2·6	—	—
Ügynök	5	1·4	6	1·8
Kezdő	18	5·2	26	7·9
Egyéb	—	—	156	47·1
Összesen	**347**	**100·0**	**329**	**100·0**
		b) *Nők.*		
Mérlegképes könyvelő	4	0·7	1	0·1
Segédkönyvelő	29	5·0	7	0·8
Gyors- és gépíró	287	49·1	253	28·1
Önálló levelező	43	7·4	3	0·3
Szaktisztviselő	—	—	—	—
Általános irodai erő	75	12·8	22	2·4
Pénztáros	14	2·4	1	0·1
Ügynök	—	—	—	—
Kezdő	132	22·6	72	8·0
Egyéb	—	—	539	60·2
Összesen	**584**	**100·0**	**898**	**100·0**
		c) *Férfiak és nők együtt.*		
Mérlegképes könyvelő	95	10·3	6	0·5
Segédkönyvelő	85	9·1	31	2·5
Gyors- és gépíró	289	30·9	268	21·8
Önálló levelező	63	6·9	13	1·1
Szaktisztviselő	36	3·9	1	0·1
Általános irodai erő	185	19·8	108	8·8
Pénztáros	23	2·5	1	0·1
Ügynök	5	0·5	6	0·5
Kezdő	150	16·1	98	8·0
Egyéb	—	—	695	56·6
Összesen	**931**	**100·0**	**1.227**	**100·0**

Pedig ezek a számok még nem is mutatják azt a sivár képet, ami ebben a munkakörben állandó. »*Könyvelőkartársaink úgy érzik, hogy ezirányú szaktudásuk nem jelent számukra semmiféle előnyt az elhelyezkedésnél s a kérdőívek kitöltésénél inkább egyébirányú ismereteik kidomborítására helyeznek súlyt*« olvassuk a központi vezetőség 1928—29. évi közgyűlési jelentésében. Azt jelenti ez a megjegyzés, hogy *a könyvelők már szinte be sem merik vallani, hogy könyvelők és egyáltalán nem fektetnek súlyt arra, hogy csakis mint könyvelők helyezkedhessenek el.* Így aztán a nyilvántartásokban csak 95 mérlegképes és 85 segédkönyvelő van kimutatva az állástkeresők között, holott a valóságban *még 45 mérlegképes és 192 segédkönyvelő duzzasztotta 417-re az elbocsátott könyvelők táborát. Így a munkanélküliek összlétszámának 44·7%-a a könyvelők sorából toborzódott.*

Itt látjuk tehát a tisztviselői pályákon mutatkozó munkanélküliségnek a legmegdöbbentőbb tüneteit.

A többi munkakörben nincsen ilyen szembetűnő eltérés. De figyelmet érdemel, higy a »kezdők« *az első szárnypróbálgatók kísérletei mégis sikeresebbek voltak.* Különösen a férfiaknál. Száz állástkereső között 5·2, száz elhelyezett között 7·9 volt kezdő. Mint a legolcsóbb munkaerők voltak ilyen kapósak.

Különösen feltűnik azonban az »egyéb« elhelyezések túlságosan kiugró száma. A férfiaknak 47·1, a nőknek 60·7%-a szerepel közelebbről meg nem határozható elnevezés alatt az elhelyezettek között. Tegyük félre az optimizmust. Kiábrándítóan nagy számok ezek. *Túlnyomórészük csak mint kisegítő, sokszor egészen rövid időre helyezkedhetett csak el.* A túltengően nagy arány *alkalmi* munkaerőket takar el. Ezek után jelentkezett erősebb kereslet. Holott szépen képzett, intelligens tisztviselőgárda tartós munkaalkalom reményében leste a hívó szót. Az állandó állás, a biztos exisztencia felcsillanó reménye azonban egyre jobban ritkult.

Még egyszer végignézve a csüggedő seregen, elszoruló lélekkel kell látnunk vergődésüket. Hiába ajánlották fel eddigi életük verejtékével szerzett tudásukat, hiába ígértek szorgalmat, odaadó munkát. De hasztalanul kiáltottak sürgős segítség után is. Pedig a legtöbbjük mögött ott ült a sötét gond, már akkor is, amikor még állásban voltak. Hiszen jórészt olyanok kerültek az elesettek közé, akiknek még kereső korukban is csak nyomor vetette az ágyát. A legtöbbnek közülök olyan alacsony volt a jövedelme, hogy a napi szükségletekre is szűkösen jutott csak. Annál kevésbé tartalékolhattak hát erre az időre, amikor belesodródtak a munkanélküliség örvényes hínárjába.

Ugyan mennyit lehetett félretenni annak a 323 tisztviselőnek, akinek amíg dolgozhatott 50 pengőt sem ért el a havi fizetése? És mennyi fölöslege maradt annak az 1113-nak, akinek 100 pengő alatt maradt a havi gázsija? Ha még azt az 1055 tisztviselőt is idesorozzuk, akinek havi 150 pengőért kellett naphosszat dolgozni — sokszor főiskolai végzettséggel —

akkor már túlléptük a munkanélküliek 40%-át. *Ha pedig közéjük számítjuk azt az 1329 tisztviselőt is, akinek havi 200 pengőnél kisebb jövedelemből kellett a tisztviselői, a középosztálybeli álláshoz méltóan élni, akkor már összeszedegettük az állásnélküliek közel kétharmadrészét.*

46. tábla. A munkanélküliek megoszlása utolsó fizetésük szerint. 1928.

Az utolsó havi fizetés nagysága	Állásnélküli						
	köztisztviselők	magántisztviselők	összesen	köztisztviselők	magántisztviselők	összesen	férfiak és nők együtt
	férfiak			nők			
	a) *Abszolút számokban.*						
— 50 pengő	27	88	115	24	184	208	323
51—100 «	85	327	412	230	471	701	1.113
101—150 «	124	340	464	175	416	591	1.055
151—200 «	112	795	907	85	337	422	1.329
201—300 «	83	629	712	23	104	127	839
301—400 «	32	371	403	2	22	24	427
401—500 «	11	131	142	1	4	5	147
501—600 «	7	66	73	1	2	3	76
601—700 «	4	33	37	1	—	1	38
701— «	6	87	93	—	5	5	98
Ismeretlen	161	382	543	130	130	260	803
Összesen	**652**	**3.249**	**3.901**	**672**	**1.675**	**2.347**	**6.248**
	b) *Százalékban.*						
— 50 pengő	4·1	2·7	3·0	3·5	11·0	8·9	5·2
51—100 «	13·0	10·1	10·6	34·2	28·1	29·9	17·8
101—150 «	19·0	10·5	11·9	26·4	25·0	25·2	16·9
151—200 «	17·2	24·5	23·1	12·6	20·1	18·0	21·3
201—300 «	12·7	19·3	18·3	3·4	6·2	5·4	13·4
301—400 «	4·9	11·4	10·3	0·3	1·3	1·0	6·8
401—500 «	1·7	4·1	3·6	0·1	0·2	0·2	2·4
501—600 «	1·1	2·0	1·9	0·1	0·1	0·1	1·2
601—700 «	0·6	1·0	1·0	0·1	—	0·1	0·6
701— «	1·0	2·7	2·4	—	0·3	0·2	1·6
Ismeretlen	24·7	11·7	13·9	19·3	7·7	11·1	12·8
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Sőt alighanem megközelítettük a *háromnegyedrészüket* is. Az összeirtak közül ugyanis többen, mint 800-an nem árulták el utolsó állásukban élvezett fizetésük nagyságát. Helyesebben talán a kicsiségét. Hiszen valószínűleg nem a magasabb összegeket hallgatták el, hanem a túlalacsonyakra volt fájdalmas a visszaemlékezésük.

Pedig bármilyen furcsán hangzik is, ezek az arányok még elég kedvezőek. Együtt szerepelnek ugyanis az elbocsátott férfiak és nők fizetéseiből készült átlagok. Már pedig a férfiaknál mégis magasabb jövedelmek javították ezt az átlagot. Bár nem irigylendők azok sem. Az elbocsátott köztisztviselőknek több, mint egyharmada (36·1%) még aktív korában sem kapott többet 150 pengőnél egy hónapi munkájáért. Több, mint felerészüknek (53·3%) 200 pengőt sem ért el a havi fizetése. A magántisztviselő férfiaknak is csaknem a felerésze (47·8%) ilyen kevés fizetésért volt kénytelen dolgozni. Nem

hallgathatjuk azonban el, hogy itt már olyan magaslatok is meredeznek, ahonnan mintegy ötödrészük havi 300 pengős fixből élvezhette az élet örömeit. Sőt minden huszadik felkapaszkodhatott az 500 pengő fölé is. A magántisztviselők közül kétszerannyian (5·7%), mint a köztisztviselők közül (2·7%). De a lezuhanásukban már közös volt a sorsuk.

A nők között még inkább az alacsony számok képviselik a túlnyomó többséget. A magántisztviselői pályákon közel negyven százalékuk (39·1%) havi 100 pengőig sem jutott el. Sőt minden kilencedik (11%) még ötven pengőt sem keresett havonta. Ugyan mi maradhatott ebből az ínség napjaira, ha csak ennyi volt a jólét idején is? *Száz közül alig nyolcnak sikerült a 200 pengős határok fölé emelkedni.* Mindössze 2 köztisztviselőnő és 2 magántisztviselőnő vitte csak 500 pengőn túlra. Öt magántisztviselőnő azonban olyan magas oromról zuhant alá, hogy havi 700 pengőnél és több volt a havi fizetése, amikor még alkalmazásban állt.

47. tábla. A végkielégítések összeg szerinti megoszlása. 1928.

A végkielégítés összege	Állásnélküli						
	köztisztviselők	magántisztviselők	összesen	köztisztviselők	magántisztviselők	összesen	férfiak és nők együtt
	férfiak			nők			
	a) *Abszolút számokban.*						
— 50 pengő	—	7	7	2	14	16	23
51— 100 «	10	7	17	7	26	33	„ 50
101— 200 «	—	27	27	13	44	57	84
201— 500 «	17	124	141	70	105	175	316
501— 800 «	15	101	116	23	52	75	191
801— 1.000 «	1	46	47	28	20	48	95
1.001— 1.500 «	13	77	90	15	27	42	132
1.501— 2.000 «	13	60	73	8	27	35	108
2.001— 4.000 «	36	59	95	62	7	69	164
4.001— 8.000 «	22	37	59	20	4	24	83
8.001—10.000 «	5	2	7	—	—	—	7
10.001—15.000 «	6	8	14	3	2	5	19
15.000 pengőn felül	1	12	13	—	—	—	13
Ismeretlen	27	43	70	13	8	21	91
Összesen	**166**	**610**	**776**	**264**	**336**	**600**	**1·376**
	b) *Százalékban.*						
— 50 pengő	—	1·2	0·9	0·8	4·2	2·7	1·7
51— 100 «	6·0	1·2	2·2	2·7	7·7	5·5	3·6
101— 200 «	—	4·4	3·5	4·9	13·1	9·5	6·1
201— 500 «	10·3	20·3	18·2	26·5	31·3	29·2	23·0
501— 800 «	9·0	16·6	14·9	8·7	15·5	12·5	14·0
801— 1.000 «	0·6	7·5	6·1	10·6	5·9	8·0	6·9
1.001— 1.500 «	7·8	12·6	11·6	5·7	8·0	7·0	9·6
1.501— 2.000 «	7·8	9·8	9·4	3·0	8·0	5·8	7·8
2.001— 4.000 «	21·7	9·7	12·2	23·5	2·1	11·5	11·9
4.001— 8.000 «	13·3	6·1	7·6	7·6	1·2	4·0	6·0
8.001—10.000 «	3·0	0·3	0·9	—	—	—	0·5
10.001—15.000 «	3·6	1·3	1·8	1·1	0·6	0·8	1·4
15.000 pengőn felül	0·6	2·0	1·7	—	—	—	0·9
Ismeretlen	16·3	7·0	9·0	4·9	2·4	3·5	6·6
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Kevés vigaszt nyujtottak és kevésnek a gondját enyhítették azok a *végkielégítések* is, amikhez a hosszabb szolgálattal rendelkezők jutottak.

Általában alig több, mint minden ötödik elbocsátott kapott csak végkielégítést. Itt a férfiak kisebb arányban szerepelnek, mint a nők. Száz álllásnélküli férfi közül 17, száz elbocsátott nő közül pedig 20 kapott végkielégítést. A nők aránya azért kedvezőbb, mert kevesebben voltak közöttük a nyugdíjjogosultak és így ezt pótolta a fájdalomdíj. *Az elbocsátott köztisztviselőnőknek a 39·2%-a kapott végkielégítést, míg a férfiaknak csak 25·5%-a.*

Jellemző azonban, hogy a köztisztviselőnők között épen kétszer akkora azoknak az aránya, akik végkielégítést kaptak, mint a magántisztviselőnők között (20·2%). S amíg a férfiak közül minden negyedik köztisztviselőt végkielégítéssel bocsátottak el, addig a magántisztviselők közül csak alig minden ötödik (18·8%) tudott hozzájutni. Pedig a *köztisztviselők között hétszer annyi a nyugdíjas.*

Feltűnő az is, hogy amíg a volt köztisztviselőknek a $^2/_3$ része szerepel a 4000 pengőnél kisebb összeghez jutók között, addig a magántisztviselőknek 85%-a ebbe a csoportba esik. *A magántisztviselő társadalom tehát sokkal súlyosabb helyzetben van. A szolgálati viszony törvényes szabályozásának a hiánya vet itt sötét árnyékot rajzunkra.*

Négyezer pengő azonban már hatalmas összeg volt, még ha egy új élet alapjainak a lerakására kellett is szolgálnia. Annál megdöbbentőbb hát, hogy a *férfiak egynegyedrésze* (24·8%), a magántisztviselők 27·1%-a *ötszáz pengőnél kisebb összegeket kapott csak ilyen címen. A magántisztviselőnők egynegyedrészének azonban még 200 pengőnél is kevesebbel kellett beérni.* Sőt minden nyolcadiknak még 100 pengő sem jutott. Pedig itt csak azokat állítottuk arányba, akik kaptak végkielégítést. Igaz, hogy voltak kivételes esetek is. De mindössze csak 109-en jutottak 4000 pengőt meghaladó összeghez. S ezek között 56 volt a köztisztviselő. Holott arányuk csak $^1/_5$-e az állásnélküli magántisztviselőknek. Viszont 13-an 15.000 pengőnél is több végkielégítés után kerültek a munkanélküliek közé és ezek között 12 volt magántisztviselő.

Bármekkora volt is azonban a végkielégítés, *mindössze 5 olyan munkanélkülit találunk az 1376 között, akinek az összeírás idején még teljes egészében megvolt ez az összeg. Talán nem is csodálatos, hogy mind az öt nő.* Bizonyosan valamennyi szülői háztartásban él és hozománynak tartogatja. Még azok között is, akiknek csak maradék van már a birtokukban, a nőké a többség. 776 végkielégítésben részesült férfi közül mindössze 56 akadt olyan, aki — ki tudja milyen nélkülözések árán és milyen aggodalommal — hogy elég lesz-e addig, amíg jobbra fordul majd sorsa — apró csipegetéssel nyult csak a féltve őrzött vagyonkájához. Így hát még tart belőle. De a végkielégített 600 nő közül még minden harmadiknak — pontosan 203-nak — sikerült belőle valamennyit megmenteni. *Úgylátszik tehát mégis elég szép számmal mennek kereső pályára olyan nők is, akik nincsenek teljesen ráutalva arra.*

48. tábla. Az állásnélküli köz- és magántisztviselők előző alkalmazásának időtartama. 1926—1928.

Az alkalmazás időtartama	Férfiak						Nők					
	Köztisztviselők		Magántisztviselők		Összesen		Köztisztviselők		Magántisztviselők		Összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	a) *Abszolút számokban.*											
— 3 hónap	2	2	30	57	32	59	2	4	21	42	23	46
3— 6 «	10	7	83	117	93	124	12	6	136	109	148	115
6— 9 «	7	10	56	85	63	95	6	7	44	36	50	43
9—12 «	7	—	130	138	137	138	—	1	52	17	52	18
1— 2 év	52	41	556	625	608	666	93	71	386	467	479	538
2— 3 «	36	35	409	435	445	470	60	66	271	204	331	270
3— 4 «	37	50	303	274	340	324	33	62	216	147	249	209
4— 5 «	26	32	201	246	227	278	42	42	153	94	195	136
5—10 «	78	121	334	414	412	535	189	235	249	206	438	441
10—15 «	43	90	101	103	144	193	56	97	35	43	91	140
15—20 «	37	75	48	102	85	177	19	24	14	13	33	37
20—30 «	39	89	48	46	87	135	5	10	3	10	8	20
30—40 «	16	33	13	30	29	63	—	3	2	2	2	5
40 éven felül	2	1	1	13	3	14	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	50	66	466	564	516	630	42	44	313	285	355	329
Összesen ...	442	652	2.779	3.249	3.221	3.901	559	672	1.895	1.675	2.454	2.347
	b) *Százalékban.*											
— 3 hónap	0·5	0·3	1·1	1·7	1·0	1·5	0·4	0·6	1·1	2·5	0·9	2·0
3— 6 «	2·3	1·1	3·0	3·6	2·9	3·2	2·2	0·9	7·2	6·5	6·0	4·9
6— 9 «	1·6	1·5	2·0	2·6	2·0	2·4	1·1	1·0	2·3	2·1	2·0	1·8
9—12 «	1·6	—	4·7	4·3	4·3	3·6	—	0·1	2·7	1·0	2·1	0·8
1— 2 év	11·8	6·3	20·0	19·2	18·8	17·0	16·6	10·6	20·4	27·9	19·5	22·9
2— 3 «	8·1	5·4	14·7	13·4	13·8	12·1	10·7	9·8	14·3	12·2	13·5	11·5
3— 4 «	8·4	7·7	10·9	8·4	10·6	8·3	5·9	9·2	11·4	8·8	10·1	8·9
4— 5 «	5·9	4·9	7·3	7·6	7·0	7·1	7·5	6·3	8·1	5·6	8·0	5·8
5—10 «	17·7	18·5	12·0	12·8	12·8	13·7	33·8	35·0	13·1	12·3	17·9	18·8
10—15 «	9·7	13·8	3·6	3·2	4·5	5·0	10·0	14'4	1·9	2·6	3·7	5·9
15—20 «	8·4	11·5	1·7	3·1	2·6	4·5	3·4	3·6	0·7	0·8	1·4	1·5
20—30 «	8·8	13·7	1·7	1·4	2·7	3·5	0·9	1·5	0·2	0·6	0·3	0·9
30—40 «	3·6	5·1	0·5	0·9	0·9	1·6	—	0·4	0·1	0·1	0·1	0·2
40 éven felül	0·3	0·1	0·0	0·4	0·1	0·4	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	11·3	10·1	16·8	17·4	16·0	16·1	7·5	6·6	16·5	17·0	14·5	14·1
Összesen	100·0	100·0	100·0	1000	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

10. Mennyi ideig voltak alkalmazásban az állásnélküliek — és hányan kapnak nyugdíjat?

Ha alaposabban is meg akarjuk ismerni a munkanélküliség sajátos területét, végig kell járnunk mindazokat a helyeket, ahonnan jellemző anyagot szerezhetünk vizsgálódásunk számára. Különösen értékes lelőhelyre bukkanunk az adatgyüjtésnek abban a csoportjában, ahol a munkanélküliek régebbi alkalmazásuk időtartama szerint vannak kimutatva. (L. a 48. táblát.)

Elsősorban azért jelentős ez a vizsgálódás, mert megtudhatjuk belőle, hogy az állásnélküliek egyéni hibái és fogyatkozásai adtak-e okot az elbocsátásra vagy rajtuk kívül álló okokból, vétlenül kerültek tragikus helyzetükbe. De megtudhatjuk azt is, hogy az egyes foglalkozási kategóriákban az elbocsátásoknál milyen elvek érvényesültek. Főleg a férfi- és nőalkalmazottak összehasonlítása alkalmával nyílik itt tágas rés következtetésekre.

Két év adatai állanak rendelkezésünkre és mindkét év adatai egyértelműen azt bizonyítják, hogy *sem a férfiak, sem a nők között nem voltak nagyobb számban olyanok, akik alkalmatlanságuk miatt nem váltak be* a munkahelyükön és félévnél kisebb szolgálati idő után bocsátották volna el őket. A férfiak között 1926-ban 4%, 1928-ban 3·7% volt csak ez az arány. *A nőknél csaknem mégegyszer annyi*, mindkét évben egyformán 6·9%. *Bizonyos, hogy ebben a magasabb számban nagy szerepe van a kisebb képzettséget nyujtó kereskedelmi szaktanfolyamoknak is.* Túlgyorsan képeznek ki kisebb kvalitású munkaerőket, akik nehezen válnak be.

Ha az egy éven belül elbocsátottak számát vizsgáljuk, már jobban közeledik a két nem egymáshoz. Száz állásnélküli férfi közül 1926-ban 10·2, 1928-ban 10·7 volt egy évnél kisebb ideig alkalmazva. A nők között pedig 11, illetve 9·5 ez az arány. Tehát alig van eltérés.

Csaknem minden ötödik munkanélküli egy évnél hosszabb, de két évnél rövidebb ideig állott alkalmazásban. Ez a szám már tagadhatatlanul magas. A férfiaknál valamivel a 19% alatt, a nőknél inkább 20% fölött mutatkozik ez az arány. Összesen tehát nem sok hiján *minden harmadik állásnélküli csak legfeljebb 2 évig élvezhette azt a boldog állapotot, hogy dolgozhatott a kenyeréért.*

Két-három évig már kevesebbnek sikerült állásban maradni. A munkanélküli férfiak közül minden nyolcadiknak és a nők közül is csaknem épen ennyinek. Ha még hozzávesszük a 4 évig dolgozók szintén egyforma 9—10%-át és az 5 évi alkalmazás után elbocsátottak 7—8%-os arányát, akkor már gondolkozásra késztető magas számok merednek elénk.

Öt évig vagy ennél kevesebb ideig volt alkalmazva a munkanélkülieknek csaknem 60%-a. 1928-ban az elbocsátott férfiaknak 55·2%-a és az állásnélküli nőknek 58·6%-a öt évnél kisebb szolgálati idő után fejezte be tisztviselői pályafutását. *A megdöbbentően magas számok elsősorban azt bizonyítják, hogy nem a tisztviselőkben, hanem a gazdasági viszonyokban rejlik*

a bajok oka. Nem kiöregedett, megrokkant tisztviselők kerültek itt leépítésre, hanem olyanok, akik talán duzzadó erővel és ambiciózus munkakedvvel végezték a dolgukat. De az összeomló vállalatok romjai maguk alá temették a szorgalmat és a tehetséget egyaránt.

Ám egyebet is mondanak ezek a nagy számok. Azt is elárulják, hogy *az elbocsátottak zöme a fiatalokból került ki.* Azokból, akik még nem voltak olyan hosszú ideig alkalmazásban, hogy nyugdíj és nagyobb összegű végkielégítés terhelje elbocsátásuk miatt a válsággal küzdő vállalatokat. Ezt azonban majd csak akkor fogjuk tisztábban látni, ha sort kerítünk a köztisztviselők és magántisztviselők között mutatkozó élesebb ellentétekre. Előbb azonban nézzük végig a többiek alkalmazási időtartamát.

Öt éven túl, de tíz évnél kevesebb ideig a férfiak közül körülbelül minden nyolcadik, a nők közül minden hatodik volt állásban. *Ezek tehát feltétlenül jól bevált, kipróbált tisztviselők voltak.* Mégis elsöpörték őket a viharos idők. A nők itt már erős többségben vannak: 18·8%-os arányuk mintegy 40%-kal nagyobb, mint a férfiaké (13·7%). *És a nőké a magasabb arány a 10—15 évi szolgálat után elbocsátottak között is.* De a 15 évnél hosszabb ideig tartó alkalmazás után elküldött tisztviselők között már megritkulnak a nők sorai. Bár a férfiak száma még erősebben megcsappan. *Ám még 20—30 évi szolgálat után is látunk 135 férfit* (3·5%) *és 20 nőt* (*0·9%*) *az új állást keresők között. Sőt 63 férfi és 5 nő 30—40 évi robot után is arra kényszerült, hogy pihenő helyett új munka után fusson. Hogy aztán végül 14 olyan férfi zárja le ezt a szomorú sort, akik 40 évi munka fáradtságával elaggott válldíkon, még mindig arra vannak utalva, hogy dolgozniok kell a mindennapiért.*

Érdekes különbségekre akadunk, ha adatainkat szétbontva vizsgáljuk és külön tanulmányozzuk az elbocsátott köztisztviselőket és az állásukat vesztett magántisztviselőket.

Az állam és a főváros türelmesebb, méltányosabb munkaadó, mint a magánvállalatok. Nehezebben nyilnak meg a bebocsátásra a kapuk, de a bejutottakra biztosabb rév vár. Száz elbocsátott és munkát kereső férfiköztisztviselő között 1928-ban csak alig 3 volt olyan, akit egy évnél rövidebb ideig tartó szolgálat után bocsátottak el, száz ilyen magántisztviselő között épen négyszer ennyit látunk. Ugyanilyen az arány a nőknél is.

Még az egy évnél hosszabb, de két évet meg nem haladó alkalmazás után állásnélkülivé váltférfiköztisztviselő között is csak 6·3% a munkanélküli, amikor a magántisztviselőknél több, mint háromszor ekkora, 19·2% az arány. A magasabb felmondási idő árnyéka borul itt erre a képre. A nőknél itt már szigorúbban érvényesült a leépítés. Száz volt köztisztviselőnő közül 10·6 olyan keres munkát, aki 1—2 évig volt állásban. De a magántisztviselőnők közül épen úgy, mint a férfiaknál, háromszor több azoknak az aránya, akiket 1—2 évi szolgálat után bocsátottak el. Legalább erre vall a 27·9%-os arányuk a munkanélküliek között.

Az imént láttuk, hogy az összes munkanélküli férfiaknak 55·2%-a és a nőknek 58·6%-a azokból toborzódott, akik öt évnél kisebb szolgálati idő után kaptak felmondólevelet.

A volt köztisztviselőknél jóval kisebb ez az arány. A férfiaknak 1928-ban csak alig több, mint a negyedrésze (27·2%) került ki ezek közül, holott a magántisztviselőknél több, mint kétszer akkora ez az arány (60·8%). A volt köztisztviselőnőknél már jóval magasabb ugyan, mint a férfiaknál (38·5%), de mégis majdnem csak a fele annyi, mint a magántisztviselőnőknél (66·6%).

Megfigyelhetjük tehát, hogy a magánvállalatok kétszer annyi rövid szolgálati idővel rendelkező munkaerőt bocsátottak el létszámapasztás címén, mint az állam vagy a főváros.

Az öt évet meghaladó alkalmazás után állásnélkülivé váltak között ezek után természetesen már csak a volt köztisztviselőknek lehet többségük. Az öt—tíz évet szolgált férfiak között a köztisztviselők 18·5%-ával szemben a magántisztviselők aránya már csak 12·8%. A volt köztisztviselőnők 35%-a itt háromszor akkora, mint a magántisztviselőké. *Tízévi alkalmazáson felül a volt köztisztviselőférfiak aránya ötszöröse a magántisztviselői pályákról kiszorultaknak.*

Ne feledjük el azonban, hogy a hosszú szolgálat nyugdíjjal is jár. De ez a nyugdíjjogosultság olyan éles ellentéteket mutat, hogy 1928-ban *652 állást kereső férfi-köztisztviselő között 195 volt nyugdíjas, tehát a 30%-uk. 3249 állásnélküli magántisztviselő közül azonban mindössze 121-nek, vagyis alig 4%-nak volt csak nyugdíja.* Még 653 volt köztisztviselőnő között is 59 élvezett nyugdíjat. Ami körülbelül 9%-nak felel meg. De az állásnélküli magántisztviselőnők között mindössze 13 jutott nyugdíjhoz. Vagyis még *egy* százalékuk sem.

Más kérdés azután, hogy mekkora volt ez a nyugdíj? Biztosította-e a létminimumot? Adataink megfelelnek erre a kérdésre is.

49. tábla. Mennyi nyugdíjat élveznek az állásnélküliek?

A havi nyugdíj összege	Állásnélküli			
	köztisztviselő	magántisztviselő	köztisztviselő	magántisztviselő
	férfi		nő	
	a) *Abszolút számokban.*			
— 20 pengő	—	10	4	—
20— 50 «	23	33	32	4
50—100 «	47	43	13	8
100—200 «	86	21	9	1
200 pengőn felül	39	14	1	—
Összesen	**195**	**121**	**59**	**13**
	b) *Százalékban.*			
— 20 pengő	—	8·3	6·8	—
20— 50 «	11·8	27·3	54·2	30·8
50—100 «	24·1	35·5	22·0	61·5
100—200 «	44·1	17·3	15·3	7·7
200 pengőn felül	20·0	11·6	1·7	—
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

A nyugdíjban részesülő *állásnélkülieknek* tehát a túlnyomó része, a magántisztviselő férfiak közel ¾ része, a volt köztisztviselőnők 83%-a és a magántisztviselőnők 92·3%-a havi 100 pengőnél kevesebbet kap. *De a magántisztviselők egyharmadrésze és a köztisztviselőnőknek majdnem kétharmada még havi 50 pengő nyugdíjhoz sem jutott.* S ha a férfi köztisztviselőknél jobbak is az arányok, a nyugdíjak összege itt is olyan csekély, hogy több, mint egyharmadrészük havi 100 pengőt sem kap és *100 közül csak 44-nek van 100 pengőt meghaladó, de 200 pengőt el nem érő nyugdíja.* Hogy ez mennyire kevés a sokszor nagyszámú család eltartására, azt épen azok a számaink mutatják, amelyek szerint 100 férfi köztisztviselő közül 20 havi 200 pengőnél több nyugdíjat élvez és mégis a munkanélküliek között van felvéve. Mert 200 pengőt meghaladó nyugdíja ellenére munkára volt utalva. Munkát keresett és munkanélkülinek minősítette önmagát akkor, amikor kiállította a szellemi foglalkozású munkanélküliek összeírására szolgáló egyéni lapot.

Annál jogosabban szerepelnek tehát itt a többi nyugdíjasok, akik között hét olyan is akad, aki havi 10 pengő nyugdíjat élvez, önvallomás szerint.

Természetesen ezek a nyugdíjösszegek csupán a munkanélküliek között összeírtakra vonatkoznak. Akiknek a száma aránylag mégsem sok. Mindössze 316 férfi és 72 nő került a kimutatásokba. Közülük 254-et, mint köztisztviselőt nyugdíjaztak, míg a magántisztviselők közül csak feleannyi, 134 keresett pótlást a vékonyka nyugdíjához.

Alighanem azért szerepelnek itt ilyen kevesen, mert a többiek közül sokan, akármilyen kevés volt is a nyugdíjuk, mégis olyen jövedelemnek tekintették azt, amely megóvta őket attól, hogy munkanélkülinek minősítsék magukat. Viszont sok nyugdíjas aktív álláshoz is jutott, mint magántisztviselő.

11. Miért bocsátották el az állásnélkülieket és mennyi volt a felmondási idő?

Ha a munkanélküliség okát az állásukból elbocsátottak önvallomása alapján akarjuk megállapítani, bizonyos óvatossággal kell eljárnunk. Annyira szubjektív, annyira egyéni körülményeket igyekszik itt a statisztika száraz számoszlopokba sűríteni, hogy önkéntelenül is némi fenntartással kell fogadnunk a vallomásokat. Morális vonatkozású elbocsátási okok nem egyszer keverednek itt össze gyengébb képességekkel és alacsonyabb képzettséggel. Amiket természetesen nem lehet rubrikákba sorozni. Annál kevésbbé, mert ha a valóságban szerepelnek is ilyen elbocsátási okok, ezek rendszerint rejtve maradnak a külvilág elől. Hiszen még a szolgálati bizonyítványokba sem kerülhetnek be olyan diffamáló okok, amelyek útját állhatnák az elbocsátottak újabb elhelyezkedésének. Annyira stereotip fogalommá vált itt »a saját kérelmére önként távozott« záradék, hogy ezen az alapon nehéz lenne komolyabban is foglalkozni az elbocsátások okával.

50. tábla. A munkanélküliség oka az elbocsátottak között. 1926—1928.

Az elbocsátás oka	Köztisztviselők		Magántisztviselők		Összesen		Köztisztviselők		Magántisztviselők		Összesen	
	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928	1926	1928
	abszolút számokban						százalékban					
	a) *Férfiak.*											
Elbocsátás saját kérelemre	73	85	342	450	415	535	16·5	13·0	12·3	13.9	12·9	13·7
Betegség vagy baleset	22	46	140	177	162	223	5·0	7.1	5·1	5·4	5·0	5·7
Létszámcsökkentés	279	303	1.254	1.319	1.533	1.622	63·1	46·5	45·1	40·6	47·6	41·6
Nyugdíjazás	34	118	34	22	68	140	7·7	18·1	1·2	0·7	2·1	3·6
Az intézmény megszünése	14	24	850	1.005	864	1.029	3·2	3·7	30·6	30·9	26·8	26·4
Kiutasítás elcsatolt területről	11	23	17	73	28	96	2·5	3·5	0·6	2.3	0·9	2·5
Ismeretlen	9	53	142	203	151	256	2·0	8·1	5·1	6·2	4·7	6·5
Összesen	**442**	**652**	**2.779**	**3.249**	**3.221**	**3.901**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	b) *Nők.*											
Elbocsátás saját kérelemre	82	101	373	322	455	423	14·7	15·0	19·7	19·2	18·6	18·1
Betegség vagy baleset	35	39	151	145	186	184	6·3	5·8	8·0	8·7	7·6	7·8
Létszámcsökkentés	381	386	822	618	1.203	1.004	68·2	57·5	43·4	36·9	49·0	42·8
Nyugdíjazás	9	38	4	95	13	133	1·6	5·7	0·2	5·7	0·5	5·7
Az intézmény megszünése	36	54	478	378	514	432	6·4	8·0	25·2	22·6	20·9	18·4
Kiutasítás elcsatolt területről	5	15	2	6	7	21	0·9	2·2	0.1	0·3	0·3	0·9
Ismeretlen	11	39	65	111	76	150	1·9	5·8	3·4	6·6	3·1	6·3
Összesen	**559**	**672**	**1.895**	**1.675**	**2.454**	**2.347**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	c) *Férfiak és nők együtt.*											
Elbocsátás saját kérelemre	155	186	715	772	870	958	15·4	14·0	15·3	15·7	15·3	15·3
Betegség vagy baleset	57	85	291	322	348	407	5·7	6·4	6·3	6·5	6·1	6·5
Létszámcsökkentés	660	689	2.076	1.937	2.736	2.626	66·0	52·0	44.4	39·3	48·2	42·0
Nyugdíjazás	43	156	38	117	81	273	4·3	11·8	0·8	2·4	1·4	4·4
Az intézmény megszünése	50	78	1.328	1.383	1.378	1.461	5·0	6·0	28·4	28·1	24·3	23·4
Kiutasítás elcsatolt területről	16	38	19	79	35	117	1·6	2·9	0·4	1·6	0·7	1·9
Ismeretlen	20	92	207	314	227	406	2·0	6·9	4·4	6·4	4·0	6·5
Összesen	**1.001**	**1.324**	**4.674**	**4.924**	**5.675**	**6.248**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Ám ha végignézzük a gondos felvételt és két év különböző adatgyüjtése alapján próbáljuk megfigyelni a munkanélküliségnek önvallomásokon alapuló okait, olyan egyöntetűen alakulnak a számok, hogy könnyelműség lenne a bennük rejlő törvényszerűséget figyelmen kívül hagyni.

Ha pedig azt látjuk, hogy mindkét évben az egyéni sokféleségek ellenére szinte szabályszerű pontossággal ismétlődnek a legjellemzőbb okok, akkor egyenesen mulasztás lenne a levonható következtetések mellőzése.

Meg kell hát állapítanunk, hogy *1926-ban is és 1928-ban is az összeírtaknak pontosan 15·3%-a saját kérelmére történt elbocsátását vallotta munkanélkülisége okául.*

De amíg a férfiak között 100 közül csak körülbelül 13 volt olyan, addig a nők között 18%-ot is meghalad ez az arány. Bizonyos, hogy elég gyakran akadnak szinte teljesíthetetlen és a kívánt munkakörrel arányban nem álló fizetéssel járó munkafeltételek. Az is tagadhatatlan, hogy különleges egyéni okok az egyes állásokra való rátermettség ellenére is sűrű súrlódásokat válthatnak ki a rohanó élet mai ideges feszültségében. Ha figyelembe vesszük még a túlnyomórészben itt lanpangó azokat az elbocsátási okokat, amelyek az alkalmazottak hibáiból és mulasztásaiból, vagy egyéb szempontból meg nem felelő képességükből erednek, akkor ez a 15%-os arány nem is olyan nagy, hogy megbízhatósága iránt erősebb kételyeink legyenek. De mégis feltűnő, hogy a férfiköztisztviselők között sem kisebb ez a szám, mint a magántisztviselőknél, holott a nőknél mégis kimutatható ilyen különbség.

Száz magántisztviselőnő közül 19·2, de száz köztisztviselőnő közül csak 15 volt olyan, aki saját vallomása szerint a maga elhatározásából kérte az elbocsátását. A férfiak között a magántisztviselőknél 13·9, a köztisztviselőknél 13% került ilyen módon a munkanélküliek közé.

Jóval kevesebb azoknak a száma, akik betegség vagy baleset miatt voltak kénytelenek megválni régi állásuktól. De mert betegségük olyan természetű, hogy másmilyen munkakörben mégis használhatónak érzik magukat, vagy mert mindenképen rá vannak utalva a kereső munkára, munkát keresnek. Száz munkanélküli között 6·5 akadt ilyen. Száz férfi között 5·7, száz nő között 7·8. Ami egyúttal azt is bizonyítja, hogy *a gyengébb fizikumú, kisebb ellenállóképességű nőket hamarább megtöri a betegség.*

Feltűnő, hogy itt is, mint az előbbi csoportban, a magántisztviselőnők aránya jóval magasabb (8·7), mint a köztisztviselőnőké (5·8%). De a férfiak között most sem állapítható meg, hogy a magánvállalatok kíméletlenebbül kezelik beteg tisztviselőiket és gyakrabban bocsátják el őket, mint a köztisztviselőket. Sőt, *amíg száz férfimagántisztviselő közül 5·4 vesztette betegség vagy baleset miatt az állását, addig a köztisztviselők között 7·1 van ilyen.* Ámbár ezek az arányok csak 1928-ra vonatkoznak, mert 1926-ban a köztisztviselő férfiak között sem volt 5%-nál több a betegség miatt elbocsátottak száma.

Harmadik helyen a nyugdíjasokat soroljuk fel. Még kevesebben vannak, mint a betegek. Száz állásnélküli között mindössze 4·4.

Itt azonban az egyes csoportok között már ismét mutatkozik az eddig is mindig feltűnt ellentét.A köztisztviselők között kirivóan nagyok az arányok. Száz férfi közül 18·1,száz nő közül 5·7 volt olyan, akit nyugdíjaztak, noha munkaképességük érzése vagy talán inkább a megélhetésre kevés nyugdíjuk a munkát keresők közé kergette őket. A magántisztviselők között elenyészően kis számokat látunk itt. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy itt a »nyugdíjazás« és »létszámcsökkentés« bizonyos tekintetben rokonfogalmak és a nyugdíjasok egyrésze a létszámcsökkentés rovatában szerepel.

Mégis, ha az eddig bemutatott három kategóriát együtt csoportosítjuk, általában csak az egynegyedrészét látjuk közöttük az állásnélkülieknek. Pedig ez a három csoport *normális körülmények között* úgyszólván teljesen kimeríti az elbocsátottakat.

Másszóval *a munkanélküliek háromnegyedrésze csak a mát jellemző rendkívüli viszonyok miatt került az elbocsátottak közé.*

Ilyen rendkívüli okként *elsősorban a létszámcsökkentés jelentkezett. Az állásnélkülieknek 42%-át ez a modern rém kergette az utcára.* S amint számaink mutatják, nem volt válogatós. Száz nő közül 42·8, száz férfi közül 41·6 került az áldozatai közé. Mégis *a köztisztviselők között sűrűbb a pusztítása.* Száz magántisztviselőnő közül 36·9-et, száz köztisztviselőnő közül 57·5-öt ragadott el. Tehát *a nők nagyobbik része leépítés miatt vált állásnálkülivé.* A férfiak között nincsenek ilyen hatalmas arányok. Az ellentétek is szelidebbek. De azért *száz magántisztviselő közül 40·6-ot, száz köztisztviselő közül 46·5-öt mégis a létszámapasztás vonszolt a munkanélküliek közé.*

Ám, ha joggal merül is fel a gondolat, hogy a létszámapasztás mégis elsősorban talán a kisebbértékű, gyengébb munkaképességű tisztviselőket érte és a szorgalmasabb, tehetséges munkaerők zavartalanul dolgozhattak tovább, hamar megdől ez a vékonyka vígasz is. Megdönti az a körülmény, hogy *az állásnélkülieknek majdnem egynegyedrésze minden válogatás nélkül sodródott az áldozatok közé.* A gazdasági válság viharait nem álló intézmények és vállalatok rombadőlése *szelektálás nélkül* rántotta romjai alá az összes tisztviselőket. *Az állásnélküliek 23·4%-a, a nők 18·4 és a férfiak 26·4%-a a munkaalkalmat nyujtó intézmények megszünése következtében vesztette el az állását.*

Itt azonban a köztisztveselők már alig szerepelnek. Bár egyes, inkább a háború szomorú emlékeiből maradt intézmények likvidálása még az ő soraikat is ritkította. De a csődök, a fúziók, a koncentrációk és a zajosan vagy csendesen kimúló magánvállalatok bukása a munkanélküli magántisztviselőnők 25·2 és a magántisztviselők több, mint 30%-ának a munkás életét vágta derékon. *A legtehetségesebbét épúgy, mint a gyengébbét.* Egyformán itt vergődnek most valamennyien a reménytelenségben. S nagyrészüknek

még annyival is tragikusabb a sorsa, hogy jogosan megillető nyugdíjigényüket, megszolgált végkielégítésüket, sőt sokszor még a felmondási időre járó fizetésüket is elnyelte a gazdasági krízis morajló tengere.

Ne feledkezzünk meg azonban azokról sem, akiket *az ország megcsonkítása tett előbb hontalanokká a saját hazájukban.* Majd amikor elviselhetetlenné vált számukra a fájdalmas elszakítás és az elcsatolt területekről való kiutasítás vetett véget lelki kínjaiknak, akkor itt kezdődött meg a kálváriás útjuk. Több, mint 100, pontosan 96 férfi és 21 olyan munkanélküli nőtisztviselőt látunk még 1928-ban is, akiket Trianon űzött így ki régi állásából. S ha a szenvedő ország szeretettel nyujtotta is ki kezét a menekülteknek, a kimerült karok már csak ölelni tudtak, de megélhetésük biztosításáról kellő előrelátás hiánya miatt nem lehetett gondoskodni. Ki tudja, hová széledtek szét a többiek is? Azok, akik átképző tanfolyamokon mesterséget tanulva, már nem mint szellemi foglalkozásúak kerestek munkaalkalmat.

Érdemesnek tartjuk itt bemutatni az állásnélküliek megoszlását abból a szempontból is, hogy elbocsátásuk alkalmával mennyi időre szólt a felmondási idejük. (L. az 51. táblát.)

Ha a felmondási idő olyan jellegű lenne, hogy a felmondás közlésével egyidejűleg mentesítené a felmondottat a további szolgálat kötelezettsége alól, akkor jelentősebb lenne ez a kérdés. Könnyebben elősegítené az újabb állás keresését. Azelőtt így is volt. A munkáltató rendszerint nem reflektált arra, hogy a felmondott tisztviselő kitöltse a felmondási időt. Ám a'változott idők fokozottabb takarékosságot követeltek. S mert a munkáltatónak jogában állt »ledolgoztatni« a felmondási időt, rendesen élt is ezzel a jogával. Így voltaképen csak annyiban volt a felmondási időnek előnye, hogy a tisztviselő erre az időre is kapott fizetést a végzett munkájáért. S mert mégis hamarább elkezdhetett új állás után futkosni, hát hamarabb tudta meg, hogy mennyire reménytelen a helyzete.

A felvett adatok mégis érdekes színt hoznak a munkanélküliség rajzára, noha mindössze 3569 olyan adat áll csak rendelkezésünkre, amely időtartam szerint is részletezte a felmondási időt.

Az tűnik ki ezekből a számokból, hogy *az elbocsátotattaknak kétharmadrésze még hathónapi felmondási időt sem kapott. Csaknem egyharmadrészüké a 2 hónapot sem haladta meg. És minden ötödik csak 1 havi felmondási időben részesült.*

Különösen a nőknél kedvezőtlen a helyzet. Több, mint egynegyedrészük (26%) 1 havi, *háromnegyedrészük pedig 1—3 havi felmondási idő után került elbocsátásra.* Csak minden ötödik kapott 6 hónapot és 1327 közül mindössze 37 volt olyan, aki egy évnél hosszabb ideig tartó felmondási idő után hagyta el az állását. Ezek között 7-nek kétévi és 6-nak háromévi felmondási ideje volt.

51. tábla. Az állásnélküliek megoszlása a felmondási idő tartama szerint. 1928.

A felmondási idő tartama	Állásnélküli						férfiak és nők együtt
	közt-isztviselő	magán-isztviselő	összesen	közt-isztv.	magán-isztv.	összesen	
	férfiak			nők			
	a) *Abszolút számokban.*						
1 havi felmondás	56	286	342	103	241	344	686
2 « «	3	329	332	23	141	164	496
3 « «	41	474	515	90	392	482	997
4 « «	1	9	10	1	9	10	20
5 « «	—	124	124	2	2	4	128
6 « «	63	628	691	99	176	275	966
7 « «	—	5	5	1	1	2	7
8 « «	6	5	11	5	2	7	18
9 « «	1	2	3	—	1	1	4
10 « «	2	5	7	1	—	1	8
11 « «	—	—	—	—	—	—	—
1 évi «	14	174	188	19	5	24	212
2 « «	2	4	6	4	3	7	13
3 « «	5	—	5	1	5	6	11
4 « «	2	—	2	—	—	—	2
5 « «	—	1	1	—	—	—	1
Összesen	**196**	**2.046**	**2.242**	**349**	**978**	**1.327**	**3.569**
	b) *Százalékokban.*						
1 havi «	28·6	14·0	15·3	29·5	24·6	26·0	19·2
2 « «	1·5	16·2	14·8	6·6	14·4	12·3	13·9
3 « «	20·9	23·1	23·0	25·8	40·1	36·3	27·9
4 « «	0·5	0·4	0·4	0·3	1·0	0·8	0·6
5 « «	—	6·1	5·6	0·6	0·2	0·3	3·6
6 « «	32·2	30·7	30·8	28·3	18·0	20·7	27·1
7 « «	—	0·2	0·2	0·3	0·1	0·1	0·2
8 « «	3·1	0·2	0·5	1·4	0·2	0·5	0·5
9 « «	0·5	0·1	0·1	—	0·1	0·1	0·1
10 « «	1·0	0·2	0·3	0·3	—	0·1	0·2
11 « «	—	—	—	—	—	—	—
1 évi «	7·2	8·5	8·4	5·4	0·5	1·8	5·9
2 « «	1·0	0·2	0·3	1·2	0·3	0·5	0·4
3 « «	2·5	—	0·2	0·3	0·5	0·5	0·3
4 « «	1·0	—	0·1	—	—	—	0·1
5 « «	—	0·1	0·0	—	—	—	0·0
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

A *férfiaknál* jobbak az arányok. Bár csaknem $^2/_3$ részük itt is 6 hónapnál kisebb felmondási idővel szerepel és több, mint felerészüké (53·1%) 1-3 hónapra szólt. Egy évnél hosszabb ideig 202-nél (9%) tartott a felmondási idő. Ezek között 5 három, 2 négy és 1 öt évig húzta még felmondása után a fizetését.

Szembetűnő ellentéteket mutat a köztisztviselők és magántisztviselők arányszámának a megoszlása. Tulajdonképen itt van ennek a kérdésnek a magva. *Amíg a köztisztviselőnőknél ugyanis kétharmadnál kisebb (62·8%) az aránya azoknak, akik még hathónapi felmondási időt sem kaptak, addig a magántisztviselőnőknek több, mint a háromnegyedrésze (80·3%) itt szerepel.* A férfiak között már nem ennyire éles a különbség. De még mindig jellemző, hogy a köztisztviselők 51·5%-ával szemben a magántisztviselők között 59·8%-os a 6 hónapnál rövidebb felmondási idővel elbocsátottak száma. Pedig a legrövidebb idejűek, az 1 havi felmondásúak, a köztisztviselők között épen kétszer annyian (28·6%) vannak, mint a magántisztviselők között (14%).

A magasabb felmondási időnél a köztisztviselők arányai a kedvezőbbek. Így egy évnél hosszabb felmondási idővel az összeírtaknak 6·7%-a szerepel. *És itt a köztiszviselőnők aránya (6·9%) ötször akkora, mint a magántisztviselőnőké (1·3%).* A férfiaknál azonban már eltompul a nagy aránytalanság éle. A köztisztviselők aránya (11·7%) mégis jobb, mint a magántisztviselőké (8·8). Messzebbmenő következtetést azonban nem fűzhetünk ehhez a jelenséghez. A felmondási időben részesülők jelentős hányada ugyanis nem tüntette fel részletesebben, hogy mennyi időre szólt a felmondási ideje. Ezért az arányszámokat csak azoknál számíthattuk ki, akik pontos vallomást adtak.

12. Mióta vannak munka nélkül az állást keresők?

Eljutottunk munkánk legszomorúbb és legtanulságosabb fejezetéhez. *A munkanélküliség időtartamát elsősorban a gazdasági élet határozza meg. Fejlődő közgazdaság, növekvő termelés több munkaerőt kíván. S az igazi termelő erő: az emberi munka. Csökkenő termelés, pangó ipar és gyengülő fogyasztás csak az elhulló exisztenciák számát növeli.*

Ha végignézzük a két felvétel nyomán az állásnélküliek seregét, megdöbbenve látjuk, hogy mindkét évben *a hosszabb idő óta vergődők vannak túlnyomó többségben a munkanélküliek között.* 1926. év végén az állásnélkülieknek több mint kétharmadrésze (66·4%) és 1928. év elején is csaknem épen ennyien, *száz közül 65·1 már több mint egy éve munka és kereset nélkül várta sorsa javulását.* A »több mint egy éve« azt jelenti itt, hogy száz munka- nélküli között 1928-ban *minden hatodik 2—3 éve, minden nyolcadik 3—4 éve járta kálváriás útját.* De 5·6%-uk, számszerint 347 elesett ember már 4—5 éve hiába várja, hogy kenyeret adó keresethez jusson. *És több, mint tizedrészük — minden kilencedik állásnélküli —, összesen 720 egyén 5—10 éve sínylődik a mélységben. Végül csaknem 200-an, pontosan 185-en már tíz évnél is hosszabb idő óta napról-napra csüggesztőbb reménytelenséggel térnek haza, a hiábavaló álláshajszájuk után.*

52. tábla. A munkanélküliség időtartama. 1926—1928.

Időtartam	Állásnélküli						
	férfiak			nők			férfiak és nők együtt
	közfisztviselő	magánfisztviselő	összesen	közfisztviselő	magánfisztviselő	összesen	
	a) Abszolút számokban.						
	1926-ban.						
— 1 hónap	—	42	42	3	40	43	85
1— 2 «	6	82	88	1	67	68	156
2— 3 «	12	86	98	1	71	72	170
3— 4 «	7	105	112	4	79	83	195
4— 5 «	10	97	107	6	68	74	181
5— 6 «	4	95	99	5	50	55	154
6— 7 «	5	80	85	5	54	59	144
7— 8 «	7	100	107	7	63	70	177
8— 9 «	6	93	99	4	43	47	146
9—10 «	5	97	102	—	43	43	145
10—11 «	3	54	57	3	41	44	101
11—12 «	5	27	32	1	30	31	63
1— 2 év	81	702	783	186	461	647	1.430
2— 3 «	113	543	656	120	277	397	1.053
3— 4 «	51	184	235	68	239	307	542
4— 5 «	27	56	83	39	66	105	188
5—10 «	73	148	221	87	138	225	446
10 éven felül	12	77	89	5	11	16	105
Ismeretlen	15	111	126	14	54	68	194
Összesen	**442**	**2.779**	**3.221**	**559**	**1.895**	**2.454**	**5.675**
	1928-ban.						
— 1 hónap	24	206	230	15	100	115	345
1— 2 «	15	221	236	5	70	75	311
2— 3 «	8	106	114	1	50	51	165
3— 4 «	7	105	112	5	53	58	170
4— 5 «	10	171	181	7	36	43	224
5— 6 «	5	92	97	1	33	34	131
6— 7 «	5	74	79	6	30	36	115
7— 8 «	10	58	68	3	28	31	99
8— 9 «	2	52	54	6	36	42	96
9—10 «	2	57	59	4	30	34	93
10—11 «	3	67	70	1	25	26	96
11—12 «	4	94	98	3	28	31	129
1— 2 év	72	586	658	41	314	355	1.013
2— 3 «	114	464	578	157	273	430	1.008
3— 4 «	131	288	419	154	219	373	792
4— 5 «	59	109	168	74	105	179	347
5—10 «	129	266	395	158	167	325	720
10 éven felül	29	102	131	18	36	54	185
Ismeretlen	23	131	154	13	42	55	209
Összesen	**652**	**3.249**	**3.901**	**672**	**1.675**	**2.347**	**6.248**

52. tábla. A munkanélküliség időtartama. 1926—1928. (Vége.)

Időtartam	Állásnélküli						
	férfiak			nők			férfiak és nők együtt
	közt.	magánt.	összesen	közt.	magánt.	összesen	
	b) Százalékban.						
	1926-ban.						
— 1 hónap	—	1·5	1·3	0·5	2·1	1·7	1·5
1— 2 «	1·4	2·9	2·8	0·2	3·5	2·8	2·7
2— 3 «	2·7	3·1	3·0	0·2	3·6	2·9	3·0
3— 4 «	1·6	3·8	3·5	0·7	4·2	3·4	3·4
4— 5 «	2·2	3·5	3·3	1·1	3·6	3·0	3·2
5— 6 «	0·9	3·4	3·1	0·9	2·6	2·2	2·7
6— 7 «	1·1	2·9	2·6	0·9	2·9	2·4	2·5
7— 8 «	1·6	3·6	3·3	1·1	3·3	2·8	3·1
8— 9 «	1·4	3·4	3·1	0·7	2·3	1·9	2·6
9—10 «	1·1	3·5	3·2	—	2·3	1·7	2·6
10—11 «	0·7	1·9	1·8	0·5	2·2	1·8	1·8
11—12 «	1·1	1·0	1·0	0·2	1·6	1·3	1·1
1— 2 év	18·3	25·3	24·3	33·3	24·3	26·4	25·2
2— 3 «	25·6	19·5	20·3	21·5	14·6	16·2	18·6
3— 4 «	11·6	6·6	7·3	12·2	12·6	12·5	9·5
4— 5 «	6·1	2·0	2·6	7·0	3·5	4·3	3·3
5—10 «	16·5	5·3	6·8	15·6	7·3	9·2	7·9
10 éven felül	2·7	2·8	2·8	0·9	0·6	0·7	„ 1·9
Ismeretlen	3·4	4·0	3·9	2·5	2·9	2·8	3·4
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	1928-ban.						
— 1 hónap	3·7	6·3	5·9	2·2	6·0	4·9	5·5
1— 2 «	2·3	6·8	6·1	0·7	4·2	3·2	5·0
2— 3 «	1·2	3·3	2·9	0·2	3·0	2·2	2·6
3— 4 «	1·1	3·2	2·9	0·7	3·1	2·5	2·7
4— 5 «	1·5	5·3	4·6	1·0	2·1	1·8	3·6
5— 6 «	0·8	2·8	2·5	0·2	2·0	1·5	2·1
6— 7 «	0·8	2·3	2·0	0·9	1·8	1·5	1·8
7— 8 «	1·5	1·8	1·7	0·5	1·7	1·3	1·6
8— 9 «	0·3	1·6	1·4	0·9	2·1	1·8	1·5
9—10 «	0·3	1·7	1·5	0·6	1·8	1·4	1·5
10—11 «	0·4	2·1	1·8	0·2	1·5	1·1	1·5
11—12 «	0·6	2·9	2·5	0·4	1·7	1·3	2·1
1— 2 év	11·0	18·0	16·9	6·1	18·7	15·1	16·2
2— 3 «	17·5	14·3	14·8	23·4	16·3	18·3	16·1
3— 4 «	20·1	8·9	10·7	22·9	13·1	15·9	12·7
4— 5 «	9·1	3·4	4·3	11·0	6·3	7·6	5·6
5—10 «	19·8	8·2	10·1	23·5	10·0	13·9	11·5
10 éven felül	4·5	3·1	3·4	2·7	2·1	2·3	3·0
Ismeretlen	3·5	4·0	4·0	1·9	2·5	2·4	3·4
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Feltűnő, hogy 1928-ban bár csak árnyalatilag, de mégis valamivel kevesebb az egy évnél hosszabb idő óta munka nélkül állók száma, mint 1926-ban volt. Sajnos, nem javulásnak a jele. Épen ellenkezően. Súlyosodott a helyzet. *Új csapatok özönlöttek be időközben. Olyanok, akiket az utolsó év gazdasági krízise kergetett közéjük.* S mert ezek az egy éven aluli munkanélküliek számát növelték, természetszerűleg fogyott a nem ritkuló régebbiek *aránya.* Így történt azután, hogy 1926-ban 100 állásnélküli közül 16·5 volt félévnél rövidebb ideje munka nélkül, de 1928-ban 21·5-re emelkedett az arányuk. S ha a félévnél hosszabb, de egy évnél rövidebb idő óta állás nélkül levők aránya valamivel alább szállt is (13·7%-ról 10%-ra), ezt azzal magyarázzuk, hogy mégis csak voltak olyanok, akiknek időközben sikerült valahol elhelyezkedniök és ezek úgylátszik azokból kerültek ki, akik aránylag nem hosszú idő óta voltak állás nélkül.

Valószínűvé teszi ezt az is, hogy az újabb munkanélküliek egyrésze azokból sorozódik, akik tovább állták az idő viharát. Állásban maradhattak akkor is, amikor az *első* létszámapasztás tizedelte meg a soraikat. Tehát mégis *olyanok voltak, akiket a kiválogatás alkalmával jobb munkaerőknek találtak.* S ha mégis őket is kiragadta az utánuk vágtató, súlyosodó gazdasági válság, hát különösebb képességeik előtt hamarább nyílhattak meg a nagyon is elreteszelt ajtók.

Nehezebb magyarázatot találni arra, hogy 1926-ban az állásnélkülieknek egynegyedrésze volt 1—2 éve munka nélkül, de 1928-ban csak 16·2%-uk. Az új jövevények még indokolnák ugyan valamennyire a csökkenést, csakhogy abszolút számokban is jelentős a fogyás. 1926-ban 1430-an voltak 1—2 éve állás nélkül, 1928-ban azonban 1013-ra szállt alá a számuk.

Minthogy két egymásután következő évet hasonlítunk össze, elsősorban természetesen most a 2—3 éve munka nélkül állók között kellene szerepelniök. Hiszen az elmult egy év alatt automatikusan előre kellett volna rukkolniok. Ám itt hiába keressük őket. A 2—3 évesek között is 18·6-ról 16·1-re csökkentek az arányszámok. És a munkanélküliek száma is 1053-ról 1008-ra fogyott.

Igaz, hogy ez a fogyás a 3—4 évesek gyarapodásában már kiegyenlítődik, mert ott 9·5%-ról 12·7%-ra emelkedett az arány és 542-ről 792-re nőtt a munkanélküliek száma.

Mégis 1926-tól 1928-ig az 1—2 éve munka nélkül állók egyrésze kiesett. Alighanem azért, mert ez az idő talán a legkritikusabb korszak. Elfogy a végkielégítés. Elfogy az eladható ingóság. Elfogynak a kölcsönadók. És elfogy a reménység is. Csak a gond, a nyomorúság és az ínség növekszik. S ha nincs sem családi segítség, sem egyéb olyan támogató körülmény, ami mégis — ki tudja, hogyan, ki tudja milyen áldozatos szenvedések árán — lehetővé teszi a további várást, akkor elkövetkezik az az idő, amikor mindenáron, minden

feltétel mellett, mindenféle munkát elvállal a nyomorba lökött. Ezért fogyhatott meg ez a szánni való csapat és szóródott szét az élet árnyékos útjain. Ha ugyan a végső kétségbeesés fegyvert nem adott a kezükbe, amit önmaguk ellen fordítottak és így szabadultak meg mostoha sorsuktól. Budapesten évenként több, mint félezer az öngyilkos halott és 1928-ban 574-ben kulminált ez a szám. Közöttük 66 a tisztviselő és 17 a nyugdíjas.

Azok, akik régebb idő óta egyre *remélik*, hogy munkaalkalomhoz jutnak, azok mind szerepelnek most is az állást keresők között. Csak épen rangidősebbek lettek a munkátlanságban töltött idejük növekedése alapján. *188-ról 347-re szaporodott a 4—5 éve munkára várók száma, 446-ról 720-ra duzzadt az 5—10 éve tétlenül tántorgók csapata és 105-ről 185-re duplázódtak azok, akik tíz évnél hosszabb idő óta hordják a munkanélküliség egyre nehezebb keresztjét.*

Ha a férfiakat és a nőket külön vizsgáljuk, elsősorban is az tűnik fel, hogy az egy évnél rövidebb idő óta állás nélkül lévő férfiak az összes munkanélküli férfiak egyharmadrészét is felülmulják (35·8%), holott 100 állásnélküli nő közül csak 24·5 van ilyen. Vagyis csak alig egynegyedrészük szerepel itt.

Mit bizonyít ez? Kétséget kizáróan azt, hogy *a legutolsó évben aránylag sokkal több férfit bocsátottak el, mint nőt.* Ezt igazolja az is, hogy 1926-ban is magasabb volt ugyan a férfiak aránya (32·0) ebben a csoportban, mint a nőké (27·9), de most még jobban eltolódtak a számok. Még pedig olyan irányban, hogy a férfiak aránya fölfelé, a nőké pedig lefelé haladt. *1926-ban 1028 férfi és 689 nő volt egy évnél rövidebb idő óta munka nélkül. 1928-ban azonban a férfiak száma 1398-ra emelkedett, amíg a nőké 576-ra fogyott.*

A hosszabb idő óta munka nélkül állóknál már eltűnik ez az arány. Itt már a nőké a többség. Az egy évnél régebb idő óta munka nélkül álló férfiak aránya 1926-ban 64·2%, 1928-ban 60·2% volt. Tehát fogyott (az állásnélküliek összes számának az emelkedése miatt!) A nők aránya azonban, amely 1926-ban is magasabb volt (69·3), — de mégis csak kétharmadrészüket gyüjtötte össze, — 1928-ban már csaknem háromnegyedrészüket (73·1) foglalta magába.

Ez pedig azt mutatja, hogy ha a nők is állásnélküliekké válnak, akkor innen nehezebb a fölemelkedésük. Annál nehezebb, minél régebben szakadt rájuk szerencsétlen végzetük. A három évnél hosszabb idő óta munka nélkül álló férfiak aránya egy év alatt 19·5%-ra emelkedett. És ez tragikusan nagy szaporulat. De a nőknél még aggasztóbb a gyarapodás. 1926-ban száz nő közül 26·7 volt három évnél hosszabb idő óta állás nélkül. 1928-ban már felényivel magasabbra nőtt az arányuk: 39·7-re tornázódott fel. Alighanem azért, *mert a férfiak elbocsátását elsősorban a gazdasági és takarékossági okok deter-*

minálják. A nők elbocsátásánál azonban úgy látszik a kvalitási okoknak is jelentősebb súlya van és az egyéni képességek is döntőbb szerephez jutnak.

A köztisztviselők és magántisztviselők megoszlását vizsgálva elsősorban az okoz feltűnést, hogy amíg az egy évnél rövidebb idő óta állásnélkül levő férfiak között a köztisztviselők csak 14·5%-os arányt képviselnek, addig a magántisztviselőknél körülbelül háromszor akkora (40·1) ez az arány. Sőt a nők között még élesebbek a különbségek, mert a férfiakét (8·5) négyszeresen túlhaladják (31·0). *Okát abban keressük, hogy a köztisztviselők létszámapasztása már egészen gyenge iramú, de a magánvállalatok alatt még erősen inog a talaj.* Ez látszik az 1—2 éve munka nélkül állóknál is, ahol a férfiaknál a magántisztviselők aránya (18) felével magasabb, mint a köztisztviselőké (11). A nőké pedig háromszor akkora.

A régebbi munkanélküliek között azonban a köztisztviselőké a domináló arány. A két évnél hosszabb idő óta állás nélkül levő köztisztviselők az összes állást kereső köztisztviselők háromnegyedrészét képviselik. A magántisztviselőknek alig több, mint egyharmadát látjuk itt.

Különösen kiemelkedik 1926-ban a 2—3 éve (25·6%), 1928-ban pedig a 3—4 éve állás nélkül levő férfiak magas száma (20·1%). Magyarázata nem okoz nehézséget. *Az 1924. évben megindult nagyarányú létszámapasztás tükröződik itt.* A köztisztviselőknél előbb kezdődött ez és jóformán már befejezést is nyert. De a magánvállalatoknál, ha később is indult meg, még mindig szakadatlanul tart. Ezért van a köztisztviselők között olyan sok régi állásnélküli, hogy a négy évnél hosszabb idő óta tengődők aránya több, mint 33%, míg a magántisztviselőknél még a feleannyi sincs 14·7%.

Nagyjában így látjuk ezt a nőknél is. Két évnél hosszabb idő óta van állás nélkül a volt köztisztviselőnők 83·5%-a, de a magántisztviselőnőknél majdnem feleakkora az arány (47·8%).

Végeredményben pedig azt állapíthatjuk meg, hogy 1928-ban az összes állásnélkülieknek több mint fele: 50·6%-a, a köztisztviselők 57·7%-a és a magántisztviselők 44·6%-a egy évnél hosszabb, de öt évnél rövidebb idő óta volt munka nélkül. Az állásnélküliek zömet ehát 1924 óta verődött nagyobb tömegekbe. Ez az idő pedig pontosan összesik az államháztartás megingó egyensúlyát helyreállító szanálási akció megindításával.

Ha pedig az öt évnél hosszabb ideje munkahiányban szenvedőket nézzük, akkor a köztisztviselők közül a férfiak 24·3, a nők 25·9%-a, tehát egynegyedrésze tömörül itt. A magántisztviselőknél már jóval alacsonyabbak ezek a számok. De azért *a férfiaknak mégis 11·3 és a nőknek 12·1%-a vergődik ilyen hosszú idő óta a munkanélküliség ingoványában. Ezek azonban már valamennyien Trianon áldozatai. Aminthogy szörnyű árnyéka ráborult még a többiekre is.*

Mielőtt azonban elhagynók ezt a gyászos területet, vessünk egy pillantást az 1925. évi németbirodalmi felvétel adataira is.

53. tábla. Az állásnélküli tisztviselők munkanélküliségének időtartama Németországban (1925) és Budapesten (1928).

a) *Németországban.*

A munkanélküliség időtartama	Száz állásnélküli tisztviselő közül férfi	nő	összesen
1 hónapnál kevesebb	15·1	18·0	15·6
1— 3 hónap	13·2	17·9	14·2
3— 6 «	16·4	17·6	16·5
6— 9 «	11·1	10·2	10·9
9—12 «	11·9	9·2	11·4
1—2 év	26·8	21·2	25·8
2—3 «	2·9	2·5	2·8
3—4 «	0·8	0·7	0·8
4—5 «	0·4	0·3	0·4
5 éven felül	0·8	0·8	0·8
Ismeretlen	0·6	1·6	0·8
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**

b) *Budapesten.*

1 hónapnál kevesebb	5·9	4·9	5·5
1— 3 hónap	9·0	5·4	7·6
3— 6 «	10·0	5·8	8·4
6— 9 «	5·1	4·6	4·9
9—12 «	5·8	3·8	5·1
1—2 év	16·9	15·1	16·2
2—3 «	14·8	18·3	16·1
3—4 «	10·7	15·9	12·7
4—5 «	4·3	7·6	5·6
5 éven felül	13·5	16·2	14·5
Ismeretlen	4·0	2·4	3·4
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**

A fővárosi statisztikai hivatal úttörő felvételének a példáját hiába kerestük másutt. A külföldön nincs nyoma. Csak Németországban írták össze hivatalosan 1925-ben a munkanélküli tisztviselőket. De ez a felvétel megközelítőleg sem volt annyira részletes, mint a budapesti. A németbirodalmi adatgyüjtésből bemutatjuk itt a munkanélküliség időtartamát. És melléje állítjuk — arányszámokban — a budapesti adatokat is. De bármilyen élesek az ellentétek, komolyabb következtetést mégsem fűzhetünk hozzá. A két különböző időben végrehajtott felvétel összehasonlításra még akkor is aggályos lenne, ha körülbelül azonos jellegű területre vonatkoznék az adatgyüjtés. Mégsem hagyhatjuk megemlítés nélkül, hogy *Németországban száz állásnélküli tisztviselő közül csak alig öt szenvedett két évnél hosszabb idő óta munkahiányban, Budapesten azonban épen tízszer annyi. Németországban a munkanélküliek 70%-a 2 évnél rövidebb ideje volt csak munka nélkül. Budapesten az állásnélküliek háromnegyedrésze egy évnél hosszabb idő óta várta hiába a kenyeret adó munkát.*

54. tábla. A munkanélküliek jövedelmi forrásai. 1928.

Megnevezés	férfiak: Alkalmazásban még nem volt	férfiak: Állásnélküli: köztisztviselő	férfiak: Állásnélküli: magántisztv.	férfiak: Összesen	nők: Alkalmazásban még nem volt	nők: Állásnélküli: köztisztviselő	nők: Állásnélküli: magántisztv.	nők: Összesen	Férfiak és nők együtt
	a) *Abszolút számokban.*								
Alkalmi munka	11	84	486	581	2	25	56	83	664
Cimírás	—	—	16	16	—	—	2	2	18
Ingóságok eladása	4	11	181	196	6	9	35	50	246
Kalapkészítés	—	—	—	—	—	2	—	2	2
Kézimunka	—	—	2	2	12	37	66	115	117
Étkezők és albérlők tartása	—	—	11	11	2	11	9	22	33
Kölcsönök és adományok	46	55	1.011	1.112	7	11	33	51	1.163
Megtakarított tőke	4	3	158	165	3	3	15	21	186
Nőtartás	—	—	—	—	1	4	58	63	63
Nyugdíj	—	144	62	206	—	32	11	43	249
Örökség	—	—	7	7	—	—	2	2	9
Tanítás	14	2	38	54	5	15	12	32	86
Ügynökösködés	2	14	147	163	—	3	4	7	170
Varrás	—	—	—	—	—	9	23	32	32
Végkielégítés	—	18	261	279	—	48	48	96	375
Vendégfellépés	—	3	1	4	—	—	6	6	10
Szülői támogatás	377	263	312	952	480	436	876	1.792	2.744
Egyéb és ismeretlen	150	55	556	761	113	27	419	559	1.320
Összesen	**608**	**652**	**3.249**	**4.509**	**631**	**672**	**1.675**	**2.978**	**7.487**
	b) *Százalékban.*								
Alkalmi munka	1·8	12·9	15·0	12·9	0·3	3·7	3·3	2·8	8·9
Cimírás	—	—	0·5	0·3	—	—	0·1	0·1	0·2
Ingóságok eladása	0·7	1·7	5·6	4·3	0·9	1·3	2·1	1·7	3·3
Kalapkészítés	—	—	—	—	—	0·3	—	0·1	0·0
Kézimunka	—	—	0·1	0·0	1·9	5·5	3·9	3·8	1·6
Étkezők és albérlők tartása	—	—	0·3	0·2	0·3	1·6	0·5	0·7	0·5
Kölcsönök és adományok	7·6	8·4	31·1	24·7	1·1	1·6	2·0	1·7	15·5
Megtakarított tőke	0·7	0·5	4·9	3·7	0·5	0·5	0·9	0·7	2·5
Nőtartás	—	—	—	—	0·2	0·6	3·5	2·1	0·9
Nyugdíj	—	22·0	1·9	4·6	—	4·8	0·6	1·4	3·3
Örökség	—	—	0·2	0·2	—	—	0·1	0·1	0·1
Tanítás	2·3	0·3	1·2	1·2	0·8	2·2	0·8	1·1	1·1
Ügynökösködés	0·3	2·2	4·5	3·6	—	0·5	0·2	0·2	2·3
Varrás	—	—	—	—	—	1·3	1·4	1·1	0·4
Végkielégítés	—	2·8	8·0	6·2	—	7·2	2·9	3·2	5·0
Vendégfellépés	—	0·5	0·0	0·1	—	—	0·4	0·2	0·1
Szülői támogatás	62·0	40·2	9·6	21·1	76·1	64·9	52·3	60·2	36·7
Egyéb és ismeretlen	24·6	8·5	17·1	16·9	17·9	4·0	25·0	18·8	17·6
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

13. Miből élnek a munkanélküliek?

»Miből élt munkanélküliségének tartama alatt?« — ezt tudakolta a számlálólap 53. pontja. És az állásnélküliek egyrésze talán gondolkozott itt előbb. Némelyik talán sokáig. De aztán lelkiismeretesen feleltek a kérdésre. Sorra beszámolt valamennyi a »jövedelméről«. Nézzük hát sorra mi is, mit rejtegettek a válaszok és milyen tragédiákra világítanak rá azok a szomorú számok, amelyekben 7487 szellemi foglalkozású állásnélküli egyéni nyomorúsága elevenedik meg.

Általánosságban csak egy csoport tűnik fel kiemelkedően magas arányával. Azoké, akiket a hozzátartozók segítettek. *Több, mint egyharmadrészük (36·7%) szülői támogatásból élt.* Ebből tengődött munkanélkülisége óta 2744 állásnélküli.

Az »egyéb és ismeretlen« gyüjtőnév alatt szereplő 1320 egyént figyelmen kívül kell hagynunk, bármilyen nagy is a számuk. Annyira megoszló és széteső források buggyannak itt fel vékonyka erecskékben, hogy kimerítésük és részletes felosztásuk sem vinne közelebb célunkhoz. Nem adna jellemzőbb képet, mint a többi segítséget nyujtó *mankó.* Mert bizony csak támogató, jövedelempótló, csip-csup tételek szégyenkeznek itt különböző elnevezés alatt.

A második legnagyobb csoportban a kölcsönökből élők lehangolóan nagy tömege tornyosul magasra. Csaknem minden hatodik munkanélküli (15·5%) kölcsönre volt ráutalva. Ilyenekből tartotta fenn magát és családját, *amióta megszűnt számára a munkaereje jövedelmet hozó csereeszköz lenni.* Pontosan 1163 állásnélkülinek apró adományokért, kisebb-nagyobb — ki tudja hányszor megtagadott — kölcsönökért kellett megalázkodni embertársai előtt. Hogy így húzhassa, így menthesse át egyik napról a másikra tragikusra fordult életét.

Körülbelül minden 11-ik állásnélküli (8·9%) úgy vergődött, hogy alkalmi munkát vállalt — ha kapott. Hogy szerencsésebb esetben saját szakmájukban jutottak-e — néha — kisegítő munkaalkalomhoz, vagy szükség esetén »kőtörés« volt ez a megváltó alkalmi munka (amint ezt a magántisztviselők legutolsó közgyűlésén jelentette az egyik előadó), azt nem tudjuk megállapítani. Talán nem is fontos a munka jellege. Az a lényeges itt, hogy ilyent is vállaltak azok az intelligens, értelmiséghez tartozó szellemi munkások, akiket az ellenállhatatlan szükség erre kényszerített. Összesen 664-en éltek alkalmi munkából.

A többi csoportban már kisebbek a számok, ha az ínség közös sorsa egyforma maradt is.

Végkielégítését 5%, 375 munkanélküli fogyasztgatta addig, ameddig futotta. A nyugdíj már csak 249-nél szolgált jogcímül arra, hogy megélhetési pótlék legyen. Csaknem épen ennyien — 246-an — az ingóságaikat adogatták

el apránként, amíg tartott belőle. A megtakarított kis tőkéjükből 186-an éldegéltek. Aligha lehetett ez számottevő összeg. A tisztviselői pályákon bizony alig akad olyan jövedelem, hogy a minden napra is alig elegendő fixből, még megtakarítható tőke is halmozódhassék föl.

Még jellemzőbb képet mutat a férfiak és nők megoszlása az egyes csoportokon belül.

Ha az állásnélküliek között már általában is feltűnt a hozzátartozók támogatására utaltak túlnyomó aránya, annál szembetűnőbb az *a nőknél, ahol 100 állásnélküli közül 60·2-őt tartottak el a szülők.*

A férfiaknál csak 21·1 ez az arány. De még a nők között is kiugranak *az alkalmazásban nem voltak* tömeges számai. Ezeknek ugyanis *háromnegyedrésze (76·1%) él szülői támogatásból.* Helyesebben 631 közül 480 még ki sem kerülhetett a szülői házból, hogy szárnyat bontogatva önálló keresethez jusson. *Itt is megállapítható tehát, hogy a kereső nők túlnyomó része inkább segítő családtag. Aki eltartottá esik vissza, ha elveszti állását s ha van, aki eltartja.*

Viszont a férfiak között a kölcsönből és adományokból élők aránya a magas. Amíg száz nő közül csak 1·7 tudott ilyen módon keresetet pótló segélyekhez jutni, addig minden negyedik férfi (24·7%) ebből élt. S ha 100 nő közül csak alig három végzett alkalmi munkát, a férfiak között több mint négyszer ekkora az ilyenre sikeresen vállalkozók aránya (12·9%). Az alkalmi munkából élő 581 férfival szemben mégis 83 nőt találtunk, akik ilyen módon igyekeztek elviselhetőbbé tenni sivár helyzetüket.

És úgyszólván csak a férfiak privilégiuma az ügynökösködés is (3·6%). Bár a 163 férfi mellett három nő is próbálkozott ezzel a tiszteletreméltó — nekik mégis szokatlan — foglalkozással. De a nőtartás című csoportban természetesen már maguk közt vannak a nők. S ha nem is túlnépes az itt szereplők száma, mégis félszáznál többen, 63-an vannak. Mégegyszer annyian, mint akik varrásból (32) vagy tanításból (32) tartották el magukat.

Ugyancsak speciális női kereseti forrás a kézimunkázás is. A szellemi képzettség így formálódott át 115 nőnél jelleg szerint is fizikai munkává. Elég magas még a végkielégítésüket fogyasztó nők száma is (96), noha a férfiak között háromszor ennyi élt ebből. A 43 nyugdíjból élő nővel szemben pedig ötször annyi (206) férfit látunk.

Szembetűnőbb ellentéteket találunk akkor, ha a három főcsoportot elkülönítve vizsgáljuk.

Már említettük, hogy az alkalmazásban még nem állott nők háromnegyedrésze szülői támogatásban részesült. Száz közül 76. A volt köztisztviselőnőknek is igen magas arányánál látjuk ezt a támogatást. Csaknem kétharmadrészük (64·9%), 672 közül 436 lett újra eltartott. S bár az állásnélküli magántisztviselőnőknek is itt tömörül a legnépesebb csapata, mégis már csak minden második, 1675 közül 876 élt szüleinek gyámolításából.

Az állástkereső nők túlnyomórésze tehát még otthon él. Ami természetesen nem jelenti azt, hogy ne lennének ráutalva a kereső munkára. Hiszen — igen sok esetben — egyedül rájuk hárul a munkaképtelen, vagy kidőlt családfők helyett a család eltartása is.

Mégis szembe kell állítani velük a férfiak megoszlását ebben a kategóriában. *Az alkalmazásban eddig nem állott férfiak között ugyanis szintén nagyon magas a szülői támogatást élvezők száma.* Száz közül 62, 608 közül 377-et talált ilyen sorsban a statisztika. De az állásnélküli köztisztviselők között már csak 40·2% élt így: 652 közül 263. Ami ugyan még mindig túlmagas szám, noha *50%-kal kisebb, mint ahogyan a nőknél láttuk* ebben a csoportban. Aránytalanul nagy volta azonban csak akkor domborodik ki, ha melléjük állítjuk a volt magántisztviselőket. Itt ugyanis 100 közül minössze 9·6, 3249 közül csak 312 veszi, vagy veheti igénybe a szülői segítséget. *Ez az alacsony szám tehát arra is rávilágít, hogy a tiszviselői pályákon állást kereső munkanélküliek között a magántisztviselői réteg az, amely legjobban ki van téve a sors hányódásainak. Közöttük van a legkevesebb olyan, aki otthonról is gyámolítást kaphatna, hogy így könnyebben várja a viharos idők elcsendesülését, a termelő munka fellendülését.*

Még abból is kitűnik kedvezőtlenebb helyzetük, hogy *száz volt köztisztviselő közül 22 a nyugdíjára is támaszkodhatott. De a volt magántisztviselők között még 2% sem érte el ezt a sekély vízű forrást.* Viszont némi kárpótlásul a végkielégítések már inkább a magántisztviselők sorsát enyhítették. Minden száz állásnélküli magántisztviselő közül ugyanis nyolc, 329 közül összesen 261 volt olyan, akinek a végkielégítése is hozzájárult ahhoz, hogy tovább vánszorghasson a kinok országútján. Ellenben száz volt köztisztviselő közül már csak 2·8, 652 közül mindössze 18 nyúlhatott csak egyre aggodalmasabban a folyton zsugorodó végkielégítéséhez.

De még másban is a magántisztviselők nyerték el az elsőség aligha irigyelt pálmáját.

Amíg ugyanis 100 alkalmazáshoz még soha nem jutott férfi közül 7·6 és száz volt köztisztviselő közül 8·4 szorult kölcsönökre, addig *a munkanélküli magántisztviselők között négyszer annyi volt olyan, aki csak kölcsönökből és adományokból tarthatta el magát. Száz közül 31·1, számszerint 1011 élt így.* Egyik napról a másikra. Egyik hétről, egyik hónapról a másikra. Sőt egyik évről a másikra. Hogy pontosan mióta és milyen gyötrelmek között vezet itt a megpróbáltatások útja, azt nem árulhatják el a hallgatagon is sokat mondó számok.

De az ingóságok eladásából élők is a magántisztviselő társadalomból kerülnek ki tömegesebben. Száz alkalmazásban még nem állott férfi között alig egy (0·7) száz volt köztisztviselő között alig kettő (1·7), de száz állásnélküli magántisztviselő között majdnem hat (5·6) volt olyan, aki kézalatt, vagy zsibvásáron vált meg, ki tudja milyen fájdalmas körülmények között, a

nehezen megszerzett darabjaitól. De a nyomorúság modern piacára, az aukciókra is többen eljuthattak a 181 közül.

Meg kell még említenünk, hogy az alkalmi munkából élők között is a magántisztviselők vezetnek. És itt nemcsak az abszolút számokban mutatkozó 486 főnyi tömegük volt a többszöröse a köztisztviselők 84 egyénből álló csapatának, hanem arányuk is (15%) jóval magasabb (12·9%).

Hozzátartozik beszámolónkhoz az is, hogy az ügynökösködők derékhada is a magántisztviselőkből toborzódik. Száz állásnélküli köztisztviselő közül 2·2, száz munkanélküli magántisztviselő közül épen mégegyszer annyi (4·5) próbált így boldogulni addig, amíg képzettségének megfelelőbb munkaalkalomhoz nem jut. S ha látszólag kicsik is ezek az arányszámok, mögöttük mégis 14 volt köztisztviselő és 147, sokszor diplomás magántisztviselő alakját látjuk görnyedni, amikor házról-házra járva próbálják ajánlgatni a rájuk bízott mintakollekció legkülönfélébb darabjait. Végül pedig azt sem hallgatjuk el, hogy számszerint 375-en üresen hagyták a számlálólapok idevonatkozó rovatát. Aligha hanyagságból. Talán inkább azért, mert szégyellték bevallani azt a sok fájó emlékű esetet, ami ideig-óráig elsegítette őket valahogyan eddig. Ám amint láttuk, ezek mégsem voltak sokan és a lelkiismeretesen bevallott adatok hű tükrét adták szomorú sorsuknak.

Ide illesztjük még azt a képet is, amely arról ad számot, hogy a munkanélküliség ideje alatt ki tartotta el a nyomorba jutott családot.

55. tábla. A családos munkanélküliek megoszlása a család eltartója szerint. 1928.

A család eltartója	férfiak: Alkalmazásban még nem volt	férfiak: Állásnélküli: köztisztviselő	férfiak: Állásnélküli: magántisztv.	férfiak: Összesen	nők: Alkalmazásban még nem volt	nők: Állásnélküli: köztisztviselő	nők: Állásnélküli: magántisztv.	nők: Összesen	Férfiak és nők együtt
	a) *Abszolút számokban.*								
A munkanélküli	11	191	678	880	3	116	68	187	1.067
Férj vagy feleség	1	29	100	130	8	66	93	167	297
Gyermekek	1	4	105	110	—	—	11	11	121
Szülők	15	53	274	342	11	28	68	107	449
Testvérek	4	12	93	109	5	3	25	33	142
Rokonok	3	56	284	343	10	1	15	26	369
Idegenek	1	3	7	11	3	—	4	7	18
Ismeretlen	24	62	212	298	16	8	49	73	371
Összesen	**60**	**410**	**1.753**	**2.223**	**56**	**222**	**333**	**611**	**2.834**
	b) *Százalékban.*								
A munkanélküli	18·3	46·6	38·7	39·6	5·4	52·2	20·4	30·6	37·7
Férj vagy feleség	1·7	7·1	5·7	5·9	14·3	29·8	27·9	27·4	10·5
Gyermekek	1·7	1·0	6·0	4·9	—	—	3·3	1·8	4·3
Szülők	25·0	12·9	15·6	15·4	19·6	12·6	20·4	17·5	15·8
Testvérek	6·6	2·9	5·3	4·9	8·9	1·4	7·5	5·4	5·0
Rokonok	5·0	13·7	16·2	15·4	17·9	0·4	4·5	4·3	13·0
Idegenek	1·7	0·7	0·4	0·5	5·4	—	1·2	1·1	0·6
Ismeretlen	40·0	15·1	12·1	13·4	28·5	3·6	14·8	11·9	13·1
Összesen	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

Itt az összeírtak közül azok szerepelnek, akiknek egyéni tragédiájuk azzal volt súlyosbítva, hogy *eltartásra váró családjukat is nyomorba döntötte az állásnélküliség.* Szociálpolitikai szempontból is ennek a rétegnek van a legkomolyabb jelentősége. *Ámbár az is kétségtelen, hogy a munkanélküliség magában véve is súlyos akadálya a családalapításnak.*

Most azonban *2834 olyan állásnélküli került elénk, aki valamennyi családos volt már.* Közöttük *2223* esetben férfire (78·4%) és 611 esetben nőre (21·6%) hárult volna családja eltartásának a gondja, ha a munkanélküliség dermesztő hidege fagyot nem hozott volna a családi élet melegére. És úgy feldúlta azt, *hogy száz családos munkanélküli férfi közül alig 40, száz nő közül mindössze 31 maradt csak továbbra is a család eltartója.*

Hogy aztán milyen volt ez az eltartás, és mennyire vette át a gond és a nyomor a jólétnek amúgy is ritkán ismert szerepét, azt üres szavakkal és néma számokkal nehéz kifejezni.

A szülők azonban itt már háttérbe szorulnak. Hiszen felnőtt, külön utakra eresztett, önálló exisztenciává fejlődött családok feje felett csapodott össze a munkanélküliség árja. Annál megdöbbentőbb hát, hogy *minden hatodik család mégis csak itt talált menedéket és támogatást.* Rokonok és ismeretlenek egyformán 13%-kal vannak képviselve a család eltartói között. És csaknem minden tizedik családban megváltozott a helyzet. 130 esetben férj helyett a feleségre hárult a család eltartása. 167 családban pedig, ahol eddig a feleség jövedelme tartotta el a beteg, vagy megrokkant, vagy más okból kevesebb keresetű férj helyett az egész családot, most újra a férj elégtelen jövedelméből kellett megélni. 121 esetben pedig a már dolgozó gyermekek gondoskodtak úgy-ahogy keresetnélküli szüleikről. Nem sokkal volt több az a 142 család sem, ahol a testvérek támogatása tette lehetővé az inség elviselését.

Amint az összes állásnélkülieknél azt láttuk, hogy a magántisztviselők helyzete a súlyosabb, úgy itt sem fordul máskép életük kereke. Abban a csoportban, ahol a munkanélküliek maradtak a családfenntartók, ott most, száz köztisztviselő férfi közül 46·6 maga gondoskodott továbbra is családjáról. De a magántisztviselők között csak 38·7%.

A nőknél még vígasztalanabbak az ellentétek. Száz családos, állásnélküli köztisztviselőnőnek a nagyobbik része (52·2%) a maga erejéből tartotta el családját, még munkanékülisége alatt is. Hogy milyen szánnivaló módon, azt az imént mutattuk be. Száz magántisztviselőnő közül azonban még a feleannyi sem, mindössze 20·4 tudott szembeszállni a vészes időkkel. A többi családjáról másnak kellett gondoskodni. Legtöbbször a szülőknek. Szomorú alakulása a nehéz helyzetnek, hogy egyformán 68 olyan család volt, ahol a munkanélküli nő volt az eltartó és ugyanannyi esetben a szülőkre hárult vissza ismét ez a feladat.

56. tábla. A munkanélküliek száma kereső és eltartott családtagjaikkal együtt. 1928.

Megnevezés	Kereső családtagja van				Nincsen családtagja vagy eltartott családtagja van				Kereső	Eltartott	Munkanélküliek és családtagok együtt
	alkalmazásban még nem volt	állásnélküli		összesen	alkalmazásban még nem volt	állásnélküli		összesen	családtagok száma		
		köztisztviselő	magántisztviselő			köztisztviselő	magántisztviselő		összesen		
					a) *Férfiak.*						
1 családtaggal	263	229	937	1.429	22	131	568	721	1.429	721	2.871
2 «	76	43	280	399	13	128	509	650	798	1.500	2.948
3 «	20	11	65	96	10	73	248	331	278	993	1.602
4 «	3	2	11	16	4	37	120	161	64	644	869
5 «	2	—	4	6	7	10	50	67	30	335	432
6 «	—	—	—	—	2	7	11	20	—	120	140
7 «	—	—	—	—	1	—	12	13	—	91	104
8 «	—	—	—	—	1	—	5	6	—	48	54
9 és több családtaggal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs családtagja ...	—	—	—	—	548	242	1.496	2.286	—	—	2.286
Ismeretlen	—	—	—	—	—	24	230	254	—	—	254
Összesen	**364**	**285**	**1.297**	**1.946**	**608**	**652**	**3.249**	**4.509**	**2.599**	**4.452**	**11.560**
					b) *Nők.*						
1 családtaggal	335	321	729	1.385	36	120	213	369	1.385	369	2.123
2 «	80	60	371	511	10	51	85	146	1.022	292	1.460
3 «	25	8	76	109	9	16	18	43	327	129	499
4 «	2	9	17	28	1	10	9	20	112	80	212
5 «	3	—	2	5	—	4	8	12	25	60	97
6 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 «	—	—	—	—	—	1	—	1	—	7	8
8 «	—	—	—	—	—	4	—	4	—	32	36
9 és több családtaggal	—	—	—	—	—	1	—	1	—	9	10
Nincs családtagja ...	—	—	—	—	575	450	1.342	2.367	—	—	2.367
Ismeretlen	—	—	—	—	—	15	—	15	—	—	15
Összesen	**445**	**398**	**1.195**	**2.038**	**631**	**672**	**1.675**	**2.978**	**2.871**	**978**	**6.827**
					c) *Férfiak és nők együtt.*						
1 családtaggal	598	550	1.666	2.814	58	251	781	1.090	2.814	1.090	4.994
2 «	156	103	651	910	23	179	594	796	1.820	1.792	4.408
3 «	45	19	141	205	19	89	266	374	605	1.122	2.101
4 «	5	11	28	44	5	47	129	181	176	724	1.081
5 «	5	—	6	11	7	14	58	79	55	395	529
6 «	—	—	—	—	2	7	11	20	—	120	140
7 «	—	—	—	—	1	1	12	14	—	98	112
8 «	—	—	—	—	1	4	5	10	—	80	90
9 és több családtaggal	—	—	—	—	—	1	—	1	—	9	10
Nincs családtagja ...	—	—	—	—	1.123	692	2.838	4.653	—	—	4.653
Ismeretlen	—	—	—	—	—	39	230	269	—	—	269
Összesen	**809**	**683**	**2.492**	**3.984**	**1.239**	**1.324**	**4.924**	**7.487**	**5.470**	**5.430**	**18.387**

14. Néhány érdekesebb adat a munkanélküliekről.

Tanulmányunk során immár végigkísértük a gazdag adatgyüjtés legjellemzőbb mozzanatait. Itt-ott összeírtuk és külön csoportosítottuk a szorosabban összefüggő részeket. Mégis akad egypár olyan adat, amely különösebb érdeklődésre tarthat számot. Ezek közül válogatunk most össze néhányat, hogy úgy tegyük azokat áttekinthetőbbé.

a) *A kereső és eltartott családok száma.*

Budapesten 1928-ban összesen 7487 szellemi foglalkozású egyén volt munka nélkül. Legalább is ennyien voltak azok, akik kitöltötték a székesfővárosi statisztikai hivatal számlálólapjait. Bizonyos azonban, hogy sokan kimaradtak ebből az összeírásból. Már többször rámutattunk ennek az okaira. Mégis, ha az összeírtak adatai alapján próbáljuk megállapítani, hogy hány egyént érintett ez a munkanélküliség, akkor külön kell csoportosítanunk az összeírtakat.

Megrajzoltuk ezért a munkanélküliek megoszlását családtagok szerint és táblánkra fektettük a kereső és eltartott családtagok számát is. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy kereső családtagok alatt nemcsak a munkanélküliek gyermekei értendők, hanem mindazok, akik a számlálólap kitöltőjével közös háztartásban éltek. Tehát a testvérek, fel és lefelé menő rokonok és egyéb hozzátartozók is. Így már elveszti élét az a nagy szám, amely azt mutatja, hogy 7487 munkanélkülivel 5470 kereső családtag élt együtt. *Nem sokat javíthatott ugyanis a munkanélküli helyzeten, ha a többször nagyszámú családban akadt is kereső.* Ki tudja — sokszor még ez is nem-e időleges kereset volt csak? Vagy nem-e rokkantjáradékos, esetleg nyugdíjas került ilyen minősítéssel a keresők közé? A kereső családtagokat ezért külön kell választanunk a 18.387 főnyi táborban.

Nézzük inkább azokat, akik eltartott családtagjaikkal együtt 12.917-en vannak. Közülük 4653-nak nincsen családtagja. Viszont a többi 2834 állásnélkülinek saját magán kívül 5430 családtagról is kellett gondoskodni. Mindegyikre tehát átlagban két eltartott jutott. Természetesen ez csak papírosátlag. Hiszen *679 munkanélkülinek háromnál több, 305-nek négynél több, 124-nek ötnél több, 45-nek hatnál több, 25-nek hétnél több, 11-nek nyolcnál több és egynek kilencnél több ellátatlan családtagja volt, akiknek minden reménye, minden hite abban volt, hogy az fog gondoskodni róluk, aki ime maga is tehetetlenül vergődött a munkanélküliség süppedő iszapjában.*

b) *Milyen mesterséget tanultak az állásnéküliek?*

Végignézve a szellemi foglalkozású munkanélküliek szánandó seregén, bizonyosan sokszor feltolakodott a kérdés : érdemes volt-e hát annyit tanulni? Érdemes volt-e magas elméleti képzettséget, 12—16 évet az iskola padjaiban tölteni, amikor az így megszerzett tudás nemcsak az értelmiségi pályákra

nem nyitotta meg az utat, de a középiskolai képzettséggel sem jár olyan szaktudás, hogy a fizikai munkát igénylő pályákra is kellően előkészített volna. Tett is követte az elgondolást, mert közel másfélezren pontosan 810 férfi és 454 nő félretette az iskolai bizonyítványt, sokszor a diplomát is és átképző tanfolyamokon, vagy rendes úton-módon mesterséget kezdett tanulni, hogy így könnyítse meg az elhelyezkedését. Megpróbálkoztak azzal, hogy könnyebben tudnak-e megküzdeni az élet nehézségeivel, ha abbahagyva a tiszviselői állásért folytatott kilátástalan harcot, fizikai munkaalkalom után néznek.

57. tábla. A munkanélküliek megoszlása átképzés szerint. 1928.

Foglalkozási csoportok		Mesterséget tanult		Átképző tanfolyamokon vett részt	
		számszerint	%-ban	számszerint	%-ban
Alkalmazásban	férfi	74	12·2	10	1·6
még nem volt	nő	101	16·0	27	4·3
Állásnélküli	férfi	68	10·4	35	5·4
köztisztviselő	nő	64	9·5	59	8·8
Állásnélküli	férfi	548	16·9	75	2·3
magántisztviselő	nő	163	9·7	40	2·4
Összesen	férfi	**690**	**15·3**	**120**	**2·7**
	nő	**328**	**11·0**	**126**	**4·2**
	Együtt	**1.018**	**13·6**	**246**	**3·3**

Hogy mégis itt találkozunk velük, az annak a bizonyítéka, hogy más pályára sem mehettek, másutt is zsúfoltság van. Fizikai munkaalkalom sincs elég.

Különösen a nők aránya tűnik fel. Az átképző tanfolyamokon abszolút számok szerint is többen vannak, mint a férfiak. De még a tanult mesterségek között is túlhaladják az alkalmazásban nem volt férfiak számát. És csaknem annyian vannak, mint a mesterséget tanult állásnélküli férfiköztisztviselők. Csak a magántisztviselők között vannak kisebbségben. Végeredményben pedig *a férfiak közül minden hetedik és a nők közül minden kilencedik tanult valamilyen mesterséget.*

Jellemző kép szemlélteti ezeket a mesterségeket is.

58. tábla. A tanult mesterségek megoszlása. 1928.

A tanult mesterség megnevezése	férfiak		nők	
	számszerint	%-ban	számszerint	%-ban
Asztalos	30	4·3	—	—
Gépkocsivezető	64	9·3	—	—
Géplakatos	66	9·6	—	—
Iparművész	20	2·9	47	14·3
Kalapkészítő	3	0·4	48	14·6
Kereskedő	171	24·8	8	2·4
Kézimunkázó	1	0·1	31	9·4
Kőműves	32	4·6	—	—
Lakatos	32	4·6	—	—
Szabó	13	1·9	11	3·4
Szőnyegszövő	8	1·2	35	10·7
Varrónő (fehérvarrónő)	1	0·1	132	40·3
Villanyszerelő	80	11·6	—	—
Egyéb	169	24·6	16	4·9
Összesen	**690**	**100·0**	**328**	**100·0**

A férfiakra látszólag a kereskedelmi pálya hatott erősebb vonzóerővel, mert csaknem minden negyedik arrafelé igyekezett. A valóságban azoban mégis az ipari pályák dominálnak, mert a megnevezett többi foglalkozás mind ilyen, míg a kereskedelem csak mint gyüjtőfogalom szerepel. *Meglepően sokan készültek villanyszerelőnek.* Csaknem minden nyolcadik. Úgylátszik ez az intelligensebb foglalkozás eddigi társadalmi állásukhoz méltóbbnak, vagy a technikai fejlődés szempontjából jövedelmezőbbnek tűnik fel. Utána a gépkocsivezetők következnek. Nem sokkal kevesebben tanulták ki ezt a modern mesterséget sem (9·3%). Majd a géplakatosok tűnnek fel még ennél is jobb arányban (9·6%).

De az a körülmény, hogy az annyira jellegzetes manuális foglalkozások, mint a lakatos,- kőműves- és asztalos-ipar csaknem pontosan egyformán 30—32 szellemi foglalkozásút hódított meg, azt mutatja, hogy nem voltak válogatósak.

Az iparművészeti pályák elhanyagoltabbak. Ide azonban mégis több hivatottság, különösebb tehetség is kívánatos, hogy a fejlődő verseny és a romló vásárlóképesség idején megélhetést is biztosítson. Feltűnően gyenge a szabóipar mágneses ereje. Pedig ez az ipari pálya a legnépesebb. Talán épen a túlzsufoltsága a visszariasztó.

A nőknél már kevesebb gyakorlati pálya kínálkozik az ipar területén. A varrónők tábora duzzadt meg erősen. A tisztviselői pályákra készülőknek, vagy onnan kiszorultaknak több mint 40%-a ebben képezte ki magát. Mint speciálisabb női munkához, érthető is az ideözönlés. Második helyen a kalapkészítés szerepel. Minden hetedik szellemi képzettségű nő ezt a mesterséget tanulta. És csaknem épen ennyien kerestek boldogulást az iparművészeti pályákon. Arányuk itt hatszorosa a férfiaknak. A szőnyegszövés is nagyobb figyelmet érdemelt. Minden kilencedik nő ezt az újabban ismét virágzásnak indult mesterséget tanulta ki. De csak alig valamivel kevesebben (9·4%) voltak azok, akik az ugyancsak ősi női foglalkozást, a kézimunkázást próbálták megélhetési foglakozásnak tekinteni.

Ám minden törekvésük kudarccal járt. Hiába fokozta nagyobb kultúrájuk és több iskolázottságuk a munkakészségüket. Súlyos munkahiány mutatkozik az ipari pályákon is. Szakképzettebb és nagyobb gyakorlatú régi munkások is küzdenek a létért. Sem az újabb mesterségek, sem az átképzés nem hozott kenyeretadó munkaalkalmat. A munkanélküliség örvénye sodorta el valamennyiüket. Innen kiáltanak most segítségért.

15. Összefoglalás.

Végigkísértük a gazdag anyagot. Elemeire bontva kutattuk a feltűnőbb jelenségeket. Tekintsük át most még egyszer a kiemelkedőbb részeket, s próbáljuk megkeresni azokat a jellemzőbb tüneteket, amelyek tanulságul is szolgálhatnak.

A *nemek* megoszlásánál kezdtük vizsgálatunkat. Megállapítottuk, hogy a férfiak száma emelkedő, a nőké csökkenő irányzatot mutat a munkanélküliek között. A »sokoldalú« szakképzettebb és ezért nagyobb igényű férfiak egyre ritkulnak. Olcsóbb, szerényebb igényű női munkaerők lépnek a helyükre. Mégis az állásnélküli nők száma is megdöbbentően nagy. Arányuk magasabb, mint a munkában állóké. Azok duzzasztják nagyra, akik még nem voltakállásban. Akik elsőízben rohamozzák meg a munkahelyeket. Nagy női tartaléksereg kér bebocsátást a munka területére. S mert az irodai munka egyre mechanikusabbá válik, könnyebb és szabadabb az útjuk.

Kormegoszlás szerint a legproduktívabb korúaknak, a 20—40 éveseknek a tábora a legnépesebb az állásnélküliek között. Amíg a 20 éven aluli állást kereső nők aránya harmadfélszer akkora, mint az ilyen korú férfiaké és még a 20—30 évesek között is feleennyivel több a nők képviselete, addig a 30—35 évesek között már egyforma a két nem aránya. 35 éven túl azonban már a férfiaké az elsőség. A nők egyre fogynak. Nem azért ugyan, mert csökken a munkára utaltságuk. De mert ebben a korban már egyre kilátástalanabb számukra a helyzet, így hamarább abbahagyják a meddő küzdelmet. Negyven éven felül már jóformán csak a férfiak állják a harcot. Bár egyre jobban szűnik számukra is a munkalehetőség. Fiatalabb, olcsóbb munkaerőkkel pótolják őket és védtelenül állnak. A nők már alig láthatók a vígasztalan porondon. Ötven éven felül még mindig sok férfi próbálkozik. Csaknem minden kilencedik állást kereső férfi várja még a munkára hívó szót. De sokan hatvan éven felüli korban is lesik még a csodát. Várják, mert várniok kell. Ám a csodák kora lejárt. S hogy félszáznál többen még 70 éves korukon túl is ott tolonganak a csüggedő tömegben, ez már egyéb társadalmi bajok jelenlétét is mutatja. Az aggkori biztosítás majd megszünteti talán ezeket az egyéni tragédiákat. Annál bizonytalanabb a sorsa a produktív korú fiatalabbaknak.

A *vallási viszonyok* alakulását elsősorban az elbocsátások formálják. A még alkalmazásban nem voltak aránya nagyjában megfelel a népességi arányszámoknak. A római katolikusoké ebben a csoportban magasabb, az izraelitáké alacsonyabb, mint a népességben. Viszont az állást kereső volt köztisztviselők között az izraeliták aránya harmadfélszer akkora, mint az állásban maradtak között. Az erős lefaragások tükröződnek itt. A volt magántisztviselők táborában azonban az izraeliták aránya már jóval kisebb, mint az aktívok között. Az állásban levő izraelita magántisztviselőnők magas számai okozzák ezt az aránytalanságot. Különösen feltűnő az állást keresők között a római katolikus nők túlmagas aránya. Abszolút többségben vannak. De épannyira szembetűnő a római katolikus férfiak alacsony aránya. Az elbocsátott magántisztviselők között csak minden harmadik férfi római katolikus. Az állásban levők között jóval magasabb a képviseletük.

Családi állapot szerint a még alkalmazásban nem volt férfiak 90%-a nőtlen és a nőknek 87%-a hajadon. Az állást kereső volt köztisztviselők között már nincsenek ilyen túltengő arányok. De a férfiak között a nősek aránya csaknem kétszer akkora, mint a nőtleneké. A nők között viszont a hajadonok szerepelnek kétszeres aránnyal. A volt magántisztviselőknél a férfiak között szintén a nőseké a többség. De nincsenek olyan kirívó ellentétek. Ellenben a nőknél a hajadonok több mint négyszeresen szárnyalják túl a férjes nők arányát. A szolgálatban állókkal történt összehasonlítás után azonban megállapíthattuk, hogy a férfiak között a családosok aránya még magasabb, mint a munkanélküliek között. De azt is kimutathattuk, hogy a férjes nők nagyobb arányban kerültek elbocsátásra és helyükre leányok jutottak. A szolgálatban álló magántisztviselőnők között ötször annyi a hajadon, mint a férjes nő. Különösen kiemelkedő az elvált nők nagy száma. Már az állásban levők között is háromszor annyian vannak, mint amekkora a népességben elfoglalt arányuk. Az állásnélküliek között pedig nyolcszorosan felülmúlják a fővárosi átlagot.

Budapesten való tartózkodásukat tekintve, kevés a jövevény. De mégis folyamatban van egy olyan lassú beszivárgás, amely emeli a szellemi foglalkozású munkanélküliek számát. Tragikusabb az a körülmény, hogy minden ötödik állást kereső volt köztisztviselő 5—10 éve került a fővárosba. Ami azt bizonyítja, hogy az elhelyezkedést nem találó menekültek még mindig erősen duzzasztják a munkanélküliek táborát.

Érdemes ezzel kapcsolatban rámutatni arra, hogy hány külföldi állampolgár jutott nálunk munkaalkalomhoz a tisztviselők között. 1928-ban a magyar gyáriparban 501 olyan tisztviselő és 237 olyan gyárvezető dolgozott, akik valamennyien idegen honosok voltak. A gyári tisztviselők 2·7%-át és a gyárvezetők 5·2%-át jelentik ezek a számok. *A fonó- és szövőiparban az összes tisztviselők 7·6%-a és az összes gyárvezetők 18·8%-a idegen állampolgár.* Súlyosbítja a helyzetet, hogy a művezetők között is minden kilencedik külföldi. Sőt 96 külföldi nőtisztviselő is elhelyezkedhetett. Holott képzett, több nyelven beszélő, nagy magyar tisztviselőgárda áll tétlenül az elbocsátottak között. Nem is beszélve arról a sok érettségizett és főiskolás ifjúról, akik mint gyári napszámosok keresik a kenyerüket és nem tudtak felemelkedni a tisztviselők közé. Ha itt-ott indokoltnak látszik is az új gépekkel kapcsolatban, vagy egy-egy fejlődő és még meg nem honosodott iparágnál a külföldi szakmunkás, mégis a tisztviselők között túltengő ez az arány.

A *lakásviszonyok* tanulmányozásánál arra a lehangoló eredményre jutottunk, hogy meglepően kevés az önálló lakással rendelkezők száma. A nők háromnegyed része, de a férfiaknak is több mint 43%-a családtagként a szüleinél vagy a rokonainál lakik. De az is kiderült, hogy bár ezek jórésze már nős, vagy férjes, mégis visszaverték őket a viharos idők. Jellemző, hogy a még állásban nem levők között a férfiaknak 80%-a és a nőknek 90%-a

még nem került ki a szülői gondozás alól. Elszomorító jelenség, hogy minden tizedik munkanélküli albérlőként lakott és többen mint százan ágyrajáróként tengődtek. Még borúsabb az a kép, amely arról számol be, hányan vesztették el régi lakásaikat. A főbérlők közül 600 férfi és 50 nő teljesen elvesztette régebbi önálló lakását munkanélkülisége miatt. 544 férfi és 44 nő pedig kisebb lakásba szorult. Nem egynek a 6—8 szobás főúri lakása változott így át egy- vagy kétszobássá. Ha ugyan nem az albérlők közé zuhantak. Feltünő azonban, hogy a nők sikeresebben tudták megvédeni régi lakásukat. Albérlőkkel népesítették be. Így gondoskodtak sokszor nemcsak a drága házbérről, de a létfenntartásukról is.

Különösen tanulságos a munkanélküliek *iskolai végzettségét* szemléltető adatgyüjtés. Minden negyedik érettségizett, minden hetedik főiskolát végzett. Aggasztó módon nagy tehát a magasabb kvalifikációval rendelkezők száma. És épen ez a réteg az, amely még mindig szélesedik, anélkül, hogy alkalma nyílnék képességeinek produktív kifejtésére. S ha örvendetes is, hogy így egyre jobban terjed az általános műveltség, mégis túltermelés mutatkozik az értelmiségi pályákon. A tanulmányait befejező ifjúság már alig, vagy egyáltalán nem tud munkaalkalomhoz jutni. 1928-ban pontosan 2706 munkanélkülinek volt érettségi bizonyítványa. Közöttük 800-nak főiskolai diplomája is. De sem az állam, sem a társadalom nem tudta hasznosítani ezt a nagy szellemi értéket. Pedig hányan vannak még olyanok, akik önként degradálták magukat és fizikai munkát végezve most még nem kerültek a munkanélküliek közé?

A nők között is nagy a magasabb képzettségű munkanélküliek aránya. Mégis az állást keresőknek mintegy kétharmada olyan kevés iskolai végzettséggel jelentkezik munkára, amely alig-alig éri el a középiskola negyedik, vagy a felső kereskedelmi első osztályát. Legfeljebb egy gyorsan képesítő szaktanfolyamot hallgatnak utána. Ám az írógéphez, sőt sok csodálatos szerkezetű egyéb géphez is elég ennyi tudás. Hiszen a gépek mellett egyre kevesebb a jelentősége a tanultabb emberi munkaerőnek. Viszont a kisebb képzettség lefokozza az igényeket. Így lesz olcsó a női munkaerő, így növekszik térhódítása és így szorulnak háttérbe a magasabb képzettségűek.

Sorra vizsgáltuk az állásnélküliek *megelőző foglalkozását* is. Összehasonlítottuk a szolgálatban maradtakéval. És ráakadtunk a könyvelők megdöbbentően nagy csoportjára. A magántisztviselő gárda legképzettebb elemei estek legnagyobb számban áldozatául a munkanélküliségnek. Épen úgy, ahogyan a legmagasabb képzettségűeké a legnagyobb arány a munkanélküliek között, iskolai végzettség szerint is. *Sem a nagyobb szaktudás, sem a magasabb iskolázottság nem nyitja meg tehát a kereső pályák zárjait.* Sőt mintha egyre jobban rozsdásodnának ezek a kulcsok. A magasabb igényektől való félelem lappang mögöttük. Mert a magasabb kvalifikáció nagyobb életigényeket teremt. A középosztályhoz való tartozás látszólag

együttjár — legalább külsőségekben — az emberibb élettel. Inkább elhallgatják sokszor a mérnökök is, hogy diplomájuk van, amikor sorra kényszerülnek, hogy napszámosmunkát vállaljanak. És szögre akasztják a többi főiskolások is diplomájukat, ha alantasabb állásra pályáznak. Aminthogy nem vallják be gyakran a könyvelők sem, hogy ilyen szaktudásuk is van, amikor olcsóbb, kezdő vagy kisegítő munkára kell vállalkozniok. Az állást kereső magántisztviselő férfiak közül csaknem minden második könyvelő volt. A nők között viszont a gépírók szerepelnek ilyen nagy számokkal. De a munkaerők ajánlkozása itt is mélyen alatta van a munkaalkalmaknak. Csaknem minden gépírónői állásra két jelentkező akadt. Arányuk mégis jóval kedvezőbb, mint a könyvelőké. Ott ötször többen voltak az állástkeresők, mint az elhelyezhetők. Itt találjuk tehát a munkanélküliség legjellemzőbb tünetét. *Nem annyira általános, mint inkább parciális munkanélküliséggel állunk tehát szemben. A tanult és szakképzett munkaerők részleges munkanélkülisége domborodik ki főképen.*

Jellemző adatokat láttunk a munkanélküliek elhagyatottságáról, amikor *utolsó fizetésük* és végkielégítésük alapján próbáltuk megrajzolni, hogy milyen vértezettel tudtak szembeszállni mostoha sorsukkal. Közel kétharmadrészüknek még aktív korában sem volt 200 pengőnél több havifizetése. Negyven százalékuké alul maradt a 150 pengőn is. Arra sem elég ez, hogy a tisztviselői álláshoz méltó megélhetést biztosítsa. Hogyan tartalékolhattak volna ebből a nehéz napokra? Hogyan dacolhattak volna így a rájukszakadt végzet elnyomó erejével? Száz nő közül csak nyolc ért el havonként 200 pengőnél többet.

Az elbocsátottak közül átlag csak minden ötödik kapott *végkielégítést.* Ám a magántisztviselők egynegyedrésze s a nőknek több mint fele ötszáz pengőhöz sem jutott ilyen címen. Nem meglepő hát, hogy mindössze öt olyan munkanélkülit láttunk, akinek még teljes egészében megvolt a végkielégítése. De mégis feltűnő, hogy még ez az öt is nő volt. Aminthogy azok között is, akiknek kisebb-nagyobb maradéka még megvolt a kapott végkielégítésnek, a nőké a többség. Bizonyosan azért, mert jelentős a száma közöttük azoknak, akik nincsenek teljesen ráutalva a kereső munkára.

Eddigi *alkalmazásuk idejét* tekintve minden harmadik nő és minden negyedik férfi legfeljebb két évig állott alkalmazásban. És azok között is, akik hat hónapnál rövidebb ideig tartó szolgálat után váltak munkanélkülivé, másfélszer több a nő, mint a férfi. A nők között tehát jóval több azoknak a száma, akiket inkább személyi okokból bocsátottak el. A férfiaknál a gazdasági okok hatása a kiemelkedőbb. S mert általában a munkanélkülieknek közel kétharmadrésze öt évnél kevesebb ideig tartó szolgálat után lett állásnélkülivé, nyilvánvaló az is, hogy az elbocsátottak zöme a fiatalokból került ki. Azokból, akik a gazdasági válság következtében összeomló vállalatok áldozataiként kerültek a munkanélküliek közé. Még

bizonyosabb, hogy önhibájukon kívül vesztették el állásukat azok, akik öt évnél hosszabb ideig bizonyították be rátermettségüket. Mégis csaknem minden harmadik férfi és minden negyedik nő ezekből került az állásnélküliek közé. Jellemző tünet, hogy a magántisztviselők között kétszer annyi a rövidebb szolgálati idő után elbocsátottak száma, mint az állásnélküli köztisztviselők között. Viszont tízévi alkalmazáson felül a volt köztisztviselők ötszörösen felülmúlják a magántisztviselői pályák hajótörötteit. A magánvállalatok tehát aránylag sokkal több fiatal munkaerőt építettek le. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a volt köztisztviselőknek közel 30%-a élvez nyugdíjat, de száz állásnélküli magántisztviselő közül csak alig 4. Az a körülmény azonban, hogy a volt magántisztviselő férfiaknak majdnem háromnegyedrésze, a nőknek pedig 92%-a havi 100 pengőnél is kevesebb nyugdíjat »élvez«, rámutat a magántisztviselő társadalom elnyomott helyzetére. Bár a köztisztviselői nyugdíjak is olyan alacsony összegűek, hogy a férfiaknak több mint egyharmadrésze, a nőknek pedig közel 83%-a hasonló sorsban volt, amikor állást keresve próbálták kiegészíteni 100 pengőn aluli havi nyugdíjukat.

Az *elbocsátási okok* vizsgálata kiderítette, hogy az önkéntes távozások a rendes nyugdíjazások és a betegség vagy baleset miatt bekövetkezett elbocsátások alig az egynegyedrészét teszik csak a munkanélküliség okának. Holott normális körülmények között ezek kimeríthették volna az állásnélküliek teljes létszámát. Ám most a munkanélküliek 42%-át a ma legfélelmetesebb réme, az államháztartás szanálása és a racionalizálás miatt bekövetkezett *létszámapasztás* kergette az elesettek közé. Közel egyharmadrészüket a vesztett háború nyomába lépő gazdasági válságok miatt összeomló vállalatok romjai rántották magukkal. A többit Trianon legközvetlenebb következménye, a megszállt területekről való *kiutasítás* űzte a megkínzottak közé. S ha a létszámapasztás alkalmával még érvényesülhetett itt a gyengébbek korábbi kiselejtezése, a később rombadőlő magánvállalatok omladékai közé már válogatás nélkül egyformán odakerültek a legtehetségesebb és legambiciózusabb tisztviselők is. Sőt sokszor még súlyosabb sors várt ezekre, mint a többiekre. Nemritkán ugyanis még a jogos felmondási időre járó fizetésüket is elnyelték a csődök. Sok segítséget ugyan nem nyujtott a felmondási idő. Nemcsak azért, mert az elbocsátottak kétharmadrészének még hathavi felmondási idő sem jutott, egyharmadrészüké pedig a két hónapot sem érte el, hanem azért is, mert a legtöbbször a teljes felmondási időt szolgálatban kellett eltölteniök. Igaz, hogy utána a hosszú bizonytalanság és reményvesztettség idejében bőven volt alkalmuk pihenni.

Különösen tanulságos képet mutat a *munkanélküliség időtartama.* Amíg a háború előtt a tisztviselői munkanélküliség egészen jelentéktelen, s mint tömegjelenség, úgyszólván ismeretlen volt és csak átmenetileg inkább jobb állás kedvéért tartott legfeljebb két-három hónapig, addig 1928-ban az állásnélkülieknek több mint kétharmadrésze már több mint

egy év óta várta, hogy kenyérkereső álláshoz jusson. De minden hatodik 2—3 éve, minden nyolcadik 3—4 éve és minden hetedik öt évnél hosszabb idő óta futkosott már hiába utána. Ám épen ez a tragikusan hosszú idő vezet rá elsősorban arra, hogy a *munkanélküliség bővizű forrását Trianon táplálja.* Az a 905 munkanélküli tisztviselő, aki öt évnél hosszabb idő óta hiába várja a kenyeret adó munkát, a vesztett háború gyógyíthatatlannak látszó áldozataként osztozik a szenvedő ország sorsában. Az a háromezer állásnélküli tisztviselő pedig, aki egy évnél hosszabb, de 5 évnél rövidebb idő óta hordja a munkanélküliség keresztjét, az már inkább a korona zuhanását 1924-ben megállító deflációnak, az államháztartás szanálását megindító kormányzati intézkedéseknek, a létszámapasztásnak, a »B«-listáknak, a leépítéseknek és a magángazdaságok megerősödésében kellő egyensúlyról nem gondoskodó közgazdasági politikának az áldozatai.

Különös figyelmet érdemel itt a két egymást követő év adatgyüjtésének a tanulságai. Az utolsó évben jelentősen megnőtt az egy évnél rövidebb idő óta munka nélkül álló férfiak száma, de ugyanekkor csökkent a nőknek a száma. Tehát az elbocsátások még szakadatlanul tartanak, de a férfiakat ez sokkal súlyosabban éri. S mert a hosszabb idő óta állás nélkül levők között a köztisztviselők harmadfélszer annyian vannak, mint a magántisztviselők, viszont az egy évnél rövidebb idő óta munka nélkül állók között a magántisztviselők aránya háromszor akkora, mint a köztisztviselőké, ez azt bizonyítja, hogy a köztisztviselők létszámredukciójának már gyenge az üteme. De a magánvállalatok még sorra düledeznek. Sorra zuhannak hát a tisztviselők is a munkanélküliségbe. És egyre kevesebb a felemelkedők száma.

Megdöbbentően sötét zugokba világított a statisztika fényszórója, amikor a munkanélküliek *megélhetési forrásait* kutatta. A munkanélkülieknek több mint egyharmadrészét a szülők tartották el. És ez látszólag még elég kedvező arány. De az alkalmazásban még nem volt nőknek a háromnegyedrészét, — a volt köztisztviselőnők kétharmadrészét — és a magántisztviselőnőknek a felét is itt látjuk. Ez pedig azt mutatja, hogy a kereső nők túlnyomó része otthon él. Segítő családtag, ha állásba kerül, de eltartottá válik, ha állás nélkül marad. A férfiak között átlagban csak minden ötödik él a szülők támogatásából. De a kezdők 62%-át és a volt köztisztviselők 40%-át szintén a szülők látják el. A magántisztviselők közül azonban már csak minden tizedik veszi vagy veheti igénybe a szülők segítségét. Elszomorító, hogy még a családos munkanélküliek közül is minden hatodik itt talált menedéket. És lehangoló a kölcsönökből és adományokból élők nagy tömege. Majdnem minden hatodik munkanélküli így élt. Majd az alkalmi munkát vállalók csapata következik. Nem éri el ugyan a 700-at sem a számuk. De aligha a vállalkozó kedvük, mint inkább a munkaalkalom hiánya miatt. A többiek a kicsiny végkielégítésükből, a csekély nyugdíjukból, vagy fogyó ingóságaik eladásából élnek.

Élnek —, de éheznek. S velük éhezik több mint ötezer olyan családtag, akiknek az eltartásáról azoknak kellene gondoskodni, akik jómaguk is tehetetlenül vergődnek. Pedig minden hetedik férfi és minden kilencedik nő más mesterséget is tanult. És örömest felcserélte volna úri foglalkozását — akármilyen fizikai munkával —, ha hozzájuthatott volna. Ám munkaalkalom helyett mindenütt csak munkahiánnyal és munkát kereső tömegekkel találkoztak.

IX. A racionalizálás és a munkaidő.

a) A gépek térhódítása.

A racionalizálás új jeszava hódít ma a gazdasági életben. Voltaképen nem is új fogalom, csak az elnevezése hangzik újszerűen. A homo sapiens törekvései mindig »észszerűségre« irányultak. Mindig »több gazdaságosságot« iparkodott megvalósítani. Hosszú a fejlődés útja, amíg az ősember fegyvere, fahusángja vagy kőbaltája eljut a gépfegyverig. Sokféle fázison ment át az állati bőröket összeöltő halcsonttű is, amíg villamosvarrógép lett belőle. Sok időbe telt, amíg a kutyaszánból repülőgépet alkotott az emberi zseni és a technika tudás.

Mégis meglepő az a gyorsütemű haladás, amely a géptechnika tökéletesedésével korunkban alakítja át a termelés rendjét és vele a gazdasági élet egész szervezetét.

A tempót a gazdasági viszonyok rosszabbodása sietteti. A gazdasági fellendülés legjellemzőbb tünete ugyanis, hogy a könnyű kereset kevésbé gátolja a pazarlást.

Szellemesnél-szellemesebb, praktikusnál-praktikusabb gépek ezernyi változata küzd az emberiség érdekében. Hiszen *minden fejlődésnek, minden haladásnak csak egyetlen célja lehet: boldogabbá tenni az emberiséget.*

Csak ez lehet a célja a racionalizálásnak is, amikor tökéletesebb munkamegosztással, nagyobb takarékossággal anyagban, költségben és munkaerőben a fokozódó termelést igyekszik megvalósítani. Akár raffinált szerkezetű gépekkel dolgozik a *többtermelésért.* Akár azokat az eszközöket kutatja, amelyek növelik a produktív értékeket. Akár pszichotechnikai vizsgálatokkal igyekszik a legmegfelelőbb embert állítani minden munkahelyre, *mindig az emberiség érdekében küzd.*

Ma még, sajnos, inkább csak a munkáslétszám csökkentésében jelentkezik a takarékosság. Ma még csak arra irányul a legfőbb törekvés, hogy a »gazdaságosság« elve minimumra redukálja a gépek mellett foglalkozást találó emberi munkaerőt. Ám, hogy az egyidejüleg felszabaduló emberanyag megélhetéséről is gondoskodás történnék, hogy a többtermeléssel a gépeket kiszolgálók és körülötte dolgozók életviszonyai is javuljanak, annak alig

látjuk a nyomát. Nem hozta el a rövidebb munkaidőt. Még a 8 órás normál munkanapot sem. Pedig idestova 100 éve lesz már, hogy megindult érte a szervezett munkásság küzdelme.

Az üzemek átszervezését nyomon kiséri, sokszor megelőzi az irodai adminisztráció átalakulása.

Tagadhatatlan, hogy az irodai munkák jórésze olyan sablonos munkákból áll, amelyeknek, mint tömegmunkáknak géppel való végzése semmi nehézséggel nem jár. Legfeljebb az intelligensebb tisztviselői karnak gépi munkássá való átformálása okoz zökkenőket. Sokan kiesnek. Sajnálatosképen épen a képzettebbek.

A számlázás, a könyvelési munkák jórésze, a napi kimutatások, bérlisták, folyószámlakivonatok úgy leegyszerűsíthetők, hogy azoknak, mint tömegmunkáknak géperővel történő elvégzése, ma már nem probléma. Megoldott valóság ez már Amerikában. És egyre erősebb a térhódítása Európa ipari államaiban is. *Inkább az a megoldandó kérdés, mi történjék azzal a képzett tisztviselőgárdával, amely így a racionalizálás áldozata lesz?*

Épen azok válnak fölöslegesekké, akiket nagyobb képzettségük és magasabb iskolai végzettségük többoldalú munkakörre képesített. Ám most a speciális munkát végző gépek megosztják a munkakört. Nem sokoldalú tisztviselőkre van szükség, hanem olyanra, aki egy meghatározott munkát az előre megállapított mennyiségben a legrövidebb idő alatt képes elvégezni. Akkord szerint fizetik a számiák darabszáma szerint a tisztviselőt. Aki így nemcsak a gép teljesítményét fokozza, de a maga jövedelmét is szaporítja, ha nagyobb szorgalommal fekszik a kisebb képzettséget igénylő munkába.

S ha mi még ettől ma messze is vagyunk, mégis már felénk dübörög a haladó élet. *A fejlődő indusztriálódás és a gazdasági verseny kényszerítő ereje egyre jobban sietteti az üzemek mechanizálását.* Ez pedig könyörtelenül meg fogja ritkítani azokat a sorokat, ahonnan eddig is széles rendet vágott már ki az »észszerűségnek« és »több gazdaságosságnak« az elve.

Botorság lenne tagadni a többtermelés szükségességét. Balgaság lenne szembeszállni a nagy teljesítőképességű gépekkel is. Ám nálunk ma a racionalizálásnak még az a fázisa érvényesül, amikor a gépek beállításának inkább csak személyzetapasztás a célja. Anélkül azonban, hogy gondoskodás történnék az így munkahiányossá válók másirányú foglalkoztatásáról.

Nálunk az irodai gépek bevezetése még nem terjedt el túlságos nagy mérvben. A külföldi gépek drágasága is gátja a befektetésnek. Sok nagyobb üzem nincs is még modernizálva. Legkevésbé a legkisebbek. A teljesen modernizált irodák száma pedig aránylag kevés. De az átszervezés már megindult. A racionalizálás és mechanizálás folyamatban van. Bizonyos, hogy hamarosan olyan fejlődés áll be, hogy az adminisztráció átszervezése utoléri, talán el is hagyja majd az üzemekét. Az egyre rosszabbodó gazdasági viszonyok csak gyorsítják ezt a tempót.

Mégis annyiféle gép van már nálunk is forgalomban, hogy érdemesnek látszik bővebben is foglalkozni ezzel a kérdéssel. Annál is inkább, mert *az emberi munkaerő mégis egyre inkább másodrendű szerepet tölt be a rohamosan fejlődő gépek mellett.* A sablonos tömegmunkák elvégzésére pedig sokszor harmadrendű munkaerők is megfelelnek. Így *egyre kevesebb a remény, hogy álláshoz juthatnak majd a már munkanélkül álló tisztviselő tömegek. Sőt egyre bizonyosabb, hogy újabb elbocsátás alá kerülő tisztviselőréteg fogja még aggasztóbbra növelni soraikat.*

Nézzük hát, milyen irodai gépek vannak ma forgalomba nálunk. S próbáljunk következtetni az elterjedésükből arra is, hogy hány tisztviselő vált már eddig is fölöslegessé miattuk.

Elsősorban a legjobban elterjedt *írógépekkel* kellene foglalkoznunk. S ha körülbelül 20 féle márka van is már forgalomban belőlük, tárgyunk szempontjából nem sok a jelentőségük. Mertha eltűnő forgalommá vált is miattuk a »másoló« és a »letisztázó« munkakör, mégis elterjedésük új munkakört teremtett. És nemcsak önálló kenyérkereső pálya lett a gépírás, hanem lépcsőül szolgált a nők egyéb irodai munkásságának is. Mégis érdemes megemlíteni, hogy főbb csoportosítás szerint: *Standard* (levelező) *Portable* (hordozható) *Noiseles* (zajtalan) *Folding* (végnélküli nyomtatványokkal dolgozó) írógépek vannak már nálunk is forgalomban. De vannak villamosgyorsíró és sokszorosító-írógépek is.

A racionalizálás szempontjából fontosabbak azok a gépek, amelyek a *könyvelést* modernizálják. Itt elsősorban inkább azok a módszerek érdemelnek figyelmet, amelyek kézírással ugyan, de *átíró* módon. (Espé, Evolut, Hinz, Moiret, Ruf, System) teszik gyorsabbá és áttekinthetőbbé a könyvelést. Főképen azzal érnek el jelentékeny munkaerő megtakarítást, hogy a munkamenetben 3—4, esetleg több munkát egyszerre végeznek el. Leegyszerűsítik a munkát. Összevonják a különféle mellékműveleteket. Nagyobb irodákban ezáltal több segéderő válik fölöslegessé.

Fokozza a gyorsaságot, a tisztaságot és az olvashatóságot, ha kézírás helyett írógépekkel *átütő* módon történik a könyvelés.

De vannak külön *könyvelőgépek* is: 1. *Szöveget író számológépek.* Ahol a fősúly a számoláson nyugszik (Moon Hopkins, Ellis). 2. *Szöveget nem író, különféle szerkezetű gépek* (Burroughs, Multiplex, National). 3. *Számoló írógépek.* Amelyek elsősorban ugyan írógépek, de számolószerkezettel vannak ellátva (Adler, Elliot-Fisher, Mercedes-Addelectra, Remington Bookkeeping, Saldomat stb.). 4. *Kártya könyvelőgépek.* Ahol lyukasztott kártyalapokkal történik a könyvelés. (Hollerith, Powers.)

A könyvelést egyszerűsíti az *átnyomó rendszerű* könyvelés (Nova, Ormig) és a *fénymásoló-rendszer* (Fotomat).

Ha tudjuk, hogy az irodai munkák mintegy háromnegyedrésze a könyveléshez tartozik, mert ide számíthatjuk a számlázást, a bérlistákat,

a nyilvántartást és a számfejtést is, akkor fogalmunk lehet arról, hogy mit jelentenek ezek a gépek. *Amilyen mértékben fokozzák a munkateljesítményt, olyan arányban ritkítják az emberi munkaerőt.*

Nagy szerepe van itt a *számológépeknek* is. Az összeadó, szorzó, vagy mind a négy alapműveletre berendezett gépek mintegy 75 féle típusban vannak forgalomban. Közéjük tartoznak az ellenőrzőpénztárak is (Anker, National). Gyorsak és megbízhatóak. Nem tévednek. Nem függnek a gondokkal küzködő tisztviselők fáradságától. De elveszik a kenyeret a megbízható, szorgalmas és kitünően számoló tisztviselőktől is. Pedig a gépeknek nemcsak idő és költségmegtakarítás a rendeltetése, hanem hogy megkönnyítsék az alkalmazottak nehezebb munkáját.

Ma még nem nagy a jelentősége nálunk a *diktálógépeknek* (Dictaphone, Parlograph, Telegraphon), amelyek grammofonszerűen veszik fel a szöveget, amit a fejhallgató juttat a gépíróhoz. De már úton van a gépírót is nélkülöző *diktáló-írógép.*

Annál nagyobb szerep jut a *címírógépeknek* (Adrema, Adressograph, Elliot-Rapid, Roneo) és a *címíró sokszorosítógépeknek* (Ormig, Rotograph).

A mai modern vállalatok egyre sűrűbben fordulnak körlevelekkel nemcsak üzletfeleikhez, hanem a távolabb álló tömegekhez is. A reklám és a propaganda ma lelke az üzleti életnek. S mert *a tökélesedő címírógépek nemcsak egyszerű borítékcímet írnak, hanem lajstromokat, több rovatból álló és különböző kategóriák szerint csoportosítható nyilvántartásokat is végeznek,* sőt az adóintések ürlapjait is kitöltik, egyre jobban bővül a használhatóságuk. Nemcsak a hirlapvállalatok előfizetői, nemcsak a kereskedelmi vállalatok vevőinek és fogyasztóinak névsora kerül így állandó használatra címlemezekre, de az állami, városi és közüzemi adminisztráció sokféle ágazatában is szerephez jutnak.

Alkalmunk volt az Adrema cím és lajstromírógépvállalat eddigi vevőinek jegyzékét megtekinteni.

Vevők száma.

Megnevezés	Budapesten	Vidéken	Forgalomban levő lemezek száma
Állami hatóság	8	—	200.000
Városi hatóság	5	11	500.000
Vármegyei hatóság	—	26	400.000
Adóhivatalok	18	—	180.000
Közüzemek	2	12	450.000
Bankok és pénzintézetek	9	—	160.000
Biztosító intézetek	10	8	600.000
Bányák, gyárak és közlekedési vállalatok	40	4	400.000
Kereskedelmi vállalatok	58	1	500.000
Hírlap- és nyomdavállalatok	48	1	800.000
Egyesületek, klubok és kultúrintézmények	51	—	200.000
Összesen	**249**	**63**	**4,390.000**

Csak ebből az egy típusból tehát 312 címírógép van forgalomban és csaknem négy és félmillió címlemez van használatban. Ha maximálisan körülbelül 100 darabra becsüljük az egy óra alatt kézzel leírható címek számát, akkor is *45.000* olyan *munkaóráról van szó, amit eddig emberi munkaerő végzett, de most a gépek 15—20-szor, sőt a motoros gépek 30—50-szer akkora teljesítménye pótol.* Napi 8 órai munkaidőt számítva 5000 tisztviselő feleslegessé válásáról lehetne tehát beszélni, ha a címekre naponként és általában mindenütt szükség lenne. Viszont ezek a gépek nemcsak címeket írnak, hanem hét-nyolc soros szövegű lajstromokat is készítenek, ahol speciális adatok, nyilvántartások és statisztikai feljegyzések is helyet kapnak, így valóságos organizációs rendszerré fejlődött ki.

Az »*Adressograph*« címírógépekből 12 van forgalomban mintegy 270.000 lemezzel.

Mindenesetre alkalmas példák arra, hogy gondolkodóba ejtsenek a többi irodai gépek elterjedéséről, főleg pedig tisztviselőt pótló munkateljesítményéről.

Pedig eddig még fel sem soroltuk a többi irodagépeket, ahol különösen a *bérmentesítő* és *sokszorosítógépeknek* és készülékeknek van jelentős szerepe. A technikai fejlődés itt már olyan nagyarányú, hogy szinte lehetetlen áttekinthető csoportosításba foglalni a viasz, vagy üveglappal, szedett betűkkel, vagy átnyomószerkezettel és fénymásolókkal sokszorosító készülékeket. Végül még ide soroljuk a modern irodai felszerelési tárgyakat is, a praktikus beosztású íróasztalokat, amelyek a különféle kartotékberendezésekre is alkalmasak. Továbbá a mappákat, levélrendezőket, előrendezőket, aláírási könyveket, iratdobozokat, levelezési és irattári szekrényeket, a borítéknyitogató, hajtogató és zárógépeket.

Így körülbelül át is tekintettük az irodai adminisztráció racionalizálásának a mai állását. De hogy ezeknek a gépeknek és egyéb eszközöknek az elterjedése milyen arányokat öltött nálunk és hány tisztviselő esett áldozatul már eddig is miattuk, azt megközelítőleg sem állapíthatjuk meg. Minden egyes vállalatnál individualis módon lehetne ezt csak sorra kutatni.

Mindenesetre sokat mondanak azok a számok, amelyek szerint 1930 elején mintegy 71 darab Elliot-Fisher könyvelőgép, 41 darab *Mercedes* könyvelőgép, körülbelül 700 darab *Mercedes* számológép, 70 darab *Goerz* összeadógép, 96 darab *Scha-co* sokszorosítógép, 11 darab *Multigraph* sokszorosítógép és 743 darab Burroughs *typusú* gép van forgalomban. A Burroughsgépek megoszlását a 207. oldalon levő táblázat mutatja.

Hézagos felsorolásunkból következtethetünk a többiek számára és teljesítőképességére is. Kétségtelen, hogy elterjedésük elsősorban a munkateljesítmény fokozásában mutatkozik. A villanyerőre hajtott gépek ugyanis megkövetelik az előirányzott tempót. Meg kell csinálni a minimális tételszámot, mert a gép csak úgy rentábilis, ha kihasználódik a teljesítőképessége.

A Burroughs-gépek megoszlása.

Megnevezés	Összeadó	Statisztikai	Számlázó	Könyvelő	Bérszámfejtő	Összesen
Budapesten:						
Állami és városi hivataloknál	207	56	15	50	43	371
Bankoknál és takarékpénztáraknál	25	—	5	23	3	56
Biztosító társaságoknál	18	—	—	—	—	18
Gyáraknál, bányáknál és malmoknál	86	—	25	15	2	128
Szövetkezeteknél	27	—	6	8	—	41
Egyéb vállalatoknál	53	—	2	1	—	56
Összesen	**416**	**56**	**53**	**97**	**48**	**670**
Vidéken:						
Állami és városi hivataloknál	32	—	—	—	—	32
Bankoknál és takarékpénztáraknál	17	—	—	—	—	17
Gyáraknál, bányáknál és malmoknál	11	—	2	—	8	21
Egyéb vállalatoknál	3	—	—	—	—	3
Összesen	**63**	—	**2**	—	**8**	**73**
Együtt	**479**	**56**	**55**	**97**	**56**	**743**

Ám az is bizonyos, hogy a takarékosság és gazdaságosság nemcsak a több munkában, hanem a kevesebb tisztviselőben éri el a célját. A mechanizálás tehát elbocsátásokkal jár.

Nem sokat változtat ezen az, hogy a tőke nagyobb nyereségéljának, vagy a kíméletlen világversenynek van-e több szerepe ebben. A gép kitúrja az embert. Ez a valóság. És sovány vigasz az, hogy a vállalatok prosperitásának az emelkedése — *majd* — új elhelyezkedési lehetőségeket fog hozni.

Addig is azonban érvényesülni kell a szociális szempontoknak. S ha a leépítő vállalatok nem tudják a régi tisztviselőgárdát organizációs munkákra, vagy más munkakörben, vidéki képviseletek szervezésével, új üzletfelek megszerzésével foglalkoztatni, akkor *más úton-módon kell gondoskodni arról, hogy a gazdasági fejlődés és a szociális haladás egyensúlya mégse boruljon fel.*

Ha bele is kell nyugodnunk abba, hogy a géptechnika haladása csak a munkanélküliség árán vásárolható meg, akkor is *ellenkezik az igazságosság a méltányosság és az emberiesség nemesebb elveivel, hogy ez a súlyos ár egyedül csak azokat terhelje, akiket elbocsátásra ítél a fejlődés üteme. El kell osztani a terheket arányosan az összesség között. Hogy a munkanélküliség veszélyét társadalmi biztosítás háríthassa el.*

Itt azonban már nem csupán a racionalizálás áldozatain kell segíteni, hanem mindazokon, akik önhibájukon kívül estek ki a dolgozók seregéből.

Ám a racionalizálásnak sem csupán az adhatja meg a létjogosultságát, hogy a termelés fokozásában, nagyobb gazdaságosságban és költségcsökkentésben merüljön ki a hatása. *A takarékosság elvének a munkaidő kímélésében is meg kell nyilvánulni.* Nemcsak a nyersanyaggal való takarékosságban, nemcsak a fölösleges mozdulatok kiküszöbölésében kell érvényesülnie, hanem abban is, hogy *megakadályozza a munkaerő tékozlását azzal, hogy*

csökkenti a kiméletlen hajszát, amelyben hamarabb elsatnyul, korábban kiről az ember. Épen a racionalizálásnak kell elhozni azt a gátat, amely megakadályozza az emberi munkaerő túlpazarlását.

A gépek diktálta tempó jobban fárasztja a testet. A nagyobb zaj jobban őrli az idegeket. A mechanikus munka hamar kimerülést okoz. Védelem kell a gépek okozta veszélyek ellen. *Több pihenő és rövidebb munkaidő hozhatja csak egyensúlyba a gyengülő szervezetet.*

b) A munkaidő problémája.

A munka az élet igazi tartalma. A munka fokozza az életösztönt, növeli az életkedvet. Önbizalmat ad és önérzetet erősít. Ezt írtuk tanulmányunk bevezető soraiban. És ezt valljuk most is. De határa van a teljesítő képességnek. *A munka csak addig forrása az örömöknek, amíg túlságos mélyen nem merítünk belőle.*

S ha a szellemi munkát általában nem is lehet egységekkel mérni, mégis épenúgy, mint a fizikai munkánál, meg van *az a határpont, amelyen túl már csak fáradtság, a kimerülés érzése növekszik és egyre csökken a teljesítőképesség.* Megállapított tény, hogy a fejszámolásnál a nyolcadik munkaóra teljesítménye alig egynegyede az első munkaórának.

A mechanizált üzem gépies, gyors munkát követel. S ha a gép végzi is a munka nagyobbik részét, mégis figyelmet igényel. Terhes és idegölő, ha túlzásig fokozzák. Ha pedig még a régi rendszer mellett folyik az irodai munka, annál hamarabb kiről a túldolgoztatott tisztviselő, minél több és megerőltetőbb szellemi munka hárul reá kellő pihenés nélkül.

A munkanélküliség elleni küzdelemben különösebb jelentősége is van a munkaidőnek. *Nemcsak az állásban lévők, de a munkahiányosak érdeke is azt követeli, hogy ne túlórázással, ne egyesek túlfoglalkoztatásával, hanem törvényesen szabályozott normál munkaidőben, maximálisan megállapított napi, vagy heti munkaórán át végeztessék az irodai munka.*

Hogy mennyire fontos a munkaidő törvényes szabályozása, az kitűnik azokból a számokból, amelyek az állásban levő magántisztviselők napi munkaidejét ismertetik. Az 1928. évi felvétel alapján az alábbi felállítás szerint alakult a rendes munkaidő:

59. tábla. Az állásban levő magántisztviselők munkaideje.

a) *Abszolút számokban.*

Munkaidő	Férfiak	Nők	Együtt
Kevesebb heti 48 óránál	5.553	2.568	8.121
Heti 48 óra	4.352	1 824	6.176
« 49—50 óra	908	223	1.131
« 51—55 «	1.515	482	1.997
« 56—60 «	1.982	376	2.358
« 61—65 «	274	37	311
« 66—71 «	958	130	1.088
Ismeretlen	103	147	250
Összesen	**15.645**	**5.787**	**21.432**

b) *Százalékban.*

Munkaidő	Férfiak	Nők	Együtt
Kevesebb heti 48 óránál	35·3	44·4	37·9
Heti 48 óra	27·8	31·5	28·8
« 49—50 óra	5·9	3·9	5·3
« 51—55 «	9·7	8·3	9·3
« 56—60 «	12·7	6·5	11·0
« 61—65 «	1·8	0·6	1·4
« 66—71 «	6·1	2·2	5·1
Ismeretlen	0·7	2·6	1·2
Összesen	100·0	100·0	100·0

Az összeírt tisztviselőknek tehát csak kétharmadrésze dolgozik naponként 48 órát, vagy ennél kevesebbet, de *pontosan egyharmadrészük 33·3%-uk, heti 48 óránál hosszabb munkaidőn át végzi munkáját.* A nőknél kedvezőbb az arány, mert háromnegyedrészüknek a munkaideje nem terjed napi 8 órán túl. De azért minden tizedik közülük is napi 9—12 órát dolgozik. *A férfiaknál már súlyosabb a helyzet. Alig több, mint egynegyedrészük (27·8%) dolgozik csak heti 48 órát* s ha egyharmadrészüknek a munkaideje (35·3%) kevesebb is ennél, *a legnagyobb hányaduk (36·9%) mégis heti 48 óránál tovább kénytelen dolgozni.* Pedig itt nem a túlórázások, hanem a rendes állandó napi munkaidők vannak nyilvántartva.

Minden tizedik magántisztviselőnek heti 51—55 óráig tart a normális hivatali időbeosztása. Minden nyolcadik naponta 9½—10 órán át kénytelen ülni az íróasztal mellett. S ha a jövő reményei, a 4—5 órai napimunka ideális eszményeit csillogtatják is felénk, ma még minden 100 tisztviselő közül nyolcnak naponta 10 óránál hosszabb időn át, hatnak pedig 11—12 óránál hosszabb időn át, hatnak pedig 11—12 órán át kell robotolni, hogy így érdemeljék ki főnökeiknek a jóindulatát. Hogy így kerüljék el az állandóan ott leselkedő elbocsátás rémét.

Ha most a napi 8 órán túl végzett munkaórák végösszege alapján próbálunk következtetni arra, hogy hány munkanélkülit lehetett volna a túldolgoztatott tisztviselők tehermentesítésére és így a munka kvalitásának a megjavítására is igénybe venni, akkor az alábbi kép bontakozik elénk.

Átlagban hetenként a normálisnak vett 48 órán felül dolgozott:

	Férfi	Nő	Összesen	A végzett túlórák száma
1 órát	908	223	1.131	1.131
5 «	1.515	482	1.997	9.985
10 «	1.982	376	2.358	23.580
15 «	274	37	311	4.665
20 «	958	130	1.088	21.760
Összesen	5.637	1.248	6.885	61.121

Az összeírt 6885 tisztviselő tehát végeredményben 61.121 túlórát dolgozott minden héten a rendes munkaidő beosztása szerint. *Pontosan tehát még 1273 tisztviselő munkáját is elvégezték anélkül, hogy ezért külön díjazásban részesültek volna. Ha csak napi 8 órán át lettek volna foglalkoztatva,*

akkor a 61.121 túlmunkaóra elosztásából 1273 új tisztviselőnek is jutott volna még annyi munka, hogy heti 48 órán át állandóan dolgozhattak volna. Ezzel pedig jelentősen enyhült volna a munkanélküliség, megnyugtató módon szelidült volna a nyomor, javult volna a dolgozók munkaképessége és munkakedve, de a munka minőségi javulása is.

Ha pedig azt is figyelembe vesszük, hogy az összeírt magántisztviselők csak mintegy kétötödét teszik a fővárosi magántisztviselő társadalomnak, akkor ezen az alapon számolva nem 1273, hanem *3300 tisztviselő találhatott volna munkaalkalmat.* Állásba juthatott volna tehát az elbocsátott magántisztviselőknek csaknem a felerésze, vagy az állásnélküli volt köz- és magántisztviselők valamennyien. Még akkor is, ha a napi 8 órát fogadjuk el normális munkaidőnek.

Pedig ez a munkaidő szellemi munkát végző tisztviselőknél nem mondható ideálisnak.

A legtöbb kultúrállamban mint maximális munkaidő a 8 órai munkanap van bevezetve. A munka természete szerint azonban *a nagyobb vállalatoknál, bankoknál és biztosító intézeteknél a heti 44—45 óra a normális, szombat délutáni és vasárnap egész napi szünettel és évenkénti fizetett külön szabadságidővel.* Ezt azonban csak a munkaidő törvényes szabályozásával lehet így elérni, hogy egyesek önkénye rést ne üssön rajta. Megkívánja ezt a tisztviselők testi és szellemi erejének a frissentartása is, de a munka kvalitása is.

Annál szomorúbb, hogy *nálunk a tisztviselők egyötödrészének még az éjszakai órákba is benyult a munkaideje.* Három híján ezer olyan tisztviselőt találtunk, akiknek *gyakran* kellett éjjel is munkába járni és kívülük még csaknem ezren voltak azok, akiknek, ha ritkábban is de mégis még éjjel is kellett dolgozniok. Az állandóan éjjel dolgozókat itt nem számítottuk közéjük. És nem soroltuk hozzájuk azt a 300-nál több nőtisztviselőt sem, akiknek pedig szintén sokszor fel kellett áldozni az éjszakai pihenőjüket a megélhetésükért. Noha sokezer főnyi tartaléksereg tétlenül vergődve teljesen munka nélkül, egyre hiába várta a megmentő hívó szót.

X. A munkanélküliség orvoslása.

Világjelenség a munkanélküliség. Otthonos mindenütt. De minden országnak megvan a maga sajátos munkanélkülisége. S ha a tőkén, mint legfőbb termelési tényezőn alapuló mai gazdasági és termelési rendszer mellett teljességgel nem is szüntethető meg, mégis enyhíthető.

Változó okok váltják ki a munkanélküliséget. Változatos módon kell hát küzdeni ellene.

A fővárosi statisztikai hivatal fénycsóvája messze bevilágította a kopár területet. Kutató ekevasa mélyen felhasogatta a töretlen talajt. A szociális segítés magvető munkája már nem tartozik a statisztika feladatai közé.

Mégis nyomon kísérjük a felszántott barázdákat. Megpróbáljuk legalább vázlatosan megrajzolni a nálunk mutatkozó speciális okokat. És főbb vonásokban rámutattunk a védelem és elhárítás módjára is.

A szellemi pályákon nálunk dúló munkanélküliségnek mélyre hatott már a gyökere és messze ágazik szét. *Életet adó nedveit mégis a vesztett háború véráztatta talajából szívja. A szétdarabolt ország megmaradt népességének az összetétele rejti magában a kórokozó fészket.*

Túltermelés van az értelmiségi pályákon. A kenyérkereső osztályok megoszlásában olyan eltolódás következett be, hogy a közvetlen termelő társadalmi réteg nem tudja eltartani a túlontúl nagyra nőtt értelmiségi tábort. Nem tud megélhetést biztosítani annak az intelligenciának, amelyre pedig a nemzeti vagyon érdekében, de kultúrális nívónk fenntartása és emelése céljából is egyaránt szükség van.

Tömött volt a túlméretezett és méltányossági okokból egyre bővített közhivatalnoki pálya már a háború előtt is. A jobbágyság felszabadítása úgy megrázta a földbirtokos osztályt, hogy kelleténél nagyobb hányada lepte el a hivatalnoki és szabadpályákat. S ha a háború enyhítette is a feszültséget, sőt a nők előtt is szélesre nyitotta a tisztviselői pályákhoz vezető utakat, ezzel csak a zsúfoltság növekedett. *Az összezúzott ország megbénított közgazdasági élete a háború után nem tudta a túlnagy tisztviselőrétegek exisztenciáját biztosítani.* S mert az elszakított területekről menekültek is odasorakoztak a háborúból visszaözönlők közé és az elmaradt tanulmányaikat pótlók is tömegesen rohanták meg a főiskolákat, *olyan túlprodukció következett be a szabad pályákon is, amelyet még akkor is nehezen lehetett volna levezetni, ha a fellendülés kora következett volna be.*

Az igazságtalanul megcsonkított országterület központi fekvése — benne az ország szívével — amúgy is túlsűrűre duzzasztotta az intelligenciát. De mert az infláció átmenetileg mégis olyan konjunkturát hozott, amely új munkaalkalmakat biztosított, a tisztviselői munkanélküliség vészes hullámai csak akkor léptek ki medrükből, amikor pénzünk értékállandóságának a megteremtésével a defláció derékon vágta szét a látszatkonjunkturát. Amikor pedig ezzel egyidejűleg az államháztartás egyensúlyát helyreállító kormányintézkedések során a köztisztviselők létszámapasztása is komoly méreteket öltött és az elbocsátottak légiói árasztották el ajánlkozásaikkal a magánvállalatokat, akkor a szanálást követő gazdasági válságok nyomán már ott is csak összeomló vállalatok és leépítések jelezték az egyre reménytelenebb küzdelmet.

Tömegjelenséggé vált a munkanélküliség. S pusztító árjában ott vergődnek mind a fizikai munkások, mind a szellemi foglalkozásúak.

Hogy a hitelviszonyok, az adópolitika, a külkereskedelmi helyzet, külső gazdasági elzárkózás, a késő kereskedelmi szerződések és a belső közgazdasági politika mennyire mélyítette a bajokat, arról most hallgassunk.

Próbáljuk inkább megkeresni azokat a tennivalókat, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy enyhüljön a helyzet.

Kettős irányú küzdelem vezethetne csak célhoz:
Segíteni kell a munkanélkülieken!
Útját kell állni a további munkanélküliségnek!

a) A munkahiány esetére való biztosítás.

Önhibájukon kívül sodródtak a legtöbben a munkanélküliek közé! Olyanok, akiknek joga van munkához. Akik tudnak és akarnak is dolgozni. Joguk van hát az élethez. A német birodalmi alkotmány 163. §-a nyiltan kimondja, hogy minden németnek meg kell adni a lehetőséget, hogy gazdasági munkával gondoskodhassék a létfenntartásáról. S ha mégsem tud munkaalkalomhoz jutni, *akkor gondoskodni kell az ellátásáról!*

A magyar nemzet sem hagyhatja segítség nélkül a dolgozni tudó és dolgozni akaró tagjait. Aminthogy nem hagyja a többi kultúrnemzet sem.

S ha az önérzetes munkásság vonakodik alamizsnát elfogadni, van olyan rendszer, amely lehetővé teszi a segélyezést a munkásság saját szervezetei útján. Van olyan rendszer ahol a tagul belépő munkások hetijárulékai képezik a segélyalapot és ezt támogatja a hatóság (Gent.) De van olyan biztosítási rendszer is, ahol egyenlő vagy különböző arányú elosztás alapján a munkások és munkáltatók községi és állami hozzájárulással teremtik meg a szükséges pénzügyi alapot. Így teremtették meg a munkanélküliség esetére szóló biztosítást Angliában, ahol a támogatás elérheti a maximális munkabérek nagyságát. Belgiumban, Csehszlovákiában, Dániában és Svédországban az utolsó munkabér $^2/_3$-a a maximum. Hollandiában, Norvégiában és Olaszországban az utoljára élvezett bér felerészét, Spanyolországban a 60%-át, Németországban pedig a $^3/_4$ részét is elérhetik a biztosítottak.

Ausztriában a munka nélkül töltött idő tartama szerint lépcsőzetesen növekszik és a különböző államokban 60 naptól kezdve 37 hétig tart. Sőt utána rendkívüli segélyekkel egy egész éven át tarthat.

Nálunk még nem került a törvényhozás elé a népjóléti minisztérium régen elkészített törvényjavaslata. De, hogy mennyire indokolt a megvalósítása és mennyire enyhíthetné a feszültséget, annak jellemzésére hadd álljon itt *Papp Géza* államtitkár előadói javaslata, amelyet a közegészségügyi és társadalompolitikai országos értekezleten 1926-ban terjesztett elő:

»Minthogy mindeddig nem sikerült olyan eszközöket és módszereket megállapítani és foganatosítani, amelyek a termelés egyenletességét szilárd alapra helyezni és az áru- és munkapiac emelkedő és hanyatló irányzatának változásait kizárni alkalmasak volnának,

minthogy mindaddig, amíg az áru- és munkapiacnak állandó megszilárdulása be nem következik, számolnunk kell az időközönkénti munkahiánnyal, mint tömegjelenséggel,«

minthogy a vétlen munkahiány tömegjelensége ellenkezik a termelőmunkára alapított társadalmi rend alapelveivel,

minthogy minden tömegjelenség, amely valamely társadalom alapelveibe ütközik, egyszersmind a társadalmi rend alapjait is megingatni alkalmas,

minthogy a társadalomnak az alapjait fenyegető veszélyekkel szemben védekezni kell,

minthogy az egyéb eszközökkel el sem hárítható munkahiány egyedüli orvoslása a vétlen munkanélküliek létfenntartásáról való gondoskodás,

minthogy a gondoskodás a legcélszerűbben akként történhetik, ha a gondoskodás költségei az érdekeltek közös teherviseléseivel a kockázat vállalás szabályai szerint feleztetnek,

minthogy egyfelől a munkahiány keletkezéséért való felelősség, másfelől a munkahiány következménye nemcsak a munkaadókat és munkavállalókat, hanem az államot és a községeket is terheli,

minthogy a vétlen munkanélküliek rendszeres segélyezése alkalmas a fogyasztásnak és ehhez képest a termelésnek a növelésére és ilyképen a munkaalkalmak gyarapítására is,

minthogy elméleti és gyakorlati ismereteink alapján képesek vagyunk olyan szervezetet létesíteni és olyan eljárást. alkalmazni, amely csaknem teljesen kizárhatja a munkakerülés tenyésztését,

minthogy ugyanis az egyes esetekre vonatkozólag a munkahiány vétlenségét a kellően megszervezett és egységbe foglalt munkapiac ismeretének feltételezésével meg lehet állapítani:

szükséges a munkabérből élő néposztályok munkahiány esetére szóló kötelező biztosításának megszervezése,

szükséges a biztosítás terheinek a munkaadók és biztosítottak, az állam és a községek között való megosztása,

szükséges a termelés összes ágait egybefoglaló közhasznú munkaközvetítők egybevonása és az iparszerű munkaközvetítésnek erről a térről való kiküszöbölése.

Minthogy azonban a vétlen munkanélküliség bekövetkezése és a megélhetés veszélyeztetettsége nem jelentkezik a termelés minden ágában egyenlő súllyal,

minthogy az egyes termelési ágakban a biztosítás megszervezésének a megfelelő alapfeltételek hiányában külsőleg akadályai is lehetnek,

minthogy a segélyezés mértékének nem szabad elérnie azt a mértéket, amely a munkakerülésre való csábítás ingeréül szolgálhatna,

minthogy másrészt a termelésre csak annyi terhet szabad hárítani, amennyi a versenyviszonyok és felvevőképesség mérlegelésével elviselhető:

a munkahiány esetére való kötelező biztosítás létesítésének nem elengedhetetlen feltétele, hogy egyszerre és egyképen minden foglalkozási körre kiterjedjen,

általában pedig a segélyezés mértékét a kellő színvonalon kell megtartani.«

Szóról-szóra idéztük ezt a hivatalosnak számítható állásfoglalást. Nincs is hozzá egyéb megjegyezni valónk, csak annyi, hogy közel négy éve immár pusztába való kiáltásként hangzott el. *Pedig, ha az állam és társadalom hozzájárulása indokolt olyankor, amikor a dolgozó egyéni körülményeiből eredő betegség, baleset vagy öregség esetén részesül gondozásban, annál inkább helyén való akkor, amikor a társadalomnak és a gazdasági rendnek az egészségtelen állapota okozza azt, hogy a dolgozni akaró munkaképessége ellenére sem jut munkaalkalomhoz! Ha pedig a munkahiány általánossá s a munkanélküliség tömegjelenséggé válik, akkor bármilyen nagy jelentőségű is a közmunkák fokozása és arányos felosztása, még sem jut abból valamennyi munkát keresőnek. Jelentékeny tömeg marad ráutalva a külön segélyezésre. S ha a társadalom elvi pillérei a munkán alapulnak, akkor elháríthatatlan kötelessége a társadalomnak a munkahiány miatt vétlenül szenvedők segélyezése is.*

b) A munkahiány megelőzése.

Bármennyire is nélkülözhetetlen a munkahiányban szenvedők pénzsegélyben való részesítése, ez mégis csak a már bekövetkezett bajok enyhítésére szolgál. Csak szelidíti a munkanélküliséget. De meg nem szünteti. Sem nem csökkenti azt. A főcél mégis a munkaalkalmak teremtésében áll. *Hogy munkával és ne segéllyel keresse meg a kenyerét az, aki dolgozni akar.*

Nézzük hát végig azokat a tennivalókat is, amelyeknek segítségével lehetővé válik

a meglévő munkaalkalmak legmegfelelőbb elérése,

a munkakereslet és munkakínálat összhangbahozása,

a munkaalkalmak szaporítása és

a szolgálatban állók munkanélküliségének az elhárítása,

Itt azonban most már főképen a *magántisztviselők* munkahiányának megelőzésére fektetjük a súlyt.

1. *Jól kiépített munkaközvetítésre van szükség.* Csak olyan hatósági munkaközvetítő hivatal állhat hivatása magaslatán, amely kellő összhangban működik a tisztviselői érdekeltségek munkaközvetítésével. Egyetlen központilag szervezett, jó hálózatú hivatal ugyan ideálisabb lenne. De a munkára jelentkezők egyéni képességeit jobban ismerő érdekképviseleti munkaközvetítők mégis nélkülözhetetlenek a bürokratizmustól nehezen mentesíthető állami hivatal mellett. Az áttekinthetőség a centralizálás mellett szól. De a szakképzettség szerinti megoszlás, a legmegfelelőbbek gyors kiválogatása, a személyi és családi viszonyok ismerete, a munkanélküliség időtartama, mind olyan szempontok, amiknek érvényesülni kell.

Ám a központi hivatallal való állandó érintkezés és jelentési kötelezettség a kereslet és kínálat összeegyeztetése céljából elkerülhetetlen. Az iparszerű közvetítők azonban teljesen kiküszöbölendők. Közbeékelődésük csak szétforgácsolja a nélkülözhetetlen egységet. Szabályozást igényelnek az ujsághirdetések is. Különösen a névtelen, jeligés apróhirdetések, amelyek sok visszaélésnek a melegágyai.

2. *A tisztviselői pályákra való túlerős özönlést pályaválasztási tanácsadással és képességvizsgálattal kellene csökkenteni.* A pszichotechnikai laboratóriumok meg tudják állapítani, hogy valakinek melyik munkakör a legmegfelelőbb és melyik munkaütem felel meg legjobban az egyéni képességeinek. Az adott gazdasági viszonyokhoz képest meg lehet állapítani azt is, hogy milyen pályákon a legkedvezőbb az elhelyezkedési lehetőség és mennyire van ez összhangban az egyéni hajlammal. Az a túltömöttség, amely ma mutatkozik a tisztviselői pályákon, indokolttá teszi már az iskolába járó ifjúság felvilágosítását a való helyzetről.

3. *Nehezebb probléma azoknak a felnőtteknek a távoltartása, akik megfelelő képzettség és megfelelő hivatás nélkül kísérleteznek a tisztviselői pályákon.* Minthogy a munkáltatók tetszésétől függ a tisztviselők alkalmazása, *amíg kötelezővé nem válik a munkaalkalmak bejelentése,* addig nem akadályozható meg, hogy akár képzettségi, akár egyéni szempontok befolyásolják a válogatást.

De a munkaközvetítőknél jelentkezők már rostára tehetők. Itt már érvényesülhet a kellő előképzettség a megfelelő kor és az egyéni viszonyok mérlegelése.

4. *Még nehezebb az álláshalmozók korlátozása.* Itt elsősorban azok jöhetnek szóba, akiknek megszakítás nélküli munkaideje lehetővé teszi a délutáni újabb alkalmazást. De szerepet játszanak azok az állami nyugdíjasok is, akik magántisztviselői állást vállaltak. Ha tudjuk, hogy a magántisztviselői fizetések milyen alacsony nívón mozognak, nehéz állást foglalni a délutáni robotolók ellen. De legtöbbször azonos a helyzet a nyugdíjasoknál is, ha a nyugdíjuk mélyen a létminimum alatt van. Csak szigorú egyéni elbírálás alapján lehetne tiltó rendszabályt alkalmazni, vagy a Magántisztviselők Szövetségének azt a követelését teljesíteni, hogy a nyugdíjak folyosítása az új alkalmaztatás idejére felfüggesztessék. Amint a közhivatalokban ez már érvényben is van.

5. Nagyjában hasonló a helyzet azoknál *a férjes nőknél,* akiknek az elbocsátása azért lenne indokolt, mert *a férjük is kereső állásban van.* Látszólag helyes a gondolat. Sőt néha teljesen jogosult is. Mégis legtöbbször a nők csak azért kényszerülnek munkát vállalni, mert a mai gazdasági viszonyok mellett kevés a férj keresete. S ha a munkához való jog elvének az elismerése

is tiltja a férjezett nők munkavállalásának az akadályoztatását, meggondolandó, hogy a mai rendkívüli súlyos munkanélküliség enyhítésére alkalmas eszköznek bizonyulna ennek a problémának a szabályozása is. Különösen akkor, ha a kevésbbé ráutaltak helyére nagyszámú családot eltartó munkanélküliek kerülhetnének. A gyakorlatban különben ez az elv elég sűrűn érvényesül is már.

6. Legmegfelelőbb megoldás lenne *új munkaalkalmak teremtése.* Ám ezt csak a gazdasági élet fellendülése hozhatná megával. De a nagyobb arányú közmunkák, építkezések, útépítések, csatornázások megindítása is sokat segíthet. A fizikai munkanélküliség elleni küzdelemnek ez a legdöntőbb fegyvere. Fokozódik az ipar termelése, megélénkül a kereskedelem. A szükségmunkák itt mindig célravezetők. *Különösen, ha a munkafeltételek, főleg a munkaidő a munkanélküliek érdekében van megállapítva.* A vásárlóképesség emelése, a fogyasztóképesség növelése és így a termelés fokozásának az érdekében talán nem is olyan fantasztikus még az az elgondolás sem, hogy hegyek lehordása és újra felrakása is alkalmas eszköz lenne. Ám hol vagyunk még ettől, amikor a kultúrember legszükségesebb eszközeivel is az emberiségnek alig a fele van ellátva. *De a szükségmunkák a tisztviselői munkanélküliséget is szelidíthetnék.* Sok nyomorgó, állásnélküli szellemi munkásra megváltás lenne a testi munka is. És sok tisztviselő juthatna művezetői, felügyelői, raktárnoki, bérelszámolói vagy műszaki állásokba. Különösen azok, akik a fizikai munkások soraiból emelkedtek a tisztviselők közé a háborús és konjunkturális viszonyok idején. De a változott helyzet már régen a munkanélküliek közé lökte vissza őket.

Áldásos eszköznek bizonyult a *szellemi szükségmunkák* bevezetése is. Fentartása és vidékre való kiterjesztése mindenképen indokolt. Céltudatos felhasználásuk a köz érdekében produktív munkateljesítmény. A fővárosi statisztikai hivatal gazdag szociális adatgyüjtése csak így valósulhatott meg.

A budapesti szellemi szükségmunka körül évről-évre megismétlődő lélekmegrázó tolongás tragikus embersorsok tülekedése. A nyomorúság képzeletet felülmuló kiteregetésével próbálják tullicitálni egymást. Ám a szükségmunka legfeljebb csak ezer családnak ad átmenetelig kenyeret. Hat-hétezer családnak csak a fájdalmas visszautasítás jut.

8. *A szolgálatban álló tisztviselők védelmére törvényes intézkedések vezethetnek csak célhoz.* Nálunk már régóta esedékes a magánalkalmazottak jogviszonyait szolgáló törvény. Különösen a felmondásra, a nyugdíjazásra, a végkielégítésre vonatkozó szakaszoknak van nagy jelentősége. *Legfontosabb itt az idősebb tisztviselőknek a 40 éven felülieknek a fokozottabb védelme.* Akiket épen a koruk miatt gyakrabban bocsátanak el. És szinte lehetetlen az újabb elhelyezkedésük.

Figyelemreméltó itt a német magántisztviselők szövetségének a javaslata, amely szerint minden vállalatnál, ahol legalább öt tisztviselő dolgozik, minden öt tisztviselő mellett egy 40 éven felüli tisztviselőt is kell foglalkoztatni. És különösen körülbástyázzák az idősebbek felmondását.

9. *Emelni kell a magántisztviselő társadalom nívóját.* Szellemileg és anyagilag is. Megfelelő tanultsággal és jó felkészültséggel kell rendelkezni a tisztviselői pályára lépőknek. Mind a nőknek, mind a férfiaknak. A nők térhódítása jogos. De képzettségük, különösen a nagyobb tömegekben jelentkező fiatal lányoké, sokszor hiányos. A rövid ideig tartó előkészítő kurzusok és szaktanfolyamok csak hézagos, felszínes ismereteket adhatnak. Nem pótolhatják a rendszeres tanultságot. Ezeknek előnyomulása így állandóan rontja a már eddig elért életszínvonalat is. *De akadályozza a nők felemelkedését is.* És útját állja annak a megvalósítandó elvnek, amely *»egyenlő munkáért egyenlő bért« követel.*

10. *Rendszeresíteni kell a statisztikai felvételeket.* A munkanélküliek személyi viszonyai, szociális és gazdasági helyzete állandó tanulmányozást igényel. Csak huzamosabb időn át ismétlődő adatgyüjtés kísérheti figyelemmel a munkanélküliség nagyságát és alakulását. *Társadalmi bajok csak kimerítő szociális statisztikán nyugvó diagnózis alapján orvosolhatók.*

* * *

Feladatunknak végére értünk.

Igyekeztünk rámutatni korunk legsúlyosabb problémájának jellemző tüneteire. Megpróbáltuk az orvoslás módját is keresni.

Még sem zárhatjuk le munkánkat anélkül, hogy néhány bátorító szóval el ne búcsuzzunk a mélyben vergődőktől.

Mégegyszer végigsímogatja tekintetünk az elesettek jobb sorsra méltó seregét.

Ott látjuk közöttük a fiatalokat. Az életkedvtől, ambiciótól duzzadókat. Akik még telve vannak az élet bízó hitével. Akik joggal bíznak abban, hogy rendeltetésük van.

Ott tömörülnek a munkaképességük legproduktívabb korában levők is. Akik már csalódtak. Akiket félrelökött az élet kíméletlen versenye. Mégis bíznak a fölemelkedésükben.

És ott szoronganak a törődöttebbek is. Akik már elfáradtak az eddigi küzdelemben. Mégis várniok kell a munkára hívó szót.

Nem segélyt kérnek. Munkát akarnak. Mert élni akarnak. Vétlen áldozatok gyötrődnek munka és kereset nélkül. *Az emberi szolidaritás nevében joguk van hát az összesség segítségére. Hisszük is, hogy nem késhet már tovább*

a támogatásuk. Addig is, amíg felvirrad a hosszú magyar éjszaka várva-várt hajnala. Bízunk abban, hogy törvényhozás elé kerül nálunk is az intézményes megsegítésük módja. Addig, amíg fellendül majd a magyar közgazdasági élet. Hisszük, hogy hamarosan meg fog valósulni a munkanélküliség esetére való kötelező biztosítás is. Hogy enyhítse a még várható munkanélküliség súlyát. És bízunk abban, hogy törvényes szabályozás védi majd a dolgozók munkaidejét is. Hogy minél kevesebb nyomorgó legyen és minél több emberibb életet élő dolgozó növelje a nemzeti termelés értékét.

Védeni kell az egyetlen igazi termelő erőt: az emberi munkát! Mert a munka az élet erkölcsi kerete. Nemcsak kenyeret ad, de benne rejlik az élet igazi értelme.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

FÜGGELÉK

1. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1924-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Febr. 29	Márc. 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Aug. 31	Szept. 30	Okt. 31	Nov. 30	Dec. 31
					a) *Abszolút számokban.*							
Aranyműves	599	556	432	610	366	85	89	57	55	100	33	33
Borbély	222	—	122	118	122	6	9	14	14	8	25	25
Bőrmunkás	—	66	71	148	117	146	142	152	11	1	4	25
Bőröndös	32	18	28	25	11	13	17	37	35	35	28	35
Cipész	829	920	828	1.293	596	1.040	1.350	823	1.051	921	756	1.234
Élelmezési munkás	635	540	745	604	450	459	439	567	586	525	471	611
Építőmunkás	1.078	9.500	7.738	7.326	7.814	7.936	8.560	6.692	4.827	9.440	10.400	11.500
Famunkás	989	521	879	708	843	1.711	2.133	2.150	1.161	844	1.122	1.331
Fényképész	9	—	12	—	16	—	—	4	—	19	8	—
Grafikus	73	59	65	73	—	63	82	110	64	64	46	51
Húsipari munkás	714	940	1.190	1.050	1.080	980	1.095	1.170	965	1.060	910	770
Kalapos	47	—	—	—	31	29	68	49	39	74	108	114
Kályhás	—	16	13	—	22	—	12	—	—	—	9	—
Kereskedelmi alkalmazott	155	160	185	218	182	142	152	138	133	150	136	153
Kesztyűs	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Könyvkötő	326	302	322	370	526	282	452	524	306	352	150	52
Magántisztviselő	230	228	252	303	455	364	533	672	697	728	797	861
Mintakészítő	62	58	55	55	55	68	74	105	102	118	112	113
Nyomdász	536	455	610	685	483	980	767	919	895	700	474	576
Pénzintézeti tisztviselő	19	30	400	700	1.500	2.264	3.604	3.642	4.062	3.642	3.836	4.069
Pénzintézeti segédmunkás	—	—	—	—	—	—	—	310	415	376	384	380
Segédmunkás	181	149	127	89	115	98	173	241	174	168	147	141
Szabó	262	234	310	295	214	215	222	231	204	199	113	184
Szállítási munkás	95	71	919	85	56	26	47	56	64	64	65	78
Szállodai és éttermi m.	1.025	1.000	714	751	462	812	776	690	847	942	847	787
Szobrász	53	20	67	80	—	91	130	145	130	103	146	128
Textilmunkás	—	—	—	10	5	8	19	16	—	—	21	14
Üvegesmunkás	51	49	51	74	61	85	94	53	30	13	7	39
Vasmunkás	9.334	7.859	6.288	6.631	7.064	6.690	7.481	8.971	8.993	9.315	9.269	9.585
Vegyipari munkás	26	3	8	17	11	—	202	263	160	142	131	190
Zenész	8	6	5	9	9	5	12	—	—	17	15	16
Összesen	**17.590**	**23.760**	**22.436**	**22.327**	**22.687**	**24.598**	**28.734**	**28.801**	**26.020**	**30.120**	**30.568**	**33.095**
Férfi	16.278	19.844	20.425	20.359	20.923	22.609	25.871	25.747	24.376	27.140	28.354	30.079
Nő	1.312	3.916	2.011	1.968	1.744	1.989	2.863	3.054	1.644	2.980	2.214	3.016
Budapesten	12.357	16.950	17.227	16.037	16.375	17.675	17.358	17.459	16.858	16.715	17.149	19.106
					b) *A tagok százalékában.*							
Aranyműves	99·2	92·0	71·5	76·2	10·9	14·7	14·7	9·4	8·1	16·5	5·4	5·4
Borbély	42·2	—	23·2	22·4	23·2	1·1	1·7	4·8	4·8	1·5	4·6	4·6
Bőrmunkás	—	12·1	13·0	25·8	20·4	25·5	24·8	39·7	1·9	0·1	0·6	5·3
Bőröndös	6·0	3·3	4·7	4·4	1·9	2·4	3·0	6·9	6·2	6·2	4·6	6·8
Cipész	7·9	8·8	7·9	12·0	5·5	9·6	11·6	7·8	9·7	8·5	7·0	11·8
Élelmezési munkás	9·7	12·7	17·5	16·2	12·1	13·0	11·8	15·2	15·8	14·1	12·7	16·4
Építőmunkás	9·3	66·0	53·4	38·1	40·6	41·2	44·5	34·8	24·1	49·1	52·0	57·5
Famunkás	7·0	4·5	7·6	5·5	6·5	13·3	16·6	19·6	10·0	6·5	8·7	11·5
Fényképész	21·4	—	17·9	—	38·0	—	—	9·5	—	45·2	11·9	—
Grafikus	8·2	6·9	7·6	9·1	.	7·8	10·2	14·1	8·8	7·9	5·7	5·2
Húsipari munkás	23·8	31·3	39·6	27·7	28·5	25·9	28·9	46·8	34·8	27·9	26·0	25·8
Kalapos	11·6	—	—	—	7·6	7·1	16·8	12·3	10·3	18·4	30·1	30·8
Kályhás	—	11·0	9·4	—	15·1	—	8·2	—	—	—	6·2	—
Kereskedelmi alkalmazott	2·5	2·4	2·8	3·5	2·9	2·3	3·4	2·8	2·6	2·4	2·2	3·3
Kesztyűs	—	—	—	—	1·6	—	—	—	—	—	—	—
Könyvkötő	9·4	8·1	8·6	10·2	14·6	7·8	12·5	14·0	8·2	9·7	4·1	1·5
Magántisztviselő	5·3	3·9	4·3	4·9	7·4	5·9	8·7	11·0	11·4	11·9	13·0	14·0
Mintakészítő	13·9	13·0	12·3	12·2	12·2	15·1	16·5	43·3	23·0	24·1	25·0	25·1
Nyomdász	10·7	9·1	12·2	8·9	6·3	12·8	10·0	12·2	12·0	9·1	6·2	8·2
Pénzintézeti tisztviselő	0·3	0·6	8·1	12·7	27·2	41·1	65·5	73·7	73·8	73·7	76·0	82·4
Pénzintézeti segédmunkás	—	—	—	—	—	—	—	35·6	48·8	44·2	47·5	47·4
Segédmunkás	21·8	8·7	7·4	5·5	7·1	6·1	10·7	30·8	17·3	10·4	9·0	8·7
Szabó	3·4	3·4	4·6	4·3	3·1	3·1	3·3	3·4	3·0	2·9	1·6	2·7
Szállítási munkás	2·0	2·0	25·0	1·8	1·2	0·5	1·0	1·4	1·7	1·7	1·7	2·1
Szállodai és éttermi m.	48·8	46·4	33·1	30·0	18·5	32·4	36·0	26·6	24·8	36·3	32·7	52·1
Szobrász	16·6	0·2	21·0	24·2	—	27·5	40·7	45·4	39·8	31·2	43·1	38·2
Textilmunkás	—	—	—	0·3	0·2	0·3	0·6	1·2	—	—	0·9	0·5
Üvegesmunkás	12·7	9·8	12·3	14·8	12·2	17·0	18·8	9·8	7·5	3·1	1·6	8·6
Vasmunkás	21·8	17·8	14·2	14·7	15·7	14·8	16·6	20·0	19·9	20·6	20·5	21·4
Vegyipari munkás	1·3	—	0·2	0·5	0·3	—	6·1	16·7	8·0	4·2	3·9	5·7
Zenész	1·1	0·8	0·7	1·1	1·1	0·6	1·5	—	—	2·1	1·9	2·0
Összesen	**10·8**	**14·4**	**13·6**	**11·6**	**11·7**	**12·8**	**15·0**	**15·0**	**13·5**	**15·7**	**16·0**	**17·3**
					c) *A munkanélküliek %-ában*							
Férfi	92·5	83·5	91·0	91·2	92·3	91·9	90·0	89·4	93·7	90·0	92·8	90·9
Nő	7·5	16·5	9·0	8·8	7·7	8·1	10·0	10·6	6·3	10·0	7·2	9·1
Budapesten	70·3	71·3	76·8	71·8	72·2	71·9	60·4	60·6	64·3	55·5	56·1	57·7

2. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1925-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusz. 31	Szept. 30	Október 31	Nov. 30	December 31
						a) *Abszolút számokban.*						
Aranyműves	26	83	81	94	82	150	81	102	81	86	87	87
Borbély	36	44	42	29	29	32	19	17	23	31	24	31
Bőrmunkás	104	96	145	147	151	156	119	52	41	26	30	70
Bőröndös	60	106	118	124	107	82	94	62	85	87	75	137
Cipész	2.090	2.021	2.009	1.811	1.135	1.244	1.173	1.134	870	1.124	1.164	1.123
Élelmezési munkás	839	774	896	739	703	713	522	429	687	537	650	681
Építőmunkás	11.658	11.426	9.990	9.466	8.250	8.246	8.147	6.389	6.060	4.949	8.285	8.282
Famunkás	2.717	2.820	3.440	3.819	4.060	4.036	2.865	2.782	2.792	2.438	2.750	2.712
Fényképész	33	—	14	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Grafikus	51	74	85	91	88	67	49	47	49	33	33	52
Húsipari munkás	1.160	1.050	1.030	1.050	793	781	850	740	740	570	510	560
Kalapos	74	68	62	41	36	66	84	72	72	113	128	116
Kereskedelmi alkalmazott	184	232	270	258	303	263	306	270	281	289	264	267
Kesztyűs	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
Könyvkötő	258	316	380	427	425	420	433	397	316	110	59	147
Magántisztviselő	954	1.052	1.145	1.217	1.289	1.209	1.206	1.114	1.083	1.062	1.044	1.054
Mintakészítő	118	122	114	106	108	117	118	117	132	108	128	117
Nyomdász	491	481	501	560	511	524	534	580	439	296	226	308
Pénzintézeti tisztviselő	4.093	4.123	4.132	4.158	4.212	4.204	4.036	3.229	2.906	2.617	2.357	2.293
Pénzintézeti segédmunkás	380	238	273	238	189	172	156	108	108	132	64	62
Segédmunkás	149	120	127	136	143	135	128	61	35	36	43	49
Szabó	381	408	458	421	279	329	187	302	268	225	421	408
Szállítómunkás	68	86	143	146	146	146	185	162	134	65	140	86
Szállodai és éttermi m.	878	924	847	924	688	740	688	597	597	597	632	637
Szobrász	136	134	100	134	106	106	114	126	126	80	80	150
Textilmunkás	17	36	21	50	26	13	17	17	17	27	17	17
Üvegesmunkás	55	91	85	77	99	99	104	59	34	40	63	62
Vasmunkás	9.377	9.585	10.105	9.840	9.783	9.734	9.557	7.934	7.311	6.760	6.830	6.961
Vegyipari munkás	237	237	236	224	235	200	231	225	163	100	101	190
Zenész	17	17	24	24	26	22	29	27	36	32	32	32
Összesen	**36.641**	**36.764**	**36.873**	**36.360**	**34.011**	**34.015**	**32.041**	**27.160**	**25.495**	**22.579**	**26.246**	**26.711**
Férfi	33.716	33.244	33.377	32.659	30.909	30.682	29.081	24.699	23.134	20.314	24.244	24.316
Nő	2.925	3.520	3.496	3.701	3.102	3.333	2.960	2.461	2.361	2.265	2.002	2.395
Budapesten	22.392	22.419	22.804	22.530	21.350	21.441	20.201	17.501	16.161	14.303	14.983	15.780
						b) *A tagok százalékában.*						
Aranyműves	4·3	13·8	13·5	15·6	13·6	26·3	19·0	21·1	13·5	14·8	14·4	14·4
Borbély	6·8	13·9	12·7	6·8	8·8	9·7	4·2	5·1	7·5	10·1	7·8	8·0
Bőrmunkás	18·1	20·6	30·6	31·0	32·4	33·4	25·5	11·1	8·8	5·5	6·4	12·4
Bőröndös	10·7	21·0	22·0	24·8	21·2	16·3	18·6	12·3	16·8	17·2	14·8	36·3
Cipész	20·0	20·1	22·3	21·9	14·1	15·1	13·0	12·6	10·8	17·2	19·4	18·1
Élelmezési munkás	22·6	19·2	21·7	17·9	17·1	18·0	13·2	11·1	19·7	15·4	21·6	21·8
Építőmunkás	58·2	57·3	59·1	56·1	46·4	46·4	45·4	35·9	34·1	32·9	60·1	60·1
Famunkás	24·4	24·3	35·9	38·1	43·6	43·4	30·8	32·1	32·3	30·4	34·8	33·9
Fényképész	49·2	.	8·8	5·7	5·7	5·7	5·7	5·7	5·7	5·7	5·7	5·7
Grafikus	5·2	9·6	11·0	11·3	11·2	8·6	6·4	6·1	6·4	4·5	4·5	6·3
Húsipari munkás	29·5	29·1	27·1	32·4	26·4	26·0	28·3	28·4	28·4	21·9	19·6	21·5
Kalapos	21·1	15·2	15·5	10·0	10·4	18·6	23·9	20·3	20·3	30·2	33·2	32·9
Kereskedelmi alkalmazott	4·0	4·5	5·4	5·0	6·5	5·7	7·2	6·4	6·7	6·8	6·5	6·6
Kesztyűs	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17·4
Könyvkötő	7·3	8·9	10·5	11·8	11·7	11·9	12·6	11·6	9·3	3·2	1·7	4·4
Magántisztviselő	15·6	16·6	17·0	18·1	19·0	17·8	17·7	16·4	15·9	15·6	15·3	15·4
Mintakészítő	26·5	27·7	25·9	24·0	24·6	27·7	27·7	27·7	32·5	26·5	31·3	26·8
Nyomdász	7·3	6·3	7·0	7·8	6·9	7·7	7·8	8·5	6·4	5·3	3·7	5·5
Pénzintézeti tisztviselő	82·8	86·3	87·9	88·4	94·2	93·6	89·6	74·2	66·8	62·5	56·3	52·7
Pénzintézeti segédmunkás	47·4	31·7	42·3	36·8	29·3	26·6	24·1	25·7	25·7	31·4	21·3	21·2
Segédmunkás	9·2	8·5	14·2	17·0	13·9	13·2	16·0	7·6	4·5	4·5	6·0	6·2
Szabó	5·6	5·8	7·3	6·7	4·4	6·8	4·4	6·2	5·6	4·7	8·7	8·4
Szállítómunkás	1·9	2·3	4·7	4·8	4·8	4·8	6·1	14·9	12·4	6·1	12·9	7·9
Szállodai és éttermi m.	59·3	51·3	56·4	61·6	49·2	42·1	48·9	42·4	42·4	42·4	44·9	44·9
Szobrász	42·6	42·5	24·2	32·4	25·6	25·6	37·1	41·0	41·4	26·0	26·0	49·9
Textilmunkás	0·8	1·4	1·2	2·8	1·8	0·8	0·9	0·9	0·9	1·8	1·4	1·4
Üvegesmunkás	11·4	18·2	19·7	17·9	23·0	23·0	26·5	14·3	8·7	10·1	15·7	15·7
Vasmunkás	21·3	21·4	24·8	21·9	21·7	21·1	20·8	19·9	20·0	18·7	19·7	20·2
Vegyipari munkás	7·2	7·2	8·1	7·2	8·9	6·8	7·8	15·1	11·8	6·2	6·2	10·2
Zenész	2·1	2·1	3·3	3·3	3·6	3·1	3·9	3·3	4·4	3·9	3·9	3·9
Összesen	**20·2**	**20·3**	**20·5**	**20·2**	**19·0**	**19·0**	**17·9**	**15·2**	**14·3**	**13·4**	**15·6**	**16·4**
						c) *A munkanélküliek %-ában.*						
Férfi	92·0	90·4	90·8	89·8	90·9	90·2	90·8	90·9	90·7	89·7	92·4	91·1
Nő	8·0	9·6	9·2	10·2	9·1	9·8	9·2	9·1	9·3	10·3	7·6	8·9
Budapesten	61·1	61·0	62·1	62·0	62·8	63·0	63·0	64·4	63·4	63·3	57·1	59·1

3. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1926-ban.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusz. 31	Szept. 30	Október 31	Nov. 30	December 31
						a) *Abszolút számokban.*						
Aranyműves	89	84	98	106	221	224	224	104	172	103	63	21
Borbély	15	26	23	25	31	33	17	33	39	37	34	28
Bőrmunkás	174	187	201	200	192	169	150	150	150	150	5	148
Bőröndös	159	180	186	171	117	123	120	120	120	120	82	83
Cipész	1.149	1.016	914	613	558	539	555	707	586	652	652	622
Élelmezési munkás	685	1.057	1.340	1.233	862	741	691	448	308	327	327	567
Építőmunkás	8.251	7.795	7.128	6.559	5.457	4.746	3.886	3.703	2.416	2.153	2.997	4.750
Famunkás	3.020	3.412	3.664	3.744	3.744	2.885	2.463	2.119	1.138	1.000	875	992
Fényképész	7	7	7	—	21	22	26	26	35	36	34	56
Grafikus	73	85	85	118	124	154	140	136	120	86	62	77
Húsipari munkás	591	471	592	690	740	685	654	540	581	575	578	528
Kalapos	130	84	73	78	67	75	61	57	52	77	77	78
Kereskedelmi alkalmazott	316	326	262	208	233	225	221	229	244	234	215	188
Kesztyűs	4	10	—	—	2	8	9	7	6	5	3	3
Könyvkötő	324	294	392	433	618	531	518	447	347	290	206	53
Magántisztviselő	1.141	1.183	1.197	1.253	1.303	1.313	1.335	1.328	1.335	1.295	1.235	1.132
Mintakészítő	121	112	110	102	96	101	90	75	76	93	98	79
Nyomdász	357	501	607	643	549	461	530	600	587	562	444	370
Pénzintézeti tisztviselő	2.298	2.315	2.345	2.424	2.542	2.558	2.557	2.557	2.585	2.569	2.543	2.537
Pénzintézeti segédmunkás	63	69	88	85	73	69	70	64	58	53	49	45
Segédmunkás	47	49	49	42	23	21	12	8	4	9	5	9
Szabó	592	516	329	285	313	299	303	233	360	238	295	286
Szállítómunkás	163	214	172	246	184	189	185	175	156	156	146	186
Szállodai és éttermi m.	860	860	860	574	597	639	608	610	610	602	587	588
Szobrász	150	161	80	52	49	51	51	28	28	28	52	56
Textilmunkás	30	21	19	20	14	19	19	14	47	43	36	35
Üveges	59	74	84	70	80	87	54	35	21	32	35	41
Vasmunkás	7.273	7.815	8.083	8.272	8.339	8.201	8.161	7.970	7.416	7.004	6.704	6.891
Vegyipari munkás	195	182	198	502	428	364	310	215	209	124	109	109
Zenész	42	29	32	28	21	26	21	18	43	27	28	154
Összesen	**28.378**	**29.135**	**29.218**	**28.776**	**27.598**	**25.558**	**24.041**	**22.756**	**19.849**	**18.680**	**18.576**	**20.712**
Férfi	25.864	26.485	26.642	25.840	24.602	22.845	21.388	19.954	17.374	16.357	16.382	18.534
Nő	2.514	2.650	2.576	2.936	2.996	2.713	2.653	2.802	2.475	2.323	2.194	2.178
Budapesten	16.870	17.164	17.266	17.554	17.479	16.082	15.497	14.442	13.003	11.997	11.549	11.959
						b) *A tagok százalékában.*						
Aranyműves	14·8	14·2	16·6	17·9	37·5	38·0	38·0	17·3	29·2	17·1	10·7	3·5
Borbély	4·8	7·6	6·7	7·3	9·0	9·6	4·9	9·6	12·8	10·8	9·8	8·0
Bőrmunkás	38·7	39·2	40·6	40·6	34·0	29·9	27·2	27·2	27·2	27·2	0·9	26·2
Bőröndös	37·8	38·6	38·9	32·8	19·6	20·6	20·1	20·1	20·1	20·1	13·7	13·8
Cipész	19·8	16·4	14·8	9·9	9·0	8·7	9·0	11·4	9·4	11·6	11·6	11·1
Élelmezési munkás	21·9	29·8	44·6	34·7	24·3	20·9	19·5	12·6	8·8	9·2	9·2	15·9
Építőmunkás	59·7	54·2	48·9	42·8	36·3	30·9	25·3	24·1	15·8	14·3	19·1	30·9
Famunkás	37·9	40·1	43·1	44·0	44·0	33·9	28·9	24·9	13·3	11·7	10·2	11·6
Fényképész	4·4	4·4	4·4	—	12·9	13·0	16·0	16·0	21·6	21·9	22·1	34·7
Grafikus	8·7	10·1	10·1	14·0	15·8	19·7	17·9	17·6	15·3	11·0	7·9	9·1
Húsipari munkás	22·7	20·3	22·7	26·5	27·8	28·3	27·1	22·4	24·0	23·8	23·9	21·8
Kalapos	34·3	22·9	21·8	22·1	18·3	20·4	16·6	15·5	14·2	19·2	19·2	19·4
Kereskedelmi alkalmazott	7·6	7·8	5·6	4·5	5·0	4·8	4·7	4·9	5·2	5·0	4·6	4·0
Kesztyűs	6·5	14·9	—	—	2·9	11·9	13·4	10·4	8·9	7·4	4·4	4·4
Könyvkötő	9·3	8·1	11·4	12·0	17·1	14·3	14·4	12·4	9·6	8·0	5·7	1·4
Magántisztviselő	15·9	16·8	17·1	17·9	18·7	18·8	22·7	22·4	22·7	18·6	17·7	16·2
Mintakészítő	27·1	20·9	21·1	19·0	17·7	18·8	16·8	14·0	14·2	17·3	18·0	14·7
Nyomdász	6·4	8·6	10·4	11·0	9·4	7·9	9·1	10·5	10·1	9·6	7·6	6·3
Pénzintézeti tisztviselő	52·8	53·1	53·9	54·1	56·1	56·7	56·7	56·7	56·9	50·3	49·8	49·2
Pénzintézeti segédmunkás	21·2	21·9	22·4	22·1	33·0	31·2	31·3	28·9	18·8	17·2	15·9	15·1
Segédmunkás	6·1	6·5	6·5	5·5	3·2	2·7	1·5	1·0	0·6	1·1	0·6	1·1
Szabó	12·2	10·8	6·9	6·0	10·1	6·8	6·9	5·3	8·3	5·4	6·7	6·5
Szállítómunkás	12·4	10·4	5·7	8·0	6·0	6·9	6·0	5·8	5·1	5·1	4·7	6·1
Szállodai és éttermi m.	53·5	53·5	53·5	28·7	33·3	34·7	30·4	30·6	30·6	30·1	29·4	29·5
Szobrász	49·9	50·2	25·3	15·2	14·3	14·6	14·6	7·6	7·6	7·6	19·2	16·4
Textilmunkás	2·5	1·9	1·4	1·5	2·5	3·8	3·8	2·5	4·5	4·1	3·4	3·2
Üveges	15·2	16·2	17·6	15·4	17·6	19·1	13·0	8·4	5·0	7·0	8·4	9·0
Vasmunkás	21·0	22·1	25·8	26·4	26·6	27·5	26·0	25·4	23·7	22·3	21·4	22·0
Vegyipari munkás	10·4	9·8	10·4	32·3	27·5	23·4	19·9	13·8	13·4	7·9	7·0	7·0
Zenész	4·8	3·3	4·1	3·2	2·9	3·0	2·4	2·1	5·1	3·1	3·3	17·8
Összesen	**17·7**	**18·7**	**19·1**	**18·8**	**18·5**	**16·7**	**15·7**	**15·0**	**13·1**	**12·4**	**12·3**	**13·0**
						c) *A munkanélkiliek %-ában.*						
Férfi	91·2	90·9	91·2	89·8	89·2	89·4	89·0	87·2	87·5	87·6	88·2	89·5
Nő	8·8	9·1	8·8	10·2	10·8	10·6	11·0	12·8	12·5	12·4	11·8	10·5
Budapesten	59·4	58·9	59·1	61·0	63·3	62·9	64·5	63·5	65·5	64·2	62·2	57·7

4. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1927-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusz. 31	Szept. 30	Október 31	Nov. 30	December 31
						a) *Abszolút számokban.*						
Aranyműves	65	65	98	93	102	90	87	91	102	98	117	112
Borbély	28	43	35	36	29	29	35	24	44	44	26	84
Bőrmunkás	275	293	293	293	278	220	220	162	117	117	25	203
Bőröndös	39	69	59	59	55	31	31	35	34	34	73	86
Cipész	485	505	424	134	124	341	463	318	329	441	523	598
Élelmezési munkás	696	706	702	699	666	555	536	314	304	460	547	547
Építőmunkás	4.868	5.034	3.791	3.676	1.142	547	865	1.123	1.045	1.063	1.847	3.311
Famunkás	1.060	1.028	924	794	644	490	436	394	442	441	540	759
Fényképész	45	81	73	70	75	21	39	39	39	39	12	14
Gépjárművezetők	—	—	—	75	75	236	58	49	49	101	69	99
Grafikus	69	83	87	88	98	97	100	93	44	85	58	63
Húsipari munkás	514	433	542	565	579	555	537	555	578	428	475	504
Kalapos	90	103	50	45	50	76	79	63	43	61	71	71
Kereskedelmi alkalmazott	207	204	215	205	220	169	173	174	156	150	152	140
Kesztyűs	6	9	6	3	4	3	—	2	2	—	—	—
Könyvkötő	193	253	471	301	306	379	348	369	431	351	346	201
Magántisztviselő	1.079	1.092	1.072	980	891	740	684	639	524	490	468	459
Mintakészítő	85	72	71	71	78	72	73	73	63	71	64	65
Nyomdász	368	347	419	475	476	497	571	600	540	533	411	425
Pénzintézeti tisztviselő	2.537	2.470	2.191	2.181	2.066	1.859	1.694	1.663	1.506	1.429	1.280	1.153
Pénzintézeti segédmunkás	30	30	23	24	20	20	19	20	18	18	15	15
Segédmunkás	10	9	7	11	6	3	2	2	1	1	2	8
Szabó	385	355	159	114	191	173	209	207	284	236	275	296
Szállítómunkás	186	186	214	68	96	74	72	74	78	78	87	87
Szállodai és éttermi m.	514	540	492	555	114	155	433	446	446	609	669	652
Szobrász	56	61	29	29	30	21	29	22	7	6	46	41
Textilmunkás	39	32	18	17	16	12	16	20	13	9	54	49
Üveges	54	64	58	55	58	48	54	49	31	12	15	36
Vasmunkás	6.282	5.221	5.285	5.242	4.937	4.144	3.582	3.437	2.875	2.405	2.619	2.764
Vegyipari munkás	81	81	65	65	44	44	23	16	6	—	27	44
Zenész	74	73	105	97	82	135	233	174	181	150	150	159
Összesen	20.420	19.542	17.978	17.120	13.552	11.836	11.701	11.247	10.332	9.960	11.063	13.045
Férfi	18.061	17.236	15.792	14.861	11.806	9.705	9.970	9.707	8.891	8.557	9.712	11.645
Nő	2.359	2.306	2.186	2.259	1.746	2.131	1.731	1.540	1.441	1.403	1.351	1.400
Budapesten	11.934	11.343	10.931	10.189	9.332	8.199	7.869	7.527	6.392	6.581	6.937	7.633
						b) *A tagok százalékában.*						
Aranyműves	11·0	11·0	16·6	15·8	16·9	14·9	14·4	15·1	16·9	16·3	19·4	18·6
Borbély	8·0	15·1	10·2	10·1	6·6	6·6	7·9	5·4	10·0	10·0	5·9	19·1
Bőrmunkás	49·9	53·1	53·1	53·1	46·1	33·4	33·4	24·6	17·8	17·8	3·8	30·8
Bőröndös	6·5	11·5	9·9	9·9	9·2	5·4	5·4	5·9	5·8	5·8	12·3	14·5
Cipész	8·6	9·0	7·5	2·3	2·2	11·3	15·3	10·5	10·8	14·6	17·3	19·8
Élelmezési munkás	19·6	19·9	19·8	19·7	18·6	15·5	15·0	8·8	8·3	12·9	15·2	15·3
Építőmunkás	31·7	82·9	24·2	23·5	6·1	3·1	5·0	6·5	6·0	6·1	10·7	19·2
Famunkás	12·4	12·0	10·8	9·3	7·1	5·4	4·8	4·3	4·9	4·9	6·0	8·4
Fényképész	27·7	49·8	45·0	43·2	45·1	12·6	23·4	23·4	23·4	23·4	7·2	2·6
Gépjárművezetők	—	—	—	6·2	7·5	23·9	5·8	4·9	4·9	10·2	7·7	10·0
Grafikus	8·2	9·8	10·3	10·4	11·5	11·5	11·7	10·9	5·1	9·9	6·8	7·3
Húsipari munkás	21·3	17·9	22·4	23·4	21·5	20·3	19·6	20·3	21·1	15·6	17·4	18·4
Kalapos	24·5	25·8	13·6	12·3	11·5	16·9	17·6	14·0	8·1	13·6	15·8	15·8
Kereskedelmi alkalmazott	4·4	4·3	4·6	4·4	4·9	3·7	3·8	3·8	3·4	3·3	3·6	3·1
Kesztyűs	8·9	13·4	8·9	4·5	3·8	2·8	—	1·9	1·9	—	—	—
Könyvkötő	5·3	7·0	12·6	8·3	8·2	10·1	9·3	9·8	11·5	9·4	9·8	5·4
Magántisztviselő	15·8	16·0	18·2	16·6	13·1	10·6	9·8	9·2	7·5	7·0	6·7	6·6
Mintakészítő	15·6	13·2	13·2	13·2	14·5	13·4	13·5	13·5	11·7	13·2	11·9	12·1
Nyomdász	6·1	5·8	7·1	7·9	7·2	7·5	8·6	9·0	8·1	8·0	6·2	6·4
Pénzintézeti tisztviselő	49·2	43·5	38·5	38·1	45·3	40·8	37·2	36·5	33·0	31·3	28·1	25·8
Pénzintézeti segédmunkás	9·7	9·7	7·4	7·6	7·4	7·4	7·0	7·4	6·6	6·6	5·5	5·5
Segédmunkás	1·3	1·1	0·9	0·3	0·5	6·2	0·1	0·1	0·1	0·1	0·2	0·7
Szabó	8·8	8·1	3·6	2·6	5·0	4·5	5·5	5·4	7·5	6·2	7·2	7·8
Szállítómunkás	6·1	6·1	7·0	2·4	3·3	2·5	2·4	2·5	2·7	2·7	3·0	3·0
Szállodai és éttermi m.	23·4	24·5	22·4	25·3	4·5	6·2	17·3	17·8	17·8	24·4	26·8	26·1
Szobrász	16·4	16·6	7·9	7·9	7·5	5·3	7·3	5·5	1·7	1·5	11·6	10·4
Textilmunkás	3·7	3·0	1·6	1·6	1·8	1·4	1·8	2·0	1·6	1·0	6·3	5·7
Üveges	11·9	14·0	12·7	12·4	10·2	8·4	0·5	8·6	5·4	2·1	2·6	6·3
Vasmunkás	20·0	10·6	16·8	16·7	15·8	13·3	11·7	11·0	9·2	7·7	8·4	8·0
Vegyipari munkás	5·2	5·2	4·1	4·1	2·7	2·7	1·4	1·0	0·4	—	1·7	2·7
Zenész	8·5	8·5	12·1	11·6	6·8	11·2	19·3	14·4	15·0	12·4	12·4	13·2
Összesen	13·4	12·8	11·8	11·1	8·8	7·8	7·7	7·4	6·8	6·6	7·3	8·6
						c) *A munkanélküliek %-ában.*						
Férfi	88·4	88·2	87·8	86·8	87·1	82·0	85·2	86·3	86·1	85·9	87·8	89·3
Nő	11·6	11·8	12·2	13·2	12·9	18·0	14·8	13·7	13·9	14·1	12·2	10·7
Budapesten	58·4	58·1	60·8	59·5	68·8	69·3	67·3	66·9	61·9	66·1	62·7	58·5

5. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1928-ban.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusz. 31	Szept. 30	Október 31	Nov. 30	December 31
						a) *Abszolút számokban.*						
Aranyműves	45	41	47	59	64	58	56	58	58	58	42	26
Borbély	46	75	42	44	38	28	16	20	18	23	37	46
Bőrmunkás	360	395	382	326	358	332	281	215	181	106	—	350
Böröndös	109	102	112	159	103	99	90	72	65	60	61	65
Cipész	593	488	490	467	491	509	490	434	331	388	289	656
Élelmezési munkás	589	597	546	528	482	458	333	473	331	449	553	535
Építőmunkás	4.506	3.341	2.689	1.855	1.772	2.567	2.416	2.582	2.994	3.096	3.157	3.551
Famunkás	1.490	1.822	1.712	1.754	1.504	1.176	1.090	952	703	639	826	1.518
Grafikus	87	76	87	84	88	78	83	81	86	42	46	95
Gépjárművezető	93	81	79	139	100	87	137	135	107	96	72	61
Húsipari munkás	458	460	464	436	412	457	458	426	462	418	425	421
Kalapos	79	77	68	74	82	84	72	69	77	64	72	74
Kereskedelmi alkalmazott	133	126	133	151	147	141	134	163	156	179	147	134
Kesztyűs	2	2	2	2	2	2	3	—	2	—	2	2
Könyvkötő	330	343	471	323	457	356	456	512	440	214	233	306
Magántisztviselő	446	491	495	488	486	430	449	414	381	426	406	438
Mintakészítő	65	62	61	54	30	38	49	45	61	56	56	64
Nyomdász	510	595	591	700	626	536	653	741	747	755	740	684
Pénzintézeti tisztviselő	1.079	1.146	1.075	1.017	915	895	892	863	835	825	747	702
Pénzintézeti segédmunkás	14	14	9	8	7	11	9	8	6	9	7	6
Segédmunkás	12	16	18	16	16	29	13	14	21	22	11	25
Szabó	358	381	331	199	172	216	200	208	249	186	231	235
Szállítómunkás	96	114	116	85	95	93	87	87	86	82	93	123
Szállodai és éttermi m.	654	557	532	511	455	506	503	722	594	711	711	691
Szobrász	60	68	31	38	29	19	17	15	11	17	51	77
Textilmunkás	30	39	24	21	43	22	13	26	29	29	31	40
Üveges	32	49	49	61	78	71	56	38	22	16	13	30
Vasmunkás	3.858	4.424	4.428	4.323	4.135	3.488	3.043	3.007	2.975	3.041	3.103	3.265
Vegyipari munkás	44	47	44	28	17	3	4	4	8	7	18	21
Zenész	159	186	66	77	71	71	139	139	98	98	133	121
Összesen	**16.337**	**16.215**	**15.194**	**14.027**	**13.275**	**12.860**	**12.242**	**12.528**	**12.134**	**12.112**	**12.313**	**14.362**
Férfi	14.676	14.400	13.253	12.335	11.471	11.210	10.517	10.630	10.578	10.816	11.000	12.702
Nő	1.661	1.815	1.941	1.692	1.804	1.650	1.725	1.893	1.556	1.296	1.313	1.660
Budapesten	8.617	9 114	8.612	8.183	7.760	7.053	6.784	6.663	6.377	6.349	6.430	7.545
						b) *A tagok százalékában.*						
Aranyműves	7·4	6·8	7·8	9·8	15·4	13·9	13·4	13·8	13·8	13·8	10·1	6·2
Borbély	10·5	17·1	9·5	10·0	8·2	6·0	3·4	4·3	3·9	4·9	8·0	9·9
Bőrmunkás	54·8	60·1	58·1	49·6	43·6	4·0	34·2	26·1	22·0	12·9	—	42·6
Böröndös	18·4	17·2	18·9	26·8	19·7	18·9	17·2	13·7	12·4	11·4	11·6	12·4
Cipész	19·7	16·2	16·8	15·5	15·7	16·3	15·6	13·9	10·6	12·4	9·2	21·0
Élelmezési munkás	16·5	16·7	15·3	14·8	14·9	14·2	10·3	14·7	10·3	13·9	17·2	17·1
Építőmunkás	26·2	19·4	15·6	10·8	9·9	14·4	13·5	14·4	16·7	17·4	17·7	19·8
Famunkás	16·6	20·2	19·0	19·5	16·6	13·0	12·0	10·5	7·7	7·0	9·3	16·8
Grafikus	10·2	8·9	10·2	9·8	9·3	8·3	8·8	8·6	9·1	4·4	4·9	10·1
Gépjárművezető	9·4	8·2	8·0	14·0	6·9	5·2	8·2	8·1	6·4	5·8	4·3	3·6
Húsipari munkás	16·7	16·8	17·0	15·2	13·5	15·0	15·1	14·0	15·1	13·7	13·9	13·8
Kalapos	17·6	17·1	15·1	16·5	16·8	17·2	14·8	14·1	15·8	13·1	14·7	15·1
Kereskedelmi alkalmazott	2·9	2·8	2·9	3·3	3·2	3·2	3·0	3·7	3·5	4·2	3·9	3·6
Kesztyűs	1·9	1·9	1·9	1·9	1·9	1·9	2·9	—	1·9	—	1·5	1·9
Könyvkötő	8·8	9·1	12·6	8·6	12·1	9·4	12·1	13·6	11·7	5·6	6·2	8·1
Magántisztviselő	6·4	7·0	7·1	7·0	6·9	6·4	6·4	5·9	5·4	6·1	5·8	6·2
Mintakészítő	12·1	11·5	11·3	10·0	5·8	7·2	9·2	8·5	11·5	10·6	10·6	12·1
Nyomdász	7·7	9·0	8·9	10·6	8·8	7·6	9·2	10·5	10·6	10·7	10·5	9·7
Pénzintézeti tisztviselő	23·7	25·1	23·6	22·3	27·5	26·9	26·8	26·0	25·1	24·8	23·5	21·1
Pénzintézeti segédmunkás	5·1	5·1	3·3	3·3	3·1	4·1	3·3	3·0	2·2	3·3	2·2	1·0
Segédmunkás	1·1	1·4	1·6	1·4	1·4	2·4	1·1	1·2	1·7	1·8	0·9	2·1
Szabó	9·5	10·1	8·7	5·2	4·4	5·5	5·1	5·2	6·4	4·8	5·9	6·0
Szállítómunkás	3·3	3·9	4·0	2·9	3·2	3·1	3·0	3·0	3·0	2·8	3·2	4·2
Szállodai és éttermi m.	26·2	22·3	21·3	20·4	18·0	20·1	20·0	28·7	23·6	28·3	28·6	27·4
Szobrász	18·1	17·2	7·8	9·4	7·0	4·6	4·1	3·6	2·6	4·1	12·3	18·6
Textilmunkás	5·6	4·0	2·8	2·4	2·8	1·4	0·8	1·6	1·8	1·8	2·0	2·6
Üveges	5·6	8·6	8·6	10·7	13·5	13·3	9·7	6·6	3·8	2·7	2·2	5·2
Vasmunkás	12·3	14·1	14·2	13·8	12·9	10·9	9·5	9·4	9·3	9·8	10·0	10·2
Vegyipari munkás	2·7	2·9	2·7	1·7	1·0	0·1	0·2	0·2	0·4	0·4	1·1	1·3
Zenész	13·2	15·4	5·4	6·3	4·2	4·2	6·6	6·6	4·6	4·6	6·3	5·7
Összesen	**10·8**	**10·7**	**10·1**	**9·3**	**8·7**	**8·5**	**8·1**	**8·3**	**8·0**	**8·1**	**8·0**	**9·6**
						c) *A munkanélküliek %-ában.*						
Férfi	89·8	88·8	87·2	87·9	86·4	87·1	85·9	84·9	87·2	89·3	89·3	88·4
Nő	10·2	11·2	12·8	12·1	13·6	12·9	14·1	15·1	12·8	10·7	10·7	11·6
Budapesten	52·7	56·4	56·7	58·3	58·5	54·9	55·4	53·2	52·6	52·4	52·2	52·5

6. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1929-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusz. 31	Szept. 30	Október 31	Nov. 30	December 31
						a) *Abszolút számokban.*						
Aranyműves	27	32	32	38	39	42	43	37	36	45	43	53
Borbély	43	39	73	42	37	27	24	27	32	14	46	47
Bőrmunkás	405	424	409	387	365	329	300	218	122	16	93	381
Bőröndös	86	74	76	60	49	53	45	48	50	69	80	94
Cipész	769	718	567	493	420	454	517	395	374	426	498	751
Élelmezési munkás	649	613	650	557	510	500	462	429	399	520	441	501
Építőmunkás	4.829	6.847	4.671	3.195	2.629	3.334	3.318	3.289	3.291	3.564	4.496	6.456
Famunkás	1.915	1.872	2.073	1.945	1.906	1.852	1.836	1.740	1.626	1.560	1.706	1.690
Grafikus	98	60	76	127	118	151	148	168	140	157	144	162
Gépjárművezető	105	63	95	82	58	39	49	48	53	48	52	82
Húsipari munkás	426	402	409	418	470	559	512	446	462	414	413	514
Kalapos	75	71	70	77	111	124	138	107	92	84	88	89
Kereskedelmi alkalmazott	163	163	170	167	168	156	150	194	216	221	202	222
Kesztyűs	2	2	4	3	2	3	3	1	3	.	3	3
Könyvkötő	487	530	620	673	632	676	773	797	803	791	848	785
Magántisztviselő	211	175	206	207	184	203	202	212	306	363	435	375
Mintakészítő	68	66	49	54	52	53	67	74	72	87	89	94
Nyomdász	800	791	860	912	919	914	1.077	1.322	1.356	1.384	1.294	1.260
Pénzintézeti tisztviselő	634	579	496	452	410	409	370	365	327	296	271	261
Pénzintézeti segédmunkás	6	6	6	6	6	6	5	7	5	7	12	16
Segédmunkás	8	12	10	8	8	12	11	13	10	17	21	19
Szabó	278	304	229	193	146	185	193	203	231	193	217	181
Szállítómunkás	116	87	98	127	112	134	134	126	130	146	145	162
Szállodai és éttermi m.	308	308	365	365	199	114	65	154	233	110	94	122
Szobrász	77	78	68	72	78	96	66	76	98	77	87	93
Textilmunkás	40	34	37	35	35	40	37	38	41	46	48	58
Üvegesmunkás	79	80	71	72	69	41	39	50	39	21	69	64
Vasmunkás	3.573	3.585	3.701	3.660	3.339	3.233	3.239	3.046	3.056	3.357	3.747	4.389
Vegyipari munkás	23	22	11	16	53	14	13	27	32	38	42	52
Zenész	121	128	128	122	142	168	128	350	287	144	186	205
Összesen	**16.421**	**18.165**	**16.330**	**14.565**	**13.266**	**13.921**	**13.964**	**14.007**	**13.922**	**14.215**	**15.910**	**19.181**
Férfi	14.835	16.670	14.706	12.805	11.592	12.118	12.090	12.124	12.056	12.324	14.140	17.026
Nő	1.586	1.495	1.624	1.760	1.674	1.803	1.874	1.883	1.866	1.891	1.770	2.155
Budapesten	9.037	9.083	8.156	7.770	7.255	7.159	7.426	7.677	7.568	7.534	8.250	9.559
						b) *A tagok százalékában.*						
Aranyműves	6·5	7·7	7·7	9·1	9·2	8·9	9·1	7·8	7·8	9·5	9·1	11·2
Borbély	9·3	8·4	15·8	9·1	8·0	4·9	4·4	4·9	5·9	2·5	8·4	8·5
Bőrmunkás	49·3	51·6	49·8	47·1	44·4	38·6	35·2	25·6	14·5	1·8	10·9	44·7
Bőröndös	16·4	14·1	14·5	11·4	9·3	11·5	11·5	12·3	12·4	17·6	20·5	24·1
Cipész	24·6	22·9	18·1	15·7	13·4	15·0	17·1	13·0	12·4	14·1	16·3	24·8
Élelmezési munkás	20·1	19·0	20·2	17·3	15·8	15·5	15·7	14·6	13·6	17·7	15·0	17·1
Építőmunkás	27·0	38·3	26·1	17·9	14·6	21·2	24·3	24·2	24·2	26·2	33·0	47·5
Famunkás	21·2	20·7	22·9	21·5	21·1	20·4	20·3	19·2	17·9	17·2	18·8	18·6
Grafikus	10·4	6·3	8·1	13·5	12·5	15·3	15·0	17·0	14·2	15·9	14·6	16·4
Gépjárművezető	6·4	3·8	5·7	4·9	3·5	2·0	2·6	2·6	2·8	2·6	2·7	4·3
Húsipari munkás	14·0	13·2	13·3	13·7	13·7	18·2	16·6	14·5	15·0	13·5	13·5	16·7
Kalapos	15·3	14·6	14·5	15·8	23·8	26·7	29·7	23·0	19·8	18·1	18·9	18·9
Kereskedelmi alkalmazott	3·7	3·7	3·9	3·8	3·8	3·5	3·3	4·3	4·8	4·9	4·5	4·9
Kesztyűs	1·9	1·9	3·8	3·4	1·9	2·7	2·7	0·9	2·7	.	2·7	2·7
Könyvkötő	12·9	14·1	16·5	17·8	16·6	17·8	20·4	21·0	21·1	20·9	22·3	20·7
Magántisztviselő	3·0	2·5	2·9	2·9	2·6	2·8	2·8	3·0	4·3	5·1	6·2	5·8
Mintakészítő	12·9	12·0	9·2	10·2	9·8	9·9	12·4	13·6	13·5	13·1	16·2	17·4
Nyomdász	11·3	11·2	12·2	12·9	12·9	12·8	15·1	18·6	19·0	19·4	18·2	17·7
Pénzintézeti tisztviselő	19·1	21·2	14·9	13·8	15·0	15·0	13·6	13·5	12·1	10·9	10·0	9·6
Pénzintézeti segédmunkás	1·9	2·2	2·2	2·2	2·2	2·2	1·5	2·6	1·8	2·6	4·4	6·0
Segédmunkás	0·5	1·0	0·8	0·6	0·6	1·0	0·9	1·1	6·8	1·1	1·8	1·6
Szabó	7·1	7·8	5·9	4·9	3·8	5·4	5·6	5·9	6·7	5·6	6·3	5·8
Szállítómunkás	4·0	3·0	3·4	4·4	3·9	4·9	4·9	4·6	4·7	5·3	5·3	5·8
Szállodai és éttermi m.	12·2	12·2	14·5	14·5	7·8	4·5	2·5	6·0	9·2	4·3	3·6	4·8
Szobrász	18·6	18·6	16·5	17·4	17·7	16·9	11·6	13·3	17·2	16·5	15·3	16·8
Textilmunkás	2·6	2·2	2·6	2·5	2·5	2·8	2·6	2·7	2·8	3·2	3·3	4·0
Üvegesmunkás	13·7	13·9	12·8	12·8	12·4	7·0	6·7	8·6	6·7	3·6	11·9	11·0
Vasmunkás	11·4	11·4	11·9	11·5	10·7	10·1	10·1	9·6	9·6	10·7	11·7	13·7
Vegyipari munkás	1·5	1·4	0·7	1·0	3·3	0·8	0·8	1·6	1·9	2·2	2·5	3·1
Zenész	5·7	6·0	6·0	5·7	6·7	5·7	4·4	12·0	9·8	4·9	6·4	7·0
Összesen	**10·9**	**12·1**	**10·8**	**9·7**	**8·8**	**9·5**	**9·5**	**9·5**	**9·5**	**9·7**	**10·8**	**13·0**
						c) *A munkanélküliek százalékában.*						
Férfi	90·2	91·8	90·1	87·9	87·4	87·0	86·6	86·5	86·6	86·7	88·9	88·8
Nő	9·8	8·2	9·9	12·1	12·6	13·0	13·4	13·5	13·4	13·3	11·1	11·2
Budapesten	55·0	50·0	49·9	53·4	54·7	51·4	53·2	54·8	54·4	53·0	51·9	49·8

7. A munkanélküliek száma és aránya a szociáldemokrata szakszervezetek tagjai között 1930-ban.

Foglalkozási ágak	Január 31.	Február 28.	Március 31.	Április 30.	Május 31.	Június 30.	Július 31.	Január 31.	Február 28.	Március 31.	Április 30.	Május 31.	Június 30.	Július 31.
	Abszolút számokban							A tagok százalékában						
Aranyműves	47	46	55	55	49	50	54	9·9	9·8	11·6	11·6	10·4	10·6	11·4
Borbély	38	36	40	41	43	24	41	7·0	6·9	7·3	7·3	7·5	4·4	7·5
Bőrmunkás	1.410	1.344	1.191	838	900	977	959	33·1	31·6	28·0	17·8	21·1	22·9	22·5
Cukrász	—	65	65	74	40	30	38	—	21·6	21·6	24·6	13·1	9·4	11·8
Élelmezési munkás	567	662	645	634	605	592	617	19·3	22·6	22·0	19·7	20·6	20·2	21·0
Építőmunkás	7.111	7.165	7.095	6.350	6.090	5.218	5.364	52·3	52·7	52·2	35·5	34·7	38·3	39·4
Famunkás	1.767	1.177	1.065	1.076	1.044	1.034	968	19·5	13·0	11·7	11·9	11·5	11·4	10·7
Gépjárművezető	85	78	66	79	75	58	74	4·5	4·1	3·5	4·7	4·6	3·0	3·9
Grafikus	171	160	166	144	158	175	162	17·4	16·2	16·9	15·3	16·0	17·9	16·4
Húsipari munkás	519	550	611	574	498	554	490	16·9	17·9	19·8	18·8	16·2	18·0	15·9
Kalapos	91	96	58	43	47	53	50	19·6	20·6	12·4	8·7	9·2	11·4	11·0
Kereskedelmi alkalmazott	252	269	225	240	264	185	194	5·6	6·0	5·0	5·5	5·9	4·1	4·3
Kesztyűs	7	9	8	—	3	7	5	6·5	8·3	7·4	—	2·7	6·4	4·5
Könyvkötő	857	892	871	990	986	861	923	22·6	23·5	22·9	26·3	26·2	22·7	24·3
Könyvnyomdász	1.394	1.520	1.464	1.521	1.484	1.464	1.512	19·6	21·3	20·6	21·6	20·8	20·0	21·2
Magántisztviselő	317	324	328	358	367	356	355	4·5	4·7	4·7	5·1	5·4	5·0	5·0
Mintakészítő	98	93	95	106	103	104	104	18·1	17·2	17·6	20·1	20·1	20·1	20·1
Hivatalsegéd	6	6	8	9	6	8	5	2·2	2·2	2·9	2·1	2·2	2·8	1·9
Pénzintézeti tisztviselő	236	238	219	223	221	222	239	8·7	8·7	8·1	8·3	8·2	8·2	8·5
Segédmunkás	28	46	46	28	21	25	29	2·4	4·0	4·0	2·4	2·0	2·1	2·7
Szabómunkás	268	283	197	169	160	245	172	7·8	8·2	5·7	4·3	4·1	8·9	5·1
Szállítási munkás	152	142	152	146	235	215	263	5·5	5·2	5·5	5·0	8·6	8·4	9·6
Szállodai alkalmazott	387	308	298	313	243	83	245	15·2	12·2	11·7	12·4	9·5	14·6	9·7
Szobrász	102	127	125	130	92	39	90	17·9	22·3	22·0	31·5	16·2	2·8	15·1
Textilmunkás	51	49	41	38	39	154	34	3·5	3·4	2·8	2·4	2·8	2·5	2·6
Üvegesmunkás	96	88	146	103	146	161	153	16·6	15·2	25·2	17·9	25·2	26·5	26·6
Vasmunkás	5.259	5.201	5.413	5.517	5.621	5.757	5.609	16·5	16·3	16·9	17·3	17·6	18·0	17·6
Vegyészeti munkás	64	50	31	38	38	43	43	3·5	3·0	1·8	2·1	2·1	2·5	2·5
Zenész	153	285	292	297	297	266	289	5·8	9·7	10·0	10·2	10·2	9·1	9·9
Összesen	21.533	21.309	21.016	20.139	19.875	18.960	19.081	14·9	14·8	14·6	13·7	13·6	13·0	13·2
								A munkanélküliek százalékában.						
Férfi	19.202	18.880	18.817	17.523	17.256	16.388	16.389	89·2	88·6	89·5	87·1	86·8	86·4	85·9
Nő	2.331	2.429	2.199	2.616	2.619	2.572	2.692	10·8	11·4	10·5	12·9	13·2	13·6	14·1
Budapesten	10.250	10.678	10.469	10.440	10.237	9.823	9.833	47·6	50·1	49·8	51·8	51·5	51·8	51·5

8. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1924-ben.

Foglalkozási ágak	Abszolút számokban								A tagok százalékában							
	május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 31	November 30	December 31	Május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 30	November 30	December 31
Cipészek	18	18	16	20	36	25	28	29	3·0	3·0	3·0	3·0	8·0	6·0	7·0	7·0
Egészségügyi személyzet	57	50	60	70	85	90	177	115	7·0	8·0	9·0	10·0	7·0	10·0	12·4	11·0
Élelmezési munkások	—	—	11	12	26	4	8	14	—	—	1·5	4·0	8·0	5·0	5·0	4·0
Építő «	7	5	7	9	47	35	33	67	10·0	0·5	5·0	1·0	10·0	15·0	12·0	23·0
Éttermi «	135	130	550	2.496	2.496	1.250	1.470	755	9·0	10·0	22·0	20·0	20·0	11·0	15·0	10·0
Fa «	16	156	28	16	19	18	37	28	0·6	15·0	3·0	2·0	2·0	3·0	7·0	6·0
Festő «	4	2	—	—	2	18	24	25	1·5	0·7	—	—	0·7	6·0	10·0	10·0
Húsipari «	42	44	36	41	41	41	43	33	11·0	12·0	10·0	11·0	11·0	11·0	11·0	10·0
Kéményseprő «	—	—	2	—	—	3	—	2	—	—	1·0	—	—	2·0	—	1·0
Keresk. alkalmazottak	—	57	58	67	—	77	76	96	—	70·0	70·0	70·0	—	70·0	35·0	35·0
Könyvkötő munkások	44	50	31	16	15	35	22	22	12·0	13·0	10·0	25·0	10·0	10·0	9·0	10·0
Magántisztviselők	30	35	37	49	66	77	65	61	2·5	2·0	3·0	4·0	4·7	5·0	4·0	4·0
Molnárok	—	—	6	4	2	6	3	3	—	—	3·0	1·0	0·5	3·0	2·0	2·0
Segédmunkások	—	—	—	—	—	30	47	42	—	—	—	—	—	8·0	9·0	8·0
Szabómunkások	11	68	67	47	94	14	23	44	10·0	5·0	5·0	5·0	4·0	2·0	3·0	5·0
Textilmunkások	—	5	2	3	4	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Vasmunkások	381	356	359	408	424	456	403	412	9·5	9·0	10·0	11·5	11·0	12·0	10·0	11·0
Összesen	**745**	**976**	**1.270**	**3.258**	**3.357**	**2.179**	**2.460**	**1.749**	[1]—	[1]—	[1]—	[1]—	[1]—	[1]—	[1]—	[1]—
									Munkanélküliek százalékában.							
Férfi	651	857	1.005	2.925	2.941	1.783	2.172	1.488	87·4	87·8	79·1	89·8	87·6	81·9	88·3	85·1
Nő	94	119	265	333	416	396	288	261	12·6	12·2	20·9	10·2	12·4	18·1	11·7	14·9

[1]) Az adatközlés hiányzik.

9. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1925-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 31	November 30	December 31
						A) *Abszolút számokban.*						
Cipész- és bőrmunkások	33	35	30	12	11	16	17	15	18	24	18	34
Egészségügyi alkalmazottak	125	90	87	152	98	96	105	114	139	100	74	70
Élelmezési munkások	7	4	5	7	7	7	8	28	25	22	19	15
Építőmunkások	69	71	67	75	70	67	61	29	25	47	56	55
Éttermi alkalmazottak	1.150	650	590	510	450	401	242	292	305	368	370	381
Famunkások	39	45	39	33	32	27	25	24	27	35	41	48
Festőmunkások	29	32	19	14	7	1	2	—	2	14	17	19
Húsipari munkások	21	22	23	25	26	27	29	30	32	33	31	27
Kereskedelmi alkalmazottak	12	92	86	71	78	67	52	52	57	80	71	73
Könyvkötőmunkások	24	30	29	57	57	54	52	58	60	15	16	14
Magántisztviselők	96	97	70	72	158	177	165	173	173	193	213	198
Molnárok	2	2	1	3	3	1	2	4	3	3	4	3
Segédmunkások	41	39	33	31	31	30	19	12	15	22	24	23
Szabók	37	66	60	27	21	32	31	33	35	23	41	42
Textilmunkások	2	7	4	14	12	17	3	1	5	3	12	18
Vas- és fémmunkások	129	160	175	219	174	175	182	192	195	210	235	253
Összesen	**1.816**	**1.442**	**1.318**	**1.322**	**1.235**	**1.195**	**995**	**1.057**	**1.116**	**1.192**	**1.242**	**1.273**
Férfi	1.348	1.212	1.096	1.086	1.023	982	793	839	875	992	1.010	1.050
Nő	468	230	222	236	212	213	202	218	241	200	232	223
						B) *A tagok százalékában.*						
Cipész- és bőrmunkások	7·5	8·0	7·0	2·0	2·0	3·0	3·0	2·0	3·0	5·0	4·0	5·0
Egészségügyi alkalmazottak	11·1	8·0	7·0	15·0	8·0	8·0	9·0	11·0	13·0	9·0	6·0	6·0
Élelmezési munkások	3·5	2·0	2·0	2·0	2·0	2·0	2·0	8·0	7·0	7·0	6·5	6·0
Építőmunkások	22·0	23·0	22·0	23·0	22·0	21·5	20·0	10·0	9·0	16·0	18·0	18·0
Éttermi alkalmazottak	44·5	25·0	21·0	19·0	16·0	13·0	9·0	9·0	10·0	12·0	12·0	13·0
Famunkások	10·4	12·0	10·0	9·0	9·0	8·0	8·0	8·0	9·0	12·0	13·0	14·0
Festőmunkások	9·0	10·0	7·0	6·0	3·0	0·0	0·0	0·0	0·0	8·0	8·5	9·0
Húsipari munkások	6·7	7·0	7·0	7·0	7·0	7·0	7·0	7·0	7·0	7·0	7·0	6·0
Kereskedelmi alkalmazottak	4·8	35·0	33·0	31·0	32·0	20·0	21·0	23·0	27·0	31·5	34·0	34·5
Könyvkötőmunkások	8·0	10·0	15·0	25·0	25·0	24·0	23·0	24·0	27·0	6·0	6·0	5·0
Magántisztviselők	1·3	1·3	4·8	5·0	17·0	12·9	12·2	12·5	12·5	13·6	14·8	13·7
Molnárok	0·3	0·3	1·0	1·0	1·0	0·0	0·2	0·6	0·5	0·5	0·5	0·3
Segédmunkások	6·0	6·0	5·0	5·0	5·0	5·0	3·0	2·0	3·0	4·5	5·0	4·5
Szabók	1·0	2·0	5·0	2·0	1·5	2·5	2·5	4·0	4·0	2·5	5·0	5·0
Textilmunkások	0·6	4·5	1·0	1·0	1·0	1·6	0·5	0·0	1·0	0·5	8·0	10·0
Vas- és fémmunkások	5·0	7·0	4·6	5·5	4·3	4·4	4·5	6·0	6·0	6·3	7·0	8·3
Összesen	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—
						A munkanélküliek százalékában.						
Férfi	74·2	84·1	83·2	82·1	82·8	82·2	79·7	79·4	78·4	83·2	81·3	82·5
Nő	25·8	15·9	16·8	17·9	17·2	17·8	20·3	20·6	21·6	16·8	18·7	17·5

[1]) Az adatközlés hiányzik.

10. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1926-ban.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 31	November 30	December 31
						A) *Abszolút számokban.*						
Cipész- és bőrmunkások	39	41	32	11	16	15	17	16	14	16	14	18
Egészségügyi alkalmazottak	97	88	86	100	101	76	75	76	87	84	96	94
Élelmezési munkások	7	22	23	21	24	25	21	21	14	18	15	17
Építőmunkások	58	55	46	33	22	19	4	5	2	6	9	12
Éttermi alkalmazottak	392	410	380	157	57	41	65	110	155	180	227	247
Famunkások	47	44	45	46	52	42	31	7	8	14	16	18
Festőmunkások	23	19	12	2	5	7	3	2	1	9	14	26
Húsipari munkások	22	21	18	19	16	14	9	14	25	13	33	29
Kereskedelmi alkalmazottak	98	105	105	64	75	80	90	92	98	114	62	83
Könyvkötőmunkások	20	15	13	34	46	48	46	40	36	20	36	19
Magántisztviselők	205	211	210	214	222	226	229	255	118	132	135	138
Molnárok	3	6	5	6	5	4	3	3	2	2	2	—
Pénzintézeti altisztek	293	295	317	351	353	483	484	499	505	455	435	420
Segédmunkások	28	27	23	19	16	17	11	9	11	13	14	12
Szabómunkások	28	30	27	31	35	26	37	33	19	20	42	42
Textilmunkások	25	23	19	14	16	12	9	11	9	7	5	9
Vas- és fémmunkások	293	312	339	337	349	355	364	361	379	365	421	436
Összesen	**1.678**	**1.724**	**1.700**	**1.459**	**1.410**	**1.490**	**1.498**	**1.554**	**1.483**	**1.468**	**1.574**	**1.620**
Férfi	1.455	1.490	1.469	1.214	1.158	1.276	1.273	1.302	1.266	1.273	1.378	1.408
Nő	223	234	231	245	252	214	225	252	217	195	196	212
						B) *A tagok százalékában.*						
Cipész- és bőrmunkások	6·0	6·5	4·5	1·5	1·5	1·5	2·0	2·6	3·0	3·0	3·0	3·5
Egészségügyi alkalmazottak	8·0	9·0	9·0	13·0	13·0	9·5	9·5	9·3	11·5	10·0	12·0	9·5
Élelmezési munkások	3·0	9·0	9·0	9·0	9·5	9·5	9·0	9·0	5·5	6·5	5·5	6·0
Építőmunkások	18·5	18·0	16·0	12·0	8·0	7·0	2·0	2·0	1·0	2·0	3·0	4·0
Éttermi alkalmazottak	14·0	15·0	13·5	6·5	2·5	2·3	3·5	7·0	10·5	12·5	15·5	15·6
Famunkások	14·0	14·0	14·0	14·0	15·0	13·5	10·0	2·0	2·0	3·5	4·0	4·1
Festőmunkások	10·0	9·0	6·0	1·0	2·0	2·5	1·5	1·0	5·0	4·5	6·0	15·3
Húsipari munkások	5·0	5·0	4·0	4·0	3·5	3·0	2·0	4·0	7·5	3·0	8·0	7·5
Kereskedelmi alkalmazottak	36·7	33·5	32·4	17·0	19·6	20·0	24·0	23·0	22·5	25·3	18·1	19·1
Könyvkötőmunkások	6·0	4·5	4·0	12·0	14·0	14·5	14·0	12·0	11·5	10·0	14·0	7·0
Magántisztviselők	17·1	17·4	17·8	17·1	18·5	18·8	19·0	19·5	18·9	14·0	16·9	17·3
Molnárok	3·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	3·0	2·0	2·0	2·0	2·0	—
Pénzintézeti altisztek	34·0	34·0	36·0	38·5	38·5	46·5	46·5	47·5	48·0	43·0	41·0	38·0
Segédmunkások	5·5	5·4	5·0	4·5	4·0	4·0	3·0	2·5	3·0	3·5	3·5	3·0
Szabómunkások	3·5	6·0	4·0	5·5	6·5	4·5	6·0	5·5	3·0	3·0	6·0	6·0
Textilmunkások	11·0	10·0	9·0	7·0	7·0	6·0	4·0	4·5	4·0	3·0	2·0	3·0
Vas- és fémmunkások	12·0	15·0	16·0	16·0	17·0	17·5	17·0	17·0	18·0	16·5	20·0	20·0
Összesen	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—	[1])—
						Munkanélküliek százalékában.						
Férfi	86·7	86·2	86·4	83·2	82·1	85·6	85·0	83·8	85·4	86·7	87·5	86·9
Nő	13·3	13·8	13·6	16·8	17·9	14·4	15·0	16·2	14·6	13·3	12·5	13·1

[1]) Adatközlés hiányzik.

11. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1927-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 31	November 30	December 31
						A) *Abszolút számokban.*						
Cipész- és bőrmunkások	16	17	3	2	5	4	5	7	8	6	19	29
Egészségügyi alkalmazottak	86	107	110	96	65	56	73	68	78	92	122	81
Élelmezési munkások	14	15	12	12	93	53	41	41	2	—	30	23
Építőmunkások	106	108	52	12	8	—	1	—	—	5	8	32
Éttermi alkalmazottak	245	272	252	104	64	136	208	138	163	132	147	109
Famunkások	26	25	23	15	20	5	3	14	11	14	18	21
Festőmunkások	31	44	41	41	7	2	1	1	—	11	17	19
Húsipari munkások	16	15	80	13	17	16	—	19	15	25	33	24
Kereskedelmi alkalmazottak	74	85	89	93	93	99	99	109	109	114	114	120
Könyvkötőmunkások	31	21	21	56	50	37	9	—	34	20	34	27
Magántisztviselők	134	132	316	310	310	316	324	328	332	330	346	347
Molnárok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pénzintézeti altisztek	152	131	131	131	131	131	129	129	129	129	129	129
Segédmunkások	14	12	14	14	10	4	1	3	3	6	8	8
Szabómunkások	28	24	24	12	12	20	20	12	16	12	15	16
Textilmunkások	19	12	4	4	—	3	2	5	4	9	16	21
Vas- és fémmunkások	440	473	504	504	416	392	274	298	309	323	319	317
Összesen	**1.432**	**1.493**	**1.676**	**1.419**	**1.301**	**1.274**	**1.190**	**1.172**	**1.213**	**1.228**	**1.375**	**1.323**
Férfi	1.260	1.320	1.491	1.166	1.070	1.044	920	945	915	926	1.004	1.023
Nő	172	173	185	253	231	230	270	227	298	302	371	300
						B) *A tagok százalékában.*						
Cipész- és bőrmunkások	5·2	5·4	0·9	0·6	1·6	1·3	1·6	2·2	2·5	1·8	6·0	9·1
Egészségügyi alkalmazottak	7·5	9·3	9·6	8·3	5·7	4·7	6·1	5·7	6·5	7·7	10·2	6·8
Élelmezési munkások	6·3	6·7	5·6	5·6	41·3	23·5	18·2	18·2	0·9	—	25·0	18·5
Építőmunkások	48·8	49·9	23·3	5·2	3·4	—	0·4	—	—	2·5	4·0	16·0
Éttermi alkalmazottak	16·3	18·1	16·8	13·0	8·0	17·0	25·7	16·6	19·0	15·3	17·1	12·5
Famunkások	6·3	6·4	5·5	3·6	4·8	1·2	0·7	3·3	2·6	3·3	4·3	5·0
Festőmunkások	20·3	28·0	26·1	25·5	4·4	1·3	0·6	0·6	—	7·1	10·7	12·0
Húsipari munkások	9·5	8·1	33·3	5·4	9·5	9·5	—	11·7	9·3	12·7	19·3	10·9
Kereskedelmi alkalmazottak	17·5	20·0	20·9	21·8	21·4	22·8	22·8	25·1	24·7	25·6	25·6	26·9
Könyvkötőmunkások	11·1	7·5	7·5	20·0	17·9	13·2	3·2	—	17·6	9·1	15·4	14·0
Magántisztviselők	16·7	16·5	35·1	15·2	15·2	15·6	15·9	15·9	16·0	16·2	16·0	16·2
Molnárok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pénzintézeti altisztek	31·8	27·9	27·9	27·9	31·0	31·0	30·6	30·6	30·6	27·3	27·3	27·3
Segédmunkások	9·3	7·9	9·3	9·3	6·6	2·6	0·7	2·0	2·0	3·9	5·3	5·3
Szabó munkások	15·6	13·3	13·3	6·7	6·6	11·1	11·1	6·7	8·9	6·7	8·3	8·9
Textilmunkások	2·3	1·4	0·5	0·5	—	0·3	0·2	0·6	0·5	1·5	1·9	2·4
Vas- és fémmunkások	20·0	20·0	22·0	22·0	17·9	17·0	13·0	14·0	14·0	14·9	14·9	14·9
Összesen	**15·1**	**15·4**	**17·5**	**14·2**	**13·0**	**12·5**	**11·9**	**11·9**	**12·3**	**12·4**	**13·8**	**13·2**
						A munkanélküliek százalékban.						
Férfi	88·0	88·4	89·0	82·2	82·2	81·9	77·3	80·6	75·4	75·4	72·3	77·3
Nő	12·0	11·6	11·0	17·8	17·8	18·1	22·7	19·4	24·6	24·6	27·7	22·7

12. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1928-ban.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 29	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 31	November 30	December 31
						A) *A tagok százalékában.*						
Cipész- és bőrmunkások	28	26	24	21	23	31	15	16	14	15	15	15
Egészségügyi alkalmazottak	74	78	76	65	65	71	80	90	59	93	91	64
Élelmezési munkások	22	22	46	49	51	32	37	28	26	18	16	9
Építőmunkások	45	45	14	8	6	8	6	3	5	12	16	22
Éttermi alkalmazottak	186	137	161	136	86	127	64	33	96	112	58	61
Famunkások	23	24	22	19	17	12	8	8	2	23	18	28
Festőmunkások	25	23	21	18	14	20	8	4	6	11	16	20
Húsipari munkások	17	16	14	9	18	18	14	18	25	28	18	24
Kereskedelmi alkalmazottak	120	125	127	108	108	108	108	111	108	200	127	128
Könyvkötőmunkások	32	48	49	48	22	17	30	28	21	21	10	6
Magántisztviselők	103	108	110	118	118	153	147	148	144	144	149	152
Pénzintézeti altisztek	129	129	129	129	129	129	129	129	129	129	129	129
Segédmunkások	12	11	14	12	10	7	7	11	14	19	16	18
Szabómunkások	15	13	4	10	13	13	14	13	11	11	11	—
Textilmunkások	24	24	29	39	47	77	63	52	34	55	61	55
Vas- és fémmunkások	238	200	214	227	228	178	145	140	124	112	90	94
Összesen	**1.093**	**1.029**	**1.054**	**1.016**	**955**	**1.001**	**875**	**832**	**818**	**1.003**	**841**	**825**
Férfi	911	821	838	807	782	812	686	646	679	793	650	654
Nő	182	208	216	209	173	189	189	186	139	210	191	171
						B) *Abszolút számokban.*						
Cipész- és bőrmunkások	8·8	8·1	7·5	6·6	7·2	9·7	4·7	5·0	4·4	4·7	4·7	4·7
Egészségügyi alkalmazottak	6·2	7·8	7·6	5·4	5·4	5·9	8·0	9·0	5·9	8·5	8·3	5·8
Élelmezési munkások	17·9	17·6	38·3	39·8	44·0	34·4	37·8	30·1	28·0	18·9	16·7	8·6
Építőmunkások	22·5	22·5	7·0	4·0	3·0	4·0	3·0	1·5	2·5	6·0	8·0	11·0
Éttermi alkalmazottak	20·9	15·2	17·1	14·1	8·6	12·4	6·0	3·1	8·9	10·2	5·2	5·5
Famunkások	5·5	5·7	5·2	4·5	4·0	2·9	1·9	1·9	0·5	5·5	4·4	7·0
Festőmunkások	15·6	14·4	13·1	11·3	8·7	12·5	5·0	2·5	3·8	6·9	10·0	13·3
Húsipari munkások	8·9	8·0	7·0	4·3	11·3	11·3	9·6	10·6	13·2	13·3	7·9	9·1
Kereskedelmi alkalmazottak	26·9	20·0	20·0	23·6	23·6	23·6	23·6	24·1	23·4	43·4	19·3	19·4
Könyvkötőmunkások	13·7	20·6	21·1	20·0	10·8	8·3	14·4	13·8	10·2	10·2	5·5	3·8
Magántisztviselők	9·1	9·6	9·5	10·0	10·0	12·8	12·6	12·3	11·8	11·8	12·1	12·1
Pénzintézeti altisztek	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3
Segédmunkások	8·0	7·3	9·3	8·0	6·7	4·7	4·7	7·3	9·3	12·7	10·7	12·0
Szabómunkások	8·3	7·2	2·2	5·5	6·9	8·7	15·4	3·1	11·4	11·4	11·4	—
Textilmunkások	2·8	2·8	3·4	4·5	5·4	8·7	7·3	6·0	3·9	6·3	7·0	6·3
Vas- és fémmunkások	11·3	11·0	12·0	12·7	12·1	9·5	8·2	8·0	6·8	6·3	5·0	5·3
Összesen	**12·0**	**11·7**	**11·9**	**11·4**	**10·7**	**11·2**	**10·2**	**10·0**	**9·6**	**11·3**	**8·8**	**9·2**
						A munkanélküliek százalékában.						
Férfi	83·3	79·8	79·5	79·4	81·9	81·1	78·4	77·6	83·0	79·1	77·3	79·3
Nő	16·7	20·2	20·5	20·6	18·1	18·9	21·6	22·4	17·0	20·9	22·7	20·7

13. A munkanélküliek száma és aránya a keresztényszocialista szakszervezetek tagjai között 1929-ben.

Foglalkozási ágak	Január 31	Február 28	Március 31	Április 30	Május 31	Június 30	Július 31	Augusztus 31	Szeptember 30	Október 31	November 30	December 31
						A) Abszolút számokban.						
Cipész- és bőrmunkások	16	16	19	16	9	6	4	7	6	8	7	14
Egészségügyi alkalmazottak	26	70	68	55	81	88	76	125	70	119	90	79
Élelmezési munkások	9	9	11	9	11	11	11	13	13	18	18	18
Építőmunkások	28	24	21	8	4	2	—	—	—	16	20	40
Éttermi alkalmazottak	53	74	97	66	48	46	44	57	67	112	89	103
Famunkások	28	30	34	34	46	38	34	14	19	19	96	93
Festőmunkások	24	26	24	13	9	7	6	6	6	11	15	20
Húsipari munkások	13	28	32	18	21	32	27	32	39	48	52	74
Kereskedelmi alkalmazottak	127	127	131	132	135	138	138	138	128	148	150	112
Könyvkötőmunkások	12	23	19	21	30	51	70	101	94	86	81	88
Magántisztviselők	80	84	85	88	85	82	90	68	85	89	94	97
Pénzintézeti altisztek	129	129	129	129	129	129	129	129	130	130	130	130
Segédmunkások	21	22	20	20	9	8	7	11	15	18	19	6
Textilmunkások	46	76	69	81	79	62	58	54	57	71	99	168
Vas- és fémmunkások	79	87	79	78	91	87	105	78	70	74	73	65
Összesen	**691**	**825**	**838**	**768**	**787**	**787**	**799**	**838**	**783**	**967**	**1.033**	**1.107**
Férfi	561	641	642	594	606	591	593	596	590	688	791	814
Nő	130	184	196	174	181	196	206	237	209	279	242	293
						B) A tagok százalékában.						
Cipész- és bőrmunkások	5·3	5·3	6·3	5·3	3·0	2·0	1·3	2·3	2·0	2·7	2·3	4·7
Egészségügyi alkalmazottak	2·2	6·4	5·7	4·6	6·8	7·3	5·9	10·4	6·4	10·8	8·2	6·6
Élelmezési munkások	7·5	7·5	9·2	7·7	9·4	9·4	9·4	11·1	11·3	14·7	14·7	14·7
Építőmunkások	14·0	12·0	10·5	4·0	2·0	1·0	—	—	—	8·0	10·0	20·0
Éttermi alkalmazottak	4·8	6·6	8·6	5·8	4·2	3·9	3·8	15·2	17·5	28·8	22·7	26·1
Famunkások	7·0	7·5	8·5	8·5	11·5	10·9	9·7	7·0	9·5	9·5	48·0	46·5
Festőmunkások	16·0	17·3	16·0	8·7	6·0	4·7	4·0	4·0	4·0	7·3	10·0	16·5
Húsipari munkások	4·3	9·1	10·1	5·5	6·1	9·4	7·5	8·5	9·3	11·1	11·1	15·1
Kereskedelmi alkalmazottak	19·3	19·3	20·0	20·3	20·7	21·5	21·5	21·5	21·3	23·7	24·0	19·5
Könyvkötőmunkások	7·3	14·7	12·3	11·8	18·6	29·7	35·5	35·8	33·8	30·4	28·1	30·9
Magántisztviselők	6·3	6·5	6·5	6·6	6·4	6·3	6·5	6·3	7·8	8·0	8·3	8·4
Pénzintézeti altisztek	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3	27·3
Segédmunkások	13·8	14·5	13·2	13·2	5·8	5·2	4·5	6·9	9·7	11·6	12·3	6·5
Textilmunkások	5·3	8·7	7·9	9·3	9·1	7·1	6·7	6·2	6·7	7·9	11·0	15·3
Vas- és fémmunkások	4·4	4·9	4·3	4·2	5·0	4·9	5·8	4·4	4·1	4·3	4·4	3·9
Összesen	**7·5**	**9·1**	**9·1**	**8·2**	**8·8**	**8·7**	**8·4**	**10·1**	**9·9**	**11·9**	**12·8**	**13·3**
						A munkanélküliek százalékában.						
Férfi	81·2	77·7	76·7	77·3	77·0	75·1	74·2	71·5	74·1	71·1	76·6	73·5
Nő	18·8	22·3	23·4	22·7	23·0	24·9	25·8	28·5	25·9	28·9	23·4	26·5

14. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása családi állapota szerint. 1926—1928.

Családi állapot	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	I. 1926 december.															
	Férfiak.															
Nőtlen	319	514	34	23	238	22	52	1.202	35·7	44·6	39·5	31·9	58·5	37·3	46·9	43·3
Nős	534	568	49	47	162	37	55	1.452	59·8	49·4	57·0	65·3	39·9	62·7	49·5	52·2
Özvegy	12	23	3	—	1	—	2	41	1·4	2·0	3·5	—	0·2	—	1·8	1·5
Törv. elvált	28	39	—	2	5	—	2	76	3·1	3·4	—	2·8	1·2	—	1·8	2·7
Ismeretlen	—	7	—	—	1	—	—	8	—	0·6	—	—	0·2	—	—	0·3
Összesen	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Nők.															
Hajadon	273	657	51	29	239	2	173	1.424	75·2	76·0	69·9	78·4	76·9	66·7	70·9	75·1
Házas	42	93	14	4	29	—	28	210	11·6	10·8	19·2	10·8	9·3	—	11·5	11·1
Özvegy	23	48	2	2	10	—	17	102	6·3	5·6	2·7	5·4	3·2	—	7·0	5·4
Törv. elvált	19	66	6	2	32	1	26	152	5·2	7·6	8·2	5·4	10·3	33·3	10·6	8·0
Ismeretlen	6	—	—	—	1	—	—	7	1·7	—	—	—	0·3	—	—	0·4
Összesen	363	864	73	37	311	3	244	1.895	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Férfiak és nők együtt.															
Nőtlen, hajadon	592	1.171	85	52	477	24	225	2.626	47·1	58·2	53·5	47·7	66·4	38·7	63·4	56·2
Nős, házas	576	661	63	51	191	37	83	1.662	45·9	32·8	39·6	46·8	26·6	59·7	23·4	35·5
Özvegy	35	71	5	2	11	—	19	143	2·8	3·5	3·1	1·8	1·5	—	5·4	3·1
Törv. elvált	47	105	6	4	37	1	28	228	3·8	5·2	3·8	3·7	5·2	1·6	7·8	4·9
Ismeretlen	6	7	—	—	2	—	—	15	0·4	0·3	—	—	0·3	—	—	0·3
Összesen	1.256	2.015	159	109	718	62	355	4.674	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	II. 1928 február.															
	Férfiak.															
Nőtlen	518	483	42	31	207	48	115	1.444	46·3	43·9	34·1	41·3	46·7	41·4	42·3	44·4
Nős	538	559	70	40	213	64	143	1.627	48·0	50·8	56·9	53·3	48·1	55·2	52·6	50·1
Özvegy	25	20	3	2	1	3	5	59	2·2	1·8	2·4	2·7	0·2	2·5	1·8	1·8
Törv. elvált	34	31	8	2	19	1	9	104	3·0	2·8	6·6	2·7	4·3	0·9	3·3	3·2
Ismeretlen	5	7	—	—	3	—	—	15	0·5	0·7	—	—	0·7	—	—	0·5
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Nők.															
Hajadon	261	466	40	8	143	5	215	1.138	67·1	71·6	61·5	53·3	70·8	83·3	62·0	67·9
Házas	64	92	12	3	33	1	57	262	16·4	14·1	18·5	20·0	16·3	16·7	16·4	15·6
Özvegy	28	51	5	3	7	—	32	126	7·2	7·8	7·7	20·0	3·5	—	9·2	7·6
Törv. elvált	29	42	8	1	18	—	38	136	7·5	6·5	12·3	6·7	8·9	—	11·0	8·1
Ismeretlen	7	—	—	—	1	—	5	13	1·8	—	—	—	0·5	—	1·4	0·8
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Férfiak és nők együtt.															
Nőtlen, hajadon	779	949	82	39	350	53	330	2.582	51·6	54·2	43·6	43·3	54·3	43·4	53·3	52·4
Nős, házas	602	651	82	43	246	65	200	1.889	39·9	37·1	43·6	47·8	38·2	53·3	32·3	38·4
Özvegy	53	71	8	5	8	3	37	185	3·5	4·1	4·3	5·6	1·2	2·5	6·0	3·7
Törv. elvált	63	73	16	3	37	1	47	240	4·2	4·2	8·5	3·3	5·7	0·8	7·6	4·9
Ismeretlen	12	7	—	—	4	—	5	28	0·8	0·4	—	—	0·6	—	0·8	0·6
Összesen	1.509	1.751	188	90	645	122	619	4.924	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

15. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása születési hely szerint. 1926—1928.

Születési hely	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	1926								1928							
	A) **Abszolút számokban.**															
	a) *Férfiak.*															
Budapest	383	501	31	20	201	2	37	1.175	465	463	50	33	225	24	102	1.362
Magyarország th. városai	39	55	5	9	9	1	16	134	97	46	13	12	18	11	31	228
Magyarország vármegyéi	281	339	30	20	106	45	30	851	278	324	22	8	104	34	73	843
Magyarország																
Ausztriához (csatolt rész)	4	3	—	—	16	1	1	25	1	5	2	1	—	2	—	11
Jugoszláviához (csatolt rész)	14	29	—	3	3	1	1	51	37	27	5	2	10	2	6	89
Romániához (csatolt rész)	71	91	8	8	50	4	12	244	115	95	18	7	46	24	29	334
Csehszlovákiához (csatolt rész)	69	109	10	8	13	4	14	227	96	115	10	10	31	17	20	299
Európa egyéb országai	32	20	2	4	3	1	—	62	30	24	2	2	9	2	11	80
Más világrész	—	3	—	—	6	—	—	9	1	—	1	—	—	—	—	2
Ismeretlen	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1
Összesen	**893**	**1.151**	**86**	**72**	**407**	**59**	**111**	**2.779**	**1.120**	**1.100**	**123**	**75**	**443**	**116**	**272**	**3.249**
	b) *Nők.*															
Budapest	207	541	39	22	171	2	138	1.120	215	450	40	9	115	5	174	1.008
Magyarország th. városai	12	32	3	1	12	—	11	71	19	20	1	—	14	—	17	71
Magyarország vármegyéi	73	157	17	11	71	1	35	365	85	67	13	2	38	—	75	280
Magyarország																
Ausztriához (csatolt rész)	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	2	1	—	1	7
Jugoszláviához (csatolt rész)	3	12	2	1	8	—	4	30	7	15	—	—	6	—	4	32
Romániához (csatolt rész)	37	60	3	1	21	—	31	153	29	45	6	1	17	—	44	142
Csehszlovákiához (csatolt rész)	25	47	7	1	19	—	16	115	22	45	4	1	7	1	23	103
Európa egyéb országai	6	11	1	—	9	—	8	35	7	8	1	—	3	—	9	28
Más világrész	—	1	—	—	—	—	1	2	1	1	—	—	1	—	—	3
Ismeretlen	—	3	1	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	1
Összesen	**363**	**864**	**73**	**37**	**311**	**3**	**244**	**1.895**	**389**	**651**	**65**	**15**	**202**	**6**	**347**	**1.675**

15. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása születési hely szerint. 1926—1928. (Vége.)

Születési hely	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	1926								1928							
	B) Százalékokban.															
	a) *Férfiak.*															
Budapest	42·9	43·5	36·1	27·8	49·4	3·4	33·4	42·3	41·5	42·1	40·7	44·0	50·8	20·7	37·5	41·9
Magyarország th. városai	4·4	4·8	5·8	12·5	2·2	1·7	14·4	4·8	8·6	4·2	10·6	16·0	4·1	9·5	11·4	7·0
Magyarország vármegyéi	31·5	29·4	34·9	27·8	26·1	76·2	27·0	30·6	24·8	29·4	17·9	10·7	23·4	29·3	26·8	26·0
Magyarország																
Ausztriához (csatolt rész)	0·4	0·3	—	—	3·9	1·7	0·9	0·9	0·1	0·5	1·6	1·3	—	1·7	—	0·3
Jugoszláviához (csatolt rész)	1·6	2·5	—	4·2	0·7	1·7	0·9	1·8	3·3	2·5	4·1	2·7	2·3	1·7	2·2	2·7
Romániához (csatolt rész)	7·9	7·9	9·3	11·1	12·3	6·8	10·8	8·8	10·3	8·6	14·6	9·3	10·4	20·7	10·7	10·3
Csehszlovákiához (csatolt rész)	7·7	9·5	11·6	11·1	3·2	6·8	12·6	8·2	8·6	10·4	8·1	13·3	7·0	14·7	7·4	9·2
Európa egyéb országai	3·6	1·7	2·3	5·5	0·7	1·7	—	2·3	2·7	2·2	1·6	2·7	2·0	1·7	4·0	2·5
Más világrész	—	0·3	—	—	1·5	—	—	0·3	0·1	—	0·8	—	—	—	—	0·1
Ismeretlen	—	0·1	—	—	—	—	—	0·0	—	0·1	—	—	—	—	—	0·0
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Nők.*															
Budapest	57·0	62·6	53·4	59·5	55·0	66·7	56·6	59·1	55·2	69·1	61·6	60·0	56·9	83·3	50·1	60·2
Magyarország th. városai	3·3	3·7	4·1	2·7	3·9	—	4·5	3·7	4·9	3·1	1·5	—	6·9	—	4·9	4·2
Magyarország vármegyéi	20·1	18·2	23·3	29·7	22·8	33·3	14·3	19·3	21·8	10·3	20·0	13·3	18·8	—	21·6	16·7
Magyarország																
Ausztriához (csatolt rész)	—	—	—	—	—	—	—	—	0·8	—	—	13·3	0·5	—	0·3	0·4
Jugoszláviához (csatolt rész)	0·8	1·4	2·7	2·7	2·6	—	1·6	1·6	1·8	2·3	—	—	3·0	—	1·2	1·9
Romániához (csatolt rész)	10·2	7·0	4·1	2·7	6·7	—	12·7	8·1	7·4	6·9	9·2	6·7	8·4	—	12·7	8·5
Csehszlovákiához (csatolt rész)	6·9	5·4	9·6	2·7	6·1	—	6·6	6·1	5·7	6·9	6·2	6·7	3·5	16·7	6·6	6·1
Európa egyéb országai	1·7	1·3	1·4	—	2·9	—	3·3	1·8	1·8	1·2	1·5	—	1·5	—	2·6	1·7
Más világrész	—	0·1	—	—	—	—	0·4	0·1	0·3	0·2	—	—	0·5	—	—	0·2
Ismeretlen	—	0·3	1·4	—	—	—	—	0·2	0·3	—	—	—	—	—	—	0·1
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

16. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása Budapesten való tartózkodásuk ideje szerint 1926-ban.

A Budapesten való tartózkodás időtartama	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
— 1 hónap	2	4	—	—	2	2	—	10	0·2	0·4	—	—	0·5	3·4	—	0·4
1— 3 «	12	4	1	1	3	8	4	33	1·3	0·4	1·2	1·4	0·7	13·6	3·6	1·2
3— 6 «	14	11	—	—	5	3	2	35	1·6	1·0	—	—	1·2	5·1	1·8	1·2
6—12 «	11	20	1	1	1	9	3	46	1·2	1·7	1·2	1·4	0·2	15·2	2·7	1·7
1— 2 év	23	23	1	4	5	12	7	75	2·6	2·0	1·2	5·6	1·2	20·3	6·3	2·7
2— 3 «	9	22	2	1	3	4	5	46	1·0	1·9	2·3	1·4	0·7	6·8	4·5	1·7
3— 5 «	37	47	6	2	16	7	4	119	4·1	4·1	7·0	2·8	3·9	11·8	3·6	4·3
5—10 «	109	131	8	11	40	6	15	320	12·2	11·4	9·3	15·2	9·9	10·2	13·5	11·5
10—20 «	184	239	25	19	67	5	17	556	20·6	20·7	29·1	26·4	16·5	8·5	15·3	20·0
20—40 «	405	538	33	26	237	2	42	1.283	45·4	46·7	38·3	36·1	58·3	3·4	37·9	46·1
40 éven felül	86	112	9	6	28	1	12	254	9·7	9·7	10·4	8·3	6·9	1·7	10·8	9·1
Ismeretlen	1	—	—	1	—	—	—	2	0·1	—	—	1·4	—	—	—	0·1
Összesen	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Nők.															
— 1 hónap	—	1	—	—	1	—	—	2	—	0·1	—	—	0·3	—	—	0·1
1— 3 «	—	8	—	—	1	—	2	11	—	0·9	—	—	0·3	—	0·8	0·6
3— 6 «	4	2	1	—	—	—	2	9	1·1	0·2	1·4	—	—	—	0·8	0·5
6—12 «	3	2	1	1	1	—	1	9	0·8	0·2	1·4	2·7	0·3	—	0·4	0·5
1— 2 év	10	9	—	—	2	—	5	26	2·8	1·0	—	—	0·6	—	2·1	1·4
2— 3 «	7	7	1	—	3	1	5	24	1·9	0·8	1·4	—	1·0	33·3	2·1	1·3
3— 5 «	12	19	—	—	9	—	13	53	3·3	2·2	—	—	2·9	—	5·3	2·8
5—10 «	31	55	1	3	19	—	19	128	8·5	6·4	1·4	8·1	6·1	—	7·8	6·7
10—20 «	101	236	24	8	76	—	57	502	27·8	27·4	32·8	21·6	24·5	—	23·4	26·5
20—40 «	183	493	43	25	190	2	128	1.064	50·4	57·1	58·9	67·6	61·1	66·7	52·4	56·1
40 éven felül	10	32	2	—	9	—	12	65	2·8	3·7	2·7	—	2·9	—	4·9	3·4
Ismeretlen	2	—	—	—	—	—	—	2	0·6	—	—	—	—	—	—	0·1
Összesen	363	864	73	37	311	3	244	1.895	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Férfiak és nők együtt.															
— 1 hónap	2	5	—	—	3	2	—	12	0·2	0·2	—	—	0·4	3·2	—	0·3
1— 3 «	12	12	1	1	4	8	6	44	1·0	0·6	0·6	0·9	0·6	12·9	1·7	0·9
3— 6 «	18	13	1	—	5	3	4	44	1·4	0·6	0·6	—	0·7	4·8	1·1	0·9
6—12 «	14	22	2	2	2	9	4	55	1·1	1·1	1·2	1·8	0·3	14·5	1·1	1·2
1— 2 év	33	32	1	4	7	12	12	101	2·6	1·6	0·6	3·7	1·0	19·3	3·4	2·2
2— 3 «	16	29	3	1	6	5	10	70	1·3	1·4	1·9	0·9	0·8	8·1	2·8	1·5
3— 5 «	49	66	6	2	25	7	17	172	3·9	3·3	3·8	1·8	3·5	11·3	4·8	3·7
5—10 «	140	186	9	14	59	6	34	448	11.2	9·2	5·7	12·9	8·2	9·7	9·6	9·6
10—20 «	285	475	49	27	143	5	74	1.058	22.7	23·6	30·9	24·8	19·9	8·1	20·8	22·6
20—40 «	588	1.031	76	51	427	4	170	2.347	46·8	51·2	47·8	46·8	59·5	6·5	47·9	50·2
40 éven felül	96	144	11	6	37	1	24	319	7·6	7·2	6·9	5·5	5·1	1·6	6·8	6·8
Ismeretlen	3	—	—	1	—	—	—	4	0·2	—	—	0·9	—	—	—	0·1
Összesen	1.256	2.015	159	109	718	62	355	4.674	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

17. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása Budapesten való tartózkodásuk ideje szerint 1928-ban.

A Budapesten való tartózkodás időtartama	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
— 1 hónap	13	3	1	—	3	3	4	27	1·2	0·3	0·8	—	0·7	2·6	1·5	0·8
1— 3 «	15	15	1	2	1	11	3	48	1·3	1·4	0·8	2·7	0·2	9·5	1·1	1·5
3— 6 «	25	16	1	—	4	5	12	63	2·2	1·5	0·8	—	0·9	4·3	4·4	1·9
6—12 «	26	20	1	7	6	7	6	73	2·3	1·8	0·8	9·3	1·3	6·0	2·2	2·2
1— 2 év	33	19	1	6	6	20	8	93	3·0	1·7	0·8	8·0	1·3	17·2	2·9	2·9
2— 3 «	23	13	—	2	3	8	13	62	2·1	1·2	—	2·7	0·7	6·9	4·8	1·9
3— 5 «	36	19	5	3	8	9	19	99	3·2	1·7	4·1	4·0	1·8	7·8	7·0	3·1
5—10 «	130	128	13	10	45	14	28	368	11·6	11·6	10·6	13·3	10·2	12·1	10·3	11·3
10—20 «	212	209	30	11	61	17	45	585	18·9	19·0	24·4	14·7	13·8	14·7	16·5	18·0
20—40 «	465	550	51	27	252	18	99	1.462	41·5	50·0	41·5	36·0	56·9	15·5	36·4	45·0
40 éven felül	140	108	19	7	54	4	35	367	12·5	9·8	15·4	9·3	12·2	3·4	12·9	11·3
Ismeretlen	2	—	—	—	—	—	—	2	0·2	—	—	—	—	—	—	0·1
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Nők.															
— 1 hónap	4	1	—	—	1	—	6	12	1·0	0·2	—	—	0·5	—	1·7	0·7
1— 3 «	10	4	—	1	—	1	7	23	2·6	0·6	—	6·6	—	16·7	2·0	1·4
3— 6 «	4	2	1	—	—	—	3	10	1·0	0·3	1·5	—	—	—	0·9	0·6
6—12 «	—	6	1	—	4	—	11	22	—	0·9	1·5	—	2·0	—	3·2	1·3
1— 2 év	1	6	2	—	4	—	10	23	0·3	0·9	3·1	—	2·0	—	2·9	1·4
2— 3 «	5	2	—	—	4	—	8	19	1·3	0·3	—	—	2·0	—	2·3	1·1
3— 5 «	12	11	1	—	4	—	8	36	3·1	1·7	1·5	—	2·0	—	2·3	2·2
5—10 «	26	58	2	1	8	—	43	138	6·7	8·9	3·1	6·7	3·9	—	12·4	8·3
10—20 «	82	153	13	—	37	—	22	307	21·1	23·5	20·0	—	18·3	—	6·3	18·3
20—40 «	231	373	39	12	137	5	155	952	59·3	57·3	60·0	80·0	67·8	83·3	44·7	56·8
40 éven felül	14	35	5	1	3	—	13	71	3·6	5·4	7·8	6·7	1·5	—	3·8	4·2
Ismeretlen	—	—	1	—	—	—	61	62	—	—	1·5	—	—	—	17·5	3·7
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Férfiak és nők együtt.															
— 1 hónap	17	4	1	—	4	3	10	39	1·1	0·2	0·5	—	0·6	2·5	1·6	0·8
1— 3 «	25	19	1	3	1	12	10	71	1·7	1·1	0·5	3·3	0·2	9·8	1·6	1·4
3— 6 «	29	18	2	—	4	5	15	73	1·9	1·0	1·1	—	0·6	4·1	2·4	1·5
6—12 «	26	26	2	7	10	7	17	95	1·7	1·5	1·1	7·8	1·6	5·7	2·7	1·9
1— 2 év	34	25	3	6	10	20	18	116	2·3	1·4	1·6	6·7	1·6	16·4	2·9	2·4
2— 3 «	28	15	—	2	7	8	21	81	1·9	0·9	—	2·2	1·1	6·6	3·4	1·7
3— 5 «	48	30	6	3	12	9	27	135	3·2	1·7	3·2	3·3	1·8	7·4	4·4	2·7
5—10 «	156	186	15	11	53	14	71	506	10·3	10·6	8·0	12·2	8·2	11·5	11·5	10·3
10—20 «	294	362	43	11	98	17	67	892	19·5	20·7	22·9	12·2	15·2	13·9	10·8	18·1
20—40 «	696	923	90	39	389	23	254	2.414	46·1	52·7	47·9	43·4	60·3	18·8	41·0	49·0
40 éven felül	154	143	24	8	57	4	48	438	10·2	8·2	12·7	8·9	8·8	3·3	7·8	8·9
Ismeretlen	2	—	1	—	—	—	61	64	0·1	—	0·5	—	—	—	9·9	1·3
Összesen	1.509	1.751	188	90	645	122	619	4.924	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

18. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásbérlet szerint 1926-ban.

Lakásbérleti viszony	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
Főbérlő	319	419	32	34	116	16	35	971	35·7	36·4	37·2	47·2	28·5	27·1	31·5	34·9
Főbérlő családtagja	416	555	37	24	228	26	46	1.332	46·6	48·2	43·0	33·3	56·0	44·1	41·5	47·9
Albérlő	105	129	9	5	32	13	19	312	11·8	11·2	10·5	6·9	7·9	22·0	17·1	11·2
Albérlő családtagja	15	11	3	3	15	—	6	53	1·7	1·0	3·5	4·2	3·7	—	5·4	1·9
Ágyrajáró	16	23	2	2	3	2	4	52	1·8	2·0	2·3	2·8	0·8	3·4	3·6	1·9
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	0·2	—	—	0·0
Szállóvendég	4	5	1	1	1	1	—	13	0·4	0·4	1·2	1·4	0·2	1·7	—	0·5
Egyéb	6	3	—	2	2	—	—	13	0·7	0·3	—	2·8	0·5	—	—	0·5
Ismeretlen	12	6	2	1	9	1	1	32	1·3	0·5	2·3	1·4	2·2	1·7	0·9	1·2
Összesen	**893**	**1.151**	**86**	**72**	**407**	**59**	**111**	**2.779**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Nők.															
Főbérlő	42	119	11	2	23	—	38	235	11·6	13·8	15·1	5·4	7·4	—	15·6	12·4
Főbérlő családtagja	275	635	55	32	261	3	170	1.431	75·7	73·5	75·3	86·5	83·9	100·0	69·7	75·5
Albérlő	31	65	5	2	17	—	25	145	8·5	7·5	6·9	5·4	5·5	—	10·3	7·6
Albérlő családtagja	6	10	—	—	2	—	2	20	1·7	1·2	—	—	0·6	—	0·8	1·1
Ágyrajáró	1	12	—	1	3	—	4	21	0·3	1·4	—	2·7	1·0	—	1·6	1·1
Ágyrajáró családtagja	1	—	—	—	—	—	—	1	0·3	—	—	—	—	—	—	0·1
Szállóvendég	—	1	—	—	—	—	4	5	—	0·1	—	—	—	—	1·6	0·3
Egyéb	—	3	—	—	1	—	—	4	—	0·3	—	—	0·3	—	—	0·2
Ismeretlen	7	19	2	—	4	—	1	33	1·9	2·2	2·7	—	1·3	—	0·4	1·7
Összesen	**363**	**864**	**73**	**37**	**311**	**3**	**244**	**1.895**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Férfiak és nők együtt.															
Főbérlő	361	538	43	36	139	16	73	1.206	28·7	26·7	27·0	33·0	19·4	25·8	20·6	25·8
Főbérlő családtagja	691	1.190	92	56	489	29	216	2.763	55·0	59·1	57·9	51·4	68·2	46·8	60·8	59·1
Albérlő	136	194	14	7	49	13	44	457	10·8	9·6	8·8	6·4	6·8	21·0	12·4	9·7
Albérlő családtagja	21	21	3	3	17	—	8	73	1·7	1·0	1·9	2·8	2·4	—	2·3	1·6
Ágyrajáró	17	35	2	3	6	2	8	73	1·4	1·7	1·3	2·8	0·8	3·2	2·3	1·6
Ágyrajáró családtagja	1	—	—	—	1	—	—	2	0·1	—	—	—	0·1	—	—	0·0
Szállóvendég	4	6	1	1	1	1	4	18	0·3	0·3	0·6	0·9	0·1	1·6	1·1	0·4
Egyéb	6	6	—	2	3	—	—	17	0·5	0·3	—	1·8	0·4	—	—	0·4
Ismeretlen	19	25	4	1	13	1	2	65	1·5	1·3	2·5	0·9	1·8	1·6	0·5	1·4
Összesen	**1.256**	**2.015**	**159**	**109**	**718**	**62**	**355**	**4.674**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

19. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásbérlet szerint 1928-ban.

Lakásbérleti viszony	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
Főbérlő	429	430	97	47	153	89	176	1.421	38·3	39·1	78·9	62·7	34·5	76·8	64·7	43·8
Főbérlő családtagja	483	482	12	15	226	—	30	1.248	43·1	43·8	9·7	20·0	51·0	—	11·0	38·4
Albérlő	170	143	6	3	45	20	52	439	15·2	13·0	4·9	4·0	10·2	17·2	19·1	13·5
Albérlő családtagja	3	17	2	—	7	—	—	29	0·3	1·5	1·6	—	1·6	—	—	0·9
Ágyrajáró	16	13	—	5	8	3	7	52	1·4	1·2	—	6·7	1·8	2·6	2·6	1·6
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szállóvendég	7	4	2	2	1	2	2	20	0·6	0·4	1·6	2·6	0·2	1·7	0·8	0·6
Egyéb	5	2	—	—	—	—	—	7	0·5	0·2	—	—	—	—	—	0·2
Ismeretlen	7	9	4	3	3	2	5	33	0·6	0·8	3·3	4·0	0·7	1·7	1·8	1·0
Összesen	**1.120**	**1.100**	**123**	**75**	**443**	**116**	**272**	**3.249**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Nők.															
Főbérlő	29	104	12	3	19	1	69	237	7·4	16·0	18·5	20·0	9·4	16·7	19·9	14·1
Főbérlő családtagja	289	450	46	9	165	5	206	1.170	74·3	69·1	70·8	60·0	81·7	83·3	59·3	69·9
Albérlő	33	67	6	3	15	—	44	168	8·5	10·3	9·2	20·0	7·4	—	12·7	10·0
Albérlő családtagja	—	22	—	—	1	—	5	28	—	3·4	—	—	0·5	—	1·4	1·7
Ágyrajáró	3	4	1	—	1	—	4	13	0·8	0·6	1·5	—	0·5	—	1·2	0·8
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szállóvendég	4	2	—	—	—	—	6	12	1·0	0·3	—	—	—	—	1·7	0·7
Egyéb	8	—	—	—	—	—	2	10	2·1	—	—	—	—	—	0·6	0·6
Ismeretlen	23	2	—	—	1	—	11	37	5·9	0·3	—	—	0·5	—	3·2	2·2
Összesen	**389**	**651**	**65**	**15**	**202**	**6**	**347**	**1.675**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Férfiak és nők együtt.															
Főbérlő	458	534	109	50	172	90	245	1.658	30·3	30·5	58·0	55·5	26·7	73·8	39·6	33·7
Főbérlő családtagja	772	932	58	24	391	5	236	2.418	51·1	53·2	30·8	26·7	60·6	4·1	38·1	49·1
Albérlő	203	210	12	6	60	20	96	607	13·5	12·0	6·4	6·7	9·3	16·4	15·5	12·3
Albérlő családtagja	3	39	2	—	8	—	5	57	0·2	2·3	1·1	—	1·2	—	0·8	1·2
Ágyrajáró	19	17	1	5	9	3	11	65	1·3	1·0	0·5	5·6	1·4	2·5	1·8	1·3
Ágyrajáró családtagja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szállóvendég	11	6	2	2	1	2	8	32	0·7	0·3	1·1	2·2	0·2	1·6	1·3	0·7
Egyéb	13	2	—	—	—	—	2	17	0·9	0·1	—	—	—	—	0·3	0·3
Ismeretlen	30	11	4	3	4	2	16	70	2·0	0·6	2·1	3·3	0·6	1·6	2·6	1·4
Összesen	**1.509**	**1.751**	**188**	**90**	**645**	**122**	**619**	**4.924**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

20. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásnagyság szerint 1926-ban.

A lakás nagysága	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
	a) *Jelenleg.*															
1 szoba	213	[1])290	23	17	77	20	45	685	23·9	25·2	26·7	23·6	18·9	33·9	40·5	24·7
2 «	186	238	20	22	69	7	12	554	20·8	20·7	23·3	30·5	17·0	11·8	10·8	19·9
3 «	61	89	7	4	26	6	3	196	6·8	7·7	8·1	5·6	6·4	10·2	2·7	7·1
4 «	16	22	3	2	9	2	—	54	1·8	1·9	3·5	2·8	2·2	3·4	—	1·9
5 «	3	4	—	—	4	—	1	12	0·3	0·3	—	—	1·0	—	0·9	0·4
6 «	1	—	—	—	1	—	—	2	0·1	—	—	—	0·2	—	—	0·1
7 «	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	0·2	—	—	0·0
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs önálló lakása	413	508	33	27	220	24	50	1.275	46·3	44·2	38·4	37·5	54·1	40·7	45·1	45·9
Összesen	**893**	**1.151**	**86**	**72**	**407**	**59**	**111**	**2.779**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	b) *Munkanélküliség előtt.*															
1 szoba	166	213	20	16	57	5	37	514	18·6	18·5	23·3	22·2	14·0	8·4	33·3	18·5
2 «	212	256	20	29	63	10	14	604	23·7	22·2	23·3	40·3	15·5	16·9	12·6	21·7
3 «	90	113	10	7	41	4	4	269	10·1	9·8	11·6	9·7	10·1	6·8	3·6	9·7
4 «	24	34	4	3	9	11	—	85	2·7	3·0	4·6	4·2	2·2	18·7	—	3·0
5 «	8	6	—	—	5	7	1	27	0·9	0·5	—	—	1·2	11·9	0·9	1·0
6 «	2	3	—	—	1	3	1	10	0·2	0·3	—	—	0·2	5·1	0·9	0·4
7 «	1	—	—	—	—	1	—	2	0·1	—	—	—	—	1·7	—	0·1
8 «	1	—	—	—	—	1	—	2	0·1	—	—	—	—	1·7	—	0·1
Nem volt önálló lakása	389	526	32	17	231	17	54	1.266	43·6	45·7	37·2	23·6	56·8	28·8	48·7	45·5
Összesen	**893**	**1.151**	**86**	**72**	**407**	**59**	**111**	**2.779**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Nők.															
	a) *Jelenleg.*															
1 szoba	90	[2]) 97	10	3	17	—	39	256	24·8	11·2	13·7	8·1	5·5	—	16·0	13·5
2 «	52	107	5	1	14	—	18	197	14·3	12·4	6·8	2·7	4·5	—	7·4	10·4
3 «	13	8	1	—	2	—	5	29	3·6	0·9	1·4	—	0·6	—	2·1	1·5
4 «	1	—	—	—	1	—	1	3	0·3	—	—	—	0·3	—	0·4	0·2
5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs önálló lakása	207	652	57	33	277	3	181	1.410	57·0	75·5	78·1	89·2	89·1	100·0	74·1	74·4
Összesen	**363**	**864**	**73**	**37**	**311**	**3**	**244**	**1.895**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	b) *Munkanélküliség előtt.*															
1 szoba	81	125	10	8	35	—	36	295	22·3	14·5	13·7	21·6	11·3	—	14·8	15·5
2 «	56	128	9	4	35	1	24	257	15·4	14·8	12·3	10·8	11·3	33·3	9·8	13·6
3 «	18	16	1	1	2	—	7	45	5·0	1·9	1·4	2·7	0·6	—	2·9	2·4
4 «	1	1	—	—	2	—	3	7	0·3	0·1	—	—	0·6	—	1·2	0·4
5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nem volt önálló lakása	207	594	53	24	237	2	174	1.291	57·0	68·7	72·6	64·9	76·2	66·7	71·3	68·1
Összesen	**363**	**864**	**73**	**37**	**311**	**3**	**244**	**1.895**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

[1]) 1 = csak konyha. — [2]) 3 = csak konyha.

21. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása lakásnagyság szerint 1928-ban.

A lakás nagysága	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
	a) *Jelenleg.*															
1 szoba	126	104	46	21	30	48	90	465	11·3	9·5	37·4	28·0	6·8	41·4	33·1	14·3
2 «	185	216	32	20	66	22	61	602	16·5	19·6	26·0	26·7	14·9	19·0	22·4	18·5
3 «	90	86	12	5	39	13	17	262	8·0	7·8	9·8	6·7	8·8	11·2	6·2	8·1
4 «	18	21	7	—	15	6	7	74	1·6	1·9	5·7	—	3·4	5·2	2·6	2·3
5 «	8	2	—	1	3	—	1	15	0·7	0·2	—	1·3	0·7	—	0·4	0·5
6 «	2	—	—	—	—	—	—	2	0·2	—	—	—	—	—	—	0·1
7 «	—	1	—	—	—	—	—	1	—	0·1	—	—	—	—	—	0·0
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs önálló lakása	691	670	26	28	290	27	96	1.828	61·7	60·9	21·1	37·3	65·4	23·2	35·3	56·2
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Munkanélkülisége előtt.*															
1 szoba	96	109	35	25	65	35	76	441	8·6	9·9	28·5	33·3	14·7	30·1	28·0	13·6
2 «	239	237	39	18	106	22	64	725	21·3	21·5	31·7	24·0	23·9	19·0	23·5	22·3
3 «	126	172	18	5	55	19	27	422	11·2	15·6	14·6	6·7	12·4	16·4	9·9	13·0
4 «	40	38	7	1	22	7	8	123	3·6	3·5	5·7	1·3	5·0	6·0	2·9	3·8
5 «	20	14	—	—	9	3	1	47	1·8	1·3	—	—	2·0	2·6	0·4	1·4
6 «	4	3	—	—	1	1	—	9	0·4	0·3	—	—	0·2	0·9	—	0·3
7 «	1	3	—	—	1	1	—	6	0·1	0·3	—	—	0·2	0·9	—	0·2
8 «	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	0·9	—	0·0
Nem volt önálló lakása	594	524	24	26	184	27	96	1.475	53·0	47·6	19·5	34·7	41·6	23·2	35·3	45·4
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Nők.															
	a) *Jelenleg.*															
1 szoba	—	45	6	2	8	1	33	95	—	6·9	9·3	13·3	4·0	16·7	9·5	5·7
2 «	24	50	5	1	7	—	25	112	6·2	7·7	7·7	6·7	3·5	—	7·2	6·7
3 «	4	6	1	—	3	—	9	23	1·0	0·9	1·5	—	1·5	—	2·6	1·4
4 «	1	3	—	—	1	—	2	7	0·3	0·5	—	—	0·5	—	0·6	0·4
5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nincs önálló lakása	360	547	53	12	183	5	278	1.438	92·5	84·0	81·5	80·0	90·5	83·3	80·1	85·8
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Munkanélkülisége előtt.*															
1 szoba	21	40	3	1	8	1	32	106	5·4	6·1	4·6	6·7	4·0	16·7	9·2	6·3
2 «	25	59	8	1	10	—	34	137	6·4	9·0	12·4	6·7	4·9	—	9·8	8·2
3 «	3	9	1	1	3	—	13	30	0·8	1·4	1·5	6·6	1·5	—	3·7	1·8
4 «	2	3	—	—	2	—	4	11	0·5	0·5	—	—	1·0	—	1·2	0·7
5 «	—	1	—	—	—	—	2	3	—	0·2	—	—	—	—	0·6	0·2
6 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nem volt önálló lakása	338	539	53	12	179	5	262	1.388	86·9	82·8	81·5	80·0	88·6	83·3	75·5	82·8
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

22. A munkanélküli magántisztviselők iskolai végzettsége 1926-ban.

Iskolai végzettség	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
A középiskola 1—4 oszt.	161	227	19	19	39	7	41	513	18·0	19·7	22·1	26·4	9·6	11·9	37·0	18·5
« « 5—6 «	35	65	8	6	5	4	8	131	3·9	5·7	9·3	8·3	1·2	6·8	7·2	4·7
« « 7—8 «	77	184	20	16	103	9	22	431	8·6	16·0	23·3	22·2	25·3	15·2	19·8	15·5
Felső kereskedelmi 1 oszt.	8	29	3	—	14	—	—	54	0·9	2·5	3·5	—	3·4	—	—	1·9
« « 2 «	25	43	6	3	8	1	—	86	2·8	3·7	7·0	4·2	2·0	1·7	—	3·1
« « 3 «	3	196	8	5	64	2	8	286	0·3	17·0	9·3	6·9	15·7	3·4	7·2	10·3
« « 4 «	188	188	10	2	152	4	9	553	21·1	16·3	11·6	2·8	37·4	6·8	8·1	19·9
Szakiskola	194	34	3	4	4	1	14	254	21·8	3·0	3·5	5·6	1·0	1·7	12·6	9·2
Szaktanfolyam	34	101	7	13	3	1	3	162	3·8	8·8	8·1	18·0	0·7	1·7	2·7	5·8
Főiskola	168	84	2	4	15	30	6	309	18·8	7·3	2·3	5·6	3·7	50·8	5·4	11·1
Összesen	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Nők.															
A középiskola 1—4 oszt.	74	251	18	13	57	—	59	472	20·4	29·1	24·7	35·1	18·3	—	24·2	24·9
« « 5—6 «	13	25	2	—	3	—	9	52	3·6	2·9	2·7	—	1·0	—	3·7	2·7
« « 7—8 «	3	7	—	—	7	—	3	20	0·8	0·8	—	—	2·3	—	1·2	1·1
Felső kereskedelmi 1 oszt.	41	107	9	2	38	—	19	216	11·3	12·4	12·3	5·4	12·2	—	7·8	11·4
« « 2 «	9	10	3	—	5	—	2	29	2·5	1·1	4·1	—	1·6	—	0·8	1·5
« « 3 «	2	10	—	—	4	—	4	20	0·6	1·1	—	—	1·3	—	1·6	1·1
« « 4 «	8	30	—	—	19	—	1	58	2·2	3·5	—	—	6·1	—	0·4	3·1
Szakiskola	22	38	—	2	13	—	45	120	6·0	4·4	—	5·4	4·2	—	18·5	6·3
Szaktanfolyam	175	375	41	20	161	3	92	867	48·2	43·4	56·2	54·1	51·7	100·0	37·7	45·7
Főiskola	16	11	—	—	4	—	10	41	4·4	1·3	—	—	1·3	—	4·1	2·2
Összesen	363	864	73	37	311	3	244	1.895	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	Férfiak és nők együtt.															
A középiskola 1—4 oszt.	235	478	37	32	96	7	100	985	18·7	23·7	23·3	29·3	13·4	11·3	28·2	21·1
« « 5—6 «	48	90	10	6	8	4	17	183	3·8	4·5	6·3	5·5	1·1	6·5	4·8	3·9
« « 7—8 «	80	191	20	16	110	9	25	451	6·4	9·5	12·6	14·7	15·3	14·5	7·0	9·6
Felső kereskedelmi 1 oszt.	49	136	12	2	52	—	19	270	3·9	6·8	7·5	1·8	7·2	—	5·3	5·8
« « 2 «	34	53	9	3	13	1	2	115	2·7	2·6	5·7	2·8	1·8	1·6	0·6	2·5
« « 3 «	5	206	8	5	68	2	12	306	0·4	10·2	5·0	4·6	9·5	3·2	3·4	6·5
« « 4 «	196	218	10	2	171	4	10	611	15·6	10·8	6·3	1·8	23·8	6·5	2·8	13·1
Szakiskola	216	72	3	6	17	1	59	374	17·2	3·6	1·9	5·5	2·4	1·6	16·6	8·0
Szaktanfolyam	209	476	48	33	164	4	95	1.029	16·6	23·6	30·2	30·3	22·8	6·5	26·8	22·0
Főiskola	184	95	2	4	19	30	16	350	14·7	4·7	1·2	3·7	2·7	48·3	4·5	7·5
Összesen	1.256	2.015	159	109	718	62	355	4.674	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

23. A munkanélküli magántisztviselők iskolai végzettsége 1928-ban.

Iskolai végzettség	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
A középiskola 1—4 oszt.	125	151	11	5	18	4	17	331	11·2	13·7	9·0	6·7	4·1	3·5	6·2	10·2
« « 5—6 «	56	114	3	5	6	2	22	208	5·0	10·4	2·4	6·7	1·3	1·7	8·1	6·4
« « 7—8 «	142	139	23	10	110	9	52	485	12·7	12·6	18·7	13·3	24·8	7·7	19·1	14·9
Felső kereskedelmi 1 oszt.	21	17	2	—	5	—	—	45	1·9	1·6	1·6	—	1·1	—	—	1·4
« « 2 «	28	57	1	—	20	1	1	108	2·5	5·2	0·8	—	4·5	0·9	0·4	3·3
« « 3 «	144	157	5	6	72	4	6	394	12·9	14·3	4·1	8·0	16·3	3·5	2·2	12·1
« « 4 «	132	188	40	12	142	18	35	567	11·8	17·1	32·5	16·0	32·1	15·5	12·9	17·5
Szakiskola	174	119	5	22	27	20	50	417	15·5	10·8	4·1	29·3	6·1	17·2	18·4	12·8
Szaktanfolyam	88	75	7	3	24	16	3	216	7·8	6·8	5·7	4·0	5·4	13·8	1·1	6·7
Főiskola	210	83	26	12	19	42	86	478	18·7	7·5	21·1	16·0	4·3	36·2	31·6	14·7
Összesen	**1.120**	**1.100**	**123**	**75**	**443**	**116**	**272**	**3.249**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Nők.															
A középiskola 1—4 oszt.	39	199	12	3	17	—	56	326	10·0	30·5	18·5	20·0	8·4	—	16·1	19·4
« « 5—6 «	12	30	3	2	1	2	8	58	3·1	4·6	4·6	13·3	0·5	33·3	2·3	3·5
« « 7—8 «	14	24	2	—	—	—	16	56	3·6	3·7	3·1	—	—	—	4·6	3·3
Felső kereskedelmi 1 oszt.	179	170	—	—	11	1	29	390	46·1	26·1	—	—	5·4	16·7	8·4	23·2
« « 2 «	16	5	2	—	4	2	14	43	4·1	0·8	3·1	—	2·0	33·3	4·0	2·6
« « 3 «	9	25	—	—	12	—	7	53	2·3	3·8	—	—	5·9	—	2·0	3·2
« « 4 «	14	7	2	—	20	—	9	52	3·6	1·1	3·1	—	9·9	—	2·6	3·1
Szakiskola	81	14	1	—	5	1	8	110	20·8	2·2	1·5	—	2·5	16·7	2·3	6·6
Szaktanfolyam	7	172	43	10	132	—	192	556	1·8	26·4	66·1	66·7	65·4	—	55·4	33·2
Főiskola	18	5	—	—	—	—	8	31	4·6	0·8	—	—	—	—	2·3	1·9
Összesen	**389**	**651**	**65**	**15**	**202**	**6**	**347**	**1.675**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	Férfiak és nők együtt.															
A középiskola 1—4 oszt.	164	350	23	8	35	4	73	657	10·9	20·0	12·2	8·9	5·4	3·3	11·8	13·3
« « 5—6 «	68	144	6	7	7	4	30	266	4·5	8·2	3·2	7·8	1·1	3·3	4·8	5·4
« « 7—8 «	156	163	25	10	110	9	68	541	10·3	9·3	13·3	11·1	17·1	7·4	11·0	11·0
Felső kereskedelmi 1 oszt.	200	187	2	—	16	1	29	435	13·3	10·7	1·1	—	2·5	0·8	4·7	8·8
« « 2 «	44	62	3	—	24	3	15	151	2·9	3·6	1·6	—	3·7	2·5	2·4	3·1
« « 3 «	153	182	5	6	84	4	13	447	10·1	10·4	2·7	6·7	13·0	3·3	2·1	9·1
« « 4 «	146	195	42	12	162	18	44	619	9·7	11·1	22·3	13·3	25·1	14·7	7·1	12·6
Szakiskola	255	133	6	22	32	21	58	527	16·9	7·6	3·2	24·4	5·0	17·2	9·4	10·7
Szaktanfolyam	95	247	50	13	156	16	195	772	6·3	14·1	26·6	14·5	24·2	13·1	31·5	15·7
Főiskola	228	88	26	12	19	42	94	509	15·1	5·0	13·8	13·3	2·9	34·4	15·2	10·3
Összesen	**1.509**	**1.751**	**188**	**90**	**645**	**122**	**619**	**4.924**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

24. A munkanélküli magántisztviselők nyelvismerete és szakképzettsége 1926-ban.

Nyelvismeret és szakképzettség	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
1 idegen nyelvet beszél	423	567	42	41	201	22	47	1.343	47·4	49·3	48·8	56·9	49·4	37·3	42·4	48·3
2 « « «	172	192	13	14	69	9	15	484	19·3	16·7	15·1	19·4	17·0	15·3	13·5	17·4
3 « « «	56	66	2	4	20	7	6	161	6·3	5·7	2·3	5·6	4·9	11·8	5·4	5·8
4 « « «	6	12	1	1	4	—	2	26	0·7	1·0	1·2	1·4	1·0	—	1·8	0·9
5 « « «	3	5	—	—	1	—	—	9	0·3	0·4	—	—	0·2	—	—	0·3
6 vagy több « «	3	4	—	1	1	1	—	10	0·3	0·4	—	1·4	0·2	1·7	—	0·4
Idegen nyelvet nem beszél	230	305	28	11	111	20	41	746	25·7	26·5	32·6	15·3	27·3	33·9	36·9	26·9
Összesen	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
Ezek közül beszél:																
németül	632	787	53	60	284	38	59	1.913	70·8	68·4	61·6	83·3	69·8	64·4	53·2	68·8
franciául	100	111	2	8	46	5	8	280	11·2	9·6	2·3	11·1	11·3	8·5	7·2	10·1
angolul	55	75	1	4	30	2	5	172	6·2	6·5	1·2	5·6	7·4	3·4	4·5	6·2
olaszul	28	34	2	2	15	2	2	85	3·1	3·0	2·3	2·8	3·7	3·4	1·8	3·1
Gyorsírni tud	335	216	11	10	104	13	5	694	37·5	18·8	12·8	13·9	25·6	22·0	4·5	25·0
Gépírni tud	288	589	41	25	223	28	25	1.219	32·3	51·2	47·7	34·7	54·8	47·5	22·5	43·7
Mérlegképes könyvelő	190	428	24	19	175	19	9	864	21·3	37·2	27·9	26·4	43·0	32·2	8·1	31·1
Keresk. levelezéshez ért	467	894	63	42	293	44	36	1.839	52·3	77·7	73·3	58·3	72·0	74·6	32·4	66·2
	Nők.															
1 idegen nyelvet beszél	118	336	23	11	130	2	88	708	32·5	38·9	31·5	29·7	41·8	66·7	36·0	37·4
2 « « «	28	52	5	1	22	—	28	136	7·7	6·0	6·8	2·7	7·1	—	11·5	7·2
3 « « «	6	8	—	—	4	—	8	26	1·7	0·9	—	—	1·3	—	3·3	1·4
4 « « «	1	1	—	—	2	—	—	4	0·3	0·1	—	—	0·6	—	—	0·2
5 « « «	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	0·3	—	—	0·0
6 vagy több « «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idegen nyelvet nem beszél	210	467	45	25	152	1	120	1.020	57·8	54·1	61·7	67·6	48·9	33·3	49·2	53·8
Összesen	363	864	73	87	311	8	244	1.895	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
Ezek közül beszél:																
németül	141	364	27	12	146	2	116	808	38·8	42·1	37·0	32·4	46·9	66·7	47·5	42·6
franciául	18	30	—	—	16	—	23	87	5·0	3·5	—	—	5·1	—	9·4	4·6
angolul	8	17	—	1	13	—	11	50	2·2	2·0	—	2·7	4·2	—	4·5	2·6
olaszul	2	4	—	—	3	—	1	10	0·6	0·5	—	—	1·0	—	0·4	0·5
Gyorsírni tud	193	408	44	11	176	3	106	941	53·2	47·2	60·3	29·7	56·6	100·0	43·4	49·7
Gépírni tud	277	650	64	19	257	3	160	1.430	76·3	75·2	87·7	51·4	82·6	100·0	65·6	75·5
Mérlegképes könyvelő	31	86	5	2	60	1	8	193	8·5	10·0	6·8	5·4	19·3	33·3	3·3	10·2
Keresk. levelezéshez ért	211	527	43	20	223	3	118	1.145	58·1	61·0	58·9	54·1	71·7	100·0	48·4	60·4

25. A munkanélküli magántisztviselők nyelvismerete és szakképzettsége 1928-ban.

Nyelvismeret és szakképzettség	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Gazdasági	Hitelügyi	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	Férfiak.															
1 idegen nyelvet beszél	531	549	71	32	243	56	131	1.613	47·4	49·9	57·7	42·7	54·9	48·3	48·2	49·6
2 « « «	205	194	21	12	72	11	24	539	18·3	17·6	17·1	16·0	16·3	9·5	8·8	16·6
3 « « «	81	68	5	8	20	12	33	227	7·2	6·2	4·1	10·7	4·5	10·4	12·2	7·0
4 « « «	12	20	2	—	8	4	8	54	1·1	1·8	1·6	—	1·8	3·4	2·9	1·7
5 « « «	9	5	—	10	1	—	2	27	0·8	0·5	—	13·3	0·2	—	0·7	0·8
6 vagy több « «	4	3	—	—	2	—	—	9	0·4	0·3	—	—	0·4	—	—	0·3
Idegen nyelvet nem beszél	278	261	24	13	97	33	74	780	24·8	23·7	19·5	17·3	21·9	28·4	27·2	24·0
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
Ezek közül beszél:																
németül	844	642	98	61	389	69	188	2.291	75·4	58·4	79·7	81·3	87·8	59·5	69·1	70·5
franciául	87	67	21	28	59	6	24	292	7·8	6·1	17·1	37·3	13·3	5·2	8·8	9·0
angolul	42	39	4	8	39	3	8	143	3·8	3·6	3·3	10·7	8·8	2·6	2·9	4·4
olaszul	66	27	3	8	28	2	7	141	5·9	2·5	2·4	10·7	6·3	1·7	2·6	4·3
Gyorsírni tud	225	254	24	25	110	41	36	715	20·1	23·1	19·5	33·3	24·8	35·3	13·2	22·0
Gépírni tud	569	631	57	33	156	58	103	1.607	50·8	57·4	46·3	44·0	35·2	50·0	37·9	49·5
Mérlegképes könyvelő	355	475	44	21	81	27	42	1.045	31·7	43·2	35·8	28·0	18·3	23·3	15·4	32·2
Keresk. levelezéshez ért	842	886	78	54	272	86	69	2.287	75·2	80·5	63·4	72·0	61·4	74·1	25·4	70·4
	Nők.															
1 idegen nyelvet beszél	137	243	25	6	77	4	114	606	35·2	37·3	38·5	40·0	38·1	66·6	32·9	36·2
2 « « «	27	44	5	2	21	—	37	136	6·9	6·8	7·7	13·3	10·4	—	10·6	8·1
3 « « «	13	11	—	—	5	1	18	48	3·4	1·7	—	—	2·5	16·7	5·2	2·9
4 « « «	1	2	—	—	1	—	2	6	0·3	0·3	—	—	0·5	—	0·6	0·4
5 « « «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 vagy több « «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Idegen nyelvet nem beszél	211	351	35	7	98	1	176	879	54·2	53·9	53·8	46·7	48·5	16·7	50·7	52·4
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
Ezek közül beszél:																
németül	170	288	30	8	103	—	163	762	43·7	44·2	46·2	53·3	51·0	—	47·0	45·5
franciául	26	34	—	—	14	—	39	113	6·7	5·2	—	—	6·9	—	11·2	6·7
angolul	14	21	—	1	11	—	23	70	3·6	3·2	—	6·7	5·4	—	6·6	4·2
olaszul	1	8	—	—	2	—	5	16	0·3	1·2	—	—	1·0	—	1·4	1·0
Gyorsírni tud	229	334	35	2	140	5	159	904	58·9	51·3	53·8	13·3	69·3	83·3	45·8	54·0
Gépírni tud	321	523	57	11	172	6	219	1.309	82·5	80·3	87·7	73·3	85·2	100·0	63·1	78·1
Mérlegképes könyvelő	59	78	6	2	44	1	19	209	15·2	12·0	9·2	13·3	21·8	16·7	5·5	12·5
Keresk. levelezéshez ért	272	456	35	9	150	6	146	1.074	69·9	70·0	53·8	60·0	74·3	100·0	42·1	64·1

26. A munkanélküli magántisztviselők előző alkalmaztatási időtartama. 1926.

Az alkalmazás időtartama	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	a) *Férfiak.*															
1 hónapnál röv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1— 3 hónap	10	11	4	—	2	—	3	30	1·1	1·0	4·6	—	0·5	—	2·7	1·1
3— 6 «	23	40	3	1	10	2	4	83	2·6	3·5	3·5	1·4	2·5	3·4	3·6	3·0
6—12 «	20	146	8	—	4	3	5	186	2·2	12·7	9·3	—	1·0	5·1	4·5	6·7
1— 2 év	105	239	22	9	145	15	21	556	11·7	20·8	25·6	12·5	35·6	25·4	18·9	20·0
2— 3 «	158	154	10	10	61	7	9	409	17·7	13·4	11·6	13·9	15·0	11·9	8·1	14·7
3— 5 «	199	208	8	4	72	7	6	504	22·3	18·0	9·3	5·6	17·7	11·9	5·4	18·1
5—10 «	163	99	8	8	44	6	6	334	18.3	8·6	9·3	11·1	10·8	10·1	5·4	12·0
10—20 «	36	38	8	27	28	4	8	149	4·0	3·3	9·3	37·5	6·9	6·8	7·2	5·4
20—40 «	15	20	6	6	11	—	3	61	1·7	1·7	7·0	8·3	2·7	—	2·7	2·2
40 éven felül	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1·2	—	—	—	—	0·0
Ismeretlen	164	196	8	7	30	15	46	466	18·4	17·0	9·3	9·7	7·3	25·4	41·5	16·8
Összesen ...	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Nők.*															
1 hónapnál röv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1— 3 hónap	—	15	—	—	1	—	5	21	—	1·8	—	—	0·3	—	2·0	1·1
3— 6 «	28	83	6	—	5	—	14	136	7·7	9·6	8·2	—	1·6	—	5·7	7·2
6—12 «	15	25	4	—	44	—	8	96	4·1	2·9	5·5	—	14·1	—	3·3	5·1
1— 2 év	119	164	6	8	60	1	28	386	32·8	19·0	8·2	21·6	19·3	33·3	11·5	20·3
2— 3 «	46	116	16	3	41	—	49	271	12·7	13·4	21·9	8·1	13·2	—	20·1	14·3
3— 5 «	29	224	22	4	46	—	44	369	8·0	25·9	30·1	10·8	14·8	—	18·0	19·5
5—10 «	50	84	10	20	68	1	16	249	13·8	9·7	13·7	54·1	21·9	33·3	6·6	13·1
10—20 «	11	14	2	1	19	—	2	49	3·0	1·6	2·8	2·7	6·1	—	0·8	2·6
20—40 «	—	1	—	1	3	—	—	5	—	0·1	—	2·7	1·0	—	—	0·3
40 éven felül	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	65	138	7	—	24	1	78	313	17·9	16·0	9·6	—	7·7	33·4	32·0	16·5
Összesen	363	864	73	37	311	3	244	1.895	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	c) *Férfiak és nők együtt.*															
1 hónapnál röv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1— 3 hónap	10	26	4	—	3	—	8	51	0·8	1·3	2·5	—	0·4	—	2·3	1·1
3— 6 «	51	123	9	1	15	2	18	219	4·1	6·1	5·7	0·9	2·1	3·2	5·1	4·7
6—12 «	35	171	12	—	48	3	13	282	2·8	8·5	7·5	—	6·7	4·8	3·7	6·0
1— 2 év	224	403	28	17	205	16	49	942	17·8	20·0	17·6	15·6	28·6	25·8	13·8	20·2
2— 3 «	204	270	26	13	102	7	58	680	16·2	13·4	16·4	11·9	14·2	11·3	16·3	14·5
3— 5 «	228	432	30	8	118	7	50	873	18·2	21·4	18·9	7·4	16·4	11·3	14·1	18·7
5—10 «	213	183	18	28	112	7	22	583	17·0	9·1	11·3	25·7	15·6	11·3	6·2	12·5
10—20 «	47	52	10	28	47	4	10	198	3·7	2·6	6·3	25·7	6·5	6·5	2·8	4·2
20—40 «	15	21	6	7	14	—	3	66	1·2	1·0	3·8	6·4	2·0	—	0·8	1·4
40 éven felül	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	0·6	—	—	—	—	0·0
Ismeretlen	229	334	15	7	54	16	124	779	18·2	16·6	9·4	6·4	7·5	25·8	34·9	16·7
Összesen	1.256	2.015	159	109	718	62	355	4.674	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

27. A munkanélküli magántisztviselők előző alkalmaztatási időtartama. 1928.

Az alkalmazás időtartama	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	a) *Férfiak.*															
1 hónapnál röv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1— 3 hónap	25	22	8	2	—	—	—	57	2·2	2·0	6·5	2·7	—	—	—	1·8
3— 6 «	50	45	3	4	4	3	8	117	4·5	4·1	2·4	5·3	0·9	2·6	2·9	3·6
6—12 «	124	26	30	11	15	6	11	223	11·1	2·4	24·4	14·6	3·4	5·2	4·0	6·9
1— 2 év	183	301	8	6	57	27	43	625	16·3	27·3	6·5	8·0	12·8	23·3	15·8	19·2
2— 3 «	164	147	6	2	69	9	38	435	14·6	13·3	4·9	2·7	15·6	7·8	14·0	13·4
3— 5 «	209	143	24	18	85	16	25	520	18·7	13·0	19·5	24·0	19·2	13·8	9·2	16·0
5—10 «	100	155	9	8	83	12	47	414	8·9	14·1	7·3	10·7	18·7	10·3	17·3	12·7
10—20 «	64	45	14	5	57	10	10	205	5·7	4·1	11·4	6·7	12·9	8·6	3·7	6·3
20—40 «	30	16	4	—	22	2	2	76	2·7	1·5	3·3	—	5·0	1·7	0·7	2·3
40 éven felül	4	1	—	—	8	—	—	13	0·4	0·1	—	—	1·8	—	—	0·4
Ismeretlen	167	199	17	19	43	31	88	564	14·9	18·1	13·8	25·3	9·7	26·7	32·4	17·4
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Nők.*															
1 hónapnál röv.	—	1	—	—	—	—	—	1	—	0·2	—	—	—	—	—	0·1
1— 3 hónap	19	13	—	—	5	—	4	41	4·9	2·0	—	—	2·5	—	1·2	2·5
3— 6 «	18	60	3	—	4	—	24	109	4·6	9·2	4·6	—	2·0	—	6·9	6·5
6—12 «	9	29	2	—	5	2	6	53	2·3	4·5	3·1	—	2·5	33·3	1·7	3·2
1— 2 év	119	173	13	—	56	2	104	467	30·6	26·5	20·0	—	27·7	33·3	30·0	27·8
2— 3 «	42	87	11	1	27	2	34	204	10·8	13·4	16·9	6·7	13·3	33·4	9·8	12·2
3— 5 «	60	103	5	2	38	—	33	241	15·4	15·8	7·7	13·3	18·8	—	9·5	14·4
5—10 «	48	77	6	8	41	—	26	206	12·3	11·8	9·2	53·3	20·3	—	7·5	12·3
10—20 «	12	15	11	3	9	—	6	56	3·1	2·3	16·9	20·0	4·5	—	1·7	3·3
20—40 «	1	5	—	1	—	—	5	12	0·3	0·8	—	6·7	—	—	1·4	0·7
40 éven felül	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	61	88	14	—	17	—	105	285	15·7	13·5	21·6	—	8·4	—	30·3	17·0
Összesen ...	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	c) *Férfiak és nők együtt.*															
1 hónapnál röv.	—	1	—	—	—	—	—	1	—	0·1	—	—	—	—	—	0·0
1— 3 hónap	44	35	8	2	5	—	4	98	2·9	2·0	4·3	2·2	0·8	—	0·6	2·0
3— 6 «	68	105	6	4	8	3	32	226	4·5	6·0	3·2	4·5	1·2	2·5	5·2	4·6
6—12 «	133	55	32	11	20	8	17	276	8·8	3·1	17·0	12·2	3·1	6·6	2·7	5·6
1— 2 év	302	474	21	6	113	29	147	1.092	20·0	27·1	11·2	6·7	17·5	23·8	23·8	22·2
2— 3 «	206	234	17	3	96	11	72	639	13·7	13·4	9·0	3·3	14·9	9·0	11·6	13·0
3— 5 «	269	246	29	20	123	16	58	761	17·8	14·0	15·4	22·2	19·1	13·1	9·4	15·4
5—10 «	148	232	15	16	124	12	73	620	9·8	13·2	8·0	17·8	19·2	9·8	11·8	12·6
10—20 «	76	60	25	8	66	10	16	261	5·0	3·4	13·3	8·9	10·3	8·2	2·6	5·3
20—40 «	31	21	4	1	22	2	7	88	2·1	1·2	2·1	1·1	3·4	1·6	1·1	1·8
40 éven felül	4	1	—	—	8	—	—	13	0·3	0·1	—	—	1·2	—	—	0·3
Ismeretlen	228	287	31	19	60	31	193	849	15·1	16·4	16·5	21·1	9·3	25·4	31·2	17·2
Összesen ...	1.509	1.751	188	90	645	122	619	4.924	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

28. A munkanélküli magántisztviselők utolsó fizetésének nagysága. 1928.

Az utolsó fizetés nagysága	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	A) *Férfiak.*															
— 50 pengő	20	46	6	3	5	8	—	88	1·8	4·2	4·9	4·0	1·1	6·9	—	2·7
51— 75 «	17	17	1	—	4	—	—	39	1·5	1·5	0·8	—	0·9	—	—	1·2
76—100 «	85	69	18	9	62	5	40	288	7·6	6·3	14·6	12·0	14·0	4·3	14·7	8·9
101—150 «	160	127	2	—	51	—	—	340	14·3	11·5	1·6	—	11·5	—	—	10·4
151—200 «	239	264	34	26	124	17	91	795	21·3	24·0	27·6	34·7	28·0	14·6	33·5	24·4
201—250 «	164	136	10	3	46	20	—	379	14·6	12·4	8·1	4·0	10·4	17·2	—	11·7
251—300 «	86	70	7	8	36	7	36	250	7·7	6·4	5·7	10·7	8·1	6·3	13·2	7·7
301—350 «	62	70	10	6	20	5	—	173	5·5	6·4	8·1	8·0	4·5	4·3	—	5·3
351—400 «	65	85	1	1	16	10	20	198	5·8	7·7	0·8	1·3	3·6	8·6	7·3	6·1
401—450 «	13	9	3	4	1	10	—	40	1·2	0·8	2·5	5·3	0·2	8·6	—	1·2
451—500 «	31	30	4	—	17	5	4	91	2·8	2·7	3·3	—	3·8	4·3	1·5	2·8
501—550 «	5	—	—	—	—	—	—	5	0·4	—	—	—	—	—	—	0·2
551—600 «	25	19	—	4	12	—	1	61	2·2	1·7	—	5·3	2·7	—	0·4	1·9
601—650 «	8	5	2	—	7	—	—	22	0·7	0·5	1·6	—	1·6	—	—	0·7
651—700 «	2	1	1	—	6	—	1	11	0·4	0·1	0·8	—	1·4	—	0·4	0·4
701—750 «	4	1	—	—	4	—	—	9	0·2	0·1	—	—	0·9	—	—	0·3
751—	32	22	4	4	10	—	6	78	2·9	2·0	3·3	5·3	2·3	—	2·2	2·4
Ismeretlen	102	129	20	7	22	29	73	382	9·1	11·7	16·3	9·4	5·0	24·9	26·8	11·7
Összesen	**1.120**	**1.100**	**123**	**75**	**443**	**116**	**272**	**3.249**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**
	B) *Nők.*															
— 50 pengő	39	55	6	1	24	—	59	184	10·0	8·5	9·2	6·6	11·9	—	17·0	11·0
51— 75 «	21	37	8	—	14	—	27	107	5·4	5·7	12·3	—	6·9	—	7·8	6·4
76—100 «	85	157	22	4	35	2	59	364	21·8	24·1	33·9	26·7	17·3	33·3	17·0	21·7
101—150 «	102	170	14	4	43	2	81	416	26·2	26·1	21·6	26·7	21·3	33·3	23·3	24·8
151—200 «	83	142	6	6	54	2	44	337	21·3	21·8	9·2	40·0	26·7	33·4	12·7	20·1
201—250 «	22	34	1	—	15	—	11	83	5·7	5·2	1·5	—	7·4	—	3·2	5·0
251—300 «	10	6	—	—	3	—	2	21	2·6	0·9	—	—	1·5	—	0·6	1·3
301—350 «	5	7	—	—	2	—	4	18	1·3	1·1	—	—	1·0	—	1·1	1·1
351—400 «	—	2	—	—	—	—	2	4	—	0·3	—	—	—	—	0·6	0·2
401—450 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
451—500 «	—	2	—	—	—	—	2	4	—	0·3	—	—	—	—	0·6	0·2
501—550 «	—	1	—	—	—	—	1	2	—	0·2	—	—	—	—	0·3	0·1
551—600 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
601—650 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
651—700 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
701—750 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
751—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	1·4	0·3
Ismeretlen	22	38	8	—	12	—	50	130	5·7	5·8	12·3	—	6·0	—	14·4	7·8
Összesen	**389**	**651**	**65**	**15**	**202**	**6**	**347**	**1.675**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**	**100·0**

29. A munkanélküli magántisztviselők elbocsátásának okai. 1926—1928.

A munkanélküliség oka	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	férfiak								nők							
A) Abszolút számokban.																
1926																
Elbocsátás saját kérelmére	111	136	16	9	44	11	15	342	86	160	12	3	41	1	70	373
Betegség vagy baleset	52	54	8	6	12	4	4	140	33	65	12	—	15	—	26	151
Létszámcsökkentés	415	446	39	43	240	22	49	1.254	160	341	38	31	183	1	68	822
Nyugdíjazás	9	11	3	6	5	—	—	34	—	—	—	2	2	—	—	4
Az intézmény megszüneése	238	440	20	8	98	18	28	850	77	261	11	1	64	1	63	478
Kiutasítás megszállott területről	—	15	—	—	1	—	1	17	—	1	—	—	1	—	—	2
Ismeretlen	68	49	—	—	7	4	14	142	7	36	—	—	5	—	17	65
Összesen	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	363	864	73	37	311	3	244	1.895
1928																
Elbocsátás saját kérelmére	190	152	18	13	19	16	42	450	77	76	13	2	38	3	113	322
Betegség vagy baleset	58	53	8	4	33	3	18	177	42	43	11	1	17	2	29	145
Létszámcsökkentés	468	443	50	34	149	55	120	1.319	142	244	33	10	102	1	86	618
Nyugdíjazás	7	—	4	1	10	—	—	22	94	—	1	—	—	—	—	95
Az intézmény megszüneése	282	402	30	16	154	38	83	1.005	28	242	7	2	39	—	60	378
Kiutasítás megszállott területről	3	7	2	3	45	4	9	73	—	—	—	—	3	—	3	6
Ismeretlen	112	43	11	4	33	—	—	203	6	46	—	—	3	—	56	111
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	389	651	65	15	202	6	347	1.675
B) Százalékban.																
1926																
Elbocsátás saját kérelmére	12·4	11·8	18·6	12·5	10·8	18·6	13·5	12·3	23·7	18·5	16·4	8·1	13·2	33·3	28·7	19·7
Betegség vagy baleset	5·8	4·7	9·3	8·3	3·0	6·8	3·6	5·0	9·1	7·5	16·4	—	4·8	—	10·6	8·0
Létszámcsökkentés	46·5	38·7	45·3	59·8	59·0	37·3	44·2	45·2	44·1	39·5	52·1	83·8	58·9	33·3	27·9	43·4
Nyugdíjazás	1·0	1·0	3·5	8·3	1·2	—	—	1·2	—	—	—	5·4	0·6	—	—	0·2
Az intézmény megszüneése	26·7	38·2	23·3	11·1	24·1	30·5	25·2	30·6	21·2	30·2	15·1	2·7	20·6	33·4	25·8	25·2
Kiutasítás megszállott területről	—	1·3	—	—	0·2	—	0·9	0·6	—	0·1	—	—	0·3	—	—	0·1
Ismeretlen	7·6	4·3	—	—	1·7	6·8	12·6	5·1	1·9	4·2	—	—	1·6	—	7·0	3·4
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
1928																
Elbocsátás saját kérelmére	16·9	13·8	14·6	17·3	4·3	13·8	15·5	13·9	19·8	11·7	20·0	13·3	18·8	50·0	32·6	19·2
Betegség vagy baleset	5·2	4·8	6·5	5·3	7·4	2·6	6·6	5·4	10·8	6·6	16·9	6·7	8·4	33·3	8·3	8·6
Létszámcsökkentés	41·8	40·3	40·7	45·4	33·6	47·4	44·1	40·6	36·5	37·5	50·8	66·7	50·5	16·7	24·8	36·9
Nyugdíjazás	0·6	—	3·3	1·3	2·3	—	—	0·7	24·2	—	1·5	—	—	—	—	5·7
Az intézmény megszüneése	25·2	36·6	24·4	21·4	34·8	32·8	30·5	30·9	7·2	37·2	10·8	13·3	19·3	—	17·3	22·6
Kiutasítás megszállott területről	0·3	0·6	1·6	4·0	10·2	3·4	3·3	2·2	—	—	—	—	1·5	—	0·9	0·4
Ismeretlen	10·0	3·9	8·9	5·3	7·4	—	—	6·3	1·5	7·0	—	—	1·5	—	16·1	6·6
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

30. Az elbocsátott magántisztviselők felmondási ideje. 1926—1928.

A felmondás időtartama	Ipari-	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	1926								1928							
	A) Abszolút számokban.															
	a) *Férfiak.*															
1 hónap	29	50	3	6	23	1	7	119	96	116	24	7	14	—	29	286
2 «	61	111	19	—	—	1	3	195	63	246	3	1	16	—	—	329
3 «	228	307	22	7	116	8	10	698	256	3	22	13	106	25	49	474
4— 5 «	3	6	—	—	4	—	—	13	6	2	1	1	123	—	—	133
6 «	135	218	6	5	127	13	2	506	194	192	15	17	21	81	108	628
9—11 «	1	7	—	1	6	2	—	17	2	3	—	1	11	—	—	17
1 év	12	21	3	4	11	—	1	52	44	14	—	3	17	10	86	174
2 «	2	2	3	—	4	—	—	11	1	1	—	—	2	—	—	4
3— 5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Felmondás nélkül és ismeretlen ..	422	429	30	49	116	34	88	1.168	457	523	58	32	133	—	—	1.203
Összesen ..	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249
	b) *Nők.*															
1 hónap	28	56	6	9	30	—	14	143	40	104	16	1	18	1	61	241
2 «	48	136	7	—	4	1	19	215	50	65	2	—	16	1	7	141
3 «	85	221	30	7	93	1	27	464	104	170	15	6	62	1	34	392
4— 5 «	1	4	—	1	4	1	—	11	4	3	—	—	2	—	2	11
6 «	27	96	3	5	77	—	4	212	36	75	3	4	48	—	10	176
9—11 «	—	—	—	—	8	—	—	8	—	2	—	—	2	—	—	4
1 év	—	—	—	—	9	—	—	9	—	1	1	—	3	—	—	5
2 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3
3— 5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	5
Felmondás nélkül és ismeretlen ..	174	351	27	15	86	—	180	833	155	231	24	3	48	3	233	697
Összesen ..	363	864	73	37	311	3	244	1.895	389	651	65	15	202	6	347	1.675
	B) Százalékban.															
	a) *Férfiak.*															
1 hónap	3·2	4·3	3·5	8·3	5·6	1·7	6·3	4·3	8·6	10·5	19·5	9·4	3·2	—	10·7	8·8
2 «	6·8	9·7	22·1	—	—	1·7	2·7	7·0	5·6	22·3	2·4	1·3	3·6	—	—	10·1
3 «	25·6	26·7	25·6	9·7	28·5	13·6	9·0	25·1	22·9	0·3	17·9	17·3	23·9	21·6	18·0	14·6
4—5 «	0·3	0·5	—	—	1·0	—	—	0·5	0·5	0·2	0·8	1·3	27·8	—	—	4·1
6 «	15·2	18·9	7·0	6·9	31·2	22·0	1·8	18·2	17·3	17·5	12·2	22·7	4·7	69·8	39·7	19·4
9—11 «	0·1	0·6	—	1·4	1·5	3·4	—	0·6	0·2	0·3	—	1·3	2·5	—	—	0·5
1 év	1·3	1·8	3·5	5·6	2·7	—	0·9	1·9	3·9	1·3	—	4·0	3·8	8·6	31·6	5·4
2 «	0·2	0·2	3·5	—	1·0	—	—	0·4	0·1	0·1	—	—	0·5	—	—	0·1
3— 5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	0·1	—	—	—	—	—	—	0·0
Felmondás nélkül és ismeretlen ..	47·3	37·3	34·8	68·1	28·5	57·6	79·3	42·0	40·8	47·5	47·2	42·7	30·0	—	—	37·0
Összesen ..	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Nők.*															
1 hónap	7·7	6·5	8·2	24·3	9·6	—	5·7	7·5	10·3	16·0	24·6	6·7	8·9	16·7	17·6	14·4
2 «	13·2	15·7	9·6	—	1·3	33·3	7·8	11·3	12·9	10·0	3·1	—	7·9	16·7	2·0	8·4
3 «	23·4	25·6	41·1	18·9	29·9	33·3	11·1	24·5	26·7	26·1	23·1	40·0	30·7	16·6	9·8	23·4
4— 5 «	0·3	0·5	—	2·7	1·3	33·4	—	0·6	1·0	0·5	—	—	1·0	—	0·6	0·7
6 «	7·5	11·1	4·1	13·5	24·8	—	1·6	11·2	9·3	11·5	4·6	26·6	23·7	—	2·9	10·5
9—11 «	—	—	—	—	2·6	—	—	0·4	—	0·3	—	—	1·0	—	—	0·2
1 év	—	—	—	—	2·9	—	—	0·5	—	0·1	1·6	—	1·5	—	—	0·3
2 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1·5	—	—	0·2
3— 5 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6·1	6·7	—	—	—	0·3
Felmondás nélkül és ismeretlen ..	47·9	40·6	37·0	40·6	27·6	—	73·8	44·0	39·8	35·5	36·9	20·0	23·8	50·0	67·1	41·6
Összesen ..	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

31. A munkanélküli magántisztviselők a végkielégítés összege szerint. 1928.

A végkielégítés összege	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	A) *Férfiak.*															
Végkielégítést kapott.	184	184	24	14	165	12	27	610	16·4	16·7	19·5	18·7	37·2	10·3	9·9	18·8
Végkielég. nem kapott	936	916	99	61	278	104	245	2.639	83·6	83·3	80·5	81·3	62·8	89·7	90·1	81·2
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
A végkielég. összege:																
— 50 pengő	1	3	2	—	1	—	—	7	0·5	1·6	8·3	—	0·6	—	—	1·2
51— 100 «	1	4	1	—	1	—	—	7	0·5	2·2	4·2	—	0·6	—	—	1·2
101— 200 «	10	6	3	—	7	—	1	27	5·4	3·3	12·5	—	4·2	—	3·7	4·4
201— 500 «	39	43	4	3	30	—	5	124	21·2	23·3	16·7	21·5	18·2	—	18·6	20·3
501— 800 «	26	29	5	3	32	2	4	101	14·2	15·8	20·8	21·5	19·4	16·7	14·8	16·6
801— 1.000 «	16	12	1	1	7	5	4	46	8·7	6·5	4·2	7·1	4·2	41·7	14·8	7·5
1.001— 1.500 «	21	36	—	1	17	—	2	77	11·4	19·6	—	7·1	10·3	—	7·4	12·6
1.501— 2.000 «	23	16	—	1	19	—	1	60	12·5	8·7	—	7·1	11·6	—	3·7	9·8
2.001— 4.000 «	16	16	1	1	20	1	4	59	8·7	8·7	4·2	7·1	12·2	8·3	14·8	9·7
4.001— 8.000 «	15	5	—	—	14	—	3	37	8·2	2·7	—	—	8·5	—	11·1	6·1
8.001—10.000 «	2	—	—	—	—	—	—	2	1·1	—	—	—	—	—	—	0·3
10.001—15.000 «	3	—	2	—	3	—	—	8	1·6	—	8·3	—	1·8	—	—	1·3
15.000 pengőn felül .	3	2	—	—	7	—	—	12	1·6	1·1	—	—	4·2	—	—	2·0
Ismeretlen	8	12	5	4	7	4	3	43	4·4	6·5	20·8	28·6	4·2	33·3	11·1	7·0
Összesen	184	184	24	14	165	12	27	610	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	B) *Nők.*															
Végkielégítést kapott.	70	112	19	12	100	1	22	336	18·0	17·2	29·2	80·0	49·5	16·7	6·3	20·1
Végkielég. nem kapott	319	539	46	3	102	5	325	1.339	82·0	82·8	70·8	20·0	50·5	83·3	93·7	79·9
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
A végkielég. összege:																
— 50 pengő	7	2	1	1	2	—	1	14	10·0	1·8	5·3	8·3	2·0	—	4·6	4·2
51— 100 «	3	19	2	—	1	—	1	26	4·3	16·9	10·5	—	1·0	—	4·6	7·7
101— 200 «	7	22	5	—	6	1	3	44	10·0	19·6	26·3	—	6·0	100·0	13·6	13·1
201— 500 «	23	33	6	5	28	—	10	105	32·8	29·5	31·5	41·7	28·0	—	45·4	31·2
501— 800 «	13	14	—	2	19	—	4	52	18·6	12·5	—	16·7	19·0	—	18·1	15·5
801— 1.000 «	7	8	1	1	3	—	—	20	10·0	7·1	5·3	8·3	3·0	—	—	6·0
1.001— 1.500 «	6	6	—	1	14	—	—	27	8·6	5·4	—	8·3	14·0	—	—	8·0
1.501— 2.000 «	3	6	1	1	15	—	1	27	4·3	5·4	5·3	8·3	15·0	—	4·6	8·0
2.001— 4.000 «	1	—	—	—	5	—	1	7	1·4	—	—	—	5·0	—	4·6	2·1
4.001— 8.000 «	—	1	—	1	2	—	—	4	—	0·9	—	8·4	2·0	—	—	1·2
8.001—10.000 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10.001—15.000 «	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	2·0	—	—	0·6
15.000 pengőn felül .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	—	1	3	—	3	—	1	8	—	0·9	15·8	—	3·0	—	4·5	2·4
Összesen	70	112	19	12	100	1	22	336	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

32. A munkanélküli magántisztviselők megoszlása a nyugdíjösszeg szerint. 1928.

Az élvezett nyugdíj összege	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	A) *Férfiak.*															
Nyugdíjat élvezett..	52	11	9	12	31	—	6	121	4·6	1·0	7·3	16·0	7·0	—	2·2	3·7
Nyugd. nem élvezett.	1.068	1.089	114	63	412	116	266	3.128	95·4	99·0	92·7	84·0	93·0	100·0	97·8	96·3
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
A nyugdíj havi összege:																
— 10 pengő	4	—	—	1	1	—	—	6	7·7	—	—	8·3	3·2	—	—	5·0
11— 20 «	1	1	—	—	2	—	—	4	1·9	9·1	—	—	6·5	—	—	3·3
21— 30 «	4	1	1	—	5	—	1	12	7·7	9·1	11·1	—	16·1	—	16·7	9·9
31— 40 «	6	1	—	1	—	—	1	9	11·6	9·1	—	8·3	—	—	16·7	7·4
41— 50 «	1	1	3	3	3	—	1	12	1·9	9·1	33·4	25·0	9·7	—	16·7	9·9
51— 75 «	12	5	2	2	6	—	1	28	23·1	45·4	22·2	16·7	19·4	—	16·7	23·1
76—100 «	6	—	—	4	5	—	—	15	11·5	—	—	33·4	16·1	—	—	12·4
101—150 «	8	2	2	1	4	—	1	18	15·4	18·2	22·2	8·3	12·9	—	16·6	14·9
151—200 «	1	—	1	—	1	—	—	3	1·9	—	11·1	—	3·2	—	—	2·5
201—250 «	1	—	—	—	1	—	—	2	1·9	—	—	—	3·2	—	—	1·7
251—300 «	—	—	—	—	2	—	1	3	—	—	—	—	6·5	—	16·6	2·5
301—400 «	4	—	—	—	1	—	—	5	7·7	—	—	—	3·2	—	—	4·1
401—500 «	1	—	—	—	—	—	—	1	1·9	—	—	—	—	—	—	0·8
500 pengőn felül	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	3	—	—	—	—	—	—	3	5·8	—	—	—	—	—	—	2·5
Összesen	52	11	9	12	31	—	6	121	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	—	100·0	100·0
	B) *Nők*															
Nyugdíjat élvezett..	2	6	4	1	—	—	—	13	0·5	0·9	6·2	6·7	—	—	—	0·8
Nyugd. nem élvezett.	387	645	61	14	202	6	347	1.662	99·5	99·1	93·8	93·3	100·0	100·0	100·0	99·2
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
A nyugdíj havi összege:																
— 10 pengő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11— 20 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21— 30 «	—	—	1	1	—	—	—	2	—	—	25·0	100·0	—	—	—	15·4
31— 40 «	1	—	1	—	—	—	—	2	50·0	—	25·0	—	—	—	—	15·4
41— 50 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51— 75 «	1	1	1	—	—	—	—	3	50·0	16·7	25·0	—	—	—	—	23·1
76—100 «	—	4	1	—	—	—	—	5	—	66·6	25·0	—	—	—	—	38·4
101—150 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
151—200 «	—	1	—	—	—	—	—	1	—	16·7	—	—	—	—	—	7·7
201—250 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
251—300 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
301—400 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
401—500 «	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500 pengőn felül	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	2	6	4	1	—	—	—	13	100·0	100·0	100·0	100·0	—	—	—	100·0

33. A munkanélküli magántisztviselők munkanélküliségének időtartama. 1926.

A munkanélküliség időtartama	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	A) *Férfiak.*															
— 1 hónap	30	7	—	—	2	—	3	42	3·4	0·6	—	—	0·5	—	2·7	1·5
1— 2 «	33	38	2	1	2	3	3	82	3·7	3·3	2·3	1·4	0·5	5·1	2·7	3·0
2— 3 «	37	37	1	2	2	3	4	86	4·1	3·2	1·2	2·8	0·5	5·1	3·6	3·1
3— 4 «	32	45	3	3	10	3	9	105	3·6	3·9	3·5	4·1	2·5	5·1	8·1	3·8
4— 5 «	38	40	3	1	4	2	9	97	4·2	3·5	3·5	1·4	1·0	3·4	8·1	3·5
5— 6 «	26	45	5	2	13	1	3	95	2·9	3·9	5·8	2·8	3·2	1·7	2·7	3·4
6— 7 «	28	30	1	1	11	2	7	80	3·1	2·6	1·2	1·4	2·7	3·4	6·3	2·9
7— 8 «	33	39	4	1	16	1	6	100	3·7	3·4	4·7	1·4	3·9	1·7	5·4	3·6
8— 9 «	23	53	3	1	10	1	2	93	2·6	4·6	3·5	1·4	2·5	1·7	1·8	3·3
9—10 «	31	48	2	1	9	2	4	97	3·5	4·2	2·3	1·4	2·2	3·4	3·6	3·5
10—11 «	14	31	2	—	5	1	1	54	1·6	2·7	2·3	—	1·2	1·7	0·9	1·9
11—12 «	17	3	—	2	2	2	1	27	1·9	0·3	—	2·8	0·5	3·4	0·9	1·0
1— 2 év	218	306	17	13	124	9	15	702	24·4	26·5	19·8	18·1	30·4	15·2	13·5	25·3
2— 3 «	148	205	16	20	132	9	13	543	16·6	17·8	18·6	27·8	32·4	15·2	11·8	19·5
3— 4 «	44	77	18	4	33	4	4	184	4·9	6·7	20·9	5·5	8·1	6·8	3·6	6·6
4— 5 «	17	22	2	5	6	1	3	56	1·9	1·9	2·3	6·9	1·5	1·7	2·7	2·0
5—10 «	57	48	4	9	19	5	6	148	6·4	4·2	4·6	12·5	4·7	8·4	5·4	5·3
10 éven felül	27	33	3	5	—	6	3	77	3·0	2·9	3·5	6·9	—	10·2	2·7	2·8
Ismeretlen	40	44	—	1	7	4	15	111	4·5	3·8	—	1·4	1·7	6·8	13·5	4·0
Összesen	893	1.151	86	72	407	59	111	2.779	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	B) *Nők.*															
— 1 hónap	6	23	2	—	4	—	5	40	1·7	2·7	2·7	—	1·3	—	2·0	2·1
1— 2 «	11	38	—	—	5	—	13	67	3·0	4·4	—	—	1·6	—	5·3	3·5
2— 3 «	15	36	3	—	3	—	14	71	4·1	4·2	4·1	—	1·0	—	5·7	3·8
3— 4 «	13	45	1	—	5	—	15	79	3·6	5·2	1·4	—	1·6	—	6·1	4·2
4— 5 «	20	30	1	—	6	—	11	68	5·5	3·5	1·4	—	1·9	—	4·5	3·6
5— 6 «	5	33	1	—	5	—	6	50	1·4	3·8	1·4	—	1·6	—	2·5	2·6
6— 7 «	8	31	—	—	5	—	10	54	2·2	3·6	—	—	1·6	—	4·1	2·8
7— 8 «	15	38	1	—	2	—	7	63	4·1	4·4	1·4	—	0·6	—	2·9	3·3
8— 9 «	8	22	2	1	4	—	6	43	2·2	2·5	2·7	2·7	1·3	—	2·5	2·3
9—10 «	13	20	—	1	5	—	4	43	3·6	2·3	—	2·7	1·6	—	1·6	2·3
10—11 «	10	18	2	2	6	—	3	41	2·8	2·1	2·7	5·4	1·9	—	1·2	2·2
11—12 «	8	14	—	—	2	—	6	30	2·2	1·6	—	—	0·6	—	2·5	1·6
1— 2 év	89	209	21	20	73	—	49	461	24·5	24·2	28·8	54·1	23·5	—	20·1	24·3
2— 3 «	54	139	15	5	32	2	30	277	14·9	16·1	20·5	13·5	10·3	66·7	12·3	14·6
3— 4 «	32	55	11	6	117	1	17	239	8·8	6·4	15·1	16·2	37·7	33·3	7·0	12·6
4— 5 «	16	34	5	—	5	—	6	66	4·4	3·9	6·8	—	1·6	—	2·5	3·5
5—10 «	25	58	7	1	26	—	21	138	6·9	6·7	9·6	2·7	8·4	—	8·6	7·3
10 éven felül	3	—	—	—	2	—	6	11	0·8	—	—	—	0·6	—	2·5	0·6
Ismeretlen	12	21	1	1	4	—	15	54	3·3	2·4	1·4	2·7	1·3	—	6·1	2·8
Összesen	363	864	73	37	311	3	244	1.895	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

34. A munkanélküli magántisztviselők munkanélküliségének időtartama. 1928.

A munkanélküliség időtartama	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen	Ipari	Kereskedelmi	Biztosítási	Közlekedési	Hitelügyi	Gazdasági	Egyéb	Összesen
	tisztviselők															
	Abszolút számokban								Százalékban							
	a) *Férfiak.*															
— 1 hónap	75	99	9	2	21	—	—	206	6·7	9·0	7·3	2·7	4·7	—	—	6·3
1— 2 «	108	38	7	3	38	7	20	221	9·6	3·5	5·7	4·0	8·6	6·0	7·4	6·8
2— 3 «	45	34	2	1	10	7	7	106	4·0	3·1	1·6	1·3	2·3	6·0	2·6	3·3
3— 4 «	53	25	1	5	13	2	6	105	4·7	2·3	0·8	6·7	2·9	1·7	2·2	3·2
4— 5 «	35	26	3	—	96	1	10	171	3·1	2·4	2·4	—	21·7	0·9	3·7	5·3
5— 6 «	26	35	2	3	20	1	5	92	2·3	3·2	1·6	4·0	4·5	0·9	1·8	2·8
6— 7 «	30	25	2	3	5	1	8	74	2·7	2·3	1·6	4·0	1·1	0·9	2·9	2·3
7— 8 «	21	17	1	2	6	1	10	58	1·9	1·5	0·8	2·7	1·4	0·9	3·7	1·8
8— 9 «	22	18	2	1	4	4	1	52	2·0	1·6	1·6	1·3	0·9	3·4	0·4	1·6
9—10 «	20	20	1	2	8	2	4	57	1·8	1·8	0·8	2·7	1·8	1·7	1·5	1·8
10—11 «	18	15	3	1	8	2	20	67	1·6	1·4	2·4	1·3	1·8	1·7	7·4	2·1
11—12 «	22	50	1	4	9	4	4	94	2·0	4·5	0·8	5·3	2·0	3·4	1·5	2·9
1— 2 év	190	242	20	7	59	22	46	586	17·0	22·0	16·3	9·3	13·3	19·0	16·9	18·0
2— 3 «	168	153	20	17	61	16	29	464	15·0	13·9	16·3	22·7	13·8	13·8	10·6	14·3
3— 4 «	109	115	10	9	5	11	29	288	9·7	10·4	8·2	12·0	1·1	9·5	10·6	8·8
4— 5 «	31	35	4	4	22	4	9	109	2·8	3·2	3·3	5·3	5·0	3·4	3·3	3·4
5—10 «	84	79	16	9	37	13	28	266	7·5	7·2	13·0	12·0	8·3	11·3	10·3	8·2
10 éven felül	29	28	14	—	11	11	9	102	2·6	2·5	11·4	—	2·5	9·5	3·3	3·1
Ismeretlen	34	46	5	2	10	7	27	131	3·0	4·2	4·1	2·7	2·3	6·0	9·9	4·0
Összesen	1.120	1.100	123	75	443	116	272	3.249	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	b) *Nők.*															
— 1 hónap	22	48	3	—	8	—	19	100	5·7	7·4	4·6	—	4·0	—	5·5	5·9
1— 2 «	10	40	2	—	2	—	16	70	2·6	6·1	3·1	—	1·0	—	4·6	4·2
2— 3 «	15	22	2	—	1	—	10	50	3·9	3·4	3·1	—	0·5	—	2·9	3·0
3— 4 «	13	20	2	—	3	—	15	53	3·3	3·1	3·1	—	1·5	—	4·3	3·2
4— 5 «	9	16	—	—	1	—	10	36	2·3	2·5	—	—	0·5	—	2·9	2·2
5— 6 «	9	16	—	—	2	—	6	33	2·3	2·5	—	—	1·0	—	1·7	2·0
6— 7 «	8	11	—	—	5	—	6	30	2·1	1·7	—	—	2·5	—	1·7	1·8
7— 8 «	6	12	2	—	1	—	7	28	1·5	1·8	3·1	—	0·5	—	2·0	1·7
8— 9 «	8	18	—	—	1	—	9	36	2·1	2·8	—	—	0·5	—	2·6	2·1
9—10 «	6	11	2	—	2	—	9	30	1·5	1·7	3·1	—	1·0	—	2·6	1·8
10—11 «	2	13	—	—	1	—	9	25	0·5	2·0	—	—	0·5	—	2·6	1·5
11—12 «	7	16	—	—	1	—	4	28	1·8	2·5	—	—	0·5	—	1·2	1·7
1— 2 év	88	123	10	3	27	2	61	314	22·6	18·9	15·4	20·0	13·3	33·3	17·6	18·7
2— 3 «	73	93	11	5	50	1	40	273	18·7	14·3	16·9	33·3	24·7	16·7	11·5	16·3
3— 4 «	36	73	11	3	57	2	37	219	9·3	11·2	16·9	20·0	28·2	33·3	10·6	13·0
4— 5 «	19	36	8	3	21	—	18	105	4·9	5·5	12·3	20·0	10·4	—	5·2	6·3
5—10 «	42	61	12	1	16	1	34	167	10·8	9·3	18·4	6·7	7·9	16·7	9·8	10·0
10 éven felül	10	12	—	—	2	—	12	36	2·6	1·8	—	—	1·0	—	3·5	2·1
Ismeretlen	6	10	—	—	1	—	25	42	1·5	1·5	—	—	0·5	—	7·2	2·5
Összesen	389	651	65	15	202	6	347	1.675	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

KÖNYVTÁRA

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 5 5349/1951 sz.